భారతీయనాగరికత,

అహింసాతత్వము.

మొదటి భాగము.

కోమాండూరి శఠకోపాచార్యులు,
కాకినాడ.

భారతీయనాగరికత,

అహింసాతత్వము.

మొదటిభాగము.

కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులు,

కాకినాడ.

ప్రకాశకుడు:
కొ. శఠకోపాచార్యులు,
వకీలు, కాకినాడ.

మొదటికూర్పు,
1941.

వెల రు 1-0-0.

పుటలు 1 ల|| 308 వరకు
వాణీముద్రాక్షరశాల (బందరు).
తక్కినవి కాకినాడముద్రాక్షరశాల,
కాకినాడ.

ఉపోద్ఘాతము.

ఈగ్రంథము ఈకాలములో అపూర్వమైనది. ఒకప్రక్కను నవలలు నాటకములు మరియొకప్రక్కను సినీమాలు రేడియోలు ప్రబలియున్న యీకాలములో తత్వవిచారణయే తక్కువ. అందులో అహింసాతత్వము తత్వజ్ఞులకుగూడసామాన్యముగ రుచింపనిది. ఆతత్వ మీపుస్తకములో చక్కగ వివరింపబడినది. ఏతదుపరి, పూర్వగాథలనుత్రవ్వి, వేదశాస్త్రములయందును ఇతిహాసపురాణములందును మతసిద్ధాంతములందును, చరిత్రలయందును, ధర్మసంస్థాపకుల బోధనయందును, అహింసాతత్వమేవిధముగ ఎప్పటికప్పుడు సమర్థింపబడి పునరుద్ధరింప బడుచు వచ్చినదో గ్రంథకర్త వివరముగ నీగ్రంథపు మొదటిభాగములో వ్యక్తపర్చినారు.

ఇట్టిపుస్తకమును ఇట్టికాలమున రచియింప నెట్టియవసరము కలిగెనని, పలువురుప్రశ్నింపవచ్చును. 20 వ శతాబ్దమనుండి,కలియుగ మనండి, అధార్మికశకము (materialistic age) అనండి, ఏనామమును వాడినను, ప్రజలకున్న ధనాశయేమి, కీర్తికాంక్షయేమి, కేవలము స్వార్థము మీదనేకాక అసహనముమీదకూడ ఆధారపడియున్నది. వీనినెల్ల పోషించునదిహింసాతత్వమే. ఉగ్గుపాలనుండి హింసనే బిడ్డలకలవర్చుచున్నాము; బిడ్డలకు బాల్యమునందు దట్టించి, ఎవ్వరేదిపట్టించితే, అదియే వారికి పరిపాటి యగును. తోటిబిడ్డకొట్టెనని చంటిబిడ్డయేడ్చినప్పుడు, కొట్టినబిడ్డను తిరిగి కొట్టనైనకొట్టెదము, లేదా, కొట్టినట్లునటించెదము. గరుత్మంతునకు చేపలను ఆహారమువేయుంచి వానితో బిడ్డల కానందముగల్పింతుము. శిశుత్వమునందును బాల్యమందును బిడ్డల కెట్టిభావములను గరపితే అవే అతికి తదనుసరణముగ వారిశీలమును మార్చును.

శ్రోత్రియులపిల్లలు ఉల్లిపాయలపేరు చెప్పినా, కేవలము శాకభక్షకులపిల్లలు మత్స్యమాంసాదులు పేరు చెప్పినా, రోయుదురు. వీరెన్నడు ఆవస్తువులను తినియు కనియు నుండరు. విషజంతువులను చంపినా, దెబ్బకు దెబ్బకొట్టినా, 'శాఠ్యేన శఠం జయేత్' అనుభావమునే మనమందరమును బోధించుచున్నాముగదా! వీనియొక్క కడపటిపరిణామమే, ఆధునికమహాయుద్ధములు. కొన్నిప్రాంతములలో అవలీలగ జరుగుకూనీలు అనాదినుండియు వచ్చుచున్న కక్షలయొక్క ఫలితములు; అవి ఆదియందు అల్పకారణసంజనితములు; రానురాను శాఖలసంగమముచే నదిపొంగినట్లు, కక్షకూడ విజృంభించి, మహానదివలె పొర్లి ప్రవహించును. శాస్త్రములు, పరిశోధన, విజ్ఞానవిజ్ఞానములు అన్నియు నేడు సత్వరజీవహింసకు కారణములగుచున్నవి. కలికాలములో ధర్మము ఒంటిపాదముమీదనైన నడచుచున్నదా యని సందేహము కలుగుచున్నది. అందువల్లనే గాంధిమహాత్ముడు బ్రిటిషువారికొకసందేశము పంపినారు; అట్టితత్వమునే భారతీయులకుగూడ బోధించుచున్నారు; రాబోవుస్వరాజ్యమునకు అహింసనాధారముగ చేసి, తదనుకూలమగు ప్రణాళిక నేర్పర్చినారు. ఇందలి వివరములు ఈపుస్తకపు రెండవభాగమందు విశదము చేయబడినవి. కావున ఈగ్రంథము కాంగ్రెసువాదులకును తదితరులకును గూడ సమానముగ ఉపయోగకరమగునని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. తెలుగుభాషలోనున్న యీమూలము అచిరకాలములో ఇతరభాషలలోనికి తర్జుమాయగునని నానమ్మకము.

13-3-1941

భో. పట్టాభిసీతారామయ్య.

పీఠిక.

"అహింసా ప్రథమంపుష్పం, పుష్ప మింద్రియనిగ్రహః
సర్వభూతదయా పుష్పం, క్షమాపుష్పం, విశేషతః
శాంతిపుష్పం, తపః పుష్పం, ధ్యానపుష్పం తథైవచ
సత్య మష్టవిధంపుష్పం విష్ణోఃప్రీతికరం భవేత్"

(పద్మపురాణం.)

విశ్వవికాసములో నరజాతి విశిష్టమైనది; అందుకు కారణము. వారి సంస్కృతియే. జంతుజాతినుండి క్రమపరిణామమున మానవజాతి యుత్పన్నమైనది; ఉన్నతసంస్కృతివల్ల నరజాతి క్రమముగ దేవజాతిగ పరిణమించుట యీశ్వరేచ్ఛయని తోచును. దీనిని నెరవేర్చుటకు విష్ణుపూజకు ముఖ్యసాధనములు అహింసాదులే.

పూర్వకాలమందు భారతీయసంస్కృతియే ప్రపంచమంతకు మార్గదర్శకము, ఆధారము నయినది; దరిమిలాను జరిగిన మార్పులలో మననాగరికత కొంతమలినమై, తనవిశేషతను పోగొట్టుకొన్నది; అభయక్షేమాదులుతగ్గి, మధ్యనేర్పడిన యాచారపుంజమునే సనాతనధర్మమని సామాన్యులాదరించుచున్నారు. ఈలోగా పాశ్చాత్యసంస్కృతి ధైర్యోత్సాహములవల్ల కృషివల్ల చాలవరకు ముందంజవేసినది. వారిభౌతిక విజ్ఞాన మతివేగముగ వృద్ధియైనది. ఈ20వ శతాబ్దిలో పాశ్చాత్యనాగరికత అద్భుతమై, లోకమంతటికి దిగ్భ్రమగల్గించినది. భారతీయులలో కొందరు దానిననుకరించుటే మోక్షసాధన మనుచున్నారు. కొందరు ప్రస్తుతపు ఆచారములను పరాయిసంపర్కము లేకుండ కాపాడుటవల్లనే వైదికధర్మముకుపునరుద్ధరణజరుగునని, భావించుచున్నారు. భారతీయసంస్కృతి ధర్మప్రధానమని వీరందరు నెంచుదురు. కాని ఆధర్మతత్త్వమునుగూర్చి అభిప్రాయములు భేదించుచున్నవి. దేశమందనేక మతాచారములు, భాషలు, భిన్నసంప్రదాయములు నేర్పడి, ప్రతిశాఖవారు తమవాటికే ప్రాబల్యము

కలుగవలెనని స్వార్థబుద్ధితో యత్నించుటలో పరస్పరవిరోధభావము హెచ్చినది.

పాశ్చాత్త్యుల యాంత్రికసంస్కృతితో సంఘర్షమువల్ల మన సంస్కృతికి ఉత్తేజనమేర్పడి కొంతలాభముకలిగినను, చాలహానియు కల్గినది. పాశ్చాత్త్యులవలె యాంత్రికముగ భౌతికశక్తి నన్నివిధములను హెచ్చించుకొని విదేశములను నిగ్రహించి భోగులుకావలెనని, అందుకుపాశ్చాత్యసంస్కృతి ననుకరించుటే ముఖ్యకర్తవ్యమని కొందరి నిశ్చయము. దానికై చేసిన ప్రయత్నములవల్లను సంఘర్షము ప్రజలబాధ మరింత హెచ్చినవేగాని నిజమైన సౌఖ్యముకలుగలేదు. ఈస్థితిలో 'అహింసా సత్యముల ఆధారముపైన నిర్మాణపద్ధతి నారంభించవలె; విధ్వంసక చర్యలమానవలె; బాహ్యశక్తిపటాటోపముకన్న అంతశ్శక్తిని సౌమ్యముగ వృద్ధిపర్చుకొని సంఘమంతయు బాగుపడవలె; అదియే లోకమునకు కళ్యాణకరము, ముఖ్యముగా మనభారతీయుల సంస్కృతికి సరిపడినది' అని మహాత్ముని యుపదేశము లభించినది.

ఇటీవల పాశ్చాత్య దేశములందు నవ్యనాగరికతయొక్క రాక్షస విజృంభణమున యుద్ధాగ్ని వ్యాపించి లోకమంతయు తల్లడిల్లుచున్నది; లోకసంస్కృతి విషమయముగుచున్నది. ఇట్టి హింసావరణమందు అహింసాప్రవక్తబోధలు జనులకు తలకెక్కుట కష్టము. నిజమే. 'అప్రియస్యతు తథ్యస్య వక్తా శ్రోతాచ దుర్లభః' కదా! లోకమునుజయించు నాశమేగాని ఆత్మవిజయ ప్రయత్నమును, బాహ్యావేశమేగాని అంతరానందమును, రుచించుటలేదు. అయితే, ఇప్పుడు లోకమందు విజృంభించు పాశ్చాత్య సంస్కృతిలోగల్గిన దావానలమువల్ల, కొందరి కందుపై నభిమానముతగ్గినది. అహింసాధర్మమే ప్రశస్త మనుభావన కల్గుచున్నది. ఇది నైతికముగ ఉత్తమము కావచ్చు, కాని ఆచరణయోగ్యముకాదని, మనదేశమునకు తగదని, కొందరిఆక్షేపణ. రక్తపాతముతో కార్యము సాధించు హింసాతత్వమే మనసంస్కృతిలో మొదటినుండికలదని వీరను

చున్నారు; గీతాదిప్రమాణముచూపుచున్నారు. సౌమ్యత శాంతతవల్లనే మనము చెడితిమని, అందుకు మనచరిత్ర నిదర్శనమనియు, కొందరనుట కలదు. అట్టిస్థితిలో యథార్థస్థితిని గ్రహించి మనయభ్యుదయ మార్గము నిర్ణయించుటకు మనభారతీయసంస్కృతిక్రమవికాసమును పరిశీలించుట అవసరము. విపులముగు అట్టివిమర్శగ్రంథమింతవర కేభాషలోను వెలువడినట్లు కనబడదు. (ఒకచిన్న మరాఠీపుస్తకము దీనిగుజరాతీతర్జుమాయు మాత్రం ప్రచురితములు.)

మన సంస్కృతిలో ధర్మవికాసమును అందును అహింసాతత్వపు పరిణామమునుగూర్చి ఆంధ్రములో గ్రంథమేర్పడ వలెనని తోచి, అట్టి రచనకావలెనని శ్రీ ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు సంఘమువారు ప్రకటించి బహుమతినీయుతలపెట్టిరి; తగినసమర్థత కాలవ్యవధియుకలవారే అందుకు పూనుకోవలెను; కనుక మొదట నే నందుకు యత్నింపలేను. కాని, సకాలమం దెవరినుండియు తగిన రచనరానందున కాలము పొడిగించి నారని తెలిసి, పిమ్మటనేను దీని మొదటిభాగము తొందరగవ్రాసి పంపితిని. అది పరీక్షకులసమ్మతినొందుట నాయదృష్టము. అంతట శ్రీ కాంగ్రెసు సంఘమువారు నన్ను రెండవభాగముకూడ వ్రాయ నియమించి, దీనినంతను మొదట తామే ప్రచురింప తీర్మానించిరి. కాని, ఇటీవల రాజకీయరంగమున గలిగిన తీవ్రపరిస్థితులవల్ల తీరికలేక, వారు దీనిప్రచురణ హక్కు-బాధ్యతలన్నిటిని నాకే వదలినారు.

ఈచిన్నపుస్తకములోచాల లోపములున్నవి. నాయశక్తి తొందర వ్రాతవల్ల కొన్నితప్పు లేర్పడినవి. మొదటిభాగపు 1—308 పుటలు బందరులో శ్రీపావనీముద్రాశాలలో శ్రీఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసుసంఘము వారు ముద్రింపజేసినారు. నేబంపినచిత్తునుండియే ఆముద్రణజరిగి, నేను 'ప్రూఫు'లు సరిచూచుట కవకాశమును కలుగలేదు. అందువల్ల ఆభాగములో అచ్చుతప్పులు చాలపడినందుకు చింతించుచున్నాను.

తామచ్చు వేయించిన ఫారములను నాకు పారితోషికముకు ప్రత్యామ్నాయముగ నిప్పించి, గ్రంథప్రచురణాధికారము నాకిచ్చివేసి నందుకు శ్రీఆంధ్రరాష్ట్రకాంగ్రెసు సంఘమువారికెంతయు కృతజ్ఞుడను. దీనికి దయతో నుపోద్ఘాతమును వ్రాసియిచ్చిన అధ్యక్షులకు నావందనములు. పై సందర్భములవల్లను, ఈవిషయముగూర్చి యిది దాదాపు మొదటియత్నమగుటను, ఇందనేకలోపము లేర్పడినవి; కాని, విషయ ప్రాముఖ్యమునుబట్టి ఇదిలోకులకు కొంత యుపయోగింప వచ్చునని ఆశించుచున్నాను. అహింసాప్రవక్తలగు కొందరి చిత్రపటములనుకూడ ఇందు చేర్చితిని. దీనియందలి విషయ లోపములను శ్రమ తీసుకొని దయతో నాకు పాఠకమహాశయులు తెల్పిన, వారికి నాకృతజ్ఞతాయుత వందనములు.

సంస్కృతిపరిణామపు సందర్భములో ధార్మికసమస్యలకు ప్రాముఖ్యముండకతప్పదు; కాని, ఆధునికకాలములో ఆర్థికసాంఘికములను రాజకీయములనుగూడ, ధార్మికములనుండి విడదీయుటకు వీలులేదు. కనుక, ఆయాసమస్యలను వాటిసంబంధమును సంగ్రహముగ ముఖ్యముగ రెండవ భాగములో చర్చింపబడినవి.

కాకినాడ
12–3–41

కో. శ.

విషయసూచిక.

మొదటి భాగము

భారతీయ నాగరికత

అహింసాతత్త్వపు పరిణామము

అధ్యాయం 1. ఆముఖం.

భారత దేశము చాలా పెద్దది. ఇందులో హిందువులు, ముస్లిములు, జైనులు, సిక్కులు, పార్సీలు, క్రైస్తవులు వగైరా చాలా మతముల వారున్నారు; వివిధ భాషలవారున్నారు; ఈ దేశీయులలో ఉన్నత సంస్కృతిగలవారును, చాలమంది విద్యాజ్ఞానము లేక మూఢ దురాచారములకు లోబడియు నున్నారు.

కాని ఇప్పటి భారతీయ సంస్కృతి ఏకమె. హిందూ సంస్కృతి, పార్సీ సంస్కృతి... అనుటయు, ఆంధ్ర సంస్కృతి, ద్రావిడ సంస్కృతి, వంగీయ సంస్కృతి ... అనుటయు, బ్రాహ్మణ సంస్కృతి పంచమ సంస్కృతి... అనుటయు వాడుకలో నున్నమాట నిజమే; కాని ఇవి అన్నియు అంతర్భాగము లే. ఇప్పుడవి వేరు వేరు సంస్కృతులనుట సబబుకాదు. అయితే ప్రస్తుత సంస్కృతి ఏకరీతిది కాదు. పైన చెప్పినవి, మరికొన్ని, కలసిన మిశ్రిత సంస్కృతి. అనగా వీటి అన్నిటి సమ్మేళనమె భారతీయ సంస్కృతి. ఈ దేశపు నాగరికత వేలకొలది యేండ్లనుండి ఆయాసమయముల చారిత్రిక పరిస్థితులవల్ల భిన్నజాతుల మిశ్రమువల్లను రకరకముల పరిణామ మొందినది* ఇప్పటి సంస్కృతి తెలియుటకు ఆయా మొదటి సంస్కృతులగూర్చియు పరిశీలించవలెను. ఇప్పుడు లోకమంతటను హింసాభావము విజృంభించుచున్నది. న్యాయమే బలమగుటకు బదులు, బలమే న్యాయముగ చలామణియగుచున్నది.

---

* మన ప్రస్తుత సందర్భమునకు నాగరికత అనగా సంస్కృతి, అని వాడుకలో వచ్చును. దానిని ఆంగ్లమందు Culture అందురు.

పెద్దరాజ్యముల యజమానులు తమ శస్త్రాస్త్రములను శరపరంపరగ వృద్ధిజేయుచున్నారు. చిన్న దేశములు భయగ్రస్తములైనవి. యుద్ధమందు ధర్మము పాటించుటలేదు. యోధులు కానివారికిని దేహ ద్రవ్యముల భద్రత లేకున్నది. న్యాయమయిన కారణము లేకుండను, ముందు సరిగా తెలపకుండను, యుద్ధ ప్రకటనగూడ జరపకుండనే, వినాశకరమైన యుద్ధములు— (ఆపేరును లేకుండనే) జరుపుట నంప్రదాయమగుచున్నది. వీరత్వమనగా రౌద్రభీభత్స ములని, "నాయకులును" ను, భావించుస్థితి యేర్పడినది. ఆయా దేశములలో వర్గ సంఘర్షమును హెచ్చినది.

ఈ హింసా తత్వము లోకమంతటికిని అనర్థకరమని అన్ని దేశములలోను బుద్ధిమంతులు గ్రహించుచున్నారు; అయితే, వారు ఈమారణహోమ ప్రయత్నములు నిలుపలేకున్నారు; వారు నాయకుల ప్రస్తుత ధోరణినే ఆక్షేపించుచున్నారు; కాని, మూల కారణములవైపు తమ దృష్టిని త్రిప్పుటలేదు. జనులలో పరస్పర సంఘర్షమును, స్వార్థాశపై నేర్పడిన హింసాతత్వమును మారి నప్పుడుగాని, ఆయా జాతులమధ్య పైకగపడు వైరభావముపోదు. కనుక, అహింసాభావమును వ్యాపింపజేయుటే తగు చికిత్స. హింసా పద్ధతిని పరిష్కారము జరిగినను, అది స్థిరము క్షేమకరమూకాదు; ఈసంగతి క్రిందటి జర్మను మహాయుద్ధమున "వర్సాలేసంధి" రష్యా క్రాంతి వగైరాలవల్లను దర్మిలా సంఘర్షములవల్లనూ స్పష్టము.

ముఖ్యంగా, మన దేశపు ప్రత్యేకపు పరిస్థితులకు అహింసా మార్గమేకాని మరొకపద్ధతి కుదరదు; అనేకమతములు, కుల ములు, ప్రాంతీయభాషలునుగాక, ఆర్థికంగా ఇక్కడ నున్నంత విభేదములు మరి యేదేశమందును లేవు. రాజకీయంగాను సాంఘి కంగానుకూడా కొందరు రాజులు, సామంతులు, సంస్థానాధిపులు నున్నారు. కొందరు జమీందార్లు, తాలూకాదార్లు, మొఖాసా దార్లు నున్నారు. కాని, ఒకరోజుకును తిండిలేని నిరాధారులు

కోట్లకొలదిగ నున్నారు. ఇదిగాక, గృహపరిశ్రమలపైన విదేశీయ యంత్ర పరిశ్రమలు దాడిసల్పినవి. అన్నిటికన్న ముఖ్యము, 150 ఏండ్లనుండి మన దేశపు జాతీయస్వాతంత్ర్యం హరించిపోయినది. ప్రజలు నిరాయుధులు నిర్వీర్యులునైనారు. కొందరు రాజభక్తులు, కొందరు జాతీయవాదులు; జనులలో ప్రభుత్వముపైన హింసా భావమేర్పడగానే, ఈవిభేదములు పరస్పరహింసకును స్థానమిచ్చెను. ఇట్టి దుర్గతిలోనుండి తరించుటకు పూర్తియైన అహింసాభావమే మార్గము. మరియు మన దేశపు సంస్కృతికి మొదటినుండియు అహింసాతత్వమే మూలాధారము. దానివల్లనే మన సంస్కృతి ఎన్నియో సంఘర్షముల దాటగలిగినది. అది యెట్లు అంకురించినదో, అహింసాతత్వము వృద్ధిలోనున్నప్పుడు దేశమెట్లుండెనో, అందులో ఎట్టి పరిణామములు ఆయాకాలములందు కల్గెనో, అందువలన స్థితిగతులెట్లు మారెనో, ప్రస్తుత స్థితి యేరీతిగ నేర్పడెనో, మనము చూతము.

అధ్యాయము 2. అహింసాతత్వమెట్టిది?

ముందుగ, అహింసాతత్వపు ముఖ్యసూత్రము: గమనింతము. ఇతరులను బాధించకుండుటే అహింస: సృష్టిలో నిర్జీవముల కన్న జీవజాతులు విశిష్టమైనవి. విజ్ఞాన సహాయమున వివిధ యంత్రము లేర్పడుచున్నవి. కృత్రిమయత్నమువల్ల ఎన్నియో బలీయమైన మారణయంత్రములలో విషవాయువులు పుట్టించుచున్నారు. వాటి సాయముతో మహానగరముల నవలీలగ నేల మట్టము చేయవచ్చును. సుందరమగు అమూల్యవస్తువుల ధ్వంసము చేయవచ్చును. కాని, ఇన్ని కృత్రిమ యంత్రములతోను విజ్ఞాన సహాయముతోను, ఒక్కనరునిగాని జంతువునుగాని, సృజింప వీలు లేదు. మృతియైనమీదట పునరుజ్జీవన చేయ లేము.

ఇతరులు మనల హింసించుట కొప్పము. అట్లే మనమును ఇతరుల హింసింపకూడదు. మానవుడు సాంఘికుడు, సంఘములో నుండి జీవించును. సంఘజనుల సుఖదుఃఖములు తనకు వ్యాపించును. చుట్టునున్న సంఘము సంతుష్టమైనప్పుడే తనకును సుఖమేర్పడును. నరులందరి ఆత్మ ఒకే రీతిది ఇతరులకు హింస గల్గుట చూచి నప్పుడు మన మనస్సునకు బాధగల్గును; ఇది ప్రకృతిసిద్ధము.

అయితే, హింసచేయకుండగలమా? లోకమందు చాల మంది మాంసభక్షకులు; వారు స్వయముగ హింసింపకున్నను, ఇతరులు హింసచేసి తెచ్చినదానిని గ్రహించుచున్నారు; శాకాహారులు తిను ధాన్యాదులును జీవజనితములే. ఆవృక్షాదులకును కొంత బాధయుండును. జంతువులు మొక్కలను గడ్డిని తినుట లోను హింసయున్నది; ఆ గోవులపాలు మనము త్రాగుదుము. కనుకనే, "జీవో జీవస్యజీవనం" అన్నారు; ఐతే, వృక్షజాతికన్న జంతువులు, అంతకన్నను, నరజాతియు, గొప్పప్రాణులు. గనుక నరజాతి నేసందర్భములోను చంపకూడదు; జంతువులనుగూడ సాధ్యమైనంతవరకు హింసించకూడదు.

ఇందు కొన్ని సమస్యలు కలవు. ఆత్మరక్షణకై హింస చేయవచ్చునా? ఆత్మరక్షణ అవసరమే. కాని, తరుచు అందుకును హింసాపద్ధతికన్న అహింసయే కార్యసాధనము. ఒకరిపై నొకరికి భయక్రోధములుండుటవల్లనే హింసలు జరుగుచుండును. పరస్పర విరోధములు హెచ్చును. ఒకహింస యింకొక హింసకు కారణ మగుచుండును. అందువలన జనులలో నిదానమును విచక్షణయు పోవుచుండును. ఇట్లు హింసాతత్వము అంటుజాడ్యమువలె వ్యాపించి సంఘమంతను బాధించును. అహింసాభావము ప్రేమను జనింపజేయును; అందువల్ల పరస్పరం సానుభూతి గల్గును, మానవులలో (కొంతవరకు జంతువులలోగూడ) సహజముగ సౌజన్యము అంతరంగములో నిమిడియుండును. ఇతరులు ప్రేమను మనకు

చూపినప్పుడు ఈసౌజన్యము వికసించి బయటకు వ్యాపించి, మనలో హింసాబుద్ధిని తొలగించును. కనుక, తుదకు అహింసయే తనకును సంఘమంతటికి గూడ స్థిరలాభమిచ్చును.

హింసాచర్య తత్కాలమునకు జయహేతువైనను, అదిఅగ్ని శేషమువలె తరువాత బాధించును. యూరపుదేశములమధ్య అంతఃకలహములు విడకున్న సంగతి తెలినదే. రష్యాలోను క్రాంతివల్ల జయమేర్పడినను హింసాతత్వము బొల్షివిక్కునాయకుల నావేశించినది. కనుక; ఇప్పటివరకు రష్యాలో క్రాంతినాయకులే మరల, తమలో యెదురుతిరుగుట, అట్టి వందలకొలది ముఖ్యమనుష్యులను స్టాలినుగారు ఉరిదీయించుటను వినియున్నాము. చీనాలో 1924 నుండి సోవియటు పక్షపు యువకులు ప్రభుత్వ పక్షీయులపైన హింసాచర్యల జరిగించిరి. స్వార్థమునకుగాక ప్రజా క్షేమము స్థాపించుటకనే అట్లు చేసిరి; కాని అందువల్ల చీనులలో ప్రబల కక్షలేర్పడినవి. 1927 నుండి ‹ జాతీయప్రభుత్వపు అధ్యక్షుడైన చీయంగుకైషకు ఈ యువక కక్షీయులను జంతువుల వేటాడినట్లు వేలకొలదిగ చంపించి దారుణమైన హింసాప్రయోగము చేసెను. రమారమి పదేండ్లు ఈతీవ్రహింస దావానలమువలె చీనుల సంఘమును మాడ్చి నిర్వీర్యము చేసినది. ఇప్పుడు జపాను చీనాపైన 1937 నుండి దాడిచేయుచుంటే, పదేండ్లనుండి జరిగిన అన్యోన్య హింసాఫలితమగు దౌర్బల్యమువల్ల చీనులాత్మ రక్షణ చేసుకొనుట కష్టమగుచున్నది.

అహింస యనగా భయపడి జంకుతో వెనుదీయుటకాదు. అహింస బలవంతులకే బాగుగనుండును. సాత్వికగుణములో "సత్వము" ప్రధానము సాత్వికశక్తి వృద్ధియైనప్పుడే నిజమైన ధైర్యమును తన్మూలమున అహింసయు, జనింపగలవు. క్రిందటి అసహాయోద్యమంలోను సత్యాగ్రహములోను, సరిహద్దురాష్ట్రపు బలీయులగు ఖుదై ఖిద్మతుగారులును, వీరులగు అకాలీ సిక్కులును ఎక్కువ

అహింసా పరులైరి. అహింస అనగా హింసాచర్యల మానుటే గాక వాఙ్మనశ్శుద్ధియు కావలెను. అనగా కామక్రోధములువదలి నప్పుడింద్రియములు వశమై అహింసాతత్వమేర్పడును

అహింస అనగా దుష్టతకు లొంగుటకాదు. దుష్టతను నిరసించి యణచవలసినదే. ఆపని హింసవల్లకాక అహింసవల్లనే బాగుగ చేయవచ్చును. కాని పిరికితనపు అహింసకన్న హింసయే మేలు. ధీరులు హృదయబలముగలవారే నిజముగ అహింసాపరులు కాగలరు. సరిహద్దురాష్ట్రపు పఠానులు ఖుదై ఖిద్మత్ గారులను పేర గొప్ప అహింసావ్రతులైరి. పరిశుద్ధమైన యీశ్వర భక్తిగలవారు అహింసాపరులగుట సులభము. జగత్పితయందు ప్రేమ జనులపైని సౌభ్రాత్రమునుగూడ గల్గించును. కనుక, అహింసావ్రతపు చరిత్రలో గొప్ప భక్తులయొక్కయు భక్తి మతములయొక్కయు వృత్తాంతములుగూడ గమనింపదగును. *

క్రియలోనేగాక వాక్కులోను మనస్సులోనూ హింస కూడదు. క్రోధబుద్ధివలన పరుషవాక్యములు వచ్చును. అందువలన ఇతరుల మనస్సుకు నొప్పి గలుగును, ఉభయులమధ్యను విరోధమేర్పడును. కనుక త్రికరణశుద్ధియున్నప్పుడే, అహింస సరిగ నుండును. సత్యమే వాక్శుద్ధికి ముఖ్యాధారము, కనుక, అహింసావ్రతి ఎప్పుడును సత్యము పాలింపవలెను.

పరులకు హానిచేయు తలపులేనప్పుడు చంపినను హింస అనిపించుకోదు. వైద్యుడు చికిత్సకై చేయు గాయమువలన ప్రమాదించినను అది హింసకాదు.

మరియు స్త్రీలు మానరక్షణవగైరాలకు మార్గాంతరము లేనప్పుడు తప్పనిసరియగు హింస చేయుట దోషముకాదు ఈసంగ

* అహింసావ్రతపు ప్రవర్తకుడగు గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిదినమును బహిరంగముగ ఈశ్వరప్రార్థన చేసితీరును.

తులను మనపూర్వులును అంగీకరించిరి. తల్లిదండ్రులు బాలుని బాగుచేయుటకు కొద్దిగ దండింతురు. అది హింసకానేరదు.

బాధానివృత్తికి తప్పని సరియైనప్పుడు చంపవచ్చునని తోచును. గాంధిమహాత్ముడు సబర్మతీ ఆశ్రమములో నొక యావు రోగముతో మరణబాధ పడుచున్నప్పుడు, ఇక ఆవ్యాధి కుదరదని స్పష్టముగ నిశ్చయమైనమీదట దాని దుర్భరబాధా నివృత్తికై దానిని తుపాకితో చంపించెను.

మానవప్రేమ అహింసకే రూపాంతరము, కనుక సత్య ప్రేమల పరిణామములను మనము ముందుగ గమనింపవలెను.

పరస్పరసౌహార్ద్రము మానవుల సహజస్వభావము. వాతావ రణ సౌమ్యముగను సహజముగను ఉంటే, సంఘమంతటను అహింస వ్యాపించును. కాని ఆత్మరక్షణయు స్వాభివృద్ధియత్నమును ప్రకృతి సిద్ధములు; కనుక సంఘములో ఆర్థికముగనో, రాజకీయముగనో, సాంఘికముగనో, కొందరు తక్కినవారిచి అణచియుంచేయెడల ఆబాధితులు బాధకులమీద ద్వేషముగల్గి వారికి హానిచేయజూతురు. కనుక, ఏసంఘమందైనను విశేషవ్యత్యాసము లేకుండుట మంచిది. ఒకరిని బాధించుట కలవడినవారు హింసాత్మకులై తమ్ము నితరులు బాధింతురని భయపడుచుందురు. సంఘములో కొద్దిమంది సర్వాధికారులు, తక్కినవారు దాసులు. కొద్దిమంది శ్రీమంతులు, తక్కినవారు దరిద్రులు, కొంతమంది "కులీనులు", తక్కినవారు "నిమ్నజాతి" వారు. కొంతమంది విద్యాగర్వితులు, తక్కినవారు శుద్ధమూఢులు. ఇట్లు పరస్పర వ్యత్యాసము చాల హెచ్చుగనుంటే అప్పుడు సంఘములో పరస్పరక్రోధము, హింసాభావము వ్యాపించుట సహజము. ఇట్లే స్త్రీలకు పురుషుల మధ్యను. కనుక, హింసాతత్వచర్చ అసలు నైతికమే యైనను, దానినుండి అహింసాతత్వముకు పరిణామమునుగూర్చి చర్చించుటలో, ఆనుషంగికముగ

సాంఘికార్థిక రాజకీయ పరిణామములను గూర్చియు, అందుల ఫలితముల గూర్చియుగూడ సూక్ష్మముగనైన చర్చించుట అవసరమగును. ముఖ్యముగ మన దేశ చరిత్రలో ఆయాయుగములందు సాంఘికాది విషయములందు కొన్ని మార్పులు తీవ్రవ్యత్యాసములును కల్గినవి, వాటివల్ల జనుల తత్వములో పరిణామము లేర్పడినవి. వ్యక్తులమధ్య హింసాతత్వము లెట్లేర్పడునో, సంఘమందును అట్లే యేర్పడును ఒకవ్యక్తి ఔదార్యము దయ గనపర్చినప్పుడు, రెండవ వాడతనిపైన ప్రేమగల్గియుండును, ద్వేషము గనపర్చిన హింసాభావుడగును. అట్లే ఆయాసంఘపు వర్గములమధ్యను జాతులమధ్యనుగూడ నుండును. కాని ఆధ్యాత్మిక ప్రవృత్తి తక్కిన అన్నిటికిని మూలము కనుక దానికి మనము ప్రాముఖ్యమీయవలెను.

అధ్యాయము 3. నరజాతి ఆరంభము.

సృష్టి మొదటినుండియే నరజాతిలేదు. విశ్వమందు సౌరకుటుంబమేర్పడిన కొంతకాలముకు సూర్యునుండి విచ్ఛిన్నమై మన భూమి యేర్పడినదని వైజ్ఞానికులు తేల్చినారు. అప్పుడది మహాగ్ని గోళమువలె నుండి, క్రమముగా కొన్నికోల్ల యేండ్లకు చల్లబడి, జీవులేర్పడుట కవకాశము కల్గినది; నీరును నేలయు ప్రత్యేకమై ఆబడ్డున జిడ్డువలె (సూర్యకాంతి ప్రభావమున) దృష్టిగోచరము కాని అత్యల్పమైన జీవులేర్పడినవట. రుచిశక్తి కాంతి గ్రహించు శక్తిగల్గి, అవి జలాదులాస్వాదించి వృద్ధియైనవి. వాటినుండి క్రొత్త ప్రాణులు పుట్టుచు వచ్చినవి. ఇట్టివాటినుండి కొంతకాలముకు మత్స్యజాతి యేర్పడినది. ఆ యారంభస్థితిలో ప్రకృతి ప్రకోపము జీవులకు ప్రాణహాని భయమును చాలా హెచ్చు. అప్పటికి చేపలే పెద్దజంతువులు; అవి నీళ్లలో నోరు తెరిచిపోవుచు, దొరికిన

అల్పజీవులను మ్రింగుచుండెను. మహామీనములు చిన్నచేపల దినివేయుచుండెను. ఇట్లు స్వజాతీయముల దిను పద్ధతినే మన పూర్వులు (మాత్స్యన్యాయ) మన్నారు. ఇట్టి ప్రవృత్తి చేపలలోను సర్పాదులలోను గూడ కలదని వైజ్ఞానికులు కనిపెట్టినారు.

మత్స్యయుగము తరువాత కొంతభూమిపైనగూడ సంచరింపగల "కూర్మజాతి" పుట్టినది. అంతట సరీసృపములు, వాటిలో పెద్దవగు అజగరములుగూడ పుట్టి, ఆకాల మందు భూమిపైన ఆధిపత్యము గల్గియుండినవి. వాటి కన్నిటికి వాక్‌శక్తి లేదు. బుద్ధి వికాసమును చాల తక్కువ. వాటికి తమతోటి ప్రాణులపైన స్నేహభావ మసలే లేదు. ఈకాలమును "మధ్యజీవయుగ" మందురు. ఈప్రాణులకు విపరీతమైన హింసా ప్రవృత్తి యుండెడిది. వీటిలో కొన్నిటి దేహములోనే విషముండును. ఈజంతువులు నేటికిని తోటిజంతువులపొడ గిట్టక. విడిగనే యుండును; గుడ్లను కని విడిచిపెట్టును. పొదగవు, పిల్లలను పెంచవు. ఆకాలపు జీవజాతులలో తల్లిపిల్లలమధ్యగూడ పరస్పర సంబంధమూ పరస్పర ప్రేమయూ లేవు.

తరువాత ప్రళయమేర్పడి, కొంతకాలమునకు కొత్త పరిస్థితి కల్గినది. ఈ "నవజీవయుగ" మందు "మామలు" లను కొత్త జాతి యేర్పడినది. ఇవి సస్తనులు. వీటి ఆడజంతువులు స్తనముల పాలుగల్గి, తమ శిశువులను పాలిచ్చిపోషించి, తమలోనుంచుకొని పోషించును. ఈకొత్తజాతి ప్రాణుల హృదయములో ప్రేమయు స్నేహబుద్ధియును గల్గినవి. అవి గుంపులుగ కలిసి యుండ నేర్చినవి. ఈజాతిలో ముందువచ్చినవి పందులు; కనుక ఇది "వరాహయుగ" మనవచ్చును; పశువులు, ఏనుగులు, వగైరాలును సస్తనులే. ఇవి యన్నియు స్వజాత్యభిమానము గల్గియుండును. ఆకాలమందే పక్షులు నేర్పడినవి; అవియు తమగుడ్లను రెక్కలతో వెచ్చబెట్టి పొదుగును. ఇట్లు ఆకాలమందు ప్రేమభావపు సూచనగల్గి,

అహింసాభావమున కవకాశమేర్పడెను. అప్పటికవి యత్యల్పములు. అయితే లక్షలకొలది యేండ్లుగడచి, మధ్యమధ్య ప్రళయములు దాటుకొలది, పూర్వము ప్రబలమైన సర్పాదుల ప్రాబల్యము తగ్గినది. వాతావరణము మారిపోయి, మహాజగరములు, "దినోసార్లు, టెరొడాక్టిలులు, వగైరాకొన్ని భీకరజాతు లసలే నశించిపోయినవి. అత్యుష్ణముతగ్గి, ఉగ్రతత్వపుజీవులు వెనుకబడినవి. లోకము కొంతచల్లబడినది. స్తనులలోను సింహాశరభాదులు భౌతికముగ బలీయములైనను కొంతకాలమునకు క్షీణించినవి. చిన్నవైనను స్నేహరసముగల కుక్కలు గోవులు మేకలు కోతులు గుఱ్ఱములు వృద్ధియైనవి. అవి ఆపత్తుగల్గినప్పుడు ధ్వనిచేయుచు, పరస్పరము భావము దెలుపుచు సాంఘికభావమారంభించినవి.

కొన్ని కోతిజాతులకు తక్కిన మృగములకన్న చురుకును, మెదటిశక్తి హెచ్చి, క్రమముగ "నరవానరజాతులేర్పడినవి. వెనుకటి జంతువులకన్న వీటి తెలివి తేటలు హెచ్చు అంతట లోకమంతయు మరల విపరీతపు మంచుతో నిండిపోయినది. ఈపరమ హిమము నుండి తెర లేచి జగన్నాటక రంగము నరజాతితో వెలువడినది.

పూర్వయుగముల జంతువులకన్న మనుష్యులకు మెదడును బుద్ధిబలమును హెచ్చు. క్రమముగ హస్తనైపుణ్యమును సహృదతయు వృద్ధియైనవి. కాని, ఆరంభనరులు చాలవరకు జంతువులవలెనే ఉండుచు వచ్చినారు. పరిణామము మిక్కిలి క్రమముగానే గల్గినది; అందుకు వారిలో నిరంతరకృషి జరుగుచు వచ్చినది.

ఆదిమ నరులు పరస్పర భయముగల్గి తామస భావులై ఒకరినొకరు తరచు చంపేవారు. క్రమముగ వారి భుజబలముకన్న మనశ్శక్తియు నైతిక భావములును బాగుపడినవి.

ఈ జీవ పరిణామపు చరిత్ర విచిత్రమైనది. అవి స్వాభివృద్ధికై జేయుచుండిన యత్నములు, ఆయపూర్వ ప్రాణుల కృషి

ఫలితముగ వాటి వంశములందు వేలకొలది యేండ్లు జరిగిన మార్పులు, వాటినుండి, ఇప్పటి జంతుజాతుల అంగములందు గలిగిన సమన్వయమును, విశ్వరూపుని యద్భుత మహిమను వెల్లడించును. అందుండి కొన్ని నీతులను నేర్చుకొనవచ్చును. వీటిలో ముఖ్యము :—

కేవలం పశుబలమూ హింసాతత్వమూ గల జంతువులు పూర్వం తత్కాలమునకు సర్వాధికారముతో ప్రబలియుండినా, ప్రకృతి పరిణామము కనుగుణముగ మారలేక, అట్టి క్రూరజంతువులు చాలవరకు తమ ప్రాబల్యము కోల్పోయినవి. అట్లుగాక, విచక్షణ ప్రేమభావము ఔదార్యముగల అహింసాయుతజీవులు నవ్యపరిస్థితి కనుగుణముగ నిల్చి వృద్ధియైనవి. అట్టివి తాత్కాలికముగ కష్టములోనున్నను, నైతికశక్తి వృద్ధిజేసికొని, మరల వృద్ధి కావచ్చును. ప్రపంచములో కేవల హింసాప్రకృతి వెనుకబడి ప్రేమతత్వపువే వృద్ధియగుట సృష్టిసంకల్పమని తోచుచున్నది. క్రమముగ పూర్వయుగముల జంతువులే ఒకరీతిగ "నారసింహ" జాతిగ మారి, తుదకట్లో అందు కొన్ని మనుష్యజాతిగ పరిణమించినవిగదా.

కనుక, జంతుసహజముగు పశుతత్వము నరు లందరిలోను వేలకొలది యేండ్లవరకు ప్రబలి, తరువాతగూడ కొంతకాలము పూర్వవాసన ఫలముగ నిమిడియుండెనని వైజ్ఞానికుల యభిప్రాయము. మనకు తెలిసినంతవరకు యూరప్ అమెరికా ఆఫ్రికా వగైరాల ఆదిమనరులలో పశుస్వభావము ప్రబలినది. వారు చాలవరకు మాంసము దినుచుండిరి. కొందరు వట్టి నరాశనులు, అనగా వారు మనుష్యమాంసము తిని యాకలి తీర్చుకొనిరి. ఆహారముగ తోటి నరుని జంపుట దారుణహింస యని మనకిప్పుడు తోచుట సహజము. కాని అప్పుడు నరాశనులు చాల దేశములందుండిరి. మధ్యాఫ్రికా వంటి కొన్నిచోట్ల ఈ శతాబ్దివరకును ఇట్టి "కానిబలు" లుండిరని చారిత్రకులు చెప్పుచున్నారు.

ఇదిగాక, అన్ని దేశములలోను ప్రాచీన నరులు తమ దేవతలకు నరబలినిచ్చు ఆచారముండినదట. కనుక, ఆరంభస్థితిలో నరులలోను హింసాశత్వము చాల హెచ్చుగనే ఉండినది. ఇక బాబిలోనియా పారసీకము మున్నగు పూర్వపు నాగరిక దేశములందును ప్రాచీన కాలమందు విత్తు చల్లుట కోతలు కోయుట మొదలగు విశేషములాకాలమందు తమలో కులీనుడై ధీమంతుడగు యువకుని ఖండించి, ఆతని రక్తముతో నేలను తడుపుట, ఋషభాదులను యజ్ఞబలిగా నిచ్చుటయు, ఉండెనట.

అంటుజాడ్యములును కారణము బోధపడని ప్రమాదములును గల్గినను, ప్రాచీన నరులు అవి దేవతల క్రోధఫలితములని యెంచి, వాటిశాంతికై జరిగించు జాతరలలో దున్నలను మేకలను జంపుచు, విశేష మద్యపానముగూడ చేయుచుండిరి అట్టి యాచారముల చిహ్నము లీదేశమునందును నిమ్నజాతులలో మిగిలియున్నవి.

అధ్యాయము 4.

భారత దేశపు ప్రారంభస్థితి.

ఇక భారత దేశపు ప్రాచీనస్థితిని గమనింతము. ఆయారంభ కాలమందు దేశమందు అధమం మూడు భిన్నజాతులుండినట్లు సూచనలున్నవి. వీటి సంస్కృతులును వేరు. ఆర్యులు ద్రావిడులుగాక, ఆదిమవాసులగు ఒక క్రూరజాతియుండెను. దక్షిణ దేశపు అడిచనల్లూరు మున్నగు ప్రదేశములందు ఏడెనిమిది వేలయేండ్లక్రిందటి నరుల పనిముట్లు వస్తువులు దొరకినవి. ఇట్లే పంజాబులోని మహేంజదరో? సింధులోని హారప్ప మొదలైన

చోట్ల త్రివ్వగా, గొప్ప పూర్వనగరముల శిథిలములు బైట పడినవి. వారిభౌతిక నాగరికత చాల గొప్పదే. వారిది ద్రావిడ నాగరికతయని కొందరు నిశ్చయించినారు ; ఇది సుమేరియను నాగరికతను బోలియున్నట్లు చెప్పుదురు. * ఆశిథిలములలో కొద్దిగ లేఖనమునున్నది. కాని, ఆయక్షరముల గుర్తులింకను సరిగ తెలియ లేదు.

కనుక వాని భావము తెలియదు. ఈశిథిలములలో కొన్ని యేడెనిమిది వేలక్రిందటివట, అప్పుడు లింగపూజ జరుగుచుండిన చిహ్నములున్నవి. అదిమ జనులును యిందు మిశ్రితులై యుండి రేమో తెలియదు. ఋగ్వేదములో దస్యు (దాస) లనబడు ఆర్యులతో పోలినవారు వీరే కావచ్చు. దస్యులు లింగదేవులు అని ఋక్సంహితలోనున్నది. వీరు మిక్కిలి వీరులైనట్లును వీరి స్త్రీలును యుద్ధములందు పాల్గొని ఆర్యులతో పోరినట్లును కొన్ని సూచనలున్నవి, ♦ ఈతాటకలు వీరస్త్రీలు.

దక్షిణదేశపు ద్రావిడులకు 1800 క్రిందటి వాఙ్మయము ద్రవిడ భాషలో నిల్చియున్నది. క్రీ॥ పూ॥ వాఙ్మయమేదియు ఆర్యేతరులది మనదేశమందు లేదు. ద్రావిడుల మొదటి గ్రంథ ములనాటికే ఆర్యసంస్కృతి ప్రభావ మాప్రాంతమందు వ్యాపించి నది. అప్పటికి బౌద్ధజైన సంస్కృతియు ఆప్రాంతములో నుండినది. కనుక, "దాస" జనుల సంస్కృతి తెలుపు ఆర్యేతర వాఙ్మయ మెక్కడను లేదు.

---

* ఇది ఆర్యులలోనే ఒకశాఖవారి సంస్కృతియని అవినాశచంద్రదాసు గారు Rigvadic India లో సూచించినారు.

♦ విశ్వా ఆపో అజయద్దాస పత్నీః । ఋక్సం 5—30—5
దాసపత్నీరహిగోపాః । ,, 1—32—11

శ్రీరాముల కాలమునాటికి మధ్య దక్షిణదేశములందు రాక్షసులనబడిన యొకజాతివారుండిరి. వారు నరాశనులు; పచ్చిమాంసమునుగూడ ధారాళముగ దినుచు, రాత్రిలందు సులభముగ అడవులందును సంచరించుట కలవడి, ఆర్యులను సులభముగ మోసపుచ్చుమాయావులై యుండిరి, ఈజాతివారును శివపూజకులే కావచ్చు; కాని వీరు మిక్కిలి క్రూరులు, ఇతర దేశములందు చారిత్రికకాలమందు నుండిన నరాశను లీజాతివారే కావచ్చు; పూర్వమొకప్పుడు దక్షిణహిందూదేశమును సింహళలంకయు దక్షిణాఫ్రికాయు కలసి ఒకే మహాదేశముగ నుండెనట; ఈయున్ని ప్రాంతముల పూర్వజీవుల శేషములనుపోల్చగా అవి యొకేరకపువి, పరస్పరం సంబంధించినవి; అని తెలిసినది. ఈ నిశాచరజాతి ఋగ్వేదములో చెప్పిన "దాస" జాతి ఒకటే అగునో కాదో తెలియదు. అసురులను మరియొకజాతియు పూర్వముండెను వారార్యులు, చాలకాలం భారతీయార్యుల కిష్టులై యుండిరని కొన్ని ఋక్కులు సూచించును. కాని వీరు తరువాత భారతీయార్యులకు విరోధులైరి. అసురులలో చాలమంది "ఇరాను" (ఇప్పటి పారసీకము) లో నుండిపోయినట్లు "అవెస్తా" గ్రంథము తెలుపును. కొందరు అసురులు మనదేశపు "రాక్షసు'' లతోను "దాసు'' లతోను చెలిమిచేసుకొని ఆర్యులతోపోరిరి. * సప్తసింధు అనబడిన సింధు పంజాబు ప్రాంతమంతటను ప్రబలులై యుండిన ఈ"దాస'' జాతులపైన వృత్రుడను అసురరాజు చాలకాలము పాలించెను. అతడు మిక్కిలి బలీయుడు ప్రజ్ఞావంతుడు, మహాభక్తుడునని మహాభారతపు శాంతిపర్వంలో "వృత్రగీత'' లో చెప్పబడినది, అది

* పురాణ గ్రంథములలో అసురులను రాక్షసులను ఒకేజాతిగ చాలచోట్ల సూచించిరి. కాని 6 వ శతాబ్దిలో నుండిన అమరసింహుడు ఈభేదము గమనించి అసురుల పేర్లు "అసురా దైత్య...... పూర్వదేవాస్సురద్విషః'' అని వేరుగను, "రాక్షసః కోణపః ..... నైఋతో యాతురక్షసీ'' అని వేరుగను తన నామలింగానుశాసన'' ములో తెల్పియున్నాడు, సంబంధము లుండినవి. రావణుడసురుడైనను తల్లికేకసి రాక్షసజాతిదని ఉత్తర రామాయణంలో వ్రాసియున్నారు.

యెట్లున్నను, ఋగ్వేదమందును అతడు మహాశూరుడు "అహి" అని చెప్పినారు. "ఇంద్రు" డను వీరుడు ఆర్యుల నాయకుడై వృత్రునితో దీర్ఘయుద్ధము చేసెను. * 1

ఈ యింద్రుని పేరు బాబిలోనియా చరిత్రలోను గన్పడును. "కేశీ, ఊరు, ఉమా" మొదలగు కొందరు ఇంద్రునికి తోడ్పడినట్లు ఋగ్వేదములో చెప్పబడినది. *2 వీరిపేరులు బాబిలోనియా చరిత్రలోను ఉన్నవి. తుదకెంతో కష్టమువిూద ఇంద్రుడు గెల్చెను. అప్పటికి "అక్కేడియనులు, ఎలమైట్లు మున్నగు ఆర్యజాతీయులు బాబిలోనియాప్రాంతము వశపర్చుకొనిరి. వారికి మంచి అశ్వబలముండెను. ఇంద్రునికిని మంచి గుర్రపు దళముండెనట. ఈ బలమువల్లను, "దాస" జాతిలోనే విభేదమేర్పడి, కొందరార్యులకు తోడైనందునను, తుదకు విష్ణుసహాయముతో ఇంద్రుడు వృత్రు నోడించి చంపెను. *3 బహుశః ఆయుద్ధమే, తరువాత సంస్కృత వాఙ్మయములో "సురాసురయుద్ధము, దేవాసుర యుద్ధయు" అని వివిధముగ వర్ణించిరి. ఆమీద శంబరుడను "దాస" నాయకుడును ఆర్యులతో తీవ్రముగ పోరి, తన నగరములను కోల్పోయెను; కాని తరువాత 40 ఏండ్లు గహనములలో యుద్ధము సాగిన మీదటనే శంబరుడు ఇంద్రునకు వశమయ్యెను. * 4 అప్పుడు ప్రచండమగు భూకంపములును కల్గి అందువల్ల మహేంజదరోవంటి నగరములు

---

* 1 వృత్రింజఘన్వాన్యసృజద్విసింధూ౯ (ఋ. 4—19—8)
యోహత్వాన్ హిమరిణాత్ సప్త సింధూ౯ (ఋ 2—12—3

* 2 అవావచీత్సారథిరస్యకేశీ (ఋ. 10—102—6)
సతోవీరాః ఉరవో వ్రాతసాహాః (ఋ. 6—75—9)
ప్రథమాస ఊమాః (ఋ 1—6—7)

* 3 వృత్రుని చంపినందుకు ఇంద్రునికి బ్రహ్మహత్యాపాపం పట్టుకొన్నదని, దానిని బ్రహ్మదేవుడెట్లో ఇంద్రునికి వదల్చుట చాలా కష్టమయినదని మహాభారత శాంతిపర్వములో చెప్పినారు.

* 4 నవతించనవేంద్రః పురోద్యైరచ్ఛంబరస్య (ఋ. 2—19—6) యశ్శంబరం పర్వతేషుక్షియంతం చత్వారింశ్యాంశరద్యన్వవిందత (ఋ. 2—12—11)

భూమిలో కప్పబడియుండునని కొందరు ప్రాచ్యతత్వజ్ఞులూహించి నారు. ఆయుద్ధమందింద్రునికి దైవసహాయముగలెనని భారత ములో చెప్పిరి. అది యిట్టిదే యేమో ? భారతదేశమందు మనకు తెలిసిన మొదటి గొప్ప రక్తపాతములు హింసాచర్యలు ఈ సురా సుర యుద్ధములే.

అధ్యాయము 5.

వేదసంస్కృతి—ఋగ్వేదము.

వేదములన్నియు ఆర్యఋషులు రచించినవి. వీటిలో ఋగ్వేదసంహిత అతిప్రాచీనము. అది క్రీ॥ పూ॥ పదివేల యేండ్ల క్రిందనే రచింపబడెనని తిలక్ వంటి కొందరు మహనీయుల అభిప్రా యము. "అంత ప్రాచీనము కాకున్నను సుమారు నాలుగువేల యేండ్ల క్రిందటిది, నేటికి ప్రపంచమందు నిల్చియున్న ధార్మిక వాఙ్మయ మంతటిలో ఇదే అత్యంత ప్రాచీనము" అని యిప్పటి విమర్శకులందరును అంగీకరించినారు.

ఋగ్వేదముగాక, యజుస్సు సామము అని మరి రెండు వేద ములు. ఈ రెంటి సంహితలు చాలవరకు ఋగ్వేదపువే. యజు ర్వేదములో యజ్ఞముల కర్మకాండము ముఖ్యవిశేషము; సామ వేదము ఋక్కులే గేయరూపముగ అమర్చబడినవి. ఇవిగాక అధర్వవేదము ఆయుర్వేద ధనుర్వేద తాంత్రికాది శాస్త్రముల మూలాధారము.

ఈనాల్గు వేదములకును మూలములగు సంహితలుగాక వాటి సందర్భములు వివరించి అప్పటి గాథలనుదెల్పు బ్రాహ్మణములున్ను

ఆధ్యాత్మిక పరిశోధనల వివరించు ఉపనిషత్తులును కలవు. ఇవి సంహితల తరువాత ఏర్పడిన వందురు.

వేదములన్నియు ఇప్పటి భారతీయార్యుల స్వభాషలో నున్నవి. భారతీయార్యుల సంస్కృతి యెట్టిదో తెలియుట కింత కన్న గొప్పగ్రంథము లేదు.

ఇందు ఆర్యుల ధార్మికభావములు దేవప్రార్థనలునే ముఖ్యములు, కాని అక్కడక్కడ కొన్ని సాంఘికవిషయములు, దాస జనులతోను అసురులతోను జరిగిన యుద్ధములు వగైరా వృత్తాంతములును చెప్పబడెను.

అసలు ఆర్యజాతి చాలగొప్పది. ఇప్పుడు యూరపు అమెరికా పాలించు జాతులన్నియు ఆర్యభాషికములే. కాని ఈజాతులన్నియు మిశ్రితములైనవి. (వీరు ఆర్యులే అని చెప్పుకొనుట కలదు) ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మను, రష్యను, పారసీ, సంస్కృతము, పాలి, హిందీ, బంగాళీ వగైరా భాషలు అసలు ఒకే ఆర్యభాష నుండి యేర్పడినవి. వారల ముఖవైఖరిలోను పోలికయున్నది. దేహనిర్మాణములోను సామ్యముకలదు. అతి ప్రాచీన కాలమందు ఒక కేంద్రస్థలమునుండి, తరువాత వారి శాఖలు విడిపోయి వేరి యొక దేశము చేరియుందురు. ఆఅసలు కేంద్రస్థలము ఎక్కడనో స్పష్టముగ తెలియదు. ఉత్తరకాశ్మీరమో లేక మధ్యమ ఆశియాయో కావచ్చును.

వైదికార్యులు సోదర జాతియగు అసురులతో చాలకాలము మైత్రి గల్గి తరువాత విరోధపడి సప్తసింధు దేశమును వశపర్చుకొనిరిగదా. వీరి నాయకుడైన యింద్రుడు, అంతటితో తృప్తినొందక క్రమముగ తూర్పునకును వ్యాపించి హిమాలయ గిరి యందు "త్రివిష్టపము" (ఇప్పటి తిబెత్తు?) ను వశపర్చుకొని తన

కేంద్రస్థలముగ జేసికొనెను. ఇంద్రుడు తరువాత వేదములో చాలాచోట్ల దేవుడుగ భావింపబడెను. చారిత్రికముగ ♦ మనకు తెలిసియున్న మొదటి ఆర్యమహారాజు.

ఆర్యులు ఇతర దేశములలోను "అనార్యు" లతో యుద్ధము చేయవలసివచ్చినది. అమెరికాలో ఆర్యేతరులను ఆర్యులు నిర్దయగను అన్యాయముగను రూపుమాపిరని ప్రిస్కాటు మున్నగు పాశ్చాత్య చారిత్రికులే వ్రాసియున్నారు. యూరపులోను కొన్నిచోట్ల యిట్లు జరిగెను; కాని చాలవరకు ఆయాజాతులు మిశ్రితులైనారు. వారికి ప్రత్యేకమగు ఆధ్యాత్మిక సంస్కృతి లేదు. యూదులు మాత్రము తమ మతమును సంస్కృతిని నిల్పుకొన్నారు.

భారతీయార్యులు మొదటినుండి తమ ప్రత్యేక మతమును సంస్కృతియు గల్గియుండిరి. వాటి ననేక విధముల వృద్ధి జేసిరి; అందువల్ల లౌకికబలమునకును వ్యాప్తికిని వారు లోటు రానీయలేదు. ఆయాప్రాంతీయులతో జరిగిన సంఘర్షములో ఆర్యులీ దేశమందును కొంతవరకు హింసాపద్ధతి తీవ్రరక్తపాతము జరిగించిరి; లోగడ చెప్పినవేగాక, సుదాస దివోదాసుల మధ్య యుద్ధమును తీవ్రరక్తపాతమును సూచించును. అది అప్పటి దేశకాల స్థితినిబట్టి సహజమే.

ఆకాలమందే మధ్యహిమాలయములనుండి బదరీ కేదారాదులద్వారా కొందరార్యులు తూర్పున గంగా యమునా ప్రాంతములందలి ఫలవంతములగు భూములవశపర్చుకొనిరి. ఆసందర్భమున గూడ అప్పుడప్పుడు ఆర్యేతరులతో యుద్ధములు జరుగుచు వచ్చినవి.

♦ విదేశములోను పూర్వం గొప్ప నాయకులను వారి మరణము తరువాత దేవతలుగ భావించేవారు మనదేశంలోను ఇప్పుడు ఈశ్వరావతారము లనబడు శ్రీరాముడు, కృష్ణుడు, బుద్ధుడు, గొప్ప చారిత్రక పురుషులుగ పూర్వం జీవించిన వారే.

అంతట అగస్త్యాది ఋషులు వింధ్యపర్వతమును సాధించి దక్షిణాపథమునకు బయలుదేరిరి. ఋషుల ఆశ్రమములు ముఖ్యమైన నదీ తీరములందును కొన్ని కొండల యొద్దనుగూడ స్థిరపడినవి. అగస్త్యుడు భరద్వాజుడు, వాల్మీకి, వసిష్ఠుడు మున్నగు నానాక కులపతి ఆశ్రమములో ఇంక నెందరో యుండుచు శిష్యులకు విద్య నేర్పుచుండిరి. ఇట్లవి, క్రమముగ వలసగ్రామములైనవి. ఈఋషు లలో కొందరు అస్త్రవిద్య తెలిసినవారలైనను, అహింసావ్రత మవలంబించినవారు కనుక, సాధారణముగ వారు తమ్ము నెల్లెన బాధించి లేవగొట్టబూను దాసులను రాక్షసులను చంప యత్నింపక క్షత్రియధర్మ మవలంబించిన ఆర్యరాజుల నాశ్రయించు చుండిరి. బ్రాహ్మణ వృత్తిలోనుండి ఆర్యసంస్కృతి నున్నతస్థితికి తెచ్చు చున్న ఋషివర్గములను వారి ఆశ్రమములను రక్షించుట ఈరాజులు తమ ప్రత్యేక బాధ్యతగ నెంచుకొనిరి. కనుక వారు ఆర్యేతరులతో యుద్ధములు చేయుచు వారి నోడించుచుండిరి. ఇట్లు భారతీయు లును కొంత హింసా పరులుగనుండిరి.

కాని ఋగ్వేదమందు కొన్ని ఘోర యుద్ధములను వర్ణించు నవి హింసా సంబంధవువి కావు. ఆకాశమందు వర్షములు కురియు ముందు మేఘజలము క్రిందబడకుండ ఝంఝామారుతముతో గలుగు సంఘర్షము, క్షామదేవతను జయించు ఇంద్రుడు తన యింద్రధనుస్సు వజ్రమను పిడుగుతోను మేఘముల భేదించి వర్ష మును భూమికిరాబట్టుట, భౌతిక యుద్ధమువలె వర్ణింపబడినది. ఇవి రూపకాలంకారపు కవిత్వరచనలు. క్షామమును అహి అనగా వృత్రునితోపోల్చి అంతరిక్షపు ప్రకృతియుద్ధము హిమాలయపు కొండలలో భీకరముగ చెలరేగుటను నిజమైన రక్తపాతపు సంగర ముగను చారిత్రకమగు వృత్రవధగను సూచించిరి. ఇట్లే ఉషః కాలము రాత్రినుండి పుట్టుట సూర్యుడు దానివెంటనంటుట హిమ గిరిలో నతిసుందరముగ గన్పడు ప్రకృతి దృశ్యములు. ఉషాదేవి

స్త్రీయైనట్లును, దానిని మొదట రాత్రియు తరువాత సూర్యుడు వెంబడించినట్లును ఋక్కులలో చెప్పబడినది. ఇంద్రుడహల్యాజారుడను కథయు నిట్టిదే. ఈసందర్భములు మరపుకురాగా, చాల శతాబ్దముల తరువాత నేర్పడిన పురాణములందు పూర్వపు ఉత్ప్రేక్షలు రూపకములు నిజమైన రక్తపాతపు హింసాపద్ధతులనియో ఇంద్రాది దేవతల అవినీతి కార్యములనియో వివరించుట జరిగినది. మొత్తముమీద వైదికార్య సంస్కృతి యిప్పుడు కొందరనుకొనునంత హింసాపూరితము కాదు. భారతీయులు తరచు ఆర్యేతరులతో పోరాడుచున్నను, వారిని నిర్మూలనము చేయుటకును, వ్యర్థ హింస చేయుటకును విశేష ప్రయత్నముచేసి, "అనార్య" జాతుల రూపుమాపలేదని యెంచవచ్చును

మొదటినుండి భారతీయార్యులకాధ్యాత్మిక భావముండెను. వారు మిత్రవరుణేంద్రాది దేవతలను తమతమగీతముతో ప్రార్థించుచుండిరి. అందు కొన్నిటియందు యుద్ధము కావలెనని యున్నను, తఱుచు పరిశుద్ధమగు ఔన్నత్యాశయముకలదు. విశ్వస్వభావమెట్టిదో, ఈజగత్తునకు నియామకమగు శక్తి యెట్టిదో ఋగ్వేద కాలమందే ఋషులు చర్చించుచుండిరి. వారి మనోభావములు ఆచారములు వేదములందు ఎట్టి విమర్శయును లేకుండ చెప్పబడినవి. వీటివల్ల వారి సాంఘికాచారములును తెలియును. అప్పటికి ఆర్యులలో కొందరు క్షత్రియవృత్తిని చేయుచుండిరి. కాని, వంశానుగతమగు చాతుర్వర్ణ్యపద్ధతి యింకను యేర్పడలేదు. రాజగు వృత్రుడు బ్రాహ్మణుడైనందున, అతనిని చంపినందు కింద్రునికి బ్రహ్మహత్య బాధగల్గినది.* విశ్వామిత్రుడు కొంతకాలము క్షత్రియుడై తరువాత బ్రాహ్మణుడైనాడు. పరశురాముడు బ్రాహ్మణుడుగనుండి తరువాత క్షత్రియకార్యముల జేసెను. ఋగ్వేద సంహితలో పురుషసూక్తమందు మాత్రము ఈపేర్లున్నవి. కాని ఇందైనను నాలుగువర్ణములున్నట్లు చెప్పక విరాట్పురుషుని దేవతలు

* మహాభారతం— శాంతిపర్వం; వృత్రగీత.

యజ్ఞపశువుగ జేసి ఆయావర్ణములు అందులనుండి యుత్పత్తి అయినట్లు నుడివిరి. మరియు మనస్సునుండి చంద్రుడు, ముఖమునుండి యింద్రాగ్నులు పుట్టిరని ఉత్ప్రేక్షించిరి....... 1 అనగా సృష్టియే ఒక మహాయజ్ఞము. దృశ్యప్రపంచమంతయు ఈశ్వరుని దేహము; దాని వివిధాంగములు వివిధప్రవృత్తుల వారి యుత్పత్తి సూచకములు అని చిత్రించిరి. దీనినే ముండకోపనిషత్తులో మఱొకరీతిని చెప్పిరి. 2 వేదకాలమందు సంఘములో స్వాతంత్ర్యము హెచ్చుగనే యుండినట్లు తోచును అప్పటికార్యులు మాంసమునుగూడ తినుచుండిరి. సోమలత రసమును త్రాగుచుండిరి. ఇదియొక మద్యమని కొందరూహించినారు. కాని సోమరసము తీయనై బలకరముగ నున్నట్లు వేదములో చెప్పిరి. దానిని పులియబెట్టినట్లు కనబడదు. తీయని రసము వెంటనే తీసికొన్నచో, చెరకురసవలె ఆరోగ్యకరము, ఉత్సాహవర్ధకము ; 3 తరువాత కొంతకాలమునకు కొందరు మాదకరసములుగూడ సేవించు అభ్యాసమేర్పడియుండును ; వేదకాలమందార్యులు హానికరమగు మద్యము త్రాగుచుండినట్లు నిదర్శనము లేదు. వారు మొదట అతిశీతలమగు హిమాలయగిరిప్రాంతములందుండిరి. అక్కడ మాంసాహారము ఉష్ణప్రదేశములంత బాధకరము కాదు; మరియు, ఆకొండలలో వరి, గోధుమ వగైరా వ్యవసాయధాన్యముల యుత్పత్తియు చాల కష్టము ; కనుక వైదికార్యులు ఏణమాంసము గోమాంసముగూడ తమ యాహారముగ దినుచుండినట్లు అతిథులకు పెట్టుచుండినట్లును స్పష్ట నిదర్శనము

---

1 దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః, అబధ్నన్ పురుషం పశుం... బ్రాహ్మణోస్య ముఖమాసీత్ బాహూ రాజన్యః కృతః......ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ......(ఋ 10 వ మం. 102 సూ)

2 అగ్నిర్మూర్ధా... సర్వభూతాంతరాత్మా (ముండకో 2—1—4)

3 ప్రస్తుతపు మద్యనిషేధ పద్ధతిలోను తాటి కొబ్బరి చెట్ల రసమును తీసిన వెంటనే పులియకుండ త్రాగుట మద్యపానము కాదని గాంధిమహాత్ముడును మంత్రివర్గమును నిర్ణయించినారు.

లుండుట సహజము. అప్పటి ఆర్యేతరజాతులును అహింసాపరులు కారు ; వారిలో రాక్షసులు పచ్చిమాంసమును దినుచుండిరి. వారిని నిక్షేపము చేయక, భారతజాతిలో ఆర్యేతర జాతికిని వారి సంస్కృతికిని స్థానమిచ్చుటకే ఆర్యనాయకులును ఋషులును మొదటినుండి యత్నించిరి. కనుక, కేవలం భిన్నమగు ఆ యాసంస్కృతుల నిల్పుచు, సంఘములో సమన్వయము చేసి సంఘర్షము తప్పించుట, ఆర్యులకీదేశమందు ప్రత్యేక సమస్యయైనది.

ఆర్యేతరులతో సాంఘిక సంబంధమునుగూర్చి ఆర్యనాయకులలో కొంత భేదాభిప్రాయము వేదకాలమున కేర్పడినట్లు తోచును. ఆర్యుల విశ్వరూపారాధన నిత్యాగ్నిపద్ధతి యజ్ఞములు సోమపానము ఆశ్రమపద్ధతి వగైరాలకును ఆర్యేతరుల యాచారముకును బొత్తిగా వ్యత్యాసముండెను. ఆర్యేతరులలో చాలమంది అజ్ఞానులు. వారు చెట్లను, రాళ్లను, క్రిముంగలను పూజించుచు, వాటిని జూచి భయపడుచు, దురాచారులై క్రూరకర్ములైయుండిరి. వారిలోను ఆయా వేర్వేరుతెగల ధార్మికభావములలోను ఆచార వ్యవహారములలోను చాలభేదములుండెను. కనుక, ఆర్యులు వాటి నణచకపోయినను తమ ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును ఆధిక్యమును కాపాడుకోదలచిరి. కనుక ఆర్యులు ఆర్యేతరులతో వివాహాది సంబంధము లేకుండవలెనని కొందరుద్దేశించియుందురు. వసిష్ఠాది బ్రహ్మర్షులీతరగతివారని తోచును. అందువలన ఆర్యేతరులకొక రీతి సాంఘిక బహిష్కారము జరుగును. ఇందు ఆర్యుల అహంభావమును మానసిక హింసాతత్వమునుగలవు. కొందరార్యేతరులకు (ముఖ్యముగ ఆర్యసంస్కృతికి ఆర్యుల దేశాక్రమణకు కేవల వ్యతిరేకులైన ఆదిమజనులకు) ఆర్యసంస్కృతులతోను, ఆర్యులతోను తాము సాంఘికసంబంధము పెట్టుకోకూడదని తోచియుండును. సందిచ్చినయెడల తమను ఆర్యులు లోబర్చుకొందురని తమ వాసస్థలములనుండి తొలగింతురనిగూడ, వారికి భయమును ఆర్యులపైన అనుమానముండుట సహజము. ఇట్టి ఆదిమవాసులు

తమ వాసస్థలములు ఆర్యులకు సంబంధములేకుండ వేరు గ్రామములుగ నుంచుకొని, అందులోని కార్యుల నెంతమాత్రమును రానీయకుండినట్లు నిదర్శనములుకలవు. వారికి ఆర్యులపైన అప్పటికి హింసాబుద్ధి హెచ్చుగనుండెను. ఆద్వేషమువల్ల వారు ఆర్యుల బహిష్కరింప బూనియుందురు. ఇటీవల వరకు చాల చోట్ల మాలమాదిగల గ్రామములోనికి, ద్విజజాతులవారిని రానీయకపోవు ఆచారము సకృత్తుగ గలదు; కాని క్రమముగ ఆర్యులను, ఆర్యనాగరకత నవలంబించిన ఆర్యేతర శూద్రాదిజాతులును దేశమంతటను బ్రిబలిరి. అంత ఆబహిష్కర్తలగు ఆదిమజనులే బహిష్కృతులై అస్పృశ్యులుగ వినబడుట సహజము. ఈ పరస్పర బహిష్కారమువల్లనే తుదకు అస్పృశ్యత యేర్పడెనని కొందరు విజ్ఞుల యభిప్రాయము. ఇది మొదట పరస్పర ద్వేషము మీద కలిగి, తరువాత హింసాతత్వమున కంకురమైనది- చిరకాలమునుండి క్రమముగవృద్ధియైన యీ అస్పృశ్యతాభావము హిందువులలో అహింసాభావ వ్యాప్తికిని దేశమంతటను సాంఘికమైత్రికిని ప్రతిబంధకమైనదని చూడగలము.

ఆర్యసంస్కృతి యభివృద్ధికి బహిష్కారపద్ధతిగాక పరస్పర సమావేశమే యెక్కువ క్షేమకరము. ఆర్యేతరులలో సాంఘిక సంబంధము పెట్టుకొని వారిలోని అవినీతిని దురాచారములను తొలగించి క్రమముగ సంస్కృతి సమన్వయమున కవకాశమిచ్చుటే ప్రశస్తము; అని రెండవపక్షము వాదించిరి- ఆధోరణి విశ్వామిత్రునిలో కన్పడును- * విశ్వామిత్రుని జీవితము అట్టి సంస్కరణ కనుకూలముగనుండినట్లు ముందుచూచెదము. పరాశరాది ఋషులు ఆర్యేతర స్త్రీలచే సంతానముగనుట, వ్యాసాదులు సంఘ

* వసిష్ఠ విశ్వామిత్రు లిద్దరిమధ్యను విభేదములుండెను. శిష్టాచారములను సంప్రదాయమునకును వసిష్ఠుడనుకూలముగను, విశ్వామిత్రుడు ప్రతికూలముగను ఉండేవారని, పూర్వసంప్రదాయమునకు భిన్నమైనది. విశ్వామిత్ర సృష్టియనుట చిరకాలమునుండి కలదు.

ములో మాన్యులగుట, భీమార్జునాదులకు హిడింబి, ఉలూపి వగైరాలతో వివాహసంబంధములు నిట్టివే- మహాభారతాదులలో చెప్పిన వృత్తాంతములలో నిట్టివెన్నియో కలవు. తరువాత ఆర్ష యుగమందు బ్రాహ్మణులకు కఠిన నిబంధనలేర్పరచినను అనులోమవివాహముల కవకాశమిచ్చిరి- వర్ణాశ్రమ పద్ధతియు ఆయా వృత్తులవారు తమ కనుకూలమగు కులములో జేరి పరస్పర సంఘర్షము లేకుండ, అన్యోన్య ప్రేమతో నుండుటకే యేర్పడినది-

ధార్మిక భానములోను బ్రాహ్మణాదుల కార్థికాశ లేకుండ జేసి, ఆర్యేతరులకు శిల్పవృత్తి కవకాశమిచ్చుటలోను, ఆర్యేతరుల విశిష్టచర్యలకు భారములకు ఆచారములకును, ఆర్య సంస్కృతిలోను స్థానమిచ్చి అవకాశము కల్గించుటలోను చాలమంది ఆర్యులు ఔదార్యమును విశాలప్రేమభావమును గనపరచిరనియు భారతీయ పూర్వచరిత్ర విశదము చేయును- అనాదిజాతులను హత్యగావించిన పాశ్చాత్య దేశపు సందర్భములమధ్యను, అట్టి హింసాపద్ధతిని త్యజించిన ఆర్యుల సందర్భములమధ్యను నుండెడి తారతమ్యమును దిలకింపుడు !

అధ్యాయము 6.

వేదసంస్కృతి — అధర్వవేదము.

ఋగ్వేద సంహిత తరువాత అన్నిటిలో ప్రాచీనము అధర్వ సంహిత- దీనిలోని ప్రార్థన గీతములధోరణి కొంతవరకు ఋగ్వేదపురీతినే యుండును- ఇందలి ప్రత్యేక భావములే మనకీసందర్భమున కావలసినవి- శత్రుసంహారమును శస్త్రాస్త్రముల సంపాదించుటకు, వాటిని ఫలప్రదంగా జారీచేసి కార్యము సంపాదించు

టకు ఇందు విచిత్రమైన పద్ధతులు మంత్రములునున్నవి. జ్వరాది వివిధవ్యాధులు నిరూపించి, వాటి చికిత్సకై మనదేశమందడవులలో దొరకు అమూల్యౌషధులలో నేవి యెందుకుపయోగించునో, వాటి నెట్లుపయోగించుకొనవలెనో, ముఖ్యముగ పాము తేళ్లు వగైరాల విషము మాన్పుటెట్లో, ఇందు ప్రతిక్రియల జెప్పినారు– మరియు ఆధివ్యాధులను పోగొట్టుటకు, దయ్యముల వదల్చుటకు, శాత్తుపడి అభిచారహోమం వగైరా పద్ధతులు, స్త్రీలవశీకరణముకు, వ్యాపారాభివృద్ధికి, వివిధపాపముల పరిహారముకుగూడ అధర్వవేదములో చిత్రవిచిత్రమగు మంత్రముల జెప్పియున్నారు. ఋగ్వేదమందు యుద్ధజయముకు ఆయుర్వృద్ధికి మంత్రములున్నవికాని, ఈ తాయెత్తులు, తంత్రములు, భేషజ ప్రసక్తి లేదు. అన్యోన్య భయము, దురుద్దేశములు, హింసాబుద్ధి, నీచభావములు నున్న వారికే ఇట్టి ప్రవృత్తి గల్గును. ఆపూర్వకాలపు లోకమంతటను, ఇట్టి భావములు విశేషముగ నుండినవని లోగడచూచియున్నాము. భారతీయార్యులలో మాత్రం ఉదారతత్వముండెను. వీరిలోను కొద్దిమంది మూఢులలో నిట్టి యాలోచనలుండవచ్చు. కాని ఆర్యేతరులగు దస్యులు రాక్షసులు మున్నగు ఆదిమజనులలో నిట్టి భావములు అప్పుడు ఎక్కువగ వ్యాపించియుండును. * నేటికిని నిమ్నజాతీయులలోను ఆటవికులలోను ఇట్టి భావములు నెక్కువగ నున్నవి. ఋగ్వేదముకు వసిష్ఠ విశ్వామిత్రాదులు ముఖ్యఋషులు; అధర్వ "ద్రష్ట" లగు ముఖ్య ఋషులు భృగువు ఆంగిరసుడు వగైరాలు భృగువంశీయులకు, శుక్రాచార్యులు అసురులకు "రాక్షసు" లకు గురువుగ నుండెను.

అధర్వ వేదపు బ్రాహ్మణమగు గోపథబ్రాహ్మణమందు అధర్వ పురుషుడు నల్లనై, క్రోధాత్ముడై తీవ్ర స్వభావుడై యున్నట్లు చెప్పిరి. ఋగ్వేదాదులందు దేవతలు తేజోమయులు

* రావణుని కొడుకగు ఇంద్రజిత్తు రామలక్ష్మణుల జంపుటకని నికుంభిలా హోమమను పేర పెద్ద హోమము జేసెనట.

సౌమ్యులుగనున్నట్లే చెప్పబడినవి. అథర్వసంహిత భాష దాదాపు ఋగ్వేద భాషవలె నుండుచు, ఉపనిషత్తులకంటె పూర్వపుదిగ తోచును. ఆర్యేతరుల సంస్కృతిలోని ముఖ్య విషయములను విశేషములను ఆర్యులందరికిని ఎరుకపరచి, ఉభయసంస్కృతులకు పరిచయము హెచ్చించుటకును, రెండుజాతులకును పరస్పర సంపర్కము హెచ్చించుటకును, ఆర్యఋషులు అథర్వవేదము నిర్మించియుందురని కొందరి యభిప్రాయము. కాని, పూర్వము ఋగ్యజుస్సామములు మూడింటికే వేదములను వాడుకయుండేది. * అథర్వముకట్టి గౌరవము మహాభారత కాలముదాటువరకు రాలేదు.

అథర్వములో భేషజముల వివరించియున్నారు. వాటిని బ్రాహ్మణులు చేయకూడదని త్రయీబ్రాహ్మణములలో నిషేధింపబడినది ♦ పురాణకాలమందు అథర్వవేదముకును వేద ప్రతిపత్తి గల్గినది. ఇందులకు కారణము ఈక్రియలెల్ల అహింసాతత్త్వమునకు విరుద్ధములగుటయే అయియుండును.

---

* ఇతి వేదాస్త్రయస్త్రయీ (అమరసింహుడు) ఏవం త్రయీ ధర్మమను ప్రపన్నాః (భ. గీ.) మను స్మృతి. అ. 1.23;

♦ బ్రాహ్మణేన భేషజం నకార్యం (శతపథబ్రాహ్మణం 4-1-5)

(3—145; 12—112)

(యాజ్ఞ 1—8)

అధ్యాయము 7.

యజుర్వేదము — యజ్ఞములు.

ఆర్యులు పూర్వమునుండి యజ్ఞము చేసేవారు. యజుర్వేద సంహితలో యజ్ఞకాలమందు చెప్పు మంత్రములు ముఖ్యముగా నుండును. బ్రాహ్మణములలో యజ్ఞముల ప్రక్రియ వివరింపబడును. శ్రౌతసూత్రములందును ఆయా యజ్ఞముల ప్రత్యేకత వగైరాలు చెప్పియున్నారు. యజ్ఞములలో చాల రకములున్నవి: అజమేధము, గోమేధము, అశ్వమేధము, రాజసూయము, జ్యోతిష్టోమము వగైరాలు. వీటి ఉద్దేశములు, యజ్ఞపశువును చంపురీతి, యజ్ఞ పరికరములు, హోత వగైరాల కృత్యములు, కర్మకాండ వివరముగ జెప్పబడినది. ఈయజ్ఞములందు బహిరంగముగ నిండుసభలో ఆ యాజంతువుల జంపి, వాటి చరువును అగ్నిలో నేతితో తప్త మొనర్చి, వాటి హోమశేషమును అతిథులతో సహా సేవింపవలెను. కనుక అట్టియజ్ఞములు నిస్సందేహముగ హింసాకృత్యములు.

ఉదారులైన భారతీయార్యులిట్టి జీవహింస కార్యముల బహిరంగముగ మతములో భాగముగ నాచరించుట, అందుకు విశేషముగ ఉత్సాహపడుట, ఇప్పుడు మన కాశ్చర్యమునకు విషాదమునకు కారణముగావచ్చును. అవి ఉపనిషత్తులలో జెప్పిన సర్వభూత సమత్వపు సిద్ధాంతములకు వ్యతిరిక్తములని తోచవచ్చును. అర్యేతరులు పూర్వమునుండియు క్షుద్రదేవతా విగ్రహములయెదుట జరుపు అమ్మవారి జాతరలను బలులను ఆర్యసంపర్కముచే మానుకొనుటకు బదులు, యజ్ఞసిద్ధాంతముచే జాతరలు, బలులు, మరింత ప్రేరణ నొందుట సహజము. ఇట్లు పూర్వమన్ని జాతులలోను ఏదో విధముగ జంతుబలి విరివిగసాగుట, వాటిని మతధర్మములో భాగముగ మహోత్సవముతో జరుపుట, శోచనీయము.

ఆర్యేతరుల 'సూకాలమ్మ, గంగానమ్మ' వగైరా తమ గ్రామదేవతలు హింసాస్వరూపులు; వాటికి మనుష్యులజంపుట కావేశమప్పుడప్పుడు కల్గును. అది ఆ యా అంటుజాడ్యముల రూపంగానో మరొకరీతిగనో వ్యాపించి, జనసంఘపు మరణమును హానిని గల్గించును. "వాటిని తప్పించుటకు జంతువులను దేవతల యొద్ద సమృద్ధిగ జంపి బలి యిచ్చిననే శాంతించును" అని నమ్మి అభయమువల్లనే బలినిచ్చు రివాజు పెట్టుకొనిరి. ఆర్యుల భావ మట్టిదికాదు. భగవంతుడు ప్రేమమయుడు, సర్వసముడు, శివ ప్రదుడు, అనియే వారి భావన. వారల్లే దేవుని కీర్తించుచుండిరి. కనుక వారియజ్ఞపు ఉద్దేశము ఆర్యేతరుల రీతిదికాదు.

"యజ్ఞ" * అనగా దేవారాధన అని యర్థము. మన మందరమును, మనవస్తువులును, అనగా చిదచిత్తులన్నియు ఈశ్వరాంకితములే. "మన ఆహార పదార్థము లీశ్వరదత్తములని గుర్తుగా, వాటి నీశ్వరున కావాహన చేసియే, అతిథులకీయవలెను. పిమ్మట మనము భుజింపవలెను" అని ఆర్య సంప్రదాయము. నిత్యము జరుగు పంచయజ్ఞముల తాత్పర్యము నిట్టిదే. యజ్ఞమనగా ఈశ్వరారాధనకై, భాగవతులగు సత్పురుషుల భుజింపజేసి వారికి శ్రద్ధాపూర్వముగ దానముచేయుట, అనియు భావన కలదు. యజ్ఞ సంప్రదాయమార్యులు హిమాలయ ప్రాంతములలో నున్నపుడు ఆరంభించినది. అతి శీతల స్థితివల్ల అచటి ఆర్యులు రోజును అగ్నిహోత్రమందు సమిధలతో హోమము జేయుచు, నిప్పు ప్రజ్వరిల్ల జేయుచుండిరి. వారు గోమాంసాదుల నాహారముగ భుజించుచుండిరి; కనుక ఆహారముకు దేశించిన జంతువుమాంసము మంత్రములతో అగ్నితప్తము గావించియుందురని తోచును. కాని యిల్లారంభించిన యజ్ఞ సిద్ధాంతము మరుగుబడి, తరువాత బ్రాహ్మణులు మాంసాహారము విడిచిననుగూడ, పూర్వాచారములబట్టి జంతువుల

* "యజ" (ధాతువు) "దేవపూజాయాం" అని పాణిని.

జంపుట అక్రమమనుటకు సందేహము లేదు. "గోవు పవిత్రమైనది, హింసింపరాదు" అనునప్పుడును గోమేధము చేయుట అన్యాయమే.

కొన్నివిశేషయాగములు మరియు దారుణమైనవి. అశ్వమేధమందు బలీయమగు గుర్రమును దేశమంతటను సంచారము చేయించి, తుదకు వధించి హోమముచేయుదురు. భారతయుద్ధము తరువాత రాజై ధర్మరాజును, శ్రీరాముడు రాజై భార్యాత్యాగము చేసినమీాదటను, అశ్వమేధము చేసిరట. ఇట్టిదే రాజసూయమును. ఇవి ఆయా రాజులసామ్రాజ్యాధికారమునులోకమునకు దెల్పవచ్చును. రాజసూయము గూఢమైనది. అందు రాజులందరును పిలువబడి ఆయాగములో పాల్గొందురు. ఇందు యాగపశువేదో తెలియదు. యజమానుని అధికారమంగీకరింపని రాజు నొకనిని యజ్ఞపశువుగ వధింతురను సూచనకలదు. ఇది నిజమేయగుచో క్రూరమగు హింసాచర్యయగును. ఇదియొక విధమగు నరమేధమన్నమాట. పూర్వము హరిశ్చంద్ర మహారాజట్లు చేయదలచి శునశ్శేఫుని జంప దలపగా అది తప్పిపోయెనట. ధర్మరాజు యువరాజైన తరువాత ఇంద్రప్రస్థములో మయుసభ నిర్మించి, రాజసూయయాగమునకై రాజుల రావించెను. ఆసభలో యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణున కగ్రతాంబూల మీయదలచినట్లును, అందుకు శిశుపాలు డొప్పుకొనక, కృష్ణుని ధర్మజునిగూడ ఆక్షేపించెననియు, అంతట శ్రీకృష్ణుడు వెంటనే శిశుపాలుని సభలోనే చంపెననియు, తరువాతనే ఆయాగ కాండ పూర్తియైనదనియు చెప్పబడినది. కారణము గూఢముగ జెప్పినను రాజసూయమున నొక వ్యతిరేకిరాజును చంపు ఆచార మునకే ఇది నిదర్శనమని యొక సూచనకలదు. ఈవధవలన చాలమందికి కోపముగల్గి పాండవులపైన ద్వేషముతో తరువాత జరిగిన మహాయుద్ధములో కౌరవులకు సాయముచేసియుండురని, కనుకనే వారికి పదునొకండక్షౌహిణుల సేన యేర్పడెనని, కొందరి యభిప్రాయము. రాజసూయయాగము సామ్రాజ్య లాభము గల్గించుట యెట్లున్నను, మహాకలహమునకు కారణమగుట నిజము.

ఈ రాజసూయాదులు మిక్కిలి అరుదుగనే జరిగెడివి. వేద వాఙ్మయములో వాని ఉదాహరణలు చాలతక్కువ. వేదకాల మందు జరుగుచుండిన "అజమేధా" ది యాగములు, తమసొత్తును ఈశ్వరార్పణచేసి భక్తిపూర్వకముగ సభలో నీశ్వరుని ప్రార్థించి, త్యాగరూపముగ అతిథులందరికిని ఆహారము పెట్టుటనే సూచించు నని తోచును. అప్పటి ఆర్యులకు ప్రత్యేకపు హింసోద్దేశముగాని క్రౌర్యభావముగాని యుండినట్లు తోపదు. కాని ఇట్టి యజ్ఞములకు కర్మకాండప్రబలి, అందేదో గొప్ప విశేషమున్నదను భావము కొందరిలోగల్గి యుండును. ఈయాగచర్యలను హింసాభావములను తరువాత జ్ఞానులగు ఋషులందరును నిరసించిరని చూడగలము.

అధ్యాయము 8.

ఉపనిషత్తులు: అహింసాబీజము.

వేదకాలమందే కొందరు ధీమంతులు స్వార్థపరత లేకుండ పర్వత స్థలములందేకాంతవాసులై, సృష్టిలోని యద్భుతశక్తిని సౌందర్యమును మహిమను గమనించుచు, ఈప్రపంచపు మూల కారణముల జర్చించుచు, మానవజీవితపు ఉద్దేశమును ఆదర్శమును గ్రహించ యత్నించుచుండిరి. వారు క్రమముగ మహాజ్ఞానులయిరి. వారినుండి యితరులు బదరీ కేదారాది క్షేత్రములలో సృష్టిరహస్యముల దెలుసుకొనుచుండిరి. వారు సాధారణముగ ప్రకృతి సంపదతో నిండిన యరణ్యములందే ఉండుచు, అక్కడ ఉత్తమ జ్ఞానము తెలుపు ఉపదేశములచేసిరి. కనుక ఆగాథలు తెల్పు కథలకు ఆరణ్యకములని పేరు వచ్చినది. అందలి బోధలే "ఉపనిషత్తు" లని ప్రసిద్ధి జెందినవి. వీటిలోనే అహింసాతత్వమునకు పునాది యేర్పడినది ముఖ్యమైన పది ఉపనిషత్తులు అహింసాభావమునకు

దారి చూపునవే. ఈఋషులు యజ్ఞయాగముల కాండను నిరసించిరి; ఉదారమగు ఆధ్యాత్మికబుద్ధిగల్గి ఈసృష్టియంతయు దేవునదే, త్యాగముచేసిననే అనుభవింపగలము, ఎవరి సొత్తుకును ఆశపడకూడదు అని బోధించిరి. ‡ సృష్టి స్వభావము సరిగా గ్రహించువారికి హింసాభావముండదు. సర్వభూతములును ఆత్మగతములే. ఆత్మ సర్వభూతములలోను ఉన్నది. మనలోని ఆత్మయు ఇతర జంతువులందలి ఆత్మయు ఒకే పరమాత్మకు సంబంధించినవి. కనుక పరస్పర ద్వేషముండకూడదు. §

సర్వజీవములకు మనఆత్మకు అభేదమనునంత సంబంధమున్నప్పుడు, సంఘమంతటికిని క్షేమకరమైనదే తుదకు మనకును క్షేమకరమగును. ఈఏకత్వము గ్రహించినప్పుడు మోహశోకముల పాలు కానక్కరలేదు *

ఏకేశ్వరభావము కఠోపనిషత్తులోను శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులోను ఇట్లు చక్కగా బోధింపబడినది "పరబ్రహ్మయే ఈలోకమంతకును ఆలంబం, ఆదేవుడే సర్వవ్యాపియై సర్వజీవుల కంతరాత్మ మనపనులన్నిటి కాధారుడు, సర్వసాక్షి, అతడు సర్వాంతర్యామి అని గ్రహించుధీరులకే స్థిరమైన శాంతిగల్గును ♦

‡ ఈశావాస్యమిదంసర్వం యత్కించజగత్యాంజగత్ । తేనత్యక్తేన భుంజీథాః మాగృధః కస్యచిద్ధనం (ఈశా. 1-1)

§ యస్తుసర్వాణిభూతాన్యాత్మన్యేవానుపశ్యతి । సర్వభూతేషు చాత్మానం తతో నవిజుగుప్సతే (ఈశా. 1-6)

* యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని ఆత్మైవా భూద్విజానతః । తత్రకో మోహః కశ్శోకః ఏకత్వమను పశ్యతః (ఈశా. 1—7)

♦ ఏతదాలంబనం శ్రేష్ట మేతదాలంబనం పరం (కఠో 2—17)

ఏకోదేవస్సర్వభూతేషు గూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా, కర్మాధ్యక్షః స్సర్వభూతాధివాస స్సాక్షీ చేతా కేవలోనిర్గుణశ్చ......తమాత్మస్థంయేను పశ్యంతి ధీరాస్తేషాం శాంతిశ్శాశ్వతా నేతరేషాం (శ్వేతా. 6—11—12—13)

అహింసాధారమగు సత్యమే జయప్రదమనియు ఉపనిషత్తులు చెప్పినవి. ‡ కాని సత్యముగమనించి, ఆప్రకారమవలంబించుటయు చాలకష్టము; దాని ముఖముకు అడ్డముండు బంగారుపాత్రను సత్యప్రియులు తొలగింపవలెను. * సత్యధర్మములకు ఆత్మజ్ఞానమునకు మార్గము చాలకష్టమైనదే, అది కత్తిపదును అంచువంటిది; కని పెట్టి లేచి మేల్కొనియుండవలెను; అప్పుడే కృతకృత్యులౌదురు § ఇట్లు ఉపనిషత్తులభావములు సౌమ్యములు, గంభీరములు, అహింసా సాధకములు, విశ్వప్రేమజనకములు. సుమారు మూడు నాలుగు వేల యేండ్లక్రిందటనే భారతీయులిట్టి సత్యసూత్రముల గనిపెట్టిరి. ఆకాలమందలి ప్రపంచపు మరియేవాఙ్మయమందును ఇట్టి ఉదార భావములును ఆధ్యాత్మిక ధోరణియు లేవనుట నిస్సందేహము.

ఆ స్త్రైక్యము సత్యము వగైరాలు కొన్ని ఉపనిషత్తులలో గాథల రూపముగనున్నవి. కొన్నిటి నిక్కడ చూతము. కేనోపనిషత్తులో నీక్రింది కథయున్నది. దేవాసురయుద్ధంలో హింసాపరులగు అసురులే బలీయురు, కాని, ధర్మదేవత బలంవల్ల దేవతలు గెల్చిరి; ఐతే ఆజయము తమశక్తివల్లనే కలిగినదని దేవతలు గర్వపడిరట, అప్పుడు దేవతల కొక విచిత్రభూత మగుపడినది. అదియేమో తెలియక, వారు తమ ముఖ్యులలో నొకడగు అగ్నిని పంపిరి. ఆభూతము అగ్నినిజూచి "మీరెవరు" అని యడిగెను. "ఓ! నేను లోకమంతటిని దహింపగల అగ్నిని" అని అగ్ని జవాబిచ్చెను. ఆవిచిత్రభూత మప్పుడు తనలోనుండి ఒక గడ్డిపోచను తీసి ముందుంచి, "దీనిపైన మీశక్తిని ప్రయోగింపుడు" అనెను.

---

‡ సత్యమేవ జయతేనానృతం । సత్యేన పంథావితతో దేవయానః... సత్యేనలభ్య స్తపసాహ్యేష ఆత్మా... { ముండకో 3—6, " 3—5 }

* హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యాస్యాపిహితం ముఖం । తత్త్వంపూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయదృష్టయే (ఈశ. 1—15)

§ ఉత్తిష్ఠతజాగ్రత ప్రాప్యవరాన్నిబోధత క్షురస్యధారా నిశితాదురత్యయా దుర్గంపథస్తత్కవయో వదంతి. (కఠో-1—14)

జ్వాలనుడుగ్రుడై దానిని దహింపబోయెను; కాని అతడెంతయత్నించినను, గడ్డిపోచ అట్లే పచ్చగనుండెను. అగ్ని తలవంచుకొనిపోయి, దానిసంగతి తెలియలేదనెను. అంతట వాయుదేవుడు వచ్చెను. "మీరెవరు" అని ప్రశ్నరాగనే "నేనా" నేను సర్వము నెగరగొట్టగల ప్రకంపనుడ ననెను. దీని నట్లుచేయుడు అని ఆభూతమొక గడ్డిపోచను తీసియుంచెను. కాని ఎట్టి ఝంఝామారుతమును దానిని కదల్పలేకపోయెను. ఇట్లే వరుణాదినాయకులును పరాభవమొంది నిరాశులై మరలిపోయిరి. అంతట దేవరాజగు ఇంద్రుడు స్వయముగవచ్చి, వినమ్రుడై దీనుడై నిల్చెను. ఇంతలో ఆభూత మంతరించినది. ప్రక్కనున్న హిమగిరి శిఖరమునుండి ఉమాదేవి మీకిప్పు డగపడిన భూతము బ్రహ్మతేజస్సు; మీరు గ్రహింపలేక, భ్రమపడితిరి ; అనియుద్బోధించెను. ధర్మబలమున్నప్పుడే నిజమగు జయముగల్గును; క్రోధాహంకారులకు జయముగల్గదు. ఈశ్వరుడే సర్వశక్తులకును మూలము అను నీతులను కేనోపనిషత్తులోని యీవిచిత్ర కథ సూచించుచున్నది. భగవంతుడు మన యింద్రియములకు ప్రాణముకుగూడ జీవశక్తి రూపుడనే భావమును కేనోపనిషత్తులో నున్నది *

కఠోపనిషత్తులో ఒక చిత్రకథ గలదు.

నచికేతుడను బ్రాహ్మణబాలుడుండెను. తండ్రి అతనిని మృత్యుదేవుని కొప్పగించెను. అతని సౌమ్యతకు బుద్ధికి సంతోషించి, యముడతడు కోరు వరమిత్తుననెను. నరునికి స్థైర్యాదులెట్లు లభించునని యడిగెను. "అట్టి ప్రశ్నవద్దు. నీకిష్టమున్న ద్రవ్యమును సంపత్తును కోరుకో" అని యముడు అతని మనస్సు

* శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో యద్వాచో హ వాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః......అమృతాభవంతి (కేనో- 1—2)

మార్చబోయెను. "అవి నాకు తృప్తినీయవు; కనుక వద్దు" అని నచికేతుడనెను. *

అంతట యముడు ఆత్మస్వరూపమునిట్లు వివరించెను. నరుల లోను జీవకోటి అంతటిలోగూడ ఒకేపరమాత్మ వ్యాపించియున్నది; అది యెప్పుడును జీవులందరి హృదయములలో నుండును; అది సూక్ష్మమైనను, సర్వవ్యాపి ♦ దురాశా దుఃఖములకు లోబడనివారు, హింసచేయని ప్రేమస్వరూపులు నే ఆత్మను దర్శింపగలరు; దుశ్చరితుల కాత్మ లభింపదు. ‡ ఈఆత్మ ప్రేమానందరూపము, జీవాధికారి, అని తెలిసినప్పుడు క్రోధభావముండదు. § ఇష్టములు రెండు విధములు. ప్రేయము, శ్రేయము; ప్రేయము తత్కాలమునకు ఇంద్రియరుచి నిచ్చునది, శ్రేయములు స్థిరక్షేమకరములు. ప్రేయమునకు బదులు శ్రేయమే గ్రహింపవలెను. *

యజ్ఞములలో జరుగు జీవహింసను కొందరు ఋషులు నిరసించి, అహింసాసత్యములకు ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి ‡ ఇట్లే యీలోకమును సత్యమగు సన్మార్గమున నుంచు కొన్నినియమములు గలవు. వాటితత్వము నే "ధర్మ" మని "ఋత" మని వేదములందు చెప్పిరి. ఋతముపైననే లోకమాధారపడినది. భగవంతుడు ఋతసత్య

* నవిత్తేన తర్పణీయో మనుష్యః లప్స్యామహే విత్తమ ద్రాక్ష్మచేత్త్వా ।
జీవిష్యామో యావదీశిష్య సివరస్తుమే వరణీయస్సయేవ।
(కఠో. 1-1-27)

♦ అణోరణీయాన్మహతో మహీయాన్ ...... ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమాన మాత్మనః. (కఠో- 1-2-20)

‡ నావిరతో దుశ్చరితాన్నాశాంతో నాసమాహితః । నాశాంతమనసో వాపి ప్రజ్ఞానేనమ వాప్నుయాత్ (కఠో 1-2-24)

§ యయిమం మధ్వదం వేద... తతో నవిజుగుప్సతే (కఠో- 2-1-5)

* అన్యచ్ఛ్రేయో...ప్రేయో వృణీతే
శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ...యోగక్షేమాద్వృణీతే
(కఠో. 2-1-1-2)

‡ అథయత్తపో...దక్షిణాః. ఛాందోగ్య- 3—17—4

స్వరూపుడు (ఋతం సత్యం పరంబ్రహ్మ పురుషం కృష్ణపింగళం) అను వేదవచనము రోజును విప్రులు జపించు సంధ్యావందనములో భాగముగ జేర్చిరి.

ధర్మముకన్న అధికమైనది లేదు. ధర్మము అందరికిని ఆనంద మిచ్చునది, అని బృహదారణ్యకములో జెప్పినారు *

వేదఋషులు సాధారణముగ శుభముగోరుటలో తమకే గాక మానవజాతికిని జంతువులకునుగూడ క్షేమము, శాంతికావలె నని స్మరించుచుండిరి * అసత్తును, తమస్సును, మృత్యువును పోగొట్టి, సత్తును, జ్యోతినిచ్చు అమృతత్వమును కల్గింపుమనిరి. ♦ ఇదియు తమకును లోకమునకును ఔదార్యము, ఔన్నత్యము కావలె నను భావమునే తెల్పును. ఇట్టి పరిశుద్ధహృదయమే అహింసా భావ మంకురించి వృద్ధినొందుట కవకాశ మిచ్చినది.

విద్యాబోధనుగూర్చి తైత్తిరీయోపనిషత్తులో చెప్పెడి బ్రహ్మ విద్య ‡ నేర్చు విద్యార్థులు ఋషుల యాశ్రమమందుండి సత్యమును ఋతమును గమనింతుమని వాగ్దానము చేసియే విద్య నభ్యసించి సత్యవర్తన నేర్చుకోవలెను. విద్య పూర్తియైన స్నాతకుల సమా వర్తన జరుగునప్పుడు గురువు శిష్యునికిట్లు బోధించును. సత్యము చెప్పుము, ధర్మముగ నడుచుకో, సత్యధర్మములు కుశలము వగై

---

* ధర్మాత్పరం నాస్తి- (బృహదా- 1—4—14)
ధర్మసర్వేషాంమధు- (,, 2—5—11)

* శంనోఅస్తు ద్విపదేశం చతుష్పదే
శంనోభవద్విపదేశం చతుష్పదే (ఋగ్వేదం- 7—54—1)

♦ అసతో మాసద్గమయ, తమసోమాజ్యోతిర్గమయ, మృత్యోర్మా అమృతం గమయ.

‡ బ్రహ్మవదిష్యామి- ఋతం వదిష్యామి, సత్యం వదిష్యామి, తైత్తిరీయోప నిషత్తు- శిక్షావల్లి 1వ అనువాకం.

రాలు తప్పవద్దు, సత్కార్యములే చేయవలెను. తక్కినవికూడదు. సందేహము కలిగినప్పుడు, ఉచితజ్ఞులగు యోగ్య బ్రాహ్మణులు వర్తించినట్లే నడుచుకోవలెను. ఇదే ఉపదేశము. * దీనినిబట్టి చదువుతోబాటు సత్ప్రవర్తనకును పూర్వులు ప్రాముఖ్యమిచ్చిరని స్పష్టము.

---

* వేదమనూచ్యాచార్యోఽన్తేవాసినమనుశాస్తి । సత్యంవద, ధర్మంచర,... సత్యాన్నప్రమదితవ్యం, ధర్మాన్నప్రమదితవ్యం, కుశలాన్నప్రమదితవ్యం,...... యాన్యనవద్యాని కర్మాణి, తాని సేవితవ్యాని, నో ఇతరాణి....., అథయదితే కర్మవిచికిత్సావావృత్తవిచికిత్సావాస్యాత్ ...యేతత్ర బ్రాహ్మణాః సంమర్శినః .. యదాతే తత్ప్రవర్తేరన్, తదా తత్ప్రవర్తేథాః......

(తైత్తిరీయోపనిషత్తు, శీక్షావల్లి. 1 వ అనువాకం)

అధ్యాయము 9.

వేదకాలపు అహింసావాదులు.

ఋగ్యజుర్వేదములలో కొన్ని భాగములలోని అప్పటి మహాపురుషుల గాథలు, భక్తి ప్రేమల బోధించును; ఉదారులగు మహర్షులకు హింసాచర్యలందు వెగటు తోచుట సహజము. జీవహింసను అప్పటికే యజ్ఞములలో శ్రీకృష్ణుడను మహనీయుడు మాన్పించినట్లొక గాథ కలదు. (ఈ వేదకాలపు కృష్ణుడు మహాభారత భాగవతములలో చెప్పిన కృష్ణుడో యింకొకడో) ఇంద్రుడు సప్తసింధు ప్రాంతము జయించి తూర్పుకు వ్యాపించెనుగదా (ఆయనతరువాత తూర్పుదిక్కునకధిపతి యనిపించుకొనెను) ఈలోగా శ్రీకృష్ణుడొక ప్రాంతపు నాయకుడయ్యెను. యజ్ఞమందు తపస్సు ఆర్జవము అహింసా సత్యాదులే దక్షిణగ నుండవలెనని కృష్ణుని కంగీరసుడు బోధించెనట. *

నేమినాథుడను (22వ) తీర్థంకరుడు శ్రీకృష్ణుని కహింసను బోధించెనని జైన గ్రంథములందు చెప్పిరి. (ఆంగీరసునకే నేమినాథుడను పేరు నుండవచ్చు). అంశుమతి అను నదీతీరమందు కృష్ణునికిని యింద్రునికిని పెద్దయుద్ధము జరిగి, అందు కృష్ణునిదే పై చేయి యైనదని ఋగ్వేదములో ననిరి ♦ ఇంద్రునికి యాగహ

♦ అథయత్తపోదానమార్జవం అహింసాసత్యవచన మితితా అస్యదక్షిణాః...
(ఛాందోగ్య- 3—17—4)

* తద్ధైతద్ఘోర ఆంగిరసః కృష్ణాయ దేవకీ పుత్రాయోక్త్వోవాచ......
(ఛాం 3—17—5)

♦ అవద్రప్సో అంశుమతీ మతిష్ఠదియానః కృష్ణోదశభిస్సహస్రైః (అవర్త మింద్రః శచ్యాధమంత మపస్నేహితీర్నృమణా అధత్త......యుజేంద్రస్సహా
(ఋ 8—96—13—14—15)

విస్సును యిచ్చి సంతోషపెట్టుదమని, కృష్ణునికి నందగోపాదు లొకసారి సూచించిరి, కాని కృష్ణుడట్టి యజ్ఞము కొప్పుకోలేదు. అంతట ఇంద్రుడు కృష్ణునిపై కోపించి గోకులముపైకి దండెత్తి పశువులను నశింపజేయబూనెను. కాని కృష్ణుడిందునెదుర్కొని గోవర్ధనగిరి యుద్ధముతో గోవులన్నిటిని ఇంద్రునుండి రక్షించెనని భాగవతగాధ కలదు.

ఇట్లు క్షత్రధర్మములోగాక కేవలం ఋషులుగ నుండువారి జీవితం ఇంకా విశిష్టంగా ఉండేది. యూరపులోని అప్పటి ఆర్యుల వలె అజ్ఞానులు మూఢులునై యుండక, వీరు విజ్ఞానకాంక్షగల్గియుండిరి. వీరిలో కొందరు గొప్ప దీక్షతో పరిశోధించుచు, అందుకై ఏకాగ్రత కొరకు మహాటవులలో ఏకాంతవాసముగూడ సహించుచుండిరి. వారి యాశ్రమజీవితము అహింసాతత్వమల వర్చుకొనుటకన్నివిధములను తగియున్నది. వారు స్వయముగ శాంతులై సౌమ్యులై యుండిరి. బ్రహ్మచర్యవ్రతులై, తమ స్త్రీలకు ఉదారభావముల నేర్పుచు, వారికిని ఆధ్యాత్మిక కృషి కల్గించుచుండిరి. వారు నిగ్రహవంతులు; కాని తరువాత కొందరి వలె ఉగ్రతపస్సుపేర దేహశోషణజేసుకోలేదు. వారు యుక్తాహారవిహారులై మిత భాషులై యుండిరి. తరుచు మౌనులగుటయు అహింసకుపయోగమే. వాగ్వ్యయము మానసిక హింసకు కారణమగును; సత్యశీలతకును భంగకరము. ♦ వారు ప్రేమస్వభావులైనందున వారి యాశ్రమములను సాధారణముగ క్రూరజంతువులును బాధించుటలేదు. అట్టివేద ఋషులలో వసిష్ట విశ్వామిత్రుల పేర్లు తరువాతగూడ ప్రసిద్ధమైనవి.

♦ రఘువంశీయులనుగూర్చి కాళిదాసు "సత్యాయమితభాషిణాం" అని చెప్పినాడు. (రఘువంశము 1 వ సర్గ) ఈకాలమందు అహింసాతత్వమునకాచార్యులగు గాంధిమహాత్ముడు నేటికిని వారముకొకరోజు (ప్రతి సోమవారమును) కేవలం మౌనముతోనే యుండును; నిరంతర ప్రజాసేవాపరుడైనను, ఈవ్రతమును వదలుటలేదు.

వసిష్ఠుడు.

వసిష్ఠుని వ్యక్తిజీవనము పరిశుద్ధము, పవిత్రము. ఆయన ఆర్యరాజుల "పురోహితుడు," అనగా ధర్మవిషయములన్నిటికీ ఆయన అభిప్రాయమే ప్రమాణము. ఆయన హరిశ్చంద్రుడు దిలీపుడు మొదలగు మహారాజుల ముఖ్యాచార్యుడై అనేక ఋషులకు బోధకుడై బ్రహ్మర్షులలో నుత్తముడని ఖ్యాతి నొందెను. ఆయన ఋగ్వేదపు చాల ఋక్కులకు "ద్రష్ట". ఈయన, విశ్వామిత్రుడు, చిరజీవులైనట్లు తోచును. ఈయనకు త్రికాల జ్ఞానపు దివ్యదృష్టి యుండేదట. ఆయన భార్య అరుంధతి ఆదర్శస్త్రీ; వివాహకాలమందామె దర్శనము దంపతులకు చేయింతురు. ఈమె ఆర్యజాతిది కాక, హరిజన స్త్రీ అను వాదుక గలదు; కాని వసిష్ఠుడు ఆర్యసంస్కృతి కెట్టి మిశ్రిణము సంపర్కము లేకుండ రక్షించు ధోరణి గలవాడందురు.

విశ్వామిత్రుడు.

విశ్వామిత్రుని జీవితము విచిత్రము. ఈయన మొదట గొప్పరాజై క్షత్రబలమందు పేరుగాంచియుండెను. ఒకనాడా యన వేటకువచ్చి, వసిష్ఠుని యాశ్రమమందా బ్రహ్మర్షిని దర్శించెను. అప్పుడు ప్రసంగములో వసిష్ఠుడు తన ఆశ్రమంలోనున్న కామధేనువు అద్భుతప్రజ్ఞ గలది, అట్టిగోవు యింకెక్కడను లేదు, అని చెప్పెను. ఆధేనువును తనకిప్పించుమని వసిష్ఠుని విశ్వామిత్రుడు ప్రార్థించెను; అందుకాయన యొప్పుకోలేదు. అంతట దానిని బలవంతముగ తీసుకోబోగా అందుకు వసిష్ఠుడు లొంగలేదు. అందుమీద విశ్వామిత్రుడు తన శస్త్రాస్త్రములన్నిటి నుపయోగించెను; కాని వాని నన్నిటిని వసిష్ఠుడు మంత్రబలముతో నరికట్టెనట. తన భుజశక్తియంతయు (నిరాయుధుడైనను తపోధనుడగు) బ్రహ్మర్షి మొదుట వ్యర్థమైనది. అంతట భౌతికమగు హింసాశక్తి

కన్న నిగ్రహవంతుల అహింసాశక్తియే నిజముగ ఘనమైనది అని విశ్వామిత్రుడు కనిపెట్టెను. ‡

అంతట విశ్వామిత్రుడు రాజ్యము వదలుకొని హిమాలయములలో తపస్సు నారంభించెను. తరువాత దక్షిణదేశమునకును ఇతర ప్రాంతములకును వెళ్లి బ్రాహ్మణ్యము కవసరమగు అహింసా సత్యతపస్సులను బాగుగ నభ్యసించెను. అతడెంత తపశ్శాలి యైనను పూర్తిగ అహింసాపరుడైన మీదటనే అతడు బ్రహ్మర్షి యైనాడని వసిష్టాదులంగీకరించిరి ; ఆయన విజ్ఞానమును తపోబల మును లోకోత్తరములు ; శిష్టులగు పూర్వాచారపరుల భావములకు భిన్నమైనను న్యాయమని తోచిన దాని నమలు జరుపుటలో ఆయన అతిసాహసముతో వర్తించెను. త్రిశంకువు సశరీర స్వర్గమునకై యత్నించెనట.

(పూర్వము త్రివిష్టపమునకు హిమాలయముదారి యుండి యుండును, తరువాత పరిస్థితులు మారినందున పెద్దలందరు నా యాత్రను మానియుందురు) వసిష్టాదులు దేవతలుగూడ వ్యతిరే కించినను విశ్వామిత్రుడు తీవ్రముగ యత్నించి తుదకు మధ్యను ప్రత్యేక నగరము నిర్మింపజేసి స్వర్గసదృశముగ జేసిన సంగతి ఇతి హాస ప్రసిద్ధము. హరిశ్చంద్రుని సత్యవ్రతమునుండి తప్పించు

‡ ధిక్బలం క్షత్రియబలం బ్రహ్మతేజోబలం బలం । ఏకేన బ్రహ్మదండేన సర్వాస్త్రాణి హతాని మే (వాల్మీకిరామాయణం 1—56—23)

కామధేనువుకు బదులు వేలకొలది గోవులు ఐశ్వర్యముగూడ ఇత్తునన్నను వసిష్టు డొప్పుకొనందున విశ్వామిత్రుడు సేనబల మునుపయోగించెను. అంతట వసిష్టు పప్లావశకయవనుల బలము రప్పించెను. వారిని విశ్వామిత్రుని డోడించెను. కాని తనబలమంతయు వసిష్టుని బ్రహ్మదండమందు వ్యర్థమయ్యెను, తాను బ్రహ్మర్షి యని వసిష్టునిచే ననిపించుకొనబూని నిర్బంధముచే సాధ్యము కాక తుదకు అహింసా యుత తపస్సుచే సాధించెననియు గాథకలదు.

"ధేనువు" అనగా సత్యవాక్కు అనియు భావము

దేవీంవాచమజనయంత దేవాః। తాం విశ్వరూపాః పశవోవదంతి సానోమంద్రేష మూర్జందుహానా, ధేనుర్వాగస్మానుపసుష్టుతైతు (ఋ 8—100—11)

టకు విశ్వామిత్రుడతనిని తిప్పలు పెట్టెనని పురాణగాథలు విశ్వామిత్రుని కప్రతిష్ఠ గల్గించినవి. కాని వేదములోనిగాథ మరొక రీతిగ నిట్లున్నది. ‡

హరిశ్చంద్రరాజు పిల్లలు లేక వరుణదేవుని ప్రార్థించెను. కొడుకుకల్గును గాని, అతనిని తనకర్పింపవలెనని వరుణుడు షరతు పెట్టెనట. తరువాత రోహితుడను కొడుకుపుట్టెను. పిమ్మట కొడుకు నిమ్మని వరుణుడు చాలాసార్లడిగెను. హరిశ్చంద్రుడు పుత్రప్రీతివల్ల కొడుకును వదలుకోలేక, ఏదో పేరుపెట్టి తప్పించుకోసాగెను. హరిశ్చంద్రుడు మాట తప్పినందుకు వరుణ శాపమునకు గురియై మహావ్యాధిగ్రస్తుడయ్యెను. ఈలోగానే (తండ్రికి మొగమోటము తప్పుటకు) రోహితుడడవికి పోయెను; తరువాత తండ్రి వ్యాధి సంగతి తెలిసెను; రాజసూయయజ్ఞము చేయవలెను; అందొకరాజును వధింపవలెనని, ఆచార్యుడగు వసిష్టుడు విధించెను. అంతట రోహితుడు క్షత్రియుని కన్నను బ్రాహ్మణుడే దొరికిన మరియు మంచిదని గ్రహించి అడవియంతయు గాలించెను. ఒకచోట "అజీగర్తు" డను బీదబ్రాహ్మణుడు ముగ్గురు కొడుకులతో నొక కొండగుహావద్ద నుండెనట. తండ్రితల్లి పెద్దకొడుకును చిన్నవానిని ఉంచుకొని మధ్యవానిని రోహితునికి యజ్ఞపశువుగ అమ్మివేసిరి. ఇట్లావిప్రసుతుడగు "శునశ్శేఫుడు" రాజసభలో యజ్ఞశాలకు తేబడెను. వసిష్టుడు ఋత్విక్కుగ హరిశ్చంద్రుని చేత ఆనరమేధ ప్రక్రియ నారంభింపజేసెను. అజీగర్తుడును దగ్గరనే యుండి తోడ్పడెను. ఇట్టి ఉగ్రయాగమందు ప్రతిభాయుతులే పాల్గొనవలెను. కనుక విశ్వామిత్రుని హోతృస్థానములో నుంచిరి. యూపస్థంభమందు బంధితుడయ్యును శునశ్శేఫుడు తనదుర్దశగూర్చి విశ్వామిత్రునితో విన్నవించెను. అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు శునశ్శేఫు నొకమంత్రము జపించుమని, అహింసాబుద్ధితో నుండుమని

‡ ఋగ్వేదపు ఐతరేయ బ్రాహ్మణం.

బోధించెను. దానిని శునశ్శేఫుడు అట్లే శాంతమనస్సుతో జపించెను. ఆమంత్రశక్తికి "వరుణ" దేవుని ప్రసాదముచే కట్లూడి శునశ్శేఫుడు బయటపడెను. నరవధ నివహించు లేకుండనే హరిశ్చంద్రునికి యజ్ఞఫలమగు ఆరోగ్యము సిద్ధించెను. తనప్రాణము నిట్లు రక్షించిన విశ్వామిత్రునికి శునశ్శేఫుడు శిష్యుడై, ఆయన యనుగ్రహమువల్ల గొప్పవిద్వాంసుడయ్యెను ♦ యజ్ఞమందు నరమేధమును జీవహింసను విశ్వామిత్రుడు మాన్పించుట అహింసాసక్తిని తెలుపును. విశ్వామిత్ర రచితమై నరహింసను మాన్పింపగల్గిన ఆమంత్రము వరుణదేవు నుద్దేశించినది. అది ఋగ్వేద సంహితలో భాగమైనది.

దానిని ప్రతిసాయంకాలమును సంధ్యావందనములో భాగముగ జపింతురు * దీనిని "ఉపస్థాన" మంత్రమందురు.

విశ్వామిత్రుడు వచించిన ఋక్కులు ఛక్తిమయములు; అవి చాల పవిత్రములని ప్రసిద్ధి. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణులు నిత్యమును జపించు, "గాయత్రీ" మహామంత్రము విశ్వామిత్రుడు కనిపెట్టినదే ‡

విశ్వామిత్రుడు భారతదేశపు నలుదిక్కులందును అద్భుతమగు తపస్సు చేసెనని, పశ్చిమదిశలో తపస్సు చేయుచున్నప్పుడు అంబరీషుడను రాజు యజ్ఞముచేయుటకేర్పర్చుకొన్న గోవును ఇంద్రుడెత్తుకొనిపోయెను; అంత నతడు ఋచీకుడను బ్రాహ్మణునిమధ్యమ

♦ శునశ్శేఫుడు విశ్వామిత్రునికి ధర్మపుత్రుడని వాడుకయుండెను

* ఇమంమే వరుణశ్రుధీహావమద్యాచమృడయ, త్వామవస్యురాచకే, తత్వాయామి బ్రహ్మణా వందమానః...... అథాతేస్యామ వరుణ ప్రియాసః ఋ-౩ వమం.

‡ వేదఋక్కులు ఋషులు కనిపెట్టిరనిరేని, అవి అంతకుపూర్వమును ఆనాదిగనుండినవనీ సంప్రదాయము. గాయత్రి; ఓంభూర్భువస్సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధి యోయోనః ప్రచోదయాత్ (ఋ-౩)

పుత్రుడైన శునశ్శేఫుని పదివేల గోవుల ఖరీదునకు యజ్ఞపశువుగ కొని తెచ్చెను. ఆశునశ్శేఫుడు తపస్సులోనున్న విశ్వామిత్రు నాశ్రయించెను. అంతట విశ్వామిత్రుడు రెండుగాథల నతనికి నేర్పి, అతని నెట్లో విడుదలచేయించి, ఆజీవహింస మాన్పించి, అంబరీషు నికి తపోబలముద్వారా యజ్ఞఫలము గల్గునట్లు చేయగల్గెను. అని రామాయణములోనున్నది * యజ్ఞములో జీవహింస జంపుటను గూర్చి పూర్వము రెండుపక్షములుండినట్లును, విశ్వామిత్రుడు జీవ హింప లేకుండ దానధర్మాగ్నిచేతనే సద్గతి నొందిరని మహాభార తములో చెప్పియున్నారు. §

ఆర్యేతరులగూర్చి అవలంబింపదగు విధానముగూర్చియు విశ్వామిత్రుడు ఉదారుడై సంస్కరణపరుడైనట్లు తోచును.

విశ్వామిత్రుని కొడుకులుఅందరును చండాలురు అని వసిష్ఠు నిచే శాపమొందిరట, వారు ఆంధ్ర కళింగ ద్రవిడాదిజనులతో కలసి రని వసిష్ఠాది "శిష్టులు" వీరిని భ్రష్టులుగనెంచి బహిష్కరించిరి. ఇట్లే త్రిశంకువునుగూడ వసిష్ఠుడు చండాలునిగనెంచుట, విశ్వా మి త్రు డ ని కి స్వా గ త మి చ్చు ట జ రి గి న ది. వి శ్వా మిత్రుడు తన స్వజీవితములో క్షత్రియుడు. మహర్షియే గాక బ్రహ్మర్షి కావచ్చును. అందుకు తగినంత విజ్ఞానము తపశ్శక్తి యునే కావలెనని ఋజువుచేసెను. ఆంధ్రులలోను ద్రావిడుల లోను చాలమంది యిప్పటికిని కౌశిక, విశ్వామిత్రగోత్రికులు. ఇం దునుబట్టి విశ్వామిత్రుని సంతతివారును భరద్వాజఋషి మొదలగు

---

* వాల్మీకిరామాయణం బాలకాండ, 62 వ సర్గ.

§ ఏవధర్మో మహాయోగో దానం భూతదయాతథా.....విశ్వామిత్రో।
జితశ్చైవజనకశ్చమహీపతిః........దానధర్మాగ్నినా శుద్ధాః తేస్వర్గం యాంతి
భారత॥ మ.భా- అశ్వమేధపర్వం 91 వ అ॥ శ్లో 32-36)

విశ్వామిత్రశిష్యులును ద్రావిడ సంబంధ మంగీకరించి యీదక్షిణ ప్రాంత మంతటను వ్యాపించిరని యెంచవచ్చును. *

విశ్వామిత్రుని నిర్మాణ సామర్థ్యము నద్భుతమని తోచును. ఆయన ప్రత్యేకనగరమును కృత్రిమ వస్తువులను అద్భుత ప్రజ్ఞతో నిర్మించె నని, ఇంద్రుడులేని క్రొత్తస్వర్గపురినిగూడ నిర్మింపబోగా ఇంద్రాదిదేవతలువచ్చి ప్రార్థించి ఆప్రయత్న మాపుచేయించిరని రామాయణబాల కాండలో జెప్పబడినది.

విశ్వామిత్రునికి భరతవంశముతో చిత్రమగు సంబంధము సూచితము. ఆయన ఉత్తరదిక్కున గాఢ తపస్సులో నున్నప్పుడు "మేనక" అను అప్సరస్త్రీ అక్కడకువచ్చి ఆయనతో నుండెను. అప్పుడు వారికి సంయోగమేర్పడి, వారికి శకుంతల అను కొమార్తె గల్గెను. తరువాత విశ్వామిత్రుడు కుటుంబ సంబంధము పూర్తిగమాని మహాతపస్వియై బ్రహ్మదులు వసిష్ఠ మహర్షి గూడ తుదకు తనను బ్రహ్మర్షిగ నంగీకరించునంత శక్తిని సంపాదించెను. శకుంతలను కణ్వాశ్రమములో దుష్యంత మహారాజు గంధర్వవిధిని వివాహమాడెను. వారి పుత్రుడగు (విశ్వామిత్రుని దౌహిత్రుడగు) భరతరాజువల్లనే మన దేశమునకు భరత ఖండమని పేరు వచ్చినదట.

వేదకాలమందు కపిలుడు, ఉద్దాలకుడు మొదలగు విద్వాంసులు జ్ఞానులు నుండినట్లు చెప్పబడినది. వారిలో యాజ్ఞవల్క్యుని పేరుగూడస్మరింపవలెను. ఈయన గొప్ప యోగి, మహాతపశ్శాలి, విద్వాంసుడు, ఈయన విదేహప్రాంతపువాడు కావచ్చును. బృహ

* ఆర్యానార్యములవారి మధ్య వివాహాది సంబంధములును వ్యవహారములును ఎంతవర కుండవచ్చునను విషయమునుగూర్చి తరువాతి స్మృతికారులలోను భేదాభిప్రాయముగల్గినది. పూర్వపు ఆర్యాచారమునకు భిన్నమగు వస్తువులనుగూడ విశ్వామిత్రసృష్టి యనుటకలదు.

దారణ్యకమను పెద్ద ఉపనిషత్తులో చాల భాగమీయన బోధల గూర్చినదే. ఈమహర్షి చేసిన వేదాంత బోధలు కొంతవరకు మన తత్వశాస్త్రమునకును ఆధ్యాత్మిక చర్చలకును ఆధారమైనది. ఈయన మహాజ్ఞానియైనను గృహస్థధర్మములకు వ్యతిరేకికాడు. ఈయనకిద్దరుభార్యలు. వారిలో, చిన్నదగు మైత్రేయి స్వయముగ తత్వజ్ఞురాలై భర్తతో సమముగ శాస్త్ర చర్చ చేయుచుండెను. ఆయన ఆమెకట్టి ప్రోత్సాహమిచ్చెను. యాజ్ఞవల్క్యుని బోధలు సర్వసమత్వమును శాంతిని ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపిత్వమును విశ్వైక్యమును సూచించును. *

ఈయన శిష్యులు చాలమంది గొప్పప్రాజ్ఞులైరి. వీరిలో ముఖ్యుడు "జనకుడు". జనకుడు విదేహదేశపురాజు. ఈయన స్వయముగ గొప్పజ్ఞానియే గాక తత్వజ్ఞులచే చర్చల జేయించుచు విజ్ఞానమునకు ప్రోత్సాహమిచ్చుచుండెను. వసిష్ఠుడు యాజ్ఞవల్క్యుడు, సుజాత మొదలగువారితో ఈయనకు జరిగిన సంభాషణలు మహాభారతపు శాంతిపర్వములో వివరింపబడినవి. § జనకుడు తనరాజ్యము నెంతయో న్యాయముగను ఆదర్శప్రాయముగను పాలించెను. గొప్పరాజ్యమున కధిపతియైనను, ఆయన కాసక్తివాంఛ లేదు. ఆయన ప్రజలపాలించుచు ఐశ్వర్యవంతుడయ్యు విషయలగ్నుడు కాకుండనుండెను. లోకక్షేమముకై, స్వార్థపరత లేకుండ కర్మజేయుచు, ఆయన తరించెను * జనకరాజు తనయజ్ఞములందు జీవహింస చేయలేదు; తనరాజ్యమందు జరుగు యజ్ఞము లన్నిటిలోను జీవహింస జరుగకుండ మాన్పించెను. ఆయన తనరాజ్యమంతటను శాంతిని, అహింసను, పరోపకారబుద్ధినివ్యాపింపజేసెను.

---

* ప్రస్తుతమమలులోనున్న యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి గొప్ప ధర్మశాస్త్రము, అది ప్రామాణిక శాస్త్రములలో ముఖ్యమని పేరు. దీనిని రచించినవారీయనయో మరియొకరో తెలియదు.

§ భగవద్గీతలోగూడ: కర్మణైవహిసంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః । అని చెప్పబడినది

* 304—321 అధ్యాయములు

తరువాత భవభూతి తన ఉత్తరరామచరిత నాటకములో వాల్మీకిమహర్షి తన అతిథియైన వసిష్ఠమహర్షికి గోవును చంపించి గోమాంసముతో మధుపర్క మిచ్చినట్లును, కాని జనకమహారాజు మాంసము లేకుండ శాకాహారమునే ఆయాశ్రమములో తీసుకొన్న ట్లును చెప్పినాడు. సీతకష్టమువిని ఆయన వానప్రస్థుడైనాడని భవభూతి చెప్పిన కారణము మాత్రము తృప్తికరముగ లేదు. జనకు డెన్నడును మాంసాహారి యైనట్లు లేదు.

అధ్యాయము 10.

వర్ణాశ్రమోదయము.

ఇట్లు ప్రాచీనకాలపు ఆరంభదినములందు ఆ యాజాతుల సంస్కృతు లెట్లుండెనో గమనించినాము. ఆహారాది పరిస్థితులను చూచినాము. ఆ యా నాగరికతలు మొదట కేవలం వేరుగ నుండెను. కాని, త్వరలోనే కొంత సంపర్కమును మిశ్రణమును వేదకాలమునందే జరుగ నారంభించినది. ఆ యా సంస్కృతుల వ్యక్తిత్వముకు భంగము లేకుండను, సంఘర్షణ లేకుండను ఆనుకూల్యముతో అందరును జీవించుటకై, వేదకాలపు అంతమందే వృత్తి విభాగమేర్పడినట్లు తోచును. ఆవృత్తి, భేదమునుబట్టియే నాల్గువర్ణములపద్ధతి అమలుకువచ్చి యుండును. ఈవృత్తులన్నియు సంఘక్షేమము కవసరములు. కాని, క్రమముగ వృత్తులు వంశాను పూర్విగ నుండుట ప్రజ్ఞయు శిల్పశక్తియు బాగుగ వృద్ధియగుటకు సహాయకమగునని తోచియుండును. వేదకాలమందు క్షత్రియులు బ్రాహ్మణవృత్తిని, బ్రాహ్మణులు క్షత్రియవృత్తిని అవలంబించు టకు నిషేధము లేదు. కాని స్మృతికాలమందట్టి యాచారమేర్ప డెనని ముందు చూడగలము.

ఆస్తి వగైరాలందాశలేక తదేక దీక్షతో జ్ఞానార్జనచేయుచు ఇతరులకు విద్య గరపువారు బ్రాహ్మణులనిపించుకొనిరి. వారికి నియమములు నిబంధనలు హెచ్చుగ నుండెను. బ్రహ్మ అనగా పరమాత్మ, జ్ఞానము, ఇంద్రియనిగ్రహము అనియు అప్పుడర్థములుండెను. వీటి ననుసరించువాడే బ్రాహ్మణుడగును. ఆకాలపు అశాంతస్థితినిబట్టి సంఘరక్షణకు క్షత్రియవృత్తియు అవసరమైనది. కనుక ఈ రెండువృత్తులవారికిని సంఘమందు గౌరవము హెచ్చుగ నుండెను. ఆర్యులలో ఈరెండు రకములవారుగాక తక్కినవారు కృషి వ్యాపారాదులు జేయుచు వైశ్యులనిపించుకొనిరి.

బ్రాహ్మణులు తరువాత త్వరలోనే మాంసాదుల విడిచి, అహింసాపరులై సంఘమునకు క్షేమంకరులై పేరుతెచ్చుకొనిరి. వారికి నాలుగు ఆశ్రమ ధర్మములు ఏర్పడినవి. వారేకాగ్రత కృషిచేసి వివిధశాస్త్రముల రచించిరి. తత్వశాస్త్రమేగాక జ్యోతిశ్శాస్త్రము, వైద్యము, ధనుర్విద్య మొదలగు ఇతర విద్యలకును కారకులైరి. భారతదేశము ప్రాచీనలోకపు విజ్ఞానమునకు పునాది యగుటకు వారే బాధ్యులైరి. తరువాత ఈస్థితిలో పరిణామము గల్గెను. కాని, ఆకాలమందు రచించిన ఆయా వివిధ శాస్త్రముల గ్రంథములన్నియు ఖిలమై నశించిపోయినవి. తరువాత పాణిని, చరకుడు, సుశ్రుతుడు, బ్రహ్మగుప్తుడు మున్నగు విద్వాంసులు తమ గ్రంథములలో అపూర్వాచార్యులాయా శాస్త్రములలో ప్రవీణులైనట్లు వారి సిద్ధాంతముల నుదహరించి, కొన్ని పూర్వగ్రంథములుండినట్లు సూచించిరి.

అధ్యాయము 11.

ఆర్ష కాలము.

వేదవృత్తాంతముల తరువాత మన దేశపు సంస్కృతిలో శ్రీరామచరిత్ర ముఖ్యమైనది. దీనిని విపులముగ వివరించు వాల్మీకి రామాయణము ‡ గొప్ప ఇతిహాసగ్రంథము. రామాయణ భారత గ్రంథములలోని ముఖ్యవృత్తాంతములలో యుద్ధ కథలు హింసాచర్యలును ప్రధానములు. కనుక అప్పటి భారతీయ నాగరికతలో సంఘర్షమును హింసాప్రవృత్తియు అధికముగనే యుండెనని భావింపవచ్చును. రాముడు బాల్యమందు విశ్వామిత్రునితో నున్నప్పుడును, పిమ్మట అరణ్యములో వసించినప్పుడు, అక్కడి ఒకజాతి ఆదిమజనులగు రాక్షసులను జంపినట్లు, అందుకు వానరులను మరొకజాతివారు తోడ్పడినట్లును స్పష్టము. దశరథాది రాజు లప్పుడప్పుడే ఆర్యుల యధికారము స్థాపించుచుండిరి. అట్లే ఆర్యఋషులు ఆర్యసంస్కృతి వ్యాప్తికై ఆర్యావర్తపు అడవుల లోను, దక్షిణదేశమందుగూడ ధైర్య సాహసములతో ఆశ్రమముల స్థాపించిరి. వీరప్పుడప్పుడు యజ్ఞముల జేయుచుండిరి. ఈయజ్ఞములలో వేర్వేరు ప్రాంతములనుండి ధీమంతులగు జ్ఞానులు సమావేశమై, శాస్త్రజ్ఞానమువృద్ధిచేయుచు, సృష్టిరహస్యముల గనుగొనుటకు పరిశోధనజేయుచుండిరి. వీరియజ్ఞములో యాగపశువుల జంపుచుండిరి. అందు హింస యుండినను సత్వగుణము నుండెను. రాక్షసుల ప్రకృతి హింసామయము. ఆర్యవ్యాప్తికైన విఘ్నముల కల్గించి ఆర్యనాగరికత నణప యత్నించిరి. వారు మాయచేసి, రక్తమాంసములను పైనుండి జల్లి యజ్ఞవాటికల నపవిత్రముచేసిరి.

---

‡ ప్రస్తుతరూపపు వాల్మీకి రామాయణములోను, వ్యాసభారతములోను కొన్ని భాగములు బుద్ధజినులకు తరువాత చేర్పడినవే, కాని అసలు శ్రీరామకథ (భారతపు ముఖ్యకథగూడ) బుద్ధునిజినుని జీవితములకు చాల పూర్వమే జరిగినది.

ఆశ్రమముల ముట్టడించి అందలి ఋషుల జంపి తినుచుండిరి. విశ్వామిత్రాది ఋషులు కొందరు అస్త్రబలము గలవారే కాని వారహింసావ్రతులు. క్షత్రియులగు శ్రీరామాదులు వీరికి తోడ్పడి శత్రువుల నణచిరి. శ్రీరాముడు బాల్యమందే విలువిద్య నేర్చి గొప్ప యోధుడై విశ్వామిత్రునితో అడవుల దిరిగి ఆయనయొద్ద భృశాశ్వాదుల ప్రత్యేకాస్త్రముల వాడుక నభ్యసించెను. ఆయన సూచన ప్రకారం రాక్షసులను స్త్రీలైనను క్రూరులై శూరురాలైన తాటకనుగూడ చంపెను. అప్పటికి దేశమందార్యులకు రాక్షస బాధ చాల హెచ్చుగ నుండెను. సవతితల్లి వరముపేరున, ఆయన యుక్తవయసు రాగనే రాజ్యపాలనకు దిగక, రాజ్యమువీడి, రాక్షసులు విశేషముగ నుండు యమదిశకే బయలు వెడలెను. మొదట విడివిడిగ కొందరు రాక్షసుల జంపెను. కాని, ముఖ్యముగ దండకారణ్యము జేరినప్పుడక్కడ చాల రక్తపాతము జరిగెను. ఆయరణ్యము కొంతవరకాంధ్రదేశమునగూడ వ్యాపించియుండెను. జనస్థానపు రాక్షససేనతో జరిగిన పోరులో నాయకులగు ఖరదూషణులును రామునిచే నిహతులైరి. తరువాత వాలి వధయు, పిమ్మట లంక ముట్టడియు జరిగెను. వానరులనబడు జాతి రామునివైపు నుండి లంకేశ్వరుని రాక్షస సేనతో బోరుటలో రెండుపక్షములలో చాలమందిచనిపోయిరి. ముఖ్యనాయకులిద్దరి మధ్య జరిగిన యుద్ధము దానికదే సాటిగనుండెనట *

తుదకు రావణ కుంభకర్ణులు హతులు కాగా వీరితమ్ముడును శ్రీరామునికి తత్కాలమిత్రుడైన విభీషణునికి సహజముగ లంకా రాజ్యము లభించెను. తరువాత శ్రీరాముడు పట్టాభిషిక్తుడైన మీదట రామరాజ్యము న్యాయముగనుండినను, లవణాసురుడు వగైరాలతో యుద్ధము జరుగుచునే యుండెను.

ప్రతిష్ఠకొరకు శ్రీరాముడు జరిగించిన భార్యాపసర్జనము సీతాదేవి స్థితినిబట్టిచూచినచో హింసాచర్యగదోచును. తరువాత

---

* రామరావణయోర్యుద్ధం రామరావణయోరివ.

ఈస్థితిలో అశ్వమేధ యజ్ఞము జరిపిరి. ఆకాలమందార్యులకును ఆర్యేతరులకును మధ్య అధికమగు సంఘర్షమున్నట్లు స్పష్టము. ఇట్లు చరిత్రదృష్టితో జూచిన శ్రీరామకాలమందు జనులలో ముఖ్యముగా (ఆర్యేతరులు) నరాశనులు పచ్చిమాంసము దినువారు నగు రాక్షసులలోను సోదర శత్రుత్వముబట్టిచూడ వానరజనులలోను హింసాతత్వ మధికముగ నుండెను. ఇట్టి యితివృత్తముతోనే శ్రీమద్రామాయణము అహింసా ప్రతిపాదకముగను, నీతిబోధకముగ కవి నేర్పుతో రచింపబడెనని ముందు చూడగలము.

అసలు వేదకాలము కృతయుగమని, శ్రీరాముని కాలము త్రేతాయుగము, కురుపాండవుల కాలము ద్వాపరయుగము, అంతట కలియుగము వచ్చినది; అని ప్రాచీనుల సంప్రదాయము. కురుపాండవుల కాలమందార్య నాగరికత ఈదేశమంతటను స్పృశించినట్లు తోచును. నరాశనులరుదెరి * నాగస్త్రీలు దాశకన్యలు హిడింబివంటి "రాక్షసి" కూడ, అక్కడక్కడ ఆర్యసంసర్గ మొందిరి. వారివల్ల సంతానములు కల్గినవి.

కాని ఆకాలమందు హింసాతత్వమధికముగ నుండినట్లే తోచును. ప్రస్తుతపు మహాభారతములోని అసలు చారిత్రిక భాగమీయుద్ధాది హింసాచర్యల కథయే. ‡ మానసిక హింసాభావము సోదర సంఘములో నేర్పడినప్పుడు ఇది చివరకు హింసాకృత్యముగ పరిగణించి ఉభయ వినాశకమగును. దుర్యోధనాదులకు పాండవులపైన బాల్యమునుండి యుండిన ద్వేషభావమును, రాజ్యముకై దురాశయమును, మొదట అనేక కలహములకు కారణమైనది. అంతట పాండవులలో భీమార్జునులు తమ బలమును వృద్ధిజేసికొనిరి. దుర్యోధనుని పక్షముకు మొదటినుండియు

---

* శ్రీరాముని కొడుకు కుశుడు కుముద్వతియను నాగస్త్రీని తన రాజ్ఞిగ జేసికొనెను. (రఘువంశం 17 స)

‡ తరువాత అది గొప్ప నీతిగ్రంథము పంచమ వేదముగ జేయబడిన సంగతి ముందు చూడగలము.

సంఖ్యాబలము హెచ్చు. పాండవులకు నైతిక బలముండెను. ఆయా ప్రాంతముల రాజ్యములు చెరియొక పక్షమును జేరినవి. సమాధాన సమాఖ్య ప్రయత్నములు జరిగినవి. కాని కుదరలేదు. ఒక హింసా చర్య మరొక హింసాచర్యకు దారి తీసినది. అన్ని సందర్భములు ఆలోచించి అందరి యంగీకారమునొంది, ధృతరాష్ట్రుడు యుధిష్ఠురుని కౌరవ సామ్రాజ్యముకు యువరాజుగ జేసెను; కాని పాండవులసలు రాజ్యపుపాలనలో జేరకుండ, వారికి ఖాండవ ప్రస్థాదుల విడదీసి, వాటిని బాగుచేసుకొని, అందు నగరాదుల నిర్మించుకొమ్మనెను. ఈఖాండవ ప్రస్థములో చాలభాగ మార్యుల ప్రవేశములేని దుర్గమమగు నిబిడారణ్యము. ఇందు అతి భయంకరమైన వ్యాఘ్రాది క్రూరమృగములును భీకర విషసర్పములును చెలరేగుచుండినవి. ఇక్కడ "నాగు" లను పేర నరజాతి యుండెను. కాని వారి క్రౌర్యము శౌర్యము, మాయిత్వము వారికి సర్పాదులతో నుండిన చనువును, సర్పపూజనుబట్టి ఆర్యులీ నాగజాతిని సర్పములతో సమముగ జూచినట్లు తోచును. ఈకీకారణ్యమును తగులబెట్టి యగ్నిదేవుని అజీర్ణరోగము పోగొట్టుటకు కృష్ణార్జునులు నిశ్చయించిరి; అంతట ఆమహారణ్యముచుట్టును దుర్గమమగు అడ్డువేసి, ద్వారమార్గములందు కాపుండి, అర్జునుడా మహారణ్యమునంటించివేసెను. అందు వృక్షజాతులేగాక అనేక విధములగు మృగజాతులు దగ్ధమై నశించినవి. ఇందు హింస్ర జంతువులేగాక అన్నివిధములగు మృగములును నాగజాతినరులును గూడ బయటకు తప్పించుకొలేక చచ్చిపోయిరి. * తప్పించుకొ

* ఈ ఖాండవ దహనములో అర్జునుడు అక్కడి జీవజాతియందలి నిర్దయుడైనాడని సంస్కృతభారతములో నున్నది. ఆంధ్రభారతములో అంత తీవ్రము కాకున్నను ఇట్లున్నది.

చ॥ జ్వలన శిఖాళియుఁ విజయు సద్విశిఖాళియుఁ జుట్టుముట్టినఁ
దలరి భయాకులంబులగు తద్వనజీవుల యార్తనాదమం
దులియును నొక్కపెట్టు దివి నుగ్రతమయ్యె వమందమందరాం
చల పరివర్తన ప్రసభ సంక్షుభితార్ణవ ఘోషఘోరమై॥
(ఆ. భా. 1—8—263)

పోయిన వారిని కృష్ణార్జునులాపుచేసి చంపిరి. అప్పుడెందరో నాగులిట్లు తీవ్రహింసపాలైరి. కాని నాగజాతిలో ఒక కక్షతో అర్జునునికి మైత్రియు నుండి యుండవచ్చును. అప్పటికే అర్జునుడు ఉలూపి అను నాగరాజ సోదరిని పెండ్లియాడెను. "మయు" డను నాగజాతీయుడు ఖాండవ దహనానంతర మర్జుని మిత్రుడైనాడు. ఇతడు అద్భుత ప్రజ్ఞగల భవన నిర్మాత.

అసురుల విశ్వకర్మ.+ పాండవు లితనిచే నద్భుతమగు మహాసభను తాముకట్టిన ఇంద్రప్రస్థనగరములో నిర్మింపజేసిరి. ఈమహామందిరము చిత్రవిచిత్రమై కన్నుల చెదరజేయు స్ఫటిక ఫలకములతో సంమోహాకరమై యుండెనట, ఈభవనములోనే ధర్మరాజు రాజసూయయాగము తలపెట్టెను. రాజసూయయాగము ఇతరరాజులపైన సర్వాధికారము స్థాపించుట కుద్దేశించినది. ఆ యజమానుని సర్వాధికారమును ఆయనమాటకు అడ్డమువచ్చు రాజును లోబర్చుటో చంపుటో జరిగినగాని, యాగము పూర్తి గాదు. ఈయాగమునకు రాజులందరి నాహ్వానించిరి. ఈమయ భవనములోనే సభజరిగి, అక్కడ రాజసూయ మారంభించు చుండగా చేది భూపుడగు శిశుపాలుడు ధిక్కరించెను. వెంటనే శిశుపాలుని పాండవుల ప్రాణమిత్రుడగు శ్రీకృష్ణుడు ఆసభామందిరములో నందరు రాజులయెదుట చక్రప్రయోగముతో సంహరించెనట. *ఇది ఘోరహింసయని కొందరు రాజులకుతోచి వారప్పటి

+ ఆర్యేతరులలో మయుడు గొప్పశిల్పి. వారల సంస్కృతికి కారకుడుగ తోచును; దూరస్థమగు అమెరికాలోని ఆర్యేతరుల ప్రాచీన సంస్కృతికి "మయ" సంస్కృతి (Maya civilization) అనియే వ్యవహారముండుట విచిత్రము.

* రాజసూయములో నిట్లు ధిక్కరించు రాజును చంపుట ఒకవిధమగు నరమేధమని కొందరు సూచించిరి. ఈయాగారంభములో అగ్రతాంబూలమును శ్రీకృష్ణుడర్హుడు కనుక ఆయనకు తాంబూలము ముందుగా నిత్తునని ధర్మజు డట్లు చేసెను. వెంటనే శిశుపాలుడు ఆచర్య నాక్షేపించెనట అంతట శిశుపాలుడు హతుడయ్యెను, ఉభయపక్షములకు బంధువగు శిశుపాలు మరణ మాందోళన కారణమయ్యెను.

నుండి పాండవవిరోధులై దుర్యోధనుని మిత్రులైరి. ఈసభలోనే దుర్యోధనుడు ద్రౌపది నవహసించి యవమానముచేసెను. ఇది మానసిక వాచికహింస. దీనిచే దుర్యోధనుని క్రోధాగ్ని హెచ్చినది. అంతట కుట్రజరిగి ద్యూతములో ధర్మరాజోడి పాండవులడవికి పోయిరి.

యీరాజులలో కొందరికి ఈవిరోధభావమువలన కష్టముగ తోపలేదు. తరువాత రాయబారపు యత్నములు మరల జరిగి సూది మోపునంత స్థలమైన నిచ్చుటకు దుర్యోధను డొప్పుకోక రాజీచెడెను. కాని యెక్కువ సేనలు కౌరవ పక్షముకే వచ్చినవి. ఇట్లు హింసాభావము దేశమంతటను వ్యాపించి, తుదకు ఘోర యుద్ధము జరిగినది. గ్రంథవర్ణనమును బట్టి చూడగ, ఆప్రాచీన కాలమందు అంత ఘోరయుద్ధమును ఒకే మహాసమరములో అంత మంది హత్యయు, ఆకాలపు ప్రపంచమందింకెప్పుడును కాలేదని తోచును. రణరంగమందు హింసాతత్వమును జయాశతో యెందుకైనను సిద్ధమగుటయు సహజము. పూర్వకాలమందు హింసాతత్వముచే జరుగు క్రౌర్యమును తగ్గించుటకై యుద్ధమునకు కొన్ని నియమములుండెను. రాత్రియుద్ధము, నిరాయుధులపైనను అసహాయులపైనను యుద్ధమును చేయకూడదు. ఓడిపోయి లొంగిన తరువాత వానిని చంపకూడదు. ఐనను భీష్మాదులను ప్రత్యక్షయుద్ధములో బడగొట్టలేక, పాండవులు వక్రమార్గమవలంబించిరి. ధర్మరాజంతటి సత్యవ్రతుడు "అశ్వత్థామాహతఃకుంజరః" అనుట విచారకరము. అప్పుడు అశ్వత్థామ యను యేనుగ చచ్చినది. కనుక ధర్మరాజునోటవచ్చిన మాటలు నిజమేయైనను, తన పుత్రుడగు అశ్వత్థామ మరణించినాడని ద్రోణునికి తోచవలెనని, అట్లయితేనే ద్రోణుడు శోకగ్రస్తుడై వధకు దొరుకునని పాండవు

లకు తెలుసును కనుక అదియొక విధమగు అబద్ధమనియే యెంచవలెను. అసత్యము హింసాతత్వములోనిదే +

ఈ హింస అశ్వత్థామ హృదయములో హింసాకార్యముకై ప్రేరణ గల్గించెను. యుద్ధములో కౌరవ సేన యోడి, దుర్యోధనుడు గదాయుద్ధములో హతుడైన తరువాత, తన పక్షము నశించినను, తలపెట్టినది మహాపాపమని తెలిసియు, అశ్వత్థామ అర్ధరాత్రివేళ యుద్ధానంతరమలసి శాంతముగ శిబిరములో నిద్రపోవు యోధులను రాజపుత్రులను పాండవ సుతులనుగూడ చంపివేసెను : ఉత్తరాగర్భమందున్న శిశువునుగూడ చంపుటకు అతడు ప్రయత్నించుటబట్టి, పాండవుల హింసాతత్వము కొద్దిదైనను, అందుచే నెట్టి ఘోర ప్రతిహింస గల్గునో ఇది తెలుపుచున్నది. ఈమహాసమరములో ఉభయపక్ష సేనలును నశించినవి. తరువాత చాలకాలము దేశము మహారిష్టములకు లోనైనది. అప్పుడు యువక పురుషుల సంఖ్య హెచ్చినందుననే సంఘస్థితి తారుమారైనది. హింసాతత్వము నిరుత్సాహము దేశమంతటను వ్యాపించి, చాలకాలము వరకు భారతజాతి కోలుకోలేదు.

+ అప్పుడు ధర్మజుడన్న వాక్యములో కుంజర శబ్దము ద్రోణునికి వినబడకుండ జేసిరి. తుదకు మహాప్రస్థానమై జీవితాంతమున ధర్మరాజు నరకలోకముకు వెళ్ళెనట. అందుకీ యసత్యమే కారణమైనది.

అధ్యాయము 12.

జైన సంస్కృతి.

మహాభారత యుద్ధముచేగల్గిన అయోమయస్థితి చాల కాలమువరకు సర్దుకోలేదు. జనులలో ఉత్సాహము స్వతంత్రాలోచనలు వెనుకబడినవి. కొంత విపరీత పరిణామము గల్గినది. యజ్ఞాదుల కర్మకాండ కొందరు జైమిన్యాది ఋషులు వృద్ధిజేసిరి. త్యాగమున కేర్పడినయజ్ఞము భోగమునకును వేదవిహితమను కారణముననను జరిగించిరి. వీటిలో వివిధజంతువుల జంపుచుండిరి. ఆర్యులే యిట్లుజేయుటబట్టి తక్కినవారు తమ జాతరుల నింకను వృద్ధిజేసిరి. వేదములు అప్పటికి వేయేండ్లకు పూర్వమెప్పుడో యేర్పడినవి. వాటి భాషార్థములు సామాన్యులకు బోధపడుట లేదు. పాణిని నియమమగు సంస్కృతములో శాస్త్రగ్రంథముల రచించుచుండిరి. ఆభాష విద్వాంసులందరికీ సామాన్యభాషయే. ఉన్నత జాతులవారికి వాడుకలో నుండెను. కాని అవిగూడ స్త్రీ శూద్రులకు బోధపడవు. వారికి వేదభాష లసలే తెలియనందున వారికి వేదాభ్యాసమున కర్హతయే లేదనిరి. సామాన్యజనులకు విజ్ఞానమును సంస్కృతిని వ్యాపింపజేయుట కెట్టి ప్రయత్నములును జరుగలేదు. సామాన్యజనుల దుఃఖనివారణ కెవరును ప్రయత్నింపలేదు. కొందరు దుర్బోధమైన శాస్త్రచర్చల జేయుచుండిరి. కొందరు మాత్రము తపస్సుల జేయుచుండిరి, కాని వారును, పూర్వపు వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులవలె సంఘక్షేమమున కవసరమగు చర్చల జేయకయు వారి సమస్యల పరిష్కారములగు జ్ఞానమార్జింపకయు, తమవ్యక్తి మోక్షముకై అడవులందు తీవ్రతపస్సుల జేయుచుండిరి. కొంత లౌకికమగు శక్తుల సంపాదించిరి. కాని వాటిని ప్రజాలాభముకై వినియోగించలేదు. ఈ తీవ్రతపస్సులో తరుచు తమ శరీరమును, ఆత్మను, మనస్సును శోషింపజేయుచుండిరి

అందువల్ల ఆత్మవికాసము గల్గుటకు బదులు దాని వినాశమేకల్గెను. ఆర్యసంఘము లటుండ, ఆసంస్కృతిలోజేరిన (శూద్రజాతియనబడు) వారికిని, ఆదిమ జాతివారికిని, ఆర్యులతో సంపర్కమేదో విధమున కల్గుచునే యుండెను. అందువల్ల కొత్తసమస్య లెన్నియో కల్గినవి. వాటి పరిష్కారముకు అహింసయు సద్భావమును ఉదారబుద్ధియు కానలెను. పరస్పర సంఘర్షము పోగొట్టి ప్రేమభావము బుట్టించుట యవసరమైనది; కుత్కరము లేకుండను క్లిష్టతలేకుండను సామాన్యులగు జనులందరికిని అన్ని సంస్కృతుల వారికిని సుబోధమగునట్లు మతసిద్ధాంతములను సుకరముగ జేయుటయు అవసరమైనది. ధర్మమును క్షీణదశలోనుండి నుద్ధరించువారు కావలసివచ్చినది.

అప్పుడు ఆర్యులకు ఆర్యేతరజాతులకుకూడలిస్థలమై, హిమాలయగిరులకు గంగానదికి మధ్య పుణ్యభూమియై, జరాసంధాది శూరులకును జనకాది కర్మవీరులగు వేదాంతులకును యాజ్ఞవల్క్యాది మహర్షులకును ఆవాసమై వారల విహారపు రంగస్థలమైన ప్రస్తుతపు బిహారు రాజ్యములో క్రీ- పూ- 6 వ శతాబ్దిలో నిద్దరు మహనీయు లవతరించి అహింసామతమును ప్రపంచంలో స్థాపించి, తమకును భారత భూమికిని శాశ్వతకీర్తి సంపాదించిరి. వీరే జినుడు, బుద్ధుడు. సర్వభూతహితముకై యత్నించుట ఉత్తమమైన ఆధ్యాత్మిక ధర్మమని ఉపనిషత్తుల సిద్ధాంతము. కురుపాండవ యుద్ధపు మహాప్రళయములోను తరువాత కొంతకాలమున నిది మరపుకు వచ్చెను; కాని, కొందరు ధీమంతులు అక్కడక్కడ ఈసిద్ధాంతముకు పునరుజ్జీవన చేయదొడగిరి. వీరినే జైనులు "తీర్థంకరు" లనిరి. వీరిలో మొదటివారు ఋషభ దేవాదులు. వారినిగూర్చి చారిత్రికమగు వివరములు తెలియవు. 22 వ వారగు "నేమినాథుడు" చారిత్రిక పురుషుడే. యీాయనయే శ్రీకృష్ణునికి అహింసాసిద్ధాంతము నుపదేశించినట్లు జైనగ్రంథములో నున్నది. 23 వ వాడగు "పార్శ్వకముని" గొప్పవిద్వాంసుడు, మహా ధార్మికుడు. ఈయన

పరీక్షిత్తు కాలమువాడని, అహింస, సత్యము, అస్తేయము, అపరిగ్రహము ఈనాలుగురు అవశ్యము అవలంబించవలెనని యాయన బోధించినట్లు జైన గ్రంథములలో చెప్పియున్నారు

తరువాత జినుడవతరించెను. ఈయన * క్రీ॥ పూ॥ 6 వ శతాబ్ది మొదట అనగా బుద్ధునికన్న సుమారు 15 ఏండ్లు ముందుగా దక్షిణబిహారులో అనగా అప్పటి మగధదేశములో జనించెను ఆయన అసలు పేరు వర్ధమానుడు, జన్మస్థలము వైశాలీపురము ; తండ్రి సిద్ధార్థుడు. జినునికి మహావీరుడనియు వాడుక కలదు, వీరిది క్షత్రియ వంశము. వైశాలి లిచ్ఛవీ అను చిన్నచిన్న గణరాజ్యపు (రిపబ్లికు) రాజధాని. వర్ధమానుడు బాల్యమందు విద్య నభ్యసించి పార్శ్వమునియొద్ద అహింసాసిద్ధాంతపు ఉపదేశమొందెను. కొన్నియేండ్లాయన దేశములో సంచరించి, అనుభవము సంపాదించి తన 33 వ యేట "జీనుడైనాడు" జీనుడనగా ఇంద్రియాదుల జయించినవాడు. తరువాత, ఆయన 30 ఏండ్లు మగధ ప్రాంతమునను చుట్టుపట్లను అహింసాధర్మపు ప్రచారముచేసెను. ఆయన (పావా) పురములో చనిపోయెను.

అంతట జైనమతము క్రమముగ దేశమంతటను వ్యాపించినది. అది యిప్పుడు గుజరాతు, మాళవప్రాంతమందు మాత్రము కొద్దిగ (కనర) జిల్లాలోను ఉన్నది. మనదేశపు నగరములలో సాహుకార్లుగనున్న "మార్వాడీ" లలో చాలమంది జైనులు.

---

* క్రీ. పూ 6 వశతాబ్దిలో లోకమందన్ని నాగరిక దేశములలోను గొప్ప ధర్మప్రవర్తకులును సుమారు ఏకకాలమందే ఉదయించిరి. మనదేశమందు జీన బుద్ధులు, చీనాలో కం ఫ్యూషియసు లోత్సే, గ్రీనులో థేల్సు హిరాక్లిటసు నుదయించిరి.

జైనబౌద్ధమతముల సామ్యమును భేదమును సూక్ష్మముగ గమనింతము. ఈ రెండును హిందూమతమును సంస్కరించి, దురాచారములనుండి శుద్ధిచేయుట కుద్దేశించినవే

వీటి ప్రవర్తకులు ఉభయులు క్షత్రియులు త్యాగపురుషులు. రెంటిలోను బ్రాహ్మణజాతి ప్రాబల్యము తగ్గించిరి. యజ్ఞాది కర్మకాండను- ముఖ్యముగ జీవహింసను ఈ రెంటిలోను నిషేధించిరి. రెంటిలోను సన్యాసుల ప్రథ కలదు. వారిలో బౌద్ధులను 'శ్రమణకు' లని జైనులను "క్షపణకు" లని చెప్పుదురు. ఈ రెండుమతముల మూల సూత్రము అహింసావ్రతము. ఇక భేదములు, బౌద్ధుల అహింసావ్రతమనగా మానవప్రేమయే. వారు కోసిన మాంసము తినుటకలదు. జైనులు జంతుహింస నిషేధింతురు. జైనులు కేవలం శాకాహారులు. జంతువుల చర్మమను కారణమున చెప్పులను వారు ధరింపరు. వీరి గురువులు నడకలో చీమలు వగైరాలనుకూడ తొక్కకుండ తప్పించుకోబోదురు. జైనులు (జీవహింసానుమానము లేకుండుటకు) సూర్యాస్తమయమైన మీదట భుజింపరు. ఉభయులును ఈశ్వరునిపూజింపరు. కాని జైనులు 24 తీర్థంకరులను, బౌద్ధులలో మహాయానులు బుద్ధుని బోధిసత్వుని విగ్రహములను బూజింతురు. ఉభయులును వేదము పరమ ప్రమాణమని ఒప్పుకోరు. బౌద్ధులవేదము త్రిపీఠకము. జైనులది "అంగ" గ్రంథము. ఇవి చాలవరకు పాలీభాషలోనేయున్నవి. ఉభయులును తమ ముఖ్యసిద్ధాంతములను "త్రిరత్న" ములందురు. అయితే, బుద్ధుని, సంఘమును, "ధమ్మ" మును శరణుజొచ్చుటే. బౌద్ధులకు త్రిరత్నము. సమ్యక్ (=బాగుగ) దర్శనం, సమ్యక్ జ్ఞానం, సమ్యక్ చారిత్ర్యము (=నడత) ఇవి జైనుల త్రిరత్నములు. ఈ మూటిలో బౌద్ధుల "అష్టమార్గములు" ఇమిడియున్నవని జైనులందురు. కొందరు జైనులు చాతుర్వర్ణ్యప్రథను మన్నింతురు. ప్రాయోపవేశముతో నిరశనులై మరణించుట ప్రశస్తమని జైనుల సంప్రదాయము. బౌద్ధులలో మహాయాన హీనయానములున్నట్లు

జైనులలో శ్వేతాంబర దిగంబరులని, శాఖలున్నవి. బౌద్ధమత మిక్కడ కొంతకాలముబలీయమై, దేశాంతరములలో నిల్చియున్నది; కాని మాతృదేశమందు దాని వ్యక్తిత్వమిప్పుడు లేదు.

జైనమత మితరదేశములలో లేదు. కాని స్వదేశమందా మతస్థులు కొందరిప్పటికి నున్నారు. వారి వాఙ్మయం అహింసా సిద్ధాంతపువ్యాప్తికి బలకరము. జైనగ్రంథముల సంపర్కము గాంధిమహాత్మునికి అహింసాతత్వముపైన ధ్యానమును హెచ్చించినది. జైనమతపు కొన్నిసిద్ధాంతములను వాటి ప్రమాణ వాక్యములతో నిక్కడ మచ్చుకు గమనింతము.

1. జీవమును చంపినా, చంపకపోయినా, హింసాబుద్ధి కలిగినంతటనే, అట్టివారికి బంధమేర్పడుట నిశ్చయము.

2. "హింస" అనగా ఉద్దేశపూర్వకంగా జీవశక్తిని నశింపు జేయుటే.

3. ఆత్మవికాసము కడ్డమగు క్రోధలోభాదులన్నియు హింసాకోటిలోనే చేరును; అబద్ధమాడుట వగైరాలు హింసాకోటికి సూచనగ చెప్పబడినది.

---

1 అజ్ఝవసిదేణబంధో సత్తేమారేహి, మావమారేహిం | ఏసోబంధ సమాసో జీవాణం ణిచ్ఛయణయస్స ||ఛా | అధ్యవసితేనబంధః, సత్వేమృతేపి మానామృతేపి ఏషోబంధసమాసః, జీవానాం నిశ్చయనయస్య. (శ్రీకుందకుందాచార్యులు క్రీ-పూ|| 1వ శతాబ్దిలో రచించిన సమయసారములోది)

2. ప్రమత్తయోగాత్ ప్రాణవ్యపరోపణం హింసా (శ్రీఉమాస్వామి ఆచార్యులు క్రీ- శ- 1వ శతాబ్దిలో రచించిన తత్వార్థ సూత్రములోది)

3. ఆత్మపరిణామహింసన హేతుత్వాత్, సర్వమేవహింసైతత్ | అనృతవచనాది కేవల ముదాహృతం శిష్యబోధాయ (పురుషార్థ సిధ్యుపాయం. 42 వ శ్లోకం; 10 వ శతాబ్దిలో అమృతచంద్రాచార్యులు రచించినది)

4. వాఙ్మనః శరీరములలో దేనిచేతనైనను, బాధించుట, బాధకల్గించుట, ఆచర్య కొప్పుకొనుట; ఇట్లు 3×3 మొత్తం 9 విధముల హింసయుండును. ఇందుకు అపవాదములున్నవి.

5. హింసలో ఆరంభహింస (= వ్యాపారచర్యలో జరుగునది) అనారంభహింస (నిర్వ్యాపారులది) గృహస్థులు కానివారి రెండురకముల హింసనూ మానవలెను.

6. గృహస్థులేదో వృత్తిచేయవలెను; అయితే, వారు ఆశ తగ్గించుకోవలెను. వారికి వ్యాపారసందర్భపు కొంతహింస తప్పని సరియగుట ఒకప్పుడుండును.

7. జీవుల ప్రాణం తీయకుండ మాంసంరాదు; కనుక మాంస భోక్తలకు హింసతప్పదు. తనంతట పోయిన జంతువు మాంసము తిన్నను అందులో నిమిడియున్న జీవాణువుల ధ్వంసమువల్ల హింస కలుగును.

---

4 కృతకారి తానుమనస్తైః, వాక్కాయ మనోభిరిష్యతే న వధా । ఔత్స ర్గికీ నివృత్తిః విచిత్రరూపాపవాదికీ త్వేషా
(,, ,, 76 వ శ్లోకం)

5. హింసాద్వేధాప్రోక్తాऽరంభానారంభ జాత్వర్దితైః
గృహవాసతో నివృత్తో ద్వేధా । పి త్రాయతే తాంచ॥
(శ్రావకాచారములోది; దీనిని 10 వ శతాబ్దిలో అమితగతి ఆచార్యులు రచించిరి)

6 గృహవాససే వనరతో మందకషాయః ప్రవర్తితార్వారంభః । ఆరంభ జాంసహింసాం శక్నోతి నరక్షితుం అనియతం (,, ,,)
(వృత్తిచేయవలెనన్నారు; కనుక మార్వారీ గృహస్థులు వ్యాపారంచేయుదురు; వ్యాపారంలో కొంతహింస తప్పదన్న యీకోరిక మార్వారీలు హెచ్చు వడ్డీ పుచ్చుకొనుటకు ప్రమాణమా? వారివడ్డీరేటు మందకషాయత్వము సూచించునా ?)

7. నవినాప్రాణి విఘాతాత్ మాంసస్యోత్పత్తిరిష్యతే యస్మాత్ । మాంసం భజతస్తస్మాత్ ప్రసరత్యనివారితాహింసాత్. (అమృత చంద్రాచార్యుల పురుషార్థ సిద్ధ్యుపాయములోనిది.)

మృతజంతువుమాంసము అనారోగ్యకరమని తామసాహారమని హిందువులు నిషేధించారు)

8. మద్యములో వివిధములగు జీవకణము లుండును; త్రాగుడులో ఆజీవముల జంపుటవల్ల హింసకల్గును; కనుక మద్యపానము హింసాకరము.

9 రాత్రివేళ భుజించువారి ఆహారములో జీవములుచేరి హింసతటస్థించును; కనుక, అహింసాపరులు రాత్రిభోజనము మానవలెను.

10 సమ్యగ్దర్శన, జ్ఞాన, చారిత్ర్యములు మోక్షమునకు మార్గములు.

11 పురుషులన్నిపనుల జేయునప్పుడును, ఏది మంచిదో ఏది చెడ్డదో ఆ విచక్షణము గల్గియుండవలెను.

12 ప్రాణులందు ప్రేమను, గుణవంతులజూచి ఆనందమును కష్టపడుచున్న జీవులయందు దయను, దుష్టుల విషయమున తటస్థముగ నుండుటను, నాకు పరమాత్మ యెల్లప్పుడును కల్గించుగాక.

---

8. రసజానాం జీవానాం బహూనాంయోని రిష్యతే మద్యం। మద్యం భజతాంతేషాం హింసాసంజాయతే వశ్యం.
(,, ,, 63)

9 రాత్రౌ భుంజానానాం యస్మా దనివారితాభవతిహింసా। హింసాదిరతైస్తస్మాత్ త్యక్త్వా రాత్రిభుంక్తి రపి. (,, 129)

10 సమ్యగ్దర్శనజ్ఞానచారిత్రాణి మోక్షమార్గః.
(శ్రీఉమాస్వామి ఆచార్యుల తత్వార్థసూత్రములోనిది)

11 పరిజ్ఞానా సదా సేవ్యా పురుషేణ సుఖావహా। హేయోపాదేయ తత్వజ్ఞాయా రతా సర్వకర్మణి। (కుంభద్రాచార్యుల "సారసముచ్చయం" లోని 75 వ శ్లోకం)

12 సత్వేషు మైత్రీ, గుణిషుప్రమోదం, క్లిష్టేషు జీవేషు కృపాపరత్వం మాధ్యస్థభావం విపరీతవృత్తౌ। సదామమాత్మా విదధాతు దేవః॥
(ఇది అమితగతి గారి "సామయిక పథం" అను గ్రంథపు మొదటిశ్లోకం)

అధ్యాయము 13.

బౌద్ధ సంస్కృతి.

బుద్ధుడు

బుద్ధుడు జినునికన్న ఎక్కువ యేండ్లు జీవించెను. ఈయన యెక్కువ ప్రజ్ఞావంతుడున్ను కృషిపరుడునై లోకవిఖ్యాతుడైనాడు. ఈయన క్రీ. పూ. 560 ప్రాంతములో జనించెను; పూర్వపు విదేహారాజ్యము (ఇప్పటి ఉత్తరబిహారు) లోని "శాక్య" రాజుల సంతతిలో శుద్ధోదనునికి మాయాదేవికిని పుట్టెను. ఈమె నేపాళములోని తన పుట్టింటికి వెళ్ళుచుండగా, దారిలో హిమాలయ పాదములయొద్ద "లుంబిని" లో నామెకు సిద్ధార్థుడు జనించెను. శాక్యులది కోసలవిదేహములమధ్య చిన్నరాజ్యము. దీని రాజధానియగు కపిలవస్తులో సిద్ధార్థుడు బాల్యమందు క్షత్రియోచితమగు విద్య నేర్చుకొనెను. ఇతడు బాల్యమునుండి దయాళుడై, ఉదారబుద్ధిగల్గి, తోటినరులందు సానుభూతిగల్గి వారికష్టములజూచి నప్పుడు తాను విచారించుచుండెనట. ఆపురమందును చుట్టు గ్రామాలలోను తిరుగునప్పుడు జనుల దుఃఖముల గమనించుచు, వాటిని పోగొట్టుటెట్లని, అవి యెందుచే గల్గినవని పరీక్షించుచుండెను. తండ్రి యీసంగతి గ్రహించి, ఇతడు విరాగి యగుచున్నాడని తలచి, ప్రతిభాయుతుడగు కొడుకు గొప్ప రాజ్యాధికారి కావలెనని కోరి సిద్ధార్థునికి దారిలో కష్టపడు దుఃఖితులు అతని కంట బడకుండునట్లు కట్టుదిట్టము చేసెనట. కాని రాజభటులెంత జాగ్రత్తలోనున్నను, ఎవరో దుఃఖితులు సిద్ధార్థునికి ఎప్పుడైనను కనబడుచునేయుండిరి. తక్కిన రాజపుత్రులవలె సిద్ధార్థుడు లేళ్ళు దుప్పులు వగైరా శాంతజంతువులను చంపుట మానివేసెను; జనులు సుఖకరము లనుకొనేవిగూడ కొన్ని బంధ

కములు, దుఃఖకరములు, అని అతడు గ్రహించెను; సంఘములో తీవ్రమగు మార్పుకావలెనని, ముందుగా తన జీవితములో మార్పుకావలెనని, ఆయన యుద్దేశించెను. తన యైశ్వర్యము భోగము స్థిరముకావు. సంసారములో నిజమైన ఆనందము లేకున్నది. ఆయన భార్య యశోధర ప్రసవించి మగశిశువును కన్నది. యువరాజుకు కొడుకు గల్గెనని పౌరులందరు నుత్సవము జేయుచుండిరి. తనబంధములు హెచ్చుచుండెను; ఆయన రాత్రి వేళ నిద్రించుచున్న భార్యను శిశువును బంధుమిత్రులను రాజ్యమును విడచి బయలుదేరెను. (ఇదే బౌద్ధగ్రంథములలో "మహా నిష్క్రమణ" అనబడును) అంతట బుద్ధుడు తన విలువగల వస్తువులను దుస్తులను దారిలో గనబడిన ఒక బీదవానికిచ్చి, వాని చిరుగు గుడ్డలను తాను ధరించెను; మోక్షసాధనము గ్రహించుటకు వెదుక నారంభించెను.

సిద్ధార్థు డప్పటికి సంస్కృతమందు మంచిజ్ఞానము సంపాదించి, సాంఖ్యాది దర్శనములను, వేదములను, అభ్యసించెను. అప్పటి ప్రసిద్ధఋషుల నాశ్రయించి, యోగరహస్యముల దెలుసుకొనెను. అరణ్యములో ప్రసిద్ధులగు సాధుసన్యాసులతో గలసి, వారి సలహాప్రకారం సంప్రదాయ పద్ధతులతో తీవ్రతపస్సు నారంభించెను. ఆయనమౌనియై, ఆహారము మానుచు ఎండవానల లక్ష్యపెట్టక, మరియైదుగురితో కలసి, "ఉరుబిల్వ" మనుచోట ఆరేండ్లు ఉగ్రతపస్సు చేసెను. ఆరంభమందు కొంత తపస్సు ఇంద్రియ నిగ్రహమునకును ఏకాగ్రతకును తోడ్పడినది; కాని ఏండ్ల కొలది ఏకాకిగ తపించుచు; లోక సంబంధము లేకుండుటవల్ల దేహ మనస్సులకు శోషగల్గెను; ఆత్మవికాసమునకు బదులు సంకోచమే కల్గుచుండెను. ఆయన హృదయము లోకుల కష్టములగూర్చియు సంఘపు అభివృద్ధినిగూర్చియు, తపించుచుండెను. సహచరులు మాత్రము తమమోక్ష మొక్కటియే ధ్యేయముగ బెట్టుకొనిరి. కొన్నిరోజులు నిరాహారియై కేవలము వాయుభక్షకులై తపించు

చుండగా, ఒకసారి సిద్ధార్థుడు సొమ్మసిలి మూర్ఛిలినట్లయి, దివ్య జ్యోతి మనోవీధిని గోచరించినది. అంతటితో ఆయనకు దివ్య జ్ఞానము తట్టినది. "దేహహింస యెల్లకాలమును జరిగితే లోప లనున్న ఆత్మయు కృశించును" అని యెంచి ఆశుష్క తపస్సును కట్టిపెట్టి ఆయన మితముగ ఆహారము నారంభించెను. తోటి తపస్వులందు కిష్టపడలేదు. వారు అహంకారులై, ఆయనపైన కోపించి వెడలిరి. సిద్ధార్థుడు "వ్యక్తి తనమోక్షముకే యత్నిం చుట తప్పు, జీవకోటి నుద్ధరించుటే కర్తవ్యము. జీవులు ఒకరి నొకరు హింసింపకూడదు. పరస్పర ప్రేమగల్గి అన్యోన్యమైత్రిగల్గి సహకార మొనర్చుటే జనుల బాధా నివారణకు సాధనము. సంఘ మును సేవించి, సంఘోద్ధరణకు కృషిచేసినప్పుడే వ్యక్తులకును దుఃఖనివారణ గల్గును; అదే నిర్వాణము; అదే మోక్షసాధనము. ప్రస్తుతము లోకపుదుఃఖముకు పరస్పర హింసాభావమే కారణము. కనుక అహింసయే సాధనము" అని నిశ్చయించెను. ♦ ఇట్లాయన బుద్ధుఁడైనాడు.

అప్పుడాయన వెంటనే కాశీయొద్ద "సారనాథ" అనుచోట కొందరికి తనబోధ నారంభించెను; అప్పటినుండి తనజీవితమంతను జనులకు అహింసాధర్మమును బోధించి వారికి సత్ప్రవర్తన గల్గించి జనుల విభేదములను తొలగించి, పరస్పర ప్రేమద్వారా సంఘ మంతను బాగుచేయుట కుపయోగించెను. ఆయన మతబోధలలో క్లిష్టత పెట్టలేదు.

"ఈశ్వరునికి నరులకు గల సంబంధము, సృష్టి, ఉత్పత్తి, వగైరాలనుగూర్చి అప్పటికున్న తార్కిక చర్చలలోకి పోవద్దు; నరులందరూ సోదరులే; కనుక హింస, క్రోధము, ద్వేషము లేకుండ సంఘమంతటినీ బాగుచేయుటకే, అందరూ యత్నింప వలెను. అహింసయే ఉత్కృష్టధర్మము; యజ్ఞయాగములహింసేను

♦ ఈజ్ఞాన మాయనకు గయవద్ద నొకచెట్టుక్రింద నుండగా కల్గినది; అది బోధి వృక్షమను పేర పవిత్రముగ నెంచబడినది.

బుద్ధుడు.

మాని. అందలి త్యాగమునే ఆచరణలో బెట్టుడు." అని ఆయన బోధించెను. ఈ అహింసాధర్మమే మోక్షసాధనమను సిద్ధాంతము ఉపనిషత్తులలో సూచించినదే. అది పరిశుద్ధహిందూమతమే అని గ్రహించి కాశీవగైరా ప్రాంతములలో కొందరు బ్రాహ్మణ విద్వాంసులును ఆయనకు తోడ్పడిరి. అన్నికులములవారును ఆయనకు శిష్యులయిరి. రాజులు సహజముగ క్లిష్టతలేక జాతి వైషమ్యములేక సమభావము బోధించు ఈమతము నాదరించిరి. విదేహప్రభువేగాక కోసలరాజగు "పసినేది" యు కాశీరాజును ఆయన కభిమానులైరి. ఈ యిద్దరురాజులమధ్యను విదేహరాజు తోను సరిహద్దువగైరాల తగాదాలుండినవి. వాటికై ఆయారాజుల మధ్య యుద్ధములు కలుగునట్లుండినవి. అంతకుపూర్వ మట్టి తగాదాలచే యుద్ధములు జరుగుచు, కలతలింకను హెచ్చుచు, జనుల వధయే ఫలితమగుచుండెను. బుద్ధుడిప్పుడు స్వయముగ ఆయా రాజులమధ్య రాజీపరిష్కారము జరిగించి, విశేష రక్తపాతమును అరిష్టమును తప్పించెను. వారిమధ్య పరస్పరము సౌహార్ద్రింగూడ కల్గించెను. సాంఘిక హింసలుకూడ ఆయన మాన్పించెను. అప్పుడు రాజాదరణతో పెద్ద యాగములు జరుగుచు వాటిలో వందలకొలది జంతువుల జంపుచుండిరి. కోసలరాజొకసారి యట్టి మహాయాగముకై జంతువులను సిద్ధముచేసియుండెను. అప్పుడు బుద్ధుడు స్వయముగ వెళ్ళి రాజుతో మాట్లాడి, ఆజంతువుల విడిపించి, అప్పటినుండి జీవహింస జరిగించకుండ రాజుచే బాసచేయించెను. "సత్ప్రవర్తనము ప్రేమచర్యలే మంచివి; వాటితోనే దేవతలు సంతోషింతురు. కాని జంతుహింసచేగాదు" అని ఆయన సామాన్యులనొప్పించి, చాలచోట్ల పామరులు జరిగించు జాతర హింసలనుగూడ, ఆయన నిల్పుచేయించెను. ఆయన తన ధర్మబోధలన్నిటిని ఆప్రాంతపు పామరజనులకును వాడుకభాషయగు "పాలీ" లోనే చెప్పుచుండెను. మరియు ఆయస వారికి సుబోధమైనట్లే మత విషయముల జెప్పెను. "సర్వసమత్వ" మాయన మతములో ముఖ్యము; కనుక జన్మచే బ్రాహ్మణులుగాని మరియెవరుగాని

అధికులు కాగు ; అన్ని కులములవారు అన్ని జాతులవారుగూడ అహింసాధర్మముద్వారా ముక్తి పొందగలరు. పరస్పర ప్రేమయే ప్రియకరము, క్షేమము అను సిద్ధాంతము సహజముగ శూద్రులకు బాగుగ నచ్చినది. వారి యుద్ధరణ కది అత్యంతోపయోగి. ప్రజలలో చాలవరకు జనులు వారేగనుక బుద్ధుని బోధ వెంటనే సామాన్యులందరిలో వ్యాపించి, వారి యంగీకారము పొందినది. అస్పృశ్యత జన్మనుబట్టి యుండుట హింసా ప్రవృత్తియే. ఒక జాతినో, కులమునో, అస్పృశ్యులుగ దూరముందుంచి నిర్మంధ పెట్టుట గొప్పహింస ; కనుక ఆయన ఆజాతి నుద్ధరించబూనెను. జన్మనుబట్టి హెచ్చుతగ్గులు పెట్టి సంఘములో విభేదములకు తావిచ్చి కలహకారణులౌటయు హింసా ప్రవృత్తియే ; కనుక, ఆయన తన శిష్యులలో ఆవిభేదము పాటించక, అందరినీ సమదృష్టితో చూచెను.

ఆయన ప్రేమభావము అపారము. అయితే సంఘములో ముఖ్యముగ ఆర్యేతరులగు పామరజనులలో యుగములనుండి వ్యాపించిన హింసాతత్వము నొక్కరే తన ప్రవృత్తిచే బోగొట్టలేరు. కనుక సంఘసేవకై జీవితమంతను ధారబోయు కొందరి నాయన తయారు చేసెను. వారికి "శ్రమణకు" లని పేరు. వీరు త్యాగులై, ద్రవ్యార్జన లేకుండ, అహింసాధర్మము జనులకు బోధించుచు, ఆదర్శరూపమగు సత్ప్రవర్తన గల్గియుండవలెను. కాని వారు సోమరులు కాక ప్రజాక్షేమముకై కృషిచేయవలెను. ఆర్థిక సమస్య అందరికిని ముఖ్యము గనుక ఆయన ప్రజలలో శిల్పవిద్యయు వృత్తినైపుణ్యమును వృద్ధిచేయించెను.

ఆయన చాలచోట్ల ఈశ్రమణకుల సంఘములను స్థాపించి వారి జీవితము సన్మార్గమందుండునట్లు, నియమము నేర్పరచెను. అప్పటికి జనులందరిలోను మద్యమాంసములవాడుక చాలహెచ్చుగ నుండెను. బుద్ధుడు వాటిని చాలవరకు నిరుత్సాహపర్చెను. స్త్రీ

లనుగూడ శ్రమణికలుగ చేర్చువిషయమై మొదట సందేహించెను. శ్రమణకులు ధర్మసేవకులగు సన్యాసులుగ నున్నంతకాలము విరాగులై బ్రహ్మచర్యముతో నుండుట యావసరము. గనుక వారు కాషాయవస్త్రధరులై వేషభాషలు తగ్గించి, విషయవాంఛ లేకుండునట్లు జేసెను. స్త్రీలనుగూడ వీరి "విహార" ములందు వసింపనిచ్చి, వీరిలో తిరుగనిచ్చినయెడల మానవస్వభావమునుబట్టి పరస్పర రాగమేర్పడి వారల బ్రహ్మచర్యమునకు భంగముకలిగి, అవినీతి యేర్పడవచ్చును. కాని, స్త్రీలకు ధార్మికబోధకధికారమునిరాకరించుటయు, అన్యాయమే. సమత్వబోధకులు స్త్రీల నణచియుంచలేరు. మరియు మూఢభావములు సంఘములో తొలగించి మానవజాతిని బాగుపరచదలచినప్పుడు స్త్రీలలో ప్రబోధము జరిగించవలెను. అహింసాధర్మమును స్త్రీలలో స్త్రీ ప్రచారకులద్వారా బోధించుట సులభము. కనుక, ఆయన స్త్రీలు శ్రమణికలై సంఘసేవికలగుటకంగీకరించెను. ఇట్లు శ్రమణక సంఘములో స్త్రీలు పురుషులుగూడ చేరిరి. ఆ స్త్రీల ప్రవర్తనాదుల విషయమై ఆయన కట్టుదిట్టము లేర్పరచెను. శ్రమణకులు స్త్రీలైనను పురుషులైనను ఓపినంత కాలమును ధార్మికసేవ చేయవలెను; ఇక చేయలేక కుటుంబవృత్తికి దిగదలచువారు శాశ్వతముగ సన్యాసులుగనే యుండనక్కరలేదు. అట్టివారా సంస్థలను విడచి గ్రామములలో వివాహము చేసుకొని కుటుంబజీవనము చేయవచ్చును; కాని శ్రమణకులు బౌద్ధధర్మపు విహారాదిభవనములలో ఉన్నంతకాలము బ్రహ్మచర్యము తప్పకూడదు" అని బుద్ధుడేర్పరచెను. వారు ద్రవ్యము కూర్చక భిక్షకులుగనేజీవించునట్లు నిర్ణయించెను.

బుద్ధుడు తన మతప్రచారములో నొకసారి, తన జన్మస్థలమగు "కపిలవస్తు" నకు వచ్చెను. అక్కడ భిక్షచేయుచుండగ తల్లి, భార్య వగైరాలాయనను సమీపించిరి. ఆయన వారిని రానిచ్చి వారికిని అహింసాతత్వమును బోధించి వారును తమ జీవితము ధర్మోద్ధరణకు వినియోగించునట్లు చేసెను. ఆయన సవతి

తమ్ముడగు నందుడు తన ప్రియభార్యయగు సుందరియం దత్యం తానురాగముతోనుండి, ఆప్రేమలో ప్రపంచమును మరచియుం డెను. అప్పుడు బుద్ధుడతనికి బోధించి, కుటుంబప్రేమకన్న విశ్వ ప్రేమ వేయిరెట్లు అధికము ఆచరణీయము అని ఒప్పించి, అతనిని గూడ భిక్షువుగ జేసెను. అతడు శ్రమణుడైన మీదట కొంత కాలమునకు సుందరియు శ్రమణికయైనది. ఇట్లు ఆయన తాను కుటుంబములో మగ్నుడౌటకు బదులు, వారికిని ధర్మసేవాసక్తి గల్గించెను. ఆయన జీవితములో ఆయన నిగ్రహము, అహింస విశ్వమానవప్రేమ తెలుపు వృత్తాంతము లెన్నియో జరిగినవి. అవి (మహావగ్గ) మొదలగు బౌద్ధధర్మ గ్రంథములలో వివరింప బడినవి.

బుద్ధుని పవిత్రజీవనమువల్లను, ఆదర్శమైన అహింసాతత్వము వల్లను, ఆయన ఆత్మికశక్తియు, సాత్వికతేజస్సును అద్భుతముగ వృద్ధియైనవి. అట్టి లోకోత్తరులగు ధార్మిక పురుషులకు అతీంద్రి యపు ప్రజ్ఞగల్గి వారు ఇతరుల ఆధివ్యాధులను సులభముగ కుదర్చ గలరని పెద్దలందురు. బుద్ధుడు తన లోకక్షేమకరమైన జీవనములో చాలమంది అసాధ్యములని యెంచిన దీర్ఘమగు మనోవ్యాధులను శరీరరోగములను కుదిర్చి, వారిని స్వస్థచిత్తులుగను ఆరోగ్యవంతు లుగను చేసి పంపినట్లు బౌద్ధగ్రంథములలో నున్నది. దేహమున కును మనస్సునకును అత్యంత సంబంధమున్నదని ఘనవైద్యులు చెప్పుచున్నారు. అట్లే హృదయభావములకు మనస్సుకు సన్ని హితత్వమున్నది. కనుక కల్మషయుక్తమైన హృదయమును, శోక గ్రస్తమైన మనస్సును పరిశుద్ధములై సద్భావయుతములై ఉత్సా హములతో నిండినప్పుడెట్టి వ్యాధులనైన జయించు అంతశ్శక్తి గల్గుట సాధ్యమే. అహింసాభావము మనస్సును హృదయమును నిష్కల్మషము తేజోవంతముగ జేసి, హృదయ వికాసము వృద్ధి జేయును. హృదయము బాగుపడి వృద్ధిజెందినప్పు డాధివ్యాధులు

పోవుట సహజము. కనుక, ఈకథలలో కొంత అతిశయోక్తి యుండినను, ఇవి నిరాధారములని భావింపకూడదు.

బుద్ధుడు చిరకాలము (80 ఏండ్లు) జీవించి, చాలబోధలజేసి, భారతీయసంఘపు సంస్కృతికి పునర్నిర్మాణము చేసెను. ఆయన జీవితకాలములో ఆబోధలు లిఖితములైనట్లు స్పష్ట నిదర్శనములు లేవు.

అధ్యాయము 14.

బౌద్ధుల ధార్మిక వాఙ్మయం.

బుద్ధుడు క్రీ- పూ- 480 లో చనిపోయెను. ఆయన అనంతరం అంతటి ప్రతిభావంతులగు శిష్యులు లేరు. కాని, ఆయన సహచరులగు "సారిపుత్రుడు, మొగ్గల్లాయనుడు, (=మౌద్గల్యాయనుడు) ఆనందుడు వగైరా ముఖ్య శిష్యులు దేశమంతటను అహింసా ధర్మమును ప్రచారము చేసిరి. చాలమంది రాజులా ధర్మమును ప్రోత్సాహపర్చిరి. చాలకాలము అందుకు వ్యతిరేకియైన మగధరాజగు అజాతశత్రుడు బుద్ధుని జీవితాంతముకు ముందాయనను రప్పించి యాదరించి ఆసిద్ధాంతములు కొంతవరకామోదించెను. ఇట్లు బుద్ధుని మత ప్రాముఖ్యత దేశమంతటను హెచ్చగనే, ఆయనసిద్ధాంతముల ప్రామాణిక గ్రంథముండుట అవసరమైనది. కనుక ఆబోధలను బుద్ధుని జీవిత గాథలను బౌద్ధభిక్షువుల శ్రమణక జీవితమునకేర్పర్చిన నిబంధనలను లిఖితముగ నిబద్ధము చేయుట అవసరమైనది. అప్పటికే (ఇతర దేశములోవలెగాక) మన దేశములో గొప్ప ధార్మిక వాఙ్మయమేర్పడియుండెను: లేఖన పద్ధతియు వ్యాపారాదులకు వాడుకలో

నుండెను. కాని వ్రాతలో తప్పులు రావచ్చుననియో మరి యెందువల్లనో ధార్మికబోధలను సాధారణముగ లిఖితము చేయరైరి. వాటిని శిష్యులందరూ వల్లించి ముఖస్థమే చేయుచుండిరి. కాని పూర్వాంవతెకాక సామాన్యులును పాళీలో బుద్ధుని బోధలను వాడుచుండిరి; వారినోటిలో తప్పులేర్పడును. విచిత్ర పాఠాంతరములును హెచ్చినవి. కనుక వాటిని పండితులప్పుడప్పుడు పరిశోధించిరి. రాజగృహ వైశాలీలలో సభలు జరిగెను. మూడవ పరిషత్తును అశోకచక్రవర్తి క్రీ॥ పూ॥ 241 లో పాటలీపుత్ర (పాట్నా) నగరమందు జరిగించెను. ఆపరిశోధనతరువాత కొంత కాలముకు మరల ఇట్లే కొంత ప్రక్షేపములు పాఠాంతరములును వచ్చినవి. తుదకు సింహాళములోని అనూరాధ పురమందు క్రీ॥పూ॥ 80 ప్రాంతమందు బౌద్ధప్రపంచపు ముఖ్య విద్వాంసులు, ఆగ్రంథములన్నిటిని పరిశోధించి, విడదీసి, యేర్పర్చి, వాటిని పూర్తిగ లిఖితముచేసిరి. ఇవి యన్నియు "పాలీ" భాషలో నున్నవి. ఇవి మహాభారతముకు మూడురెట్లు గ్రంథమై మూడు సంపుటములుగ నిర్ణీతమైనది. ఈధార్మిక వా జ్మ య ము ను "త్రి పీ ఠ క" మందురు. మొదటి సంపుటము ("సుత్తపిటకం") సూక్తపీఠకం లేక సూత్రపీఠకం)

దీనిలో బుద్ధునిజీవిత చరిత్రకు సంబంధించిన పిపులమైన గాథలు, ఆయన సామాన్యముగ తన సంచారములో అప్పుడప్పుడిచ్చిన యుపన్యాసములు ప్రసంగములున్నవి. ఇందు 5 ప్రత్యేక గ్రంథములు చేరియున్నవి. *

---

* ఈ 5 "దీఘనికాయ, మాఘమనికాయ, ఖుద్దకనికాయ, సంయుత్త నికాయ, అంగుత్తరనికాయః" అన బడును.

వీటిలోని "ఖుద్దకనికాయ" లోని 15 భాగములలో నొకటి యగు "ధమ్మపద" అప్పుడప్పుడు బుద్ధుడు బోధించిన కొన్నినీతుల సంగ్రహము. ఇందు 423 పద్యములున్నవి. ఇది భగవద్గీతవలె ధార్మిక ప్రపంచమంతటను ప్రసిద్ధమైనది. ఇది అహింస, సత్యము వగైరా సద్గుణముల ప్రాముఖ్యమును వెల్లడిజేయును. ఇది బౌద్ధుల పారాయణ గ్రంథము; ప్రపంచమందలి ముఖ్యభాష లన్నిటిలోనికిని తర్జుమాయైనది. ‡

రెండవ పీఠకము "వినయపిటక దీనిలో బౌద్ధభిక్షువులు పూర్తియైన అహింసాపరులై యోగ్యజీవనముతో సంఘసేవ చేయుటకు వారనుసరించవలసిన విధులు నియమములు వారి ఆచార వ్యవహారములును పూర్తిగ వివరింపబడినవి. దీనిలో మూడు అంతర్భాగములున్నవి. మూడవపీఠకము "అభదమ్మపిటక" ఇందు బౌద్ధధర్మపు దార్శనిక సిద్ధాంతములు, సాంకేతిక విషయములు, పారిభాషిక సంజ్ఞాపదములును చర్చింపబడినవి. బౌద్ధసిద్ధాంతములకు, ఈధార్మిక సూత్రములకు కొన్ని మచ్చువాక్యములు మాత్ర మీక్రింద నుదహరించబడినవి.

ధమ్మపదలో

1. బుద్ధుని, ధర్మమును, సంఘమును, ఆశ్రయించి, ఆర్య సత్యముల నాల్గింటిని మంచి విచక్షణతో గ్రహించువాడు ధన్యుడు,

2. దుఃఖముకు అహింసాదులు కారణములు.

---

‡ శ్రీ బా॥ దు॥ బలరామకృష్ణయ్యగారు దీనిని తెలుగుతో సహా తమ బుద్ధ పురాణములో చేర్చియున్నారు.

1. యోచబుద్ధంచ ధమ్మంచ సంఘంచ సరణంగతో | చత్తారి అరియా సచ్చాని సమ్మప్పజ్ఞాయపస్సతి (ధమ్మపదం- బుద్ధవగ్గో 191)

సంస్కృతు (ఛాయ- యశ్చబుద్ధంచ ధర్మంచ సంఘంచ శరణం గతః (చత్వారిచార్య సత్యానిసమ్యక్ప్రజ్ఞ యాపశ్యతి)

2. సమణోగోతమోచాతు వణ్ణిం సుద్ధివంజాపోతి (మజ్ఝిమనికాయ, మ. వణ్ణాసక, అస్సలాయనసుత్త)

3. దుఃఖమును పోగొట్టిన మీదటనే సిద్ధుడై, నరుడు నిర్వాణ మొందగలడు.

4. దుఃఖమును పోగొట్టుటకు అహింసాదులను అష్టమార్గములచే సాధింపవలెను. (౧ సమ్యక్ దృష్టి, ౨ సంకల్ప, 3 వాణి, ౪ కర్మాంత, ౫ ఆజీవిక, ౬ వ్యాయామ, ౭ స్మృతి, ౮ సమాధి, ఈ 8 అష్టమార్గములు.

(ఈ 4 ఆర్యసత్యములు)

(1) దుఃఖము లోకమందున్నది.

(2) నాల్గువర్గములవారును శ్రమణకులై పవిత్రులైతే, ఎట్టివారును శుద్ధులై సిద్ధిబొందుదురు.

(3) విరోధము విరోధమువల్లకాక, మైత్రివల్లనే శాంతించును.

(4) రాగ ద్వేషాదులుపోయి, మంచిశీలము కలవాడే, దమ సత్యాదియుతుడే సన్యాసముకు తగును.

5. యుద్ధాదులలో జయమొందినవానికి విరోధులు హెచ్చి దుఃఖమేర్పడును; ఓడినవానికిని దుఃఖము తప్పదు. హింసకు దిగక శాంతముగనున్నవాడే సుఖపడును.

---

3. నహి వేరే నవేరాని సమ్మన్తిధకుదాచనం ! అవేరేనచ సమ్మన్తి ఏసధమ్మో సనాతనో (ధమ్మపద, యమకవగ్గో 5)

(ఛా॥ నహి వైరేన వైరాణి శామ్యంతీహ కదాచన । అవైరేణచ శామ్యంతి ఏషధర్మస్సనాతనః)

4. యోచవంతకసావస్సో సీవేషుసు సమాహితో । ఉపేతా దమసచ్చేన నవేశాసావ మరహతి (,, ,, 10) ఛా యశ్చ వాంతకషాయస్యాత్ । శీలేషుసుసమాహితః । ఉపేతో దమ సత్యాభ్యాంస వైకాషాయమర్హతి.

5. జయం వేరం పసవతిదుక్ఖం సేతి పరాజితో ! ఉపసంతో సుఖం సేతి హిత్వా జయపరాజయా॥ (,, సుఖవగ్గో. 20)

(ఛా- జయో వైరం ప్రసూతే- దుఃఖం శేతే పరాజితః । ఉపశాంతః సుఖం శేతేహిత్వా జయపరాజయౌ.

6. క్రోధమును శాంతతతోను, అసాధువును మంచితోను, పిసినిగొట్టును దానముతోను, అబద్ధమును నిజముతోను, జయింప వలెను.

7. అహింసావ్రతులు నిగ్రహవంతులు, దుఃఖములేని "అచ్యుత" స్థానమును పొంది సుఖింతురు.

8. ఎక్కువగ మాటలాడినంతనే ధర్మధరుడుకాడు; కొంచెముగ ధర్మము నేర్చియైనను వాటిని, నిగ్రహియై, శ్రద్ధతో ఆచరించు వాడే ధర్మధరుడు.

9. ఎవడు, అహింస, సత్యము, ధర్మము, నిగ్రహము, దమము, అవలంబించునో, ఎవడు మాలిన్యము పోగొట్టి పరిశుద్ధుడగునో, అట్టివాడే "స్థవిరుడు" (=పెద్ద) అనిపించుకొనును.

---

6. అక్కోధేన జినే కోధం, అసాధుం సాధునా జినే । జినే కదరియం దానేన, సచ్చేన అలికవాదినం. (,, కోధవగ్గో 223)
(భా. అక్రోధేన జయేత్ క్రోధం, అసాధుం సాధునా జయేత్। జయేత్కదర్యం దానేన సత్యే నాలీకవాదినం)

7. అహింసకాయే మునయో నిచ్చంకాయేన సంవుతా। తేయాంతి అచ్చుతంఠానం యత్థగత్వానసోచరే (,, ,, 225)

(భా. అహింసకాయే మునయో నిత్యంకాయేన సంవృతాః । తేయాంతి అచ్యుతం స్థానం యత్రగత్వానశోచతి)

8. నతావతా ధమ్మధరో యావతా బహుభాసతే, యోచ అప్పంపిసుత్వాన ధమ్మంకాయేనపస్సతి, సవేధమ్మధరో హోతి యో ధమ్మం నప్పమజ్జతి, (,, ధమ్మవగ్గో=259)

భా. నతావతా ధర్మధరో యావతా బహుభాషతే, యశ్చాల్పేనాపి శ్రుతేన ధర్మం కాయేన పశ్యతి, సవైధర్మధరో భవతి యో ధర్మేస్వప్రమాద్యతి.

9. యమ్హి సచ్చంచ ధమ్మోచ అహింసా సంఞమోదమో, సవేవన్తమలో ధీరో థేరోతి పవుచ్చతి, (,, 261)

యస్మిన్ సత్యంచ ధర్మశ్చ. అహింసాసంయమోదమః, సవైవాంతమలో ధీరః స్థవిరస్సఉచ్యతే.

10. రాత్రిపగలు అహింసయందే మనస్సునిల్పి దానియందిష్టముగల బౌద్ధశ్రమణకులు మెలకువతోనుండి ప్రబుద్ధులౌదురు.

11. బ్రాహ్మణత్వము జటలు వేసుకొన్నను, జాతి గోత్రములవల్లను రాదు. ధర్మసత్యవంతులే శౌచవంతులు. వారే బ్రాహ్మణులు.

12. ప్రాణిహింస చేయువారు జీవహింసను మానివేసిన మీదనే నిర్వాణము పొందగలదు.

దీఘనికాయలో

13. ప్రాణి హింసను, చోరీని, అబద్ధమాడుటను, పరస్త్రీగమనమును, పండితులు ప్రశంసించరు.

---

10. సుప్పబుద్ధంపబుజ్ఝంతి సదా గోతమసావకా.
యేసం దివాచ రత్తోచ అహింసాయ రతో మనో,
(,, పకిణ్ణకవగ్గో. 300)

(ఛా. సుప్రబుద్ధ ప్రబుధ్యంతే సదా గౌతమ శ్రావకాః। యేషాం దివాచ రాత్రౌచ అహింసాయాం రతం మనః

11. నజటాహి నగోత్తేహి, నజచ్చా హోతి బ్రాహ్మణో, యమ్హిసచ్చఞ్చ ధమ్మోచ సో సుచీ సోచ బ్రాహ్మణో (,, ,, 323)
(ఛా. నజటాభిర్న గోత్రైశ్చ నజాత్యా భవతి బ్రాహ్మణః)

12. పాణాతిపాతిస్స పురిసపుగ్గలస్స పాణాతిపాతవేరమణీ, హోతి పరినిబ్బాణాయ (మజ్ఝిమనికాయ, సల్లేఖసుత్తం)
ఛా॥ ప్రాణాతిపాతినః పురుష పుంగవస్య ప్రాణాతిపాత విరమణం పరినిర్వాణాయ]

13. పాణాతిపాతో అదిన్నాదానో ముసావాదోచ, పరదారగమనం చేవ, నప్పసంసంతి, పండితా తి (దీఘనికాయ 3 సింగాలోవాదసుత్తం తే. 31)

(ఛా॥ ప్రాణాతిపాతం అదత్తాదానం మృషావాదం, పరదారగమనం చైవ నప్రశంసంతి పండితాః)

అంగుత్తరనికాయలో

14. భిక్షుకులారా శస్త్రవ్యాపారం, ప్రాణివ్యాపారం, మాంసవ్యాపారం, మద్యవ్యాపారం, విషవ్యాపారం; ఈఅయిదు రకముల వస్తువ్యాపారమును శ్రీమణకులే గాక, ఉపాసకులైన సామాన్యులును చేయకూడదు.

సుత్తనిపాత- ధమ్మికసుత్తలో.

15. ప్రాణులను చంపకూడదు. చంపించకూడదు. ఇతరులు జరిగించు హత్యనామోదించకూడదు. స్థావరజంగమములైన అన్ని జీవులమీదను దయ యుంచవలెను.

మంగళసుత్తలో.

16. దేహమునువంచి శరీరకృషి చేయవలెను. శిల్పములో తరిఫీయతు అయి శ్రద్ధతో శిల్ప కార్యములజేయుట క్షేమకరము. సత్యముగనే మాటలాడవలెను.

---

14. పంచయిమా భిక్ఖవే బణిజ్జా ఉపాసకేన అకరణీయ; కతమే పంచ సత్థబణిజ్జా, సత్థబణిజ్జా, మంసబణిజ్జా, మజ్జబణిజ్జా, విసబణిజ్జా. (అంగుత్తరనికాయ 5—177)

ఛా. భిక్షవః। పంచయిమాని వాణిజ్యాని ఉపాసకేన అకరణీయాని కతమానిపంచః—సత్వవాణిజ్యం, శస్త్రవాణిజ్యం, మాంసవాణిజ్యం, మద్యవాణిజ్యం, విషవాణిజ్యం.

15. పాణం నహనే నేనచ ఘాతయేయ। నచానుమఞ్ఞాహననం పరేసాం। సబ్బేసుభూతేసు నిధాయదండం యేథావరా యేచతసంతిలోకే (సుత్తనిపాత-ధమ్మసుత్త)

(ఛా. ప్రాణిం నహన్యాత్ నచఘాతయేత- నచానుమాన్యేత్ హననం పరేషాం। సర్వేషుభూతేషు నిధీతదండం యేస్థావరాయేచ చలంతిలోకే॥

16- బాహుసచ్చంచ సిప్పంచ వినయోచ సుసిక్ఖితో। సుభాసితాచయా వాచా ఏతం మంగళముత్తమం (మంగళసుత్తం

(ఛా- బాహుసత్వంచ శిల్పంచ వినయోశ్చ సుశిక్షితః।
సుభాషితాచయావాచా ఏతన్మంగళముత్తమం-

ఇందునుబట్టి శ్రమణకులుగ సంఘసేవ చేయువారే భిక్షుకులుగ జీవింపవలెను ; తక్కినవారందరు ఏదో శిల్పాది వృత్తుల ద్వారానే శ్రమపడి, దేశపు సంపత్తును హెచ్చుచేసియో ఇతర విధములనో సంఘాభివృద్ధికి తోడ్పడవలెనని బుద్ధుని అభిప్రాయమని తోచును.

ఇట్లు "త్రిపిటక" మనబడు పాలీగ్రంథములలో అహింసా వశ్యకతను దాని కనుబంధములైన సత్యశౌచాదుల గూర్చియు ప్రబోధించినారు. మద్యమాంసముల దినగూడదనియు ప్రశంసించిరి.

దరిమిలాను సంస్కృతములో వ్రాసిన బౌద్ధ గ్రంథాలలోను మద్యమాంసములు తినుట మంచిదికాదని, విషయములందు పేరాసవలె వాటిని గల్గించు మాంసాహారమును మద్యపానమును విడువవలెనని, అట్లు విడువక మాంసాదుల తినువారికి స్త్రీమితము తప్పి మోక్షము లేకుండ పోవుననియు స్పష్టముగ జెప్పినారు *

---

* మద్యం మాంస పలాండుం నభక్షయేయ మహామతే, బోధిసత్త్వైః మహాసత్త్వైః భాషాజ్ఞైః జినపుంగవైః ...

యద్ధైవరాగో మోక్షాయ అంతరాయకరో భవేత్, తద్ధైవమాంసం మద్యాద్యం అంతరాయకరం భవేత్, తస్మాన్నభక్షయేన్మాంసం ఉద్వేజనకరం నృణాం, మోక్షధర్మవిరుద్ధత్వాదార్యాణా మేష వైధ్వజః, (లంకావతారసూత్రం)

ఈసంస్కృత గ్రంథములో చాలభాగము వచనము. ఇది చాల ప్రాచీన గ్రంథమై ఇదివరలో దొరకక ఇటీవలనే (1922 లో) జపానులో ప్రచురింపబడినది. క్రీస్తుశకపు మొదటిశతాబ్దిలో సింహళములో బౌద్ధవిద్వాంసులు సిద్ధాంతముల జర్చించిరి. అప్పుడు మాంసము దినవచ్చునని కొందరు వాదించగా, అందుకు జవాబుగ ఇది వ్రాయబడెనట. ఇది క్రీ; శ 443 లోనే చీనాభాషలోకి తర్జుమాయైనదట.

అధ్యాయము 15.

బౌద్ధ సంస్కృతి.

—• జా త క క థ లు. •—

బౌద్ధుల త్రిపీఠకములు. అహింసాతత్వమును విద్వాంసులలో మంచి ఆధ్యాత్మికదృష్టిని గల్గించి, అహింస సనాతన ధర్మములో ముఖ్యాంశమని స్పష్టపర్చినది. అవి విదేశములకును ప్రామాణిక గ్రంధమైనందున వాటిద్వారా అహింసాతత్వము భారత దేశపు చుట్టుపట్ల దేశములలో విద్యావంతుల యామోద మొందినది. కాని, సామాన్యజనులకు కేవలం ఆధ్యాత్మిక చర్చలు గాని నైతికబోధలుగాని రుచికరముగావు. పామరజనులకు కథలంటె చాలాప్రీతి, అప్పటికి మన భారత దేశమందు వేదకాలము నుండి చిత్రవిచిత్రమైన కథలు వ్యాపించినవి. వీటిలో ముఖ్యమైనవి, అహింసాతత్వముకు సరిపడునట్లు బౌద్ధులచే సమన్వయింపబడినవి. ఇవే బౌద్ధజాతక కథలు. ‡

ఈజాతకకథలు సులభమైన పాలీభాషలో నున్నవి. ఇవి అయిదారు వందల సంఖ్యవి. ఇవి బుద్ధునికి పూర్వపు కాలమందు జరిగినట్లుండును. ఈ ప్రతికథలోను ఒక ముఖ్యపురుషుడు అహింసాత్మకుడు. ఆకథాంశముకు తగినట్లు అహింసాతత్వమును బోధించును, లేక ఆచరణలో బెట్టును. “ఈనాయకుడు అసలు బుద్ధదేవుడే, అతడంతకు పూర్వము చాలసారులు ఈభూమిపైన జన్మములెత్తుచుండెను; ప్రతిజన్మలోను ఆకాలపు జీవులకు అహింసా

‡ ఈకథలు బుద్ధుడే చెప్పినట్లందురు, కాని మూలపు పాలీకథలు నశించినవట. వాటిని సింహళభాషలోకి, క్రీ-పూ. 3 వ శతాబ్దిలో అనువదించియుండిరి. వాటినుండి మరల పాలీలోకి క్రీ. శ 4 వ శతాబ్దిలో బుద్ధఘోషుడు చేసిన అనువాదములే ఇప్పుడు వాడుకలో నున్నవందురు.

తత్వపు ఆధిక్యము కనబర్చుచుండెను. ఆజన్మలందట్లు అవతరించిన బుద్ధుని పూర్వజన్మరూపములకు "బోధిసత్వుడు" (=స్థితప్రజ్ఞుడు) కనుక వెంటనే మోక్షమొంద దగినను తన మోక్షముమాత్ర మపేక్షించు స్వార్థపరుడు కాలేదు. లోకములో అహింసాతత్వ మింకను వ్యాపించవలె కనుక ప్రజల నుద్ధరించుటకై ఆయన మరల భూమిపై పుట్టుచుండెను. అట్టి జన్మలలో నొకప్పుడు ఆకాలపు జంతువుగను, ఒకప్పుడు వృక్షజాతిలోనుగూడ, ఏదో యొకరకపు ప్రాణిగ పుట్టెను. తుదకాయన గౌతమబుద్ధుడై యవతరించి, అంతటితో నిర్వాణమొందెను, అని బౌద్ధులందరి నమ్మిక. ఈ జాతకకథలు పామరుల కాకర్షకమై వారికి రుచికరముగ నున్నవి. వీటిలో కొన్ని వేదేతిహాసములలోని గాథలే. కొద్ది మార్పులతో కనబడుచున్నవి. * సామాన్యప్రజలలో అహింసాతత్వము వ్యాపించుట కప్పుడీ జాతక కథలు తోడ్పడినవి. ఈకథలలో మచ్చుకు రెండు మూడింటిని రుచిచూతము.

—♦ దేవధమ్మ జాతక కథ ♦—

బోధిసత్వుడొక జన్మలో దేవదత్తుడను కాశీరాజుకు జ్యేష్ఠ పుత్రుడై జనించెను ; తరువాత ఆరాజుకింకొక కొడుకును కల్గెను. అంతట రాణి చనిపోయినది. రాజు మరల పెండ్లాడి ఆమెవల్ల మరొకపుత్రుని పొందెను. ఇతనిపేరు "ఆదిత్యుడు" ఈరెండవదగు ముద్దుల భార్య వివాహకాలమందామెకు రాజు రెండువరము లిచ్చెను. అందునుబట్టి తరువాత, తనకొడుకును వయస్సు వచ్చిన మీదట, అతనినే యువరాజుగ చేయుమని ఆభార్య రాజును వేధించెను. ఆకోరికను రాజు నిరాకరించలేదు ; కనుక, బోధిసత్వుడామె కోరిక ప్రకారం తన సోదరునితో నడవికిపోయెను, తరువాత, ఆదిత్యుడును వారిని జేరెను. వారందగును దారిలో చాల శ్రమ

* ఇందొక కథలో శ్రీరాముని యితిహాసమంతయు చిన్నచిన్న కథవలె చెప్పబడినది. శ్రీరాముడు దయార్ద్రహృదయుడు, పరోపకారి అని సూచించినారు. అయితే ఇందులో సీతాదేవి శ్రీరామునికి సోదరి యని చెప్పినారు.

పడి, బడలికచే నొకచోట నిల్చిరి. దప్పిక హెచ్చినది. ఆదిత్యు డటనుండి నీటికై వెళ్ళి ఒక కొలనుచూచి దానిలో దిగెను. ఆసరస్సు నొక పిశాచుడు కాచుచుండెను. అతడాదిత్యునిజూచి "నాప్రశ్నకు ముందుగా జబాబు చెప్పు. దేవసమానమగు దాని నెరుగుదువా? అని గర్జించెను. ఔను. సూర్యచంద్రులు" అని ఆదిత్యుడనెను. కాని, అందుకు తృప్తిజెందక, తన ప్రశ్నకు సరియైన జబాబీయనివారిని చంపి తినుటకు తన కధికారమున్నందున, అతడాదిత్యు నాచెరువులోనే పట్టి బంధించెను. ఆదిత్యుడెంతకును రానందున బోధిసత్వుని పెద్ద తమ్ముడు వెదకుచు ఆ కొలనులో దిగెను. అతనిగూడ "దేవసమాను నెరుగుదువా?" అని ఆపిశాచ మడిగెను. "చతుర్దిగ్భాగములు" అని జబాబు వచ్చెను. కాని, పిశాచుడు, తృప్తిలేక, అతనినిగూడ కొలనునీటిలో బంధించెను. తుదకు వీరిద్దరి కొరకు బోధిసత్వుడే వెదకుచు, ఆకొలనుజేరి, అక్కడి పరిస్థితి గ్రహించి ముందుగా పిశాచి నానవాలుపట్టి, "నాతమ్ములను నీవే బంధించినావుగదా?" అని యడిగెను. ఈతని కద్భుతజ్ఞానమున్నదని, తనప్రశ్నలకీతడు జబాబీయగలడని, పిశాచుడప్పుడు గ్రహించి "అవును? నీబుద్ధికి సంతోషించితి వీరిలో నొక్కనిని విడుతును. ఇద్దరిలో నెవరు కావలెను?" అని అడిగెను. "చిన్నవానిని వదలుము" అని బోధిసత్వుడు కోరెను.

"అదేమి సవతితమ్ముని విడుదల కోరితివి?" అని పిశాచుడడిగెను. "అతడు రాజగుటకే నేనడవికి రావలసివచ్చినది. కాని తల్లి కోరికప్రకారమతడు రాజ్యభారము తీసుకోక తనంతట నాయొద్దకు వచ్చెను. మాయిద్దరు సోదరులము తండ్రియాజ్ఞ యని వచ్చినాము. అతనిని మరల యింటికి చేర్చుట నాముఖ్యబాధ్యత; లేకున్న నాకప్రతిష్ఠ గల్గును. " అని బోధిసత్వుడని కనిష్ఠునే విడువుమనెను. "అహింస దేవసమానము; హింస పైశాచికము. పూర్వజన్మలో హింసా ప్రవృత్తివలన నీకీపిశాచజన్మము కలిగినది. ఇప్పుడు నరహింసచేస్తే, శాశ్వతపతనము కల్గును" అనియు

పిశాచుని కతడు తెలియజెప్పెను. అంతట పిశాచుడిద్దరిని వదలి, అప్పటినుండి నరహింసను మాంసభోజనమునుమాని, బోధిసత్వుని బోధచే ధన్యుడైనాడు. ఇంతలో తండ్రి పోగా బోధిసత్వుడు వచ్చి రాజై, ఆదిత్యుని తన సేనాధిపతిగ జేసెను.

—♦ నిగ్రోధమిగ జాతకం ♦—

ఒకజన్మలో బోధిసత్వుడు కాశీరాజ్యమందొక అడవిలో మృగమైపుట్టెను. కాశీరాజాయడవికి తరుచు వచ్చుచు, వేటలో ప్రతిసారియు చాల జంతువుల జంపుచుండెను. ఇట్లు ప్రతిరోజును ఎన్నియో మృగములు చచ్చుచుండెను. అంతట రోజు కొక్కొక్క- మృగమును అక్కడి యజమాని పంపునట్లును, అందుతో తృప్తుడై రాజు తక్కినవాటి జోలికి రాకుండునట్లును, రాజీ జరిగినది. ఇట్లు జరుగుచుండగా కొంతకాలమునకొక చూలాలగు లేడికి వంతువచ్చినది. ఆగర్భవతి మరణించుట కిష్టపడక, బోధిసత్వ మృగము ఆలేడికి బదులు తానే ఆరోజున రాజువేట కెరకావలచి తానే రాజు కెదురుగవెళ్లెను. రాజు వేటకువచ్చి, "ఈరోజున నీవంతుకాదే, మరొక లేడిది; నీవెందుకు వచ్చితివి?" అని ఆశ్చర్యముతో నడిగెను. "ఆలేడి గర్భవతిగ నున్నది. దాని స్థానమున నాయంతట నేను బలియగుటకు వచ్చినాను. ఈరోజున నన్నే చంపితినుము" అని బోధిసత్వుడు చెప్పెను. "ఆహా! మరొకరిని కష్టమునుండి కాపాడుటకు, ప్రాణమిచ్చుటకు సిద్ధమైనావు, ఇట్టి దయాస్వరూపమగు నీప్రాణమును తీయను. నీయాత్మార్పణ బుద్ధికి నాకాశ్చర్యమైనది, నీవు కోరువరమిత్తును" అని రాజు చెప్పెను. ఇక ముందు మీరు జంతువులను హింసింపవద్దు, జీవహింసయు మాంసభోజనమును కౄరకార్యములు. కనుక మీరు వాటినిమానుట మీకును లోకమునకును క్షేమకరము" అని బోధిసత్వుడుచెప్పి, రాజును అహింసాపరునిగ జేసెను. అందువల్ల ఆప్రాంతమంతటను రాజుకు మృగయావ్యసనముపోయి, ఎన్నియో మృగములకు సౌఖ్యము కలిగినది.

మతకభత్త జాతకం

కాశీనగరమందు వేదాభ్యాసపరుడు పూర్వాచార నిష్ఠుడు అగు బ్రాహ్మణుడుండెను. అతడు శాస్త్రప్రకారం పితృవులకు పిండప్రదానంచేయుచు, దాని కనుబంధముగ, ఒక యాగ మారంభించెను. ఆసందర్భములో ఆయన యజ్ఞపశువుగ ఒకమేకను గంగకు తీసుకొనిపోయి దానిని స్నానము చేయించుమని శిష్యులను నియమించెను. వారు దానిని గంగకు తీసుకొనిపోగా, ఆమేక గంగానది చేరగనే పూర్వజన్మజ్ఞాన మొంది, తనకిక బాధావిముక్తి యగునని సంతోషముతో నవ్వెను. వెంటనే మరల యేడ్పుధ్వని పట్టెను. ఈసంగతి తెలిసి విద్వాంసు డామేకలో నేదో విశేష మున్నదని దాని ధోరణినిబట్టి కనిపెట్టి, "ఇదేమి విచిత్రము, ఈ నవ్వుకు యేడ్పుకు అర్థమేమి?" అని హెచ్చరించెను. "నాకిప్పుడు పూర్వజన్మజ్ఞాన మేర్పడినది. వెనుక నొకసారి యిల్లే నేను మేకను చంపినందున నేను 499 జన్మలెత్తి ప్రతిసారియు బలవన్మరణ మొందితిని. ఈసారితో విముక్తినై, నాకు మోక్షము కల్గును. ఈసంగతి నాకు తెలిసి సంతోషమున నవ్వితిని. కాని, ఇకముందు నీకు చాల జన్మల వరకిట్టి దుర్దశ గల్గునుగదా యని విచారము తోచి యేడ్పువచ్చినది." అని యామేక మనుష్య వాక్కుతో నన్నట్లు విద్వాంసునకు వినబడినది. అంతట ఆబ్రాహ్మణుడు దీర్ఘాలోచనలోబడి, తుదకంతటితో యాగము మానివేసి, ఆ మేకను వదలివేసెను. అప్పటినుండి ఆయన హింసల నసలే వదలి ప్రాణులందు ప్రేమగల్గి యుండెను. విప్రునుండి విడుదలయైన మేక, దగ్గరనున్న కొండపైనున్న చెట్టువద్దకు వెళ్లి ఒక పిడుగుదెబ్బచే చచ్చెను. ఆచెట్టు బోధిసత్వుని స్వరూపము గనుక అహింసా తత్వము జనులందరి కవసరమని ఆవనస్పతి నరవాక్కుతో అక్కడి జనులకు బోధించెను.

అధ్యాయము 16.

—♦ రా మా య ణ ము ♦—

తరువాత మన సంస్కృతి కెక్కువ సంబంధించినది, వాల్మీకి రామాయణము. ఇది పారాయణ గ్రంథము ; ముఖ్య భాషలన్నిటిలోనికి తర్జుమాయైనది. దేశభాషలలో సామాన్యు లందరును దీనిని చదువుదురు. ఈకథతో సంస్కృతములోను, దేశభాషలోను, లెక్కలేని నాటకములు, ప్రబంధములును యేర్పడినవి. ఇట్టీగ్రంథపు సంగతులు భారతీయుల భావ పరిణామమునకు చాల వరకు కారణమైనవి. కనుక, రామకథ నిదివరలో చర్చించినను, ఈ గ్రంథమును అహింసా ప్రశంసలో కొంత గమనింపవలెను.

వాల్మీకి రామాయణము గొప్ప యితిహాసము. ఆధ్యాత్మిక గ్రంథము, ఆదికావ్యము అనికూడ భావింతురు. అనగా ఇందులో చరిత్ర, ధర్మబోధ, ధ్వనిసహితమైన వర్ణనయు ఉన్నవి. ఈగ్రంథ రచనగూర్చి రామాయణములోనే చిన్న కథ గలదు. వాల్మీకి మహర్షి యొకనాడు నారదమహర్షిని "గుణవంతుడు, ధర్మజ్ఞుడు, సత్యవంతుడు, సర్వభూతహితుడు, దయావంతుడు నగు మహనీయుడు ; అట్టివారి చరిత్ర తెలుపుము." అని యడిగెను. * ఇట్టి గుణములు అహింసాపరునకే యుండునని స్పష్టము. నారదుడు శ్రీరాముడే అట్టి ఉత్తమపురుషుడు అనిచెప్పి, శ్రీరాముని జీవితకథ నంతను బోధించెను. ఆయద్భుతకథా విశేషమును స్మరించుచు అంతట వాల్మీకి బయటకు వెళ్లి తమసానది యొద్దనుండగా ఒక చెట్టుకొమ్మమీద బెగ్గురుపక్షులు జంటనిల్చి కూయుచుండెను; ఇట్లవి విలాసముతోనుండగా ఒక మూలనుండి ఒక వ్యాధుడు

---

* కోన్వస్మిన్ సాంప్రతం...... ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చ సత్యవాక్యో దృఢవ్రతః । చారిత్రేణ చకోయుక్తః సర్వభూతేషు కోహితః

రామాయణం 1—1—2, 3)

బాణముతో నాపక్షుల గొట్టెను. అందొకపక్షి ఆదెబ్బతగిలి, వెంటనే క్రిందబడి చచ్చెను. రెండవది, దుఃఖముతో నేడ్చెను. వాల్మీకి యాదృశ్యమునుచూచి వ్యాకులమనస్సుతో నుద్రేకమొందెను. ఆయన శోకముతో శ్లోకరూపమున నిట్లనెను; ‡ "ఓనిషాదుడా ప్రేమలోనున్న క్రౌంచము జంటలో నొకదానిని చంపిన నీకు శాశ్వతముగ అప్రతిష్ఠగల్గును." అని దానిభావము, కాని శ్రీరామకథ నంతకుముందు ధ్యానించుచుండగ ఆయననోటనుండి వచ్చిన యీశ్లోకములో "కామమోహము గల్గిన రాక్షసుని జంపిన ఓ శ్రీనివాసా, మీకు శాస్వతకీర్తి కలుగుగాక" అనియు ధ్వని కల్గినది. ఇట్లు సీతను హరించిన రావణుని వధ కూడ ఈశ్లోకములో అర్థమైనది. వాల్మీకి యింటికివెళ్ళి, బ్రహ్మప్రేరితుడై అట్టి చిన్న శ్లోకములతోనే రామాయణము రచించెను. హింసాచర్యను నిరసించుట కుద్దేశించిన శ్లోకసూచనతో రామాయణ రచన జరిగిన దనుటలో చాల అర్థమున్నది. ఇందుల ముఖ్యపాత్ర యగు శ్రీరాముడు ప్రేమమూర్తి; లోకసంరక్షణయే ఆయన సంకల్పము. అహింసామూర్తులగు ఋషుల రక్షించుటకే ఆయన బాల్యమందే అడవులలో దిరిగి ఋషులతో ఆశ్రమజీవనములో పాల్గొనెను. సంహార కర్తయగు శివుని విల్లు విరిచివేసెను. బ్రాహ్మణుడై క్షత్రియుల జంపుచు హింసాజీవనము చేసిన పరశురాముని తేజస్సును హరించి, హింసాపరుడై యుండిన ఆయన కుత్తమగతికి మార్గము తెగగొట్టి కర్మయోగియగు జనకుని పుత్రికకు భర్తయై, రాజ్యవిభవమును ఐశ్వర్యమంతను వదలి సంపూర్ణ త్యాగము చూపెను. ఇందులో ఆదర్శపుత్రుడై పితృవాక్యము పాలించుటే కాక, శ్రీరాముడు దక్షిణ ప్రాంతమంతటను జనులకు కంటకము హింసాభరితము అయిన రావణ పాలన మంతమొందించెను.

---

‡ మానిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వమగమః శాశ్వతీః సమాః। యత్క్రౌంచ మిథు నాదేక మవధీః కామమోహితః॥ వాల్మీకి రామాయణం (1-అ-2-శ్లో 15)

ఇట్టి (అనుష్టుప్ వృత్తపు) శ్లోకములను మొదటిసారి వాల్మీకియే రచించె నందురు.

దక్షిణ ప్రాంతమునుగూడ ఋషులు వగైరా అహింసాపరులకు వాసయోగ్యముగ జేసెను. భ్రాతృభార్యను హరించి నైతిక హింస గల్గించిన వాలిని సంహరించెను. రావణుడు వ్యక్తిగ దుష్టుడై, హింసాపరుడై యుండెను. అంతేగాక అప్పటి రాక్షసుల, సంస్కృతి కేవలం హింసామయము ; వారప్పటి నరులజంపి వారి పచ్చిమాంసమునే తినుచుండిరి ; మద్యపాన నిరతులై దురాచారపరులై స్త్రీలోలురై నిశాచరులు మాయాపరులై యుండిరి. రావణుని సోదరుడు కుంభకర్ణుడును అతినిద్రకు, అతిక్షుధకును లోనై, తామస గుణమూర్తిగ నుండెను. అట్టి తామస సంస్కృతి నంతమొందించి హింసాతత్వము దక్షిణ ప్రాంతమంతటను లంకలోను పోవునట్లు పరివర్తన గల్గించుటే రావణవధయుద్దేశము, ఫలితమును. యుద్ధ సంఘర్భముతరువాత రాక్షసజాతిలో నెవరిని శ్రీరాముడును వానరులును ఏవిధముగ బాధించలేదు. విభీషణుడు (సత్వగుణయుతుడు) రాక్షసరాజ్యమంతటి కధికారిగ జేయబడెను. అనగా ఈ ఆదిమ జాతిలోను సత్వగుణము అహింసా తత్వము వ్యాపించదొడగెనని భావింపవచ్చును. ఆ తరువాత జనులు అహింసాపరులైరని రామాయణాంతమున చెప్పినారు. * అప్పటి భావములనుబట్టి యుద్ధమే కార్యసాధనమైన సంగతి నిజమే. తరువాత సుగ్రీవ విభీషణులు సామంతరాజులుగ శ్రీరాముని చక్రవర్తిత్వమొప్పుకొని, పట్టాభిషేకమునకు వచ్చిరి. ఇట్లు మూడు భిన్న సంస్కృతులమధ్య సమన్వయమారంభించెను. భారతదేశమంతయు అంతట ఒకే సామ్రాజ్యముక్రిందకు రాగలిగినది. ఈరీతిగా భారతదేశపు జాతీయైక్యతకు, పరస్పర మైత్రికిని వాల్మీకిరామాయణము పునాదియైనది. ఈ జాతీయైక్యత రాజకీయ ప్రేమకు అహింసకు ముఖ్యావశ్యకము.

---

* సర్వం ముదితమేవాసీత్ సర్వో ధర్మ పరోభవత్, రామమేవాను పశ్యంతో నాభ్యహింసన్పరస్పరం. (,, 6—12—8—100)

రామరాజ్యపు ఆధిక్యము అహింసలోనే కలదని సూచితము.

ఇట్లు చారిత్రిక విశేషమే కాక ఆధ్యాత్మిక సూచనయు కలదందురు. శ్రీరాముడను పరమాత్మనుండి సీతయను జీవాత్మ ♦ రావణుడను రజోగుణబలముచే విడివచ్చి, లంకయను ప్రకృతిలో బద్ధమైనది. రావణ కుంభకర్ణులను రజస్తమో గుణముల బలమధికముగ నున్నంతకాలము జీవాత్మ బంధములోనే యుండెననియు, సుగ్రీవాంజనేయాదులను జ్ఞానభక్త్యాదులు తోడ్పడగా, పరమాత్మ జీవాత్మను ప్రకృతి బంధమునుండి విమోచన చేయబోవును. ఈసందర్భములో ప్రకృతి గుణములలో రజస్తమో గుణములు బంధములో నుంచుటకే యత్నించినను, సత్వగుణము విముక్తికై పరమాత్మవైపు లాగును. కనుక, ఇటు వచ్చిన విభీషణుడను అహింసాదియుత సత్వగుణ సహాయముతో తుదకు రజస్తమో గుణముల నణచి, పరమాత్మ జీవాత్మను బంధవిముక్తి గల్గించి, అగ్నిపరీక్షచేసి తన సాయుజ్యమునకు తీసుకొన్నది. ఈ అంతరర్థములోను రాక్షసుల ఆసుర ప్రకృతిని శ్రీరామాదుల దైవీ ప్రకృతి గెల్చుటలో గూడ, అంహింసాదినైతిక తత్వమునకు జయముగల్గుట సూచితము.

రామాయణము ఆదికావ్యమగుటలో, వాల్మీకి ఆయావ్యక్తుల స్వరూప స్వభావములను ప్రకృతి పరిణామమును చక్కగ వివరించెను. శ్రీరాముడు ఉత్తమపురుషుడు, సీత ఆదర్శస్త్రీ: తాను అడవికివెళ్లు నియమములేకున్నను, ఆదర్శపతివ్రత కనుక భర్తతో అడవిలో సకలకష్టములను సహించినది. ఇక లక్ష్మణుని భ్రాతృప్రేమకు మితిలేదు. భరతుడు రాజ్యాధికారియైనను గర్వితుడు గాకుండ, శ్రీరాముని పాదసేవకుడుగ ఆయన ప్రతినిధిగనే తనను భావించుకొని, భోగజీవితము వదలి నిగ్రహియై యుండెను. అట్లే ఆంజనేయుని రాజసేవాపరత మొదలగు పాత్రోచిత గుణములును ఆదర్శరూపములు. మానవుల తత్వమునకు తగినట్లు ఆయా

♦ జీవపరమాత్మల సంబంధము భార్య భర్తల ప్రేమ సంబంధముగ ఉత్ప్రేక్షించుట సంప్రదాయసిద్ధము.

ప్రకృతి స్థితిని సమన్వయించుటయు వాల్మీకిలో గొప్పవిశేషము. ఋషుల ఆశ్రమముల శాంతజీవితము. ఆయాపర్వతాదుల గాంభీర్యము ప్రకృతిలో నిమిడియున్న విశ్వమహత్వమను సత్యస్వరూపమే శివమై సుందరముగ నుండుటయు రామాయణములో మనోహరముగ చిత్రితములు; తరువాత వచ్చిన భాసుడు, కాళిదాసు వగైరాల విశేషములు చాలవరకు వాల్మీకినుండి తీసుకొన్నవే. ఈసంగతి కథావస్తువుకే గాక ఆయావర్ణనలకు శైలికిని వర్తించును. వాల్మీకి రామాయణము మన దేశ భాషలన్నిటిలోకితర్జుమాయైనది. వీటిలో ముఖ్యమైన తులసీదాసు హిందీరామాయణము అంత్యంత భక్తిని విశ్వప్రేమను బోధించునదై, పామరులకును ఆకర్షకమైనట్లు అనేకమగు అద్భుత కథలజేర్చి వృద్ధిచేయబడి ఉత్తరదేశమందు ప్రఖ్యాతిగాంచినది. ఇట్లే బెంగాలీలో కృత్తివాసీయమును, తమిళములో కంబరామాయణము, మహారాష్ట్రిల మోరోపంతు కావ్యమును, ఆయాభాషలలో ప్రధానములు, గొప్పనైతిక గ్రంథములై ఆయాప్రాంతముల ధార్మికాభివృద్ధికి తోడ్పడినవి. మన ఆంధ్రమున మాత్రము రామాయణముకన్న భారతమే ప్రసిద్ధమైనది. భాస్కరుడు, మొల్ల, రంగనాథ రామాయణం వగైరాలు నేటికిని తులసి కంబాదుల గ్రంథములకన్న ప్రఖ్యాతిరానిమాట నిజమే; కాని, ఇక్కడను శ్రీరామకథ మాత్రము ప్రజారంజకముగనే యున్నది.

అధ్యాయము 17.

మహాభారతము.

—• భగవద్గీత •—

ఇట్లు బౌద్ధ సంస్కృతి వ్యాపించి అహింసా ధర్మపు వాఙ్మయం పాలీ భాషలో ఉత్పత్తిమైనది. కాని, అప్పుడు సనాతన హిందువులకు, బౌద్ధజైనులకు మధ్య కక్షలులేవు. వాఙ్మయరంగములోను ఒకదాని ప్రభావము రెండవదానిపైన కలుగుచూవచ్చినది. అందువల్ల సంస్కృతంలోను మంచి అహింసా బోధచేయు సాహిత్యమాకాలమం దేర్పడినది.

బుద్ధునికి పూర్వం జీవించి పనిచేసిన శ్రీరామ కురుపాండవాదుల అసలు చరిత్రగ్రంథములు బుద్ధునికి పూర్వమే కొంత ఉత్పన్నమైయుండును. కాని, తరువాత, ఆగ్రంథములలో కొంత పరిణామం జరిగినది. కాలానుకూలమైన కథాసందర్భమున కతుకు భావముల శ్లోకము లక్కడక్కడ చేరియుండవచ్చు. కొన్ని సవరణలు జరిగియుండెనేమో. నీతిబోధకమైన అనేక కథలును గాథలును ఈబౌద్ధయుగమందు భారత రామాయణములలో చేర్చియుందురు. రామాయణముకన్న భారతములో నీతిబోధక చరిత్రలున్ను గీతలును చాలగలవు. మొదట భారతపు పాండవ జయకథ 8800 శ్లోకములే యుండినది. దీనిని అసలు వ్యాసమహర్షి రచించెను. తరువాత భారతం సుమారు 24000 గ్రంథముగవృద్ధిమైనది. దీనిని వ్యాస శిష్యుడగు వైశంపాయనముని అర్జుని మునిమనుమడైన జనమేజయునకు బోధించెను; తరువాత కొంత కాలమునకీ గ్రంథమే ఇంకను బాగుగ పరివర్ధితమై లక్షశ్లోకముల మహాభారతముగ తేలినది. ఈయద్భుత గ్రంథమంతను నైమి

శారణ్యమను హిమాలయ పర్వతములందున్న ఒక వన్యాశ్రమ ములో శౌనకాది ఋషులకు సూతుడను విద్వాంసుడగు కథకుడు చెప్పెను. అని కొందరు విజ్ఞుల అభిప్రాయము. ఈ సంగతులు మహాభారతపు ఆదిపర్వమునుండియు సూచితములు. ఈ గాథల పరివర్ధనమంతయు క్రీ॥ పూ॥ 2 వ శతాబ్దినాటికి పూర్తియై అప్ప టికే ఇప్పుడు మనకున్నరీతి భారతరామాయణములు స్థిరముగ వ్యాప్తికి వచ్చియుండునని కొందరు పెద్దల యూహ. కనుక సంస్కృతి దృష్టితోనే పరిశీలించునప్పుడు ఈగాథలను చర్చింప వలెను. ఇవి బుద్ధునికి తరువాత వచ్చినట్లే యోచింపదగును.

ఈ ఇతిహాస గ్రంథము వేదమువలె ప్రాచీన భాషలో నుండక అప్పుడు వాడుకలోనున్న సులభ సంస్కృతములో జ్ఞప్తిలో నుంచుకొనుట కనువైన అనుష్టుబ్ అను చిన్నశ్లోకములుగ వ్రాసిరి. ఇందు పామరులకును తెలియునట్లే నీతులు అధ్యాత్మ విషయము లును చెప్పినారు. కనుక మహాభారతమును స్త్రీలు శూద్రులు గూడ వేదమునకు బదులుగ చదువవచ్చుననిరి. దానికి పంచమ వేదమని పేరువచ్చినది. ఇందలిగాథ లన్నిటిలో ముఖ్యమైనది భగవద్గీత. హిందూ మతమునకు ముఖ్యాధారమగు గ్రంథములు మూడు. 1. ఉపనిషత్తులు, 2 భగవద్గీత, 3, వేదాంతసూత్ర ములు. ముఖ్య మతకారులందరును వీటిమీద తమ సిద్ధాంతముల దెల్పు వ్యాఖ్యానములు వ్రాసినారు. వీటిలోను గీతయే అన్ని విధములను ప్రశస్తము, ప్రసిద్ధమును.

భగవద్గీత ఉపనిషత్తులంత విపులము వేదాంత సూత్రము లంత క్లిష్టముకాక, వాటికన్న నెక్కువ సులభశైలిదై జ్ఞప్తిలో నుంచుకొనవీలగు శ్లోకరూపముగ నున్నది. భగవద్గీతకున్న వ్యాప్తి మరి యేసంస్కృత గ్రంథమునకు లేదు. దాని ప్రామాణ్యమును అట్టిదే. హిందూమతపు ధర్మసారమంతయు ఈగీతలో సంగ్రహ ముగ చెప్పి, వాటి పరస్పరసంబంధమును చక్కగ సూచించినారు.

ఇది ఆధ్యాత్మికమే కాని, లౌకికమగు నిత్యజీవితములో జనుల నడవడి బాగుచేయుట కుపయోగించు భావములును చేరియున్నవి. మతత్రియ ప్రవర్తకులైన శంకర రామానుజ మధ్వులే గాక, నింబార్క వల్లభాదులును ఇటీవల సీతానాథతత్వభూషణ మున్నగు వారలు దీనిపైన వేరువేరు సిద్ధాంతముల వ్యాఖ్యానములు వ్రాసినారు. మరియు, అనీబిసెంటు, లాలాలజపతిరాయి, అరవిందఘోషు, మొదలగు నవ్యరాజకీయ నాయకులును ఇందుపై చర్చాగ్రంథముల వ్రాసి, తమజీవితప్రవృత్తికీగ్రంథభావము లుపయోగించుకున్నారు. శ్రీబాల గంగాధరతిలకు, మహాత్మాగాంధిగార్లును చక్కని వ్యాఖ్యలలో చర్చచేసియున్నారు కనుక, పరిణామ కరమగు ఈగ్రంథమును బాగుగ పరిశీలించి, దీనికి అహింసా సిద్ధాంతముతో ఎట్టి సంబంధమున్నదో గమనింపవలెను. భగవద్గీత కథా సందర్భమునుబట్టి అది హింసాప్రబోధకమని కొందరి యూహ. కౌరవులకు పాండవులకు మధ్య రాజ్యమునకై జరిగిన తగాదాలో రాజీప్రయత్నములు విఫలమై తుదకు, ఉభయపక్షములును యుద్ధసన్నద్ధులై కురుక్షేత్రపు విశాలమగు మైదానముమీద తమతమ సేనలను సిద్ధముచేసిరి. యుద్ధమారంభించు రోజున రణరంగమందు చెరియొకవైపున వారు తమ తమ వ్యూహములను తయారుచేసిరి. ఇక యుద్ధమారంభింతురనగా, పాండవ సేనలో ముఖ్య వీరుడగు అర్జునుడు తన సారథియగు శ్రీకృష్ణునితో రెండుసేనలను ముందుగ పరిశీలించు నిమిత్తం తన రథమును ఆ రెండుసేనల మధ్య ఖాళీస్థలముకు తోలుమనెను. శ్రీకృష్ణుడట్లు చేయగా అర్జునుడు రెండుప్రక్కలను రథముపైనుండి, ఒక్కసారిగ చూచెను. రెండుసేనలలోను తన కత్యంత బంధువులు, మిత్రులు, పూజ్యులగు గురువులు నున్నారు యుద్ధాంతంలోగా వీరిలో చాలమంది హతులౌట నిశ్చయము. వారి నందరిని చంపి రాజ్యమేలుటచే సౌఖ్యముండదు. స్వజనుల జంపుదుమను దుఃఖమావరించి, అర్జునుడాసంగతి కృష్ణునితో జెప్పి, తాను యుద్ధము చేయననెను. అంతట శ్రీకృష్ణుడు ప్రాణిస్వభావము, జీవితోద్దే

శము, మానవధర్మము, మోక్షోపాయములు ఇత్యాదుల నుపదే శించి స్వధర్మమగుయుద్ధము చేయవలసియున్నప్పుడు జంకకూడదని ప్రోత్సహించెను. ఇదే గీతోపదేశము. అంతట అర్జునుడు సందేహముతీరి, యుద్ధమున కుత్సాహముతో పూనుకొని, పాండవపక్షమున ఆమహాసమరపు నాయకుడై అద్భుతశౌర్యముతో పోగసాగించి విజయము నొందెను * అహింసాపరుడై వెనుదీసిన అర్జునుని నిరుత్సాహమును జంకును పోగొట్టి, సాత్విక తత్వమునుండి అతనిని ఘోరరక్తపాతము గల్గించు మహాయుద్ధమునకు పురికొల్పుటకేగదా శ్రీకృష్ణుడు గీత నుపదేశించెను. అర్జునుడు చెప్పిన ఆక్షేపణలన్నిటికిని సమాధానము చెప్పి అతని సందేహముదీర్చి తస్మాద్యుధ్యస్వభారత అని ప్రోత్సహించిన బోధ హింసా ప్రబోధకమే యని చాలమంది యభిప్రాయము. కాని ఇక్కడ అర్జునుడు నిజమైన అహింసాపరుడుకాడు. హింస సంఘక్షేమమునకు హానికరమను భావముతోగాక, స్వజనమునుచంపి రాజ్యమును తీసుకొన్నను తనకు సుఖముగ నుండదనీ, రాజ్యలాభమువలన పొందదలచిన వైభవలాభము బంధుమిత్రుల మరణమువల్ల అదృశ్యమగుననీ, పైగా ఉభయపక్షములో మహావీరు లున్నందున జయము తనకు కల్గునో కల్గదో అనీ అర్జునుడప్పుడు వెనుదీసెను. ♦

---

* స్వధర్మ నిర్వహణమునకై ఎట్టి యుద్ధమైన చేసి, ఆసందర్భమున, స్వలాభమునకుకాక, దేశోపకారమునకై రక్తపాతము చేయుట తప్పుకాదని, భగవద్గీత అట్టిచర్య నుగ్గడించుననియు, బెంగాలు ప్రాంతపు కొందరు విప్లవకారులు భ్రమించి, రాజకీయ హత్యలకు యత్నించిరి. వారి యిండ్లు సోదాలు చేసినప్పుడు బాంబు సామానులతో భగవద్గీతయు అప్పుడప్పుడు దొరకుచుండెనట

♦ దృష్ట్వేమం స్వజనం కృష్ణ యుయుత్సుం సముపస్థితం
సీదంతి మమగాత్రాణిముఖంచ పరిశుష్యతి।
వేపథుశ్చశరీరేమే రోమహర్షశ్చ జాయతే।
నచశక్నో మ్యవస్థాతుం భ్రమతీవచమే మనః॥

ఆచార్యాః పితరః పుత్రాః ...... ఏతాన్నహంతు మిచ్ఛామి ఘ్నతోపి మధుసూదన। అపిత్రైలోక్యరాజ్య స్యహేతోః। కింను మహీకృతే, స్వజనంహికథంహత్వాసుఖినః స్యామమాధవ॥ నచైత ద్విద్మః కతరన్నోగరీయో యద్వాజయేమ యదివానో జయేయుః. (భ. గీ. అ. 1 శ్లో. 28, 30, 34, 37 అ 2 శ్లో. 6)

అంతవరకు అందరినీ యుద్ధమునకు ప్రోత్సహించిన అర్జునునికి అహింసాతత్వము లేదు. ప్రజాక్షేమపు తలపుతో కాక స్వలాభదృష్టితోనే యుండి అతడు హఠాత్తుగ పిరికితనమునకు లోనై "చేతులు కాళ్లు వణకుచున్నవి, నేను బంధు మిత్రులపైన యుద్ధము చేయలేను" అనెను. ధర్మరాజీ యుద్ధమునకు ముందు భీమార్జునులతో ఆలోచించగా దుర్యోధనుడు రాజ్యములో తమకు న్యాయమైనభాగమేమీ యివ్వదలచుకోలేదు కనుక తప్పకయుద్ధము చేయవలసినదని అర్జునుడు ధర్మజుని తొందరచేసెను. ఆ నమ్మికమీద ఎందరో రాజులు వచ్చి తమసేనలతో సహా యుద్ధప్రయత్నముతో నుండిరి. ఉభయసేనలు రాజులు అట్టి పరివృత్తిలోనుండి పాండవసేన తన నాయకత్వములో నున్నపుడు హఠాత్తుగ తాను యుద్ధముచేయననుట పిరికితనమే యగును; ఆస్థితిలో హఠాత్తుగ అహింసాపద్ధతి నవలంబించి ఎట్లైన తమ సేనను చంపదలచిన కౌరవసేనను నిల్పి చేయుటసాధ్యమునుకాదు, అప్పుడు తాను పోరకుండుట పాండవ సేన సంపూర్ణ వినాశమునకు కారణమగును. (అప్పు డర్జునుడు తాను యుద్ధము చేయలేననియే చెప్పెను. కాని ప్రజాక్షేమము నిమిత్తం ఉభయసేనలుగాని లేక ధర్మరాజును ఆయన పక్షమునుగాని యుద్ధము నిల్పివేయునగునని సూచించనేలేదు.) అప్పటికి ఉభయపక్ష సైనికులును నాయకులును ఇట్టి అధికారాది విషయములందు హింసాతత్వముతోనే యుండిరి. అహింసాతత్వము ఒక్కసారిగ కాక, క్రమముగ హృదయ మనఃపరిణామమువల్లనే కలుగవలెను. * అర్జునుడు నిజమైన అహింసాతత్వమునే కాక స్వార్థయుతమైన జంకు వల్లనే అట్లుచెప్పెను. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు "అట్టి పిరికితనముమాని

---

* ఇప్పటి చీనా యుద్ధము రెండేండ్లక్రింద ఆరంభించినప్పుడు ఆస్థితిలో చీనులు హఠాత్తుగ జపానీయుల ఆయుధములతో ఎదుర్చుట మాని అహింసా సత్యాగ్రహము జరిగించుట సాధ్యముకాదని మహాత్మాగాంధీగారు చెప్పినారు.

లెమ్ము అర్జునా!" అని ముందుగ హెచ్చరించెను. ‡ కనుక శ్రీకృష్ణుడు అహింస వద్దనికాక అట్టితత్వమును అందుకుతగిన త్యాగాదులును లేనివారు అహింసాతత్వమునకు తగరనిమాత్రము సూచించెనని భావింపవచ్చునేమో. "రక్తపుకూడుతో భోగము లనుభవింతుమా" * అని అర్జునుడు పెద్దమాటలే చెప్పినను అది భ్రమయుతమే కనుక నీవు పెద్ద కబుర్లుచెప్పుచున్నావు. జీవితపు తత్వము కని పెట్టకున్నావు ♦ అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను. కొంత తత్వోపదేశము జరిగినమీదట అర్జునునికి శ్రీకృష్ణుడు అప్పటిలోకపు పరిస్థితిని విశ్వరూప సందర్శనముద్వారా చూపించెను. అప్పుడు ఉభయపక్ష సైనికులు వీరావేశముతో విశ్వరూపుని మహాదంష్ట్రిలలోనికి చొచ్చుచు వినాశమునకు సిద్ధమగుచుండిరని అర్జునుడు గమనించెను + "నీవిప్పుడు పోరకున్నను వీరందరు నెట్లును పోరి మరణించనై యున్నారు. అట్టి స్థితిలో నీవు పోరు మానుట లోకమునకు లాభకరముకాదు. నీవు నిమిత్తమాత్రమే" § అని శ్రీకృష్ణుడు సూచించెను. ప్రపంచపు క్రమపరిణామములో కురుపాండవుల కాలమునకు అహింస ప్రశస్తమను భావమేర్పడినను స్వార్థమునకుగాక లోక క్షేమమునకై తప్పనిసరియైనప్పుడు అవసరమగు యుద్ధము చేయవచ్చునని ధీమంతులెంచిరి. అందునుబట్టి

---

‡ క్షుద్రం హృదయ దౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప భ. గీ. 2

* భుంజీయ భోగాన్ రుధిర ప్రదిగ్ధాన్ భ. గీ. 2—5

♦ అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే భ. గీ. 2—11

+ అమీచత్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః సర్వే సహైవావనిపాల సంఘైః, భీష్మోద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః
భ. గీ 11-26

వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశంతి దంష్ట్రాకరాళాని భయానకాని. (భ.గీ. 11-27)

§ ఋతేపి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే......నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్.
(భ. గీ. 11—32, 33)

ఇక్కడ ధర్మపక్షమునకు అధర్మపక్షమునకు మధ్య సంఘర్షణమేర్పడి నందున స్వజనులను కారణముచే జంకక న్యాయపక్షము నిర్వహించుటకై అర్జునుడు యుద్ధము చేయవలసియుండెను. * ఇక భగవద్గీతలో చెప్పిన ఆయా సిద్ధాంతములనుబట్టి మన సమస్యకు జవాబును గ్రహించవలెను. రెండవ అధ్యాయములో నరుడు స్థితప్రజ్ఞుడు కావలెనని చెప్పినారు. స్థితప్రజ్ఞుడనగా నిగ్రహముగల్గి సుఖ దుఃఖములచే నుద్రేకము నొందక నిర్భయుడై రాగ క్రోధములు వదలినవాడు. + అట్టివాడు అహంకారి కాడు. సాధారణంగా అహంకారియే హింసచేయును. అహంకృతియు బుద్ధిచలనమును లేకుండ విధి నిర్వహణలో రక్తపాతము చేయవలసివచ్చినను అది హింసయు బంధకము కాదు. * అట్టి సమత్వబుద్ధితో సుఖదుఃఖముల భరించువాడే యోగియై తరించును. అనగా యుక్తకర్మ చేయుచు ఇతరులను తనవలె చూచుకోవలెను. § ఋషులు ఉపనిషత్తులలో చెప్పినట్లే ఈసమత్వమునకు కారణము జెప్పినారు.

---

* ప్రపంచపు క్రమపరిణామమును మన దశావతారముల వరుస సూచించును. సృష్టి మొదట మత్స్యాదులనుండి క్రమముగ అర్ధ నరరూపముగు నరసింహరూపమై...కృష్ణుని యవతారమైన మీదటనే పూర్తియైన అహింసా రూపముగు బుద్ధావతారము వచ్చినది. అప్పటికి మనఃపరిణామము పూర్తియైనది.

+ దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః.
వీతరాగభయక్రోధః తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా॥
...... వశే హి యస్యేంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా.
భ. గీ. 2-56, 61.

* యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే హత్వాపి స ఇమాన్ లోకాన్ న హన్తి న నిబధ్యతే.
భ. గీ. 18, 18

§ సమత్వం యోగ ఉచ్యతే. భ. గీ. 2-48

యోగః కర్మసు కౌశలం. ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోనరః, సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః, భ. గీ. 6—32.

ఈశ్వరుడు సర్వభూతముల హృదయములో నున్నాడు.
ఆజీవులన్నిటిలో తన ఆత్మయు, తనలో ఆజీవులును ఉన్నట్లుభావించి
అందరియందు సమభావముగల్గి వృత్తి కులభేదము లేకుండ విద్వాం
సుడగు బ్రాహ్మణుని శ్వపచునిగూడ సమదృష్టితోనే ఆదరించ
వలెను. * ఇట్టి అహింసాసిద్ధాంతమునకు ఆధ్యాత్మికత ఆధారము.
ఇక కర్మయోగ సందర్భము గమనింతము. గీతలో జ్ఞానము చాల
అవసరమని చెప్పిరి; జ్ఞానయుక్తుడై కర్మ చేయవలసినదనియు
బోధించినారు. కర్మ బంధకము గనుక అత్యవసరమైనంతవరకే
నిత్యకర్మలజేసి, అంతట వాటినిగూడ త్యజించవలెను. కామ్య
కర్మ లసలేకూడదు. నిష్కర్ములగుట ముఖ్యము. జ్ఞానులై సన్య
సించుటే ధీమంతుల కాదర్శమని అద్వైతుల అభిప్రాయము. ‡
కాని శంకరుల ఈభావములను అద్వైతులే అగు శ్రీబాల గంగా
ధర తిలకుగారు విపులముగ చర్చించి ఖండించినారు. కర్మల
నసలే వదలుటచే ప్రేమసిద్ధాంతమునకు పరోపకార చర్యలకు అవ
కాశము పోవును. జనులలో భిక్షాటనమును సోమరితనమును
పెరుగును. ఇప్పుడట్టిహాని మనసంఘమునకు కలిగియున్నది.
ఈవిషయంలో శ్రీ తిలకుగారి భావమే శ్రీకృష్ణుని యభిప్రాయ
మును సరిగ తెలుపునని తోచును. గీతలో చాలచోట్ల కర్మ

---

* ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేర్జున తిష్ఠతి......
సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః (6—29)
విద్యావినయ సంపన్నే బ్రాహ్మణే గవిహస్తిని
శునిచైవశ్వపాకేచ పండితా స్సమదర్శినః (,, 5—18)

‡ నహిజ్ఞానేన సదృశం పవిత్ర మిహవిద్యతే గీ. 4—38
సర్వంజ్ఞాన ప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యతి 4—36
యోగసన్న్యస్త కర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్న సంశయం
ఆత్మవంతం నకర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ 4—41

ఇట్టి శ్లోకములనుబట్టి జ్ఞానమే మోక్షసాధకమని శంకరాచార్యులు
భావించినారు.

యవసరమే. పూర్వులునుచేసిరి; ఫలాశలేకుండ కర్మచేయుట కధికారమున్నది. కర్మవద్దను వారును యేదో కర్మచేయుట తప్పదు. సన్యాసము జ్ఞానయోగముకన్న కర్మచేయుటే ప్రశస్తముఅని స్పష్టపరచియున్నారు. ♦

ఇట్లు గీతలో కర్మకావలసినదే అన్నారు. కాని కర్మ నిష్కామముగనే చేయవలెనని స్పష్టపరచినారు * అనగా ఫలాసక్తి లేకుండనే తృప్తుడై కర్మచేయదగును. అయితే ఫలాపేక్ష లేకుండ కర్మజేయుట అనగా నేమి ? ఎట్టిఫలము నుద్దేశించకనే కర్మచేయుట గాదు. అట్టి నిరుద్దేశమగు కర్మ ప్రవృత్తియుండదు. ఇక్కడ ఫలాసక్తి లేకుండుట అనగా నిష్ఫలమైన కర్మచేయుమని కాదు. అట్టి నిష్ఫలకర్మ చేయకూడదని స్మృతిలోనే నిషేధించినారు § కనుక నిష్కామకర్మ అనగా స్వలాభమునకు కాక లోకక్షేమము కొరకే అందుకు తగిన కర్మలజేయుట. సంఘమంతటికి లోకమునకును అభివృద్ధిని భగవంతు డుద్దేశించినాడు. అది ఈశ్వరునికి ప్రీతి

♦ ఏవం జ్ఞాత్వాకృతం కర్మపూర్వైరపి ముముక్షుభిః
కురుకర్మైవతస్మాత్త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతం 4—15
నియతంకురు కర్మ త్వం కర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః 3—8
కర్మణ్యేవాధికారస్తే మాఫలేషు కదాచన
మాకర్మఫలహేతుర్భూర్మాతేసంగో స్త్వకర్మణి
నహికశ్చిత్క్షణ మపిజాతు తిష్ఠత్య కర్మకృత్
కార్యతేహ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతి జైర్గుణైః 3—5
తయోస్తుకర్మ సన్యాసాత్ కర్మయోగోవిశిష్యతే 5—2
కర్మణైవహిసంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః
లోక సంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి 3—20
* త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తోనిరాశ్రయః
కర్మణ్యభిప్రవృత్తోపి నైవకించిత్కరోతిసః (4—20)
తస్మాదసక్తః సతతం కార్యంకర్మ సమాచర
అసక్తోహ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః (3—19)
§ నకర్మ నిష్ఫలం కుర్యాన్నాయత్యాను సుఖోదయః (మనుస్మృతి 4-78)
యోగస్థః కురుకర్మాణి సంగత్యక్త్వా ధనంజయ (భ-గీ 2—48)

కరము. అట్టి ఈశ్వరప్రీతికే కర్మచేయుమని విధించినారు. వైదిక సంకల్పములోను ఈశ్వరప్రీతి నిచ్చుటకే కర్మచేయునట్లు చెప్పుదురు. భగవంతుడు విశ్వరూపుడని గీతలో (11 వ అధ్యాయం) చెప్పియేయున్నారు. అట్టి యీశ్వరునే మనస్సునందుంచుకొని విశ్వరూపుని పూజగ, యుక్తమైన కర్మల జేయవలెను.+ లోక సంగ్రహం నిమిత్తమే కర్మ జేయవలె ననుటలోను యిదేభానము‡ అనగా లోకపుక్షేమం నిమిత్తం రక్షణోపయోగములకు వీలైన కర్మనే చేయవలెనని తాత్పర్యం. ఈశ్వరు నాశ్రయించి, ఆయన బోధనను హృదయంలోనుండి గ్రహించి సర్వకర్మలను చేసేయెడల లోకహితమైన కర్మలే చేయగలరు *

ఏది యుక్తము, చేయదగినదియో తెలియుటకు అంతరాత్మ ముఖ్యాధారము. పరిశుద్ధంగా హృదయముంచుకొనేవారికి అంతరాత్మ బోధన వినపడును; అంతరాత్మకు కష్టముగతోచు కర్మలను మానవలెనని మనుస్మృతిలోను చెప్పియున్నారు. × ఇట్టి లోక కల్యాణకరమైన కర్మ చేయువారు యోగమునుండి తప్పుట సంభవించినను ప్రమాదముండదన్నారు. § ఇట్లు తప్పుటకు కామ క్రోధములకు లోనగుటే కారణం. హింసాజనకమగుటచే క్రోధం మానవలెను. ‡ మానవ ప్రవృత్తిలో రెండురకములుండునని భగవద్గీతలో చెప్పి ఈరెంటి స్వభావమును వివరంగా చర్చించారు.

+ మన్మనాభవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు
మామేవైష్యసి కౌంతేయ సదామద్భావ భారతః భ-గీ 18—65
‡ లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి (3—20)
* సర్వకర్మాణ్యపి సదాకుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః
మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయం (18—56)
× యత్కర్మకుర్వతోస్యస్యాత్ పరితోషాంతరాత్మనః
తత్ప్రయత్నేన కుర్వీత విపరీతం పరిత్యజేత్
మనుస్మృతి (4-161)
§ నహికల్యాణ కృత్కశ్చిద్దుర్గతిం తాతగచ్ఛతి. గీ 6-40.
‡ కామఏష క్రోధఏష ......వైరిణం (,, 3-37)

1. దైవీప్రకృతి, 2. ఆసురీప్రకృతి. వీటిలో ఆసురి ప్రకృతివారు హింసాత్మకులై, లోక క్షయమునకు సిద్ధపడుచు, తమ కామ భోగాలే ముఖ్యమని యెంచి ప్రళయాంతకమైన విపరీతాలోచన జేయుదురట. వారు తామే జగత్తుకీశ్వరులమనీ, తమతో సమానులు అధికులు లేరనీ, * సత్యమర్యాదల పాటించనక్కర లేదనీ, ఎంచుదురు. వారు తక్కినవారి నణచివేయుచు వారిని బాధించుచుందురట. ఈవివరం ఈకాలపు హింసాత్మకులైన వ్యక్తులకు వర్తించును. ఇది లౌకికంగాను, ఈనాటి సామ్రాజ్య తత్వము "పాసిష్టు" తత్వము కలవారికిని అన్వయించునని తోచును.

ఇక దైవీ ప్రకృతి అహింసా సత్యశాంతులు, జ్ఞానము, భూతదయ, మృదుత్వం, పరిశుభ్రత గలవారిది. ఐతే దేవీప్రకృతికి అభయం, సత్వసంశుద్ధి మొదటి గుణములుగ చెప్పినారు. • కనుక అహింసాతత్వము ధైర్యమూ బలమూ కలవారికే బాగుగ నుండగలదని సూచనయగుచున్నది.

"దైవీసంపత్తే మోక్షసాధనం, ఆసురీసంపత్తు బంధకరమే" అని గీతాకారులు చెప్పినారు. ఈసంపత్తులు ఆధ్యాత్మికమేకాక

---

* దంభోదర్పోభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవచ
అజ్ఞానం చాభిజాతస్యపార్థసంపద మాసురీం॥
అసత్యమప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వరం......
ప్రభవంత్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతేహితాః
చింతా మపరిమేయాంచ ప్రలయాంతాము పాశ్రితాః .....
ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః కామక్రోధ పరాయణాః......
ఈశ్వరోహమహం భోగీ సిద్ధోహం బలవాన్ సుఖీ
......కోఽన్యోస్తి సదృశోమయా, అహంకారం......
మామాత్మ పరదేహేషు ప్రద్విషంతోభ్యసూయకాః-
తానహంద్విషతః...... ఆసురీష్వేవయోనిషు-
భ- గీ- 16.3,9,11,12,14,15,18,19

రాజకీయాలకును వర్తించునట్లే వివరించినారు ♦ కనుక అహింసాదులే రాజకీయమోక్షము అనగా స్వాతంత్ర్యసిద్ధికిని వర్తించునని సూచన.

కామక్రోధములు వదలి నిగ్రహముగల్గి యుండవలెనని గీతలోను తక్కిన ధార్మికగ్రంథాలలోను చెప్పిరి. త్యాగతపస్సులు కావలెననిరి కాని, ఆ పేరిట, ఆహారవిహారములు క్షీణింపజేసి శరీరాదులు కృశింపజేయుట అసురకృత్యమే అని స్పష్టము * శరీరక్షీణతవల్ల లోనున్న అంతరాత్మకును బాధకల్గును.

దైవీసంపత్తున కాధారములన్న అహింసా సత్వగుణముల కాహారనియమ మవసరమనికూడ గీతలో చెప్పినారు. అత్యశనము అనశనమూకూడదు. ఆహారనిద్రాదులు చర్యలూ యుక్తముగ నున్నపుడే మంచియోగికాగలడు. § అహింసాసత్వగుణము లభివృద్ధిచేయుట కాహారనియమము కావలెనని, అట్టి సాత్వికాహారమెట్లుండవలెనో వివరించినారు.

♦ అభయం సత్వసంశుద్ధి ర్జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః
దానందమశ్చయజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయ స్తప ఆర్జవం
అహింసా సత్యమక్రోధ స్త్యాగశ్శాంతిర పైశునం
దయాభూతేష్వలోలత్వం మార్దవంహ్రీ రచాపలం
తేజః క్షమాధృతి శ్శౌచం మద్రోహో నాతి మానితా
భవంతి సంపదం దైవీమభిజాతస్య భారత (భ-గీ 16.—1, 2,3)

* అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతేయే తపోధనాః......
కర్శయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామమచేతసః. మాంచై
వాంతశరీరస్థం తాన్ విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్ (భగీ 17-5-6)

§ నాత్యశ్నతస్తుయోగోస్తి నచైకాంత మనశ్నతః।
నచాతి స్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవచార్జున।
యుక్తాహార విహారస్య యుక్త చేష్టస్యకర్మసు.
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగోభవతి దుఃఖహా (భ. గీ. 6-16-17)

♦ రస్యములు స్నిగ్ధములు హృదయ రంజకములును బలకరములును సాత్వికములు. ఇందుకు వ్యతిరేకములు రాజసములు, తామసములు. చేదు, పులుపు, ఉప్పు, కారములు ఎక్కువగ నుండునవి అత్యుష్ణములు ఘాటై తీక్ష్ణమైనవి." రాజసములు". నిలవయున్నవి. మెండిపోయినవి, మత్తు గల్గించునవి, తిన వీలు లేనివి తామసములు.

నల్లమందు మద్యమాంసములు (కొన్నినిలువ ఊరుగాయలు కూడ) తామసాహారములందురు. శరీరముకు మనస్సుకు హృదయముకు సన్నిహితసంబంధమున్నది; కనుక కారము పులుపు వగైరాలు హెచ్చినప్పుడు శరీరంలో మంట, బాధ, అనారోగ్యము కల్గి, దృఢముగా ఓపికతో పనిచేయు శక్తిక్షీణించును. మరియు అందువల్ల మనస్సులోను నాడులలోను ఉద్రేక మేర్పడి, పరస్పర కలహము, అవిశ్వాసాదులును క్రోధభావమును గల్గును. అవి హింసాస్వభావ వర్ధకములు కనుకనే ఋషులు సాత్వికాహారముం గ్రహింతురు. *

♦ ఆయుః సత్వబలారోగ్య సుఖప్రీతి వివర్ధనాః
రస్యాః స్నిగ్ధా స్థిరాహృద్యా ఆహారాః సాత్వికప్రియాః
కట్వామ్ల లవణాత్యుష్ణ తీక్ష్ణ రూక్ష విదాహినః
అహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖ శోకామయ ప్రదాః.
యాతయామంగతరసంపూతి పర్యుషితంచయత్
ఉచ్ఛిష్టమపిచామేధ్యం భోజనం తామసప్రియం

శరీరపోషణ కవసరమైన ఉప్పు పులుసు వగైరాలు చాలవరకు కూరగాయలలోను ఫలములలోను సహజముగ చేరియుండును. అయితే ఉడకబెట్టి వార్చి వేయుటలో చప్పబడి నిస్సారమై రుచిహీనమగుచున్నది.

* ప్రస్తుతం మనఆహారం చాలవరకు రాజసముగనున్నది. ఆంధ్రులలో పరస్పరవిభేదములు, కలతలు, సంఘర్షణలు సాంఘిక వ్యాపారములందును హెచ్చినవి. సహకారము ఐకమత్యము చాలతక్కువైనవి రాజకీయముగను కక్షలు సంఘర్షణ చెలరేగుచున్నవి. ఇందుకు కొంతవరకు ఆహారము ద్రేకముగ నుండుట కారణముకావచ్చును. కనుక అహింసావ్యాప్తికిని మనలో ఆహారసంస్కరణయు అవసరమని తోచును.

తపస్సు స్వభావపద్ధతులును దానిని చేయుట కుండదగు ఉద్దేశఫలములును గూడ గీతాకారులు ప్రత్యేకంగా చర్చించినారు. ఈసందర్భంలోను గీతలో అహింస అవసరమని సూచించినారు. స్వభావమును బట్టి శరీరవాఙ్మనస్సులలో ప్రతిదాని ద్వారాను తపస్సు జరుగవచ్చు. ఇందు శరీరతపస్సు అనగా దైవభక్తి, పూజ, హింసచేయక ప్రేమతోనుండుట, పరిశుభ్రత, ఋజుత్వము, బ్రహ్మచర్యమున చరించుట, సత్యము, ప్రియమునైన మాటలాడుట ధార్మికవిజ్ఞానము నెల్ల నేర్పుట, వాగ్రూపమైనతపస్సు, నిగ్రహము, మౌనము, సౌమ్యతభావశుద్ధియు మనస్సుకు చేరిన తపస్సులు.♦

ఇక ఉద్దేశఫలము. తన లాభముకాక శాస్త్రవిహిత పద్ధతిని శ్రద్ధతో చేయు తపస్సును, దానమును, యజ్ఞములును సాత్వికములు. డంబముకును, తాను గౌరవ లాభము లొందుటకును చేయునవి రాజసములనిపించుకొనును. మూఢభావముతోను, ఇతరులను బాధించి హింసించుటకును చేయుతపస్సు, అశ్రద్ధతో అన్నదానము లేని యజ్ఞమును అపాత్రులకు సత్కృతిలేకుండ జేయు దానములును తామసములు* గీతలో సన్యాసము, త్యాగము

♦ దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞ పూజనం శౌచమార్జవం।
బ్రహ్మచర్యమహింసాచ శారీరంతప ఉచ్యతే॥
అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్
స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే॥
మనఃప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌన మాత్మవినిగ్రహః
భావసంశుద్ధి రిత్యేత త్తపో మానసముచ్యతే॥ భ గీ. 17-14, 15; 16)

* యజ్ఞములు: అఫలాపేక్షిభిః......శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం
తామసం పరిచక్షతే. (గీ, 17-11, 12, 13)
తపస్సు :— శ్రద్ధయాపరయాతప్తం... పరస్యో
త్సాదనార్థంవా తత్తామస ముదాహృతం.
17-17, 18, 19
దాతవ్యమితి... ...అసత్కృతమవజ్ఞాతం తత్తామసముదాహృతం
(భ- గీ- 17—20, 21, 22)

వివరించు లోకోపకారియగు కర్మలను వారునూ వదలకూడదు. స్వలాభప్రాప్తికి జేయు కామ్యకర్మలనే మానవలెను, అని విధించినారు.

కనుక సన్న్యాసులమని నిష్క్రియులై యుండుట గీతోద్దేశముకాదు. ఇట్లే జ్ఞానయోగములోను సర్వభూతములు ఒకటేరీతి యను జ్ఞానముండుటే సాత్వికజ్ఞానము; తత్వార్థములకు భిన్నమై అల్పమైనది తామసమే. ఇట్లు జ్ఞాన త్యాగసన్న్యాసములలోను ప్రేమచర్యయు అహింసయు ప్రధానమని సూచించినారు♦ క్షయము హింసగల్గు చర్యలు చేయువారు తామసులు‡ అహింసాచర్య మొదట కష్టమై తుదకు సౌఖ్యకరమగును. అట్టిదే సాత్వికసుఖము *

జాతులలోను అహింసా సత్యాది వ్రతము లవలంబించు బ్రాహ్మణులు గౌరవింపబడుటకు వారి స్వభావ ప్రవృత్తి, శాంతి యుతమగుటే కారణము.§

♦ కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయోవిదుః
సర్వకర్మ ఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం మనీషిణః ।
యజ్ఞదానతపః కర్మనత్యాజ్య మితిచాపరే
నియతస్యతు సన్న్యాసః కర్మణోనోపపద్యతే (18 అ- 27 శ్లో)
సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే
అవిభక్తం విభక్తేషు తద్జ్ఞానం విద్ధిసాత్వికం (,, 18-20)
యత్తు కృత్స్న ...... అతత్వార్థవ దల్పంచ తత్తామస ముదాహృతం
(18 అ- 22 శ్లో)

‡ అనుబంధం క్షయం హింసామన పేక్ష్యచపౌరుషం

* యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామే మృతోపమం
తత్సుఖం సాత్వికం ప్రోక్తంఆత్మబుద్ధి ప్రసాదజం (18—37)

§ శమోదమస్తపః శౌచంక్షాంతరార్జవ మేవచ- జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రహ్మం కర్మస్వభావజం. (,, 18—42)

యజ్ఞసందర్భములోను జీవహింసవల్లను సార్థమునకు కాక; లోకోపకారకమగు కర్మ చేయుటే జ్ఞానదానమే నిజమైన యజ్ఞమన్నారు. అట్టి యజ్ఞార్థమే కర్మచేయుట ప్రశస్తమని చెప్పిరి. అందును ద్రవ్యయజ్ఞమే అధికము. * జ్ఞానములోను అహింస కావలెను § అట్లు జ్ఞానకర్మయోగములు రెంటిలోను అహింస ప్రధానమని యెంచిన సంగతి చూచియున్నాము. ఈ రెండుగాక భక్తియోగమును మోక్షసాధనమని గీతలో చెప్పియున్నారు.

భగవంతుడు ప్రేమమయుడు, జగత్పిత. భగవద్భక్తి పూర్తిగ నుండుటకు, నరులు పరిశుద్ధహృదయులై, ఈశ్వరుని పిల్లలగు జీవులయందు మైత్రి గలిగియుండవలెను. అప్పుడే నిజమైన భక్తి నిల్చును. దేవుడు నరులందరి హృదయములో నున్నట్లు చెప్పినారు. కనుక నరులకు జేయు హింస దేవుని కిష్టముకాదు. భక్తి సరియైన మార్గమున వృద్ధియగుట అహింసా వ్యాప్తికిని సహాయకరమగును. ఈశ్వరునియందు భక్తితో మనస్సునుంచితే ఏది ధర్మమో ఏది కాదో తెలియక సందేహము కలిగినప్పుడు, భగవంతుడే తోపించగలడు. అదే అంతరాత్మ బోధనయనియు అందురు. ♦

కనుక అట్టి సందిగ్ధస్థితి కల్గినప్పుడు తక్కిన అన్ని ధర్మముల మాని భగవంతునే శరణుజొచ్చినయెడల భగవంతుడే అన్ని చిక్కులనుండి పాపములనుండి మనకు మోక్షము (విడుదలను)

---

* గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః యజ్ఞాయా
చరతః కర్మసమగ్రం ప్రవిలీయతే- (,, 4—23)

§ ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా జ్ఞానయజ్ఞాస్తథాపరే......
సంశితవ్రతాః (,, 4— 38) శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్య
జ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప (,, 4-23) అమానిత్వ మదంభిత్వం
అహింసా క్షాంతి రార్జవం.. ఏతద్జ్ఞానమితిప్రోక్తం (,, 13-7,12)

♦ మహాత్మాగాంధిగారు దీనినే ఒకప్పుడు Inner voice అనుచుందురు. ఆయన ఉపవాసాదులలలో ఈశ్వరధ్యానమును ప్రార్థనను నిరంతరము చేయుటకలదు.

గల్గించునని గీతలోను తుదిని చెప్పి, సారము చివరకు తేల్చినారు. ♦
ఇట్లు భగవద్గీత జ్ఞాన కర్మభక్తియోగములు మూడును అహింస
పైన ఆధారపడినట్లు తేల్చి అహింసకు విశేషప్రాముఖ్య మిచ్చినారు.

♦ సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకంశరణం వ్రజ
అహంత్వా సర్వపాపేభ్యోమోక్ష యిష్యామిమాశుచః॥
ఇదే శ్రీకృష్ణుని చరమోపదేశ మంగుదు (,, 18—66)

అధ్యాయము 18.

—♦ మహాభారతగాధలు ♦—

ఆదిపర్వములో డుండుభోపాఖ్యానమను కథ కలదు. "రురు" అను సద్బ్రాహ్మణుడొకనాడొక డుండుభము (=బురద పాము) ను చంపబోయెను. "నరుల జంపు విషసర్పముల గొట్ట వచ్చుగాని కప్పలదిని బ్రతుకుచు నరుల జోలికిరాని బురదపామును చంపదగునా?" అని ఆ డుండుభము మనుష్యవాక్కుతో జెప్పెనట. రురువు తెల్లబోయి "నీవెవరవు?" అని యడిగెను. అపుడది "నేను మొదట సహస్రపాదుడను సద్బ్రాహ్మణుడను; ఒకనాడడవిలో నామిత్రుడగు నొక విప్రుని (తపస్సులో నుండగా) కూయపామును పైన వేసి జడిపించినాను; అతడు మూర్ఛితుడై ఎట్లో లేచి, నను డుండుభమగునట్లు శపించెను. నమనామముగల నీదర్శనము కాగానే

విముక్తి యగుననెను. అని మరల బ్రాహ్మణుడై, అహింసాధర్మ ముత్తమము, బ్రాహ్మణుల కావశ్యకమునని చక్కగ బోధించెను.*

---

* అహింసా పరమో ధర్మః సర్వప్రాణ భృతాం వర తస్మాత్ప్రాణ భృతస్సర్వాన్ నహింస్యాత్ బ్రాహ్మణః క్వచిత్॥ అహింసా సత్యవచనం క్షమా చేతివినిశ్చితం। బ్రాహ్మణస్య పరోధర్మః వేదానాం ధారిణోపిచ॥ (మ. భా. ఆదిపర్వ 11 వ అధ్యాయం శ్లో॥ 13—16) క్షత్రియులవలె యుద్ధాది బాధ్యతలేని బ్రాహ్మణులకు అహింస ముఖ్యమని, సంఘమంతకు వారు ఆదర్శముగ నుండవలెనని యిందుల భావము. కోరిన వరమిత్తును అని రాజు చెప్పెను. ద్రవ్యము వగయిరాల గోరుటకు బదులు ఆస్తీకుడు "ఈ నాగయజ్ఞ మింతటితో నిల్చిపోవలెను" అని కోరెను. ఆకోరికమాని మరొకదానిని కోరమన్నను ఆస్తీకుడు చలింపలేదు. తన మంత్రిబలముతో దక్షకుని యజ్ఞగుండమునుండి బావలనిచ్చెను. ఆస్తీకుని వంటి యుత్తముని కిచ్చిన వరము చెల్లించక తప్పదని అందరు సభ్యులు నాయజ్ఞ మాపుచేయించిరి. ఇట్లు దుర్మరణమునుండి రక్షితులైన తక్షకాది నాగులందరును ఆస్తీకుని శ్లాఘించి, "నీకోరికలు మాకు తెల్పుము, నీమాటప్రకారం జరుపుదుము" అనిరి. "మీరిక నరులను వ్యర్థముగా హింసింపకూడదు" అని కోరెను. అందుకు నాగులందరు నొడంబడిరి. అప్పటినుండి నాగులకును ఆర్యులకును మధ్యను అహింస యేర్పడి హింసకు ప్రతిహింస కలుగును కదా; ఇది యింతటిలో నిలువ లేదు. అతని కొడుకు జనమేజయుడు నాగుల జంపుటకు సర్పయాగము చేసెను. అప్పుడు చాలమంది నాగు లక్కడికి దేబడి చంపబడిరి. పితృహంతకుడగు తక్షకు నెట్లైన చంపవలెనని రాజు నిశ్చయించెను. తక్షకుని ఇంద్రుడుకూడ రక్షింపలేక పోయెను. ఇక అగ్నిగుండమువద్దకు తక్షకుని చేర్చుచుండగా, వాసుకి మేనల్లుడగు ఆస్తీకు డాసభకువచ్చి జనమేజయుని చక్కగా నుతించెను. ఆయన పాండిత్యమును యోగ్యతకు ఆర్యసభ్యులందరు మెచ్చుకొనిరి. ఆస్తీకుడుమహర్షి అప్పుడు నీవు వది (సర్పములోను తమకు ప్రాణభయము గల్గినపుడే నరుల హింసించును) ఈకథలో ఆస్తీకుని ప్రేమగుణము, పరస్పరమైత్రియు చక్కగ గనబడును. చక్రవర్తి వరముకూడ అతడు స్వలాభము కుపయోగించుకొనక, మహాత్యాగియై విశ్వప్రేమను చూపి లోకోపకారియైనాడు. ఉభయజాతుల మైత్రి స్థాపించి అహింసనే ఆచరణలో బెట్టినాడు.

హింసాచర్య ప్రతిహింసకు కారణమగుననుటకు పరీక్షిత్తుకథయే గాక పరశురామాదుల చరిత్రయు నిదర్శనము.

పూర్వము కార్తవీర్యార్జునుడను మహారాజు వేటాడుచు వచ్చి జమదగ్ని యాశ్రమమునందలి ధేనువును నిర్బంధముగా తాను కొనిపోయి ఆశ్రమమును చికాకు పర్చెను. జమదగ్ని పుత్రుడగు పరశురాముడు క్రోధుడై రాజును జంపెను.

హింసాతత్వమునకు వశుడై నాగజాతి నంతను నశింపజేయుదునని పట్టుపట్టి మహాసభ జేసి, అనేకుల సహాయముతో మహాయాగము నారంభించెను.

ఆయాప్రాంతములనుండి నాగులను పట్టి తెప్పించి, వారి నా యజ్ఞకుండపు మహాగ్నిజ్వాలలలో నాహుతిజేయ దొడగెను. ఇట్లెందరో నాగు లక్కడికి దేబడి చంపబడిరి. పితృహంతకుడగు తక్షకు నెట్లైన చంపవలెనని రాజు నిశ్చయించెను. అతడింద్రు నాశ్రయించెను. ఇంద్రుడును మనస్ఫూర్తిగ యత్నించెను, కాని రక్షింపలేకపోయెను. ఇక అగ్నిగుండమువద్దకు తక్షకుని చేర్చు చుండగా, వాసుకి మేనల్లుడగు ఆస్తీకు డాసభకువచ్చి జనమేజయుని చక్కగా స్తుతించెను. ఆయన యద్భుత పాండిత్యమునకు యోగ్య తకు ఆయార్యసభ్యులందరు మెచ్చుకొనిరి. అప్పుడు "నీవు కోరిన వరమిత్తును, అడుగుము" అని రాజాతనితో ననెను.

కాని, ఆస్తీకుడు త్యాగి విశ్వప్రేమియు నగు మహర్షి. ద్రవ్యము వగయిరాల గోరుటకుబదులు ఆస్తీకుడు "ఈనాగయాగ మింతటితో నిల్చిపోవలెను" అని కోరెను. ఆకోరిక మాని మరొక దానిని కోరమన్నను ఆస్తీకుడు చలించలేదు తన మంత్రబల ముతో తక్షకుని యజ్ఞగుండమునుండి యీవల నిల్పెను. ఆస్తీకుని వంటి యుత్తమునికిచ్చిన వరము చెల్లింపక తప్పదని అందరు సభ్యులు నాయాగమాపుచేయించిరి. ఇట్లు దుర్మరణమునుండి రక్షితుడైన తక్షకాది నాగులందరును ఆస్తీకుని శ్లాఘించి, "నీకోరి కలు మాకు తెల్పుము, నీమాటప్రకారం జరుపుదుము" అనిరి. "మీరికి నరులను వ్యర్థముగా హింసింపకూడదు" అని కోరెను. అందుకు నాగులందరు నొప్పుకొనిరి. అప్పటినుండి నాగులకును ఆర్యజాతీయులకును మధ్యను అహింస యేర్పడినది (సర్పములీ కాలమందు సందడినుండి తప్పించుకొనుటను, తమకు ప్రాణభయము గల్గినప్పుడే నరుల హింసించుటను) యీకథలో ఆస్తీకుని ప్రేమగుణము పరస్పర మైత్రియు చక్కగ గనబడును. చక్రవర్తి యిచ్చు వర

మును తక్షకాదులిచ్చువరమునుకూడ అతడు స్వలాభము కుపయోగించుకొనక, మహాత్యాగియై విశ్వప్రేమనేచూపి లోకక్షేమముకోరినాడు. ఉభయజాతులమైత్రి స్థాపించి, అహింసనె ఆచరణలో బెట్టినాడు.

హింసాచర్య ప్రతిహింసకు కారణమగుననుటకు పరిక్షిత్తు కథయెగాక పరశురామాదులచరిత్రయు నిదర్శనము.

పూర్వము కార్తవీర్యార్జునుడను మహారాజు వేటాడుచు వచ్చి జమదగ్ని యాశ్రమమందలి ధేనువును నిర్బంధముగా తోలుకొనిపోయి ఆశ్రమమును చికాకుపర్చెను. జమదగ్ని పుత్రుడగు పరశురాముడు క్రోధుడై రాజునె జంపెను. అంతట కార్తవీర్యుని కొడుకులు జమదగ్ని ఋషిని చంపివేసిరి. యీ వార్త తెలియగనే ఉన్మత్తుడైనట్లు పరశురాముడు ఆరాజపుత్రులనేకాక కంటబడ్డ క్షత్రియులందరిని చంపెను. చాలా రాజవంశములపుడు నశించెను. హింసాత్మకులగు రాక్షసజాతియు విజృంభించిరి. వారు ఋషులను చాలా బాధపెట్టిరి. ఇట్లు పరశురాముని కులమువారగు బ్రాహ్మణులే చాలా ప్రమాదముకు లోనైరి. తుదకు శ్రీరాముడు దుష్టుల సంహరించి ఋషుల రక్షించవలసివచ్చెను. ఇట్లు హింసకు ప్రతిహింస జరిగి సంఘమంతటికిని అనర్థము కలుగును. మహాభారత కాలమందును ఇట్టివి చాలా జరిగెనని చూచియున్నాము. శ్రీకృష్ణుండు శిశుపాలుని జంపినందుకును కొంత ప్రతిహింస జరిగినది. ఆచేదిరాజు తమ్ముడగు సాల్వుడు అన్న మృతికి కసిదీర్చుకొనుటకై మహాసేనతో వచ్చి ద్వారకను ముట్టడించెను

అప్పుడు దీర్ఘయుద్ధము జరిగి రెండుపక్షములను ఎందరో హతులైరి. తాను పదినెలల పనిలో మగ్నుడైతినని శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుతో అరణ్యములో చెప్పెను. అరణ్య పర్వములోనిదె ధర్మవ్యాధునికథ విచిత్రమైనది. కౌశికుడను బ్రాహ్మణయువకుడు

ఏకపుత్రుడైనను చిక్కులోనున్న తలిదండ్రులవదలి, మహా తపస్సు చేయుచుండెను. కాని అడవిలో నతని కహంభావమునిల్చియున్నది. ఒకనాడతడు చెట్టుక్రింద వేదము చదువుచుండెను. అది ఉదయవేళ. ఒక పక్షి పైనుండి వేసినరెట్ట అతనిపైన పడినది. వెంటనే కోపముతో నతడు పైకి తలయెత్తి చూచెను. అహంకారి అయినను అతడు తపశ్శాలి. ఉగ్రతేజుడు. అతని కోపాగ్నికాపక్షి తప్తమై క్రిందబడిచచ్చెను. అతడా దృశ్యము చూచి వ్యాకులుడై ఆచికాకుతోనె దగ్గరనున్న గ్రామముకు భిక్షకై వెళ్లెను. ఒకయింటి యజమానుడప్పుడే మరలి వచ్చుచుండెను. గృహిణి శ్రమపడివచ్చిన తన భర్త కుపచారము చేయుటలో కౌశికుని సత్కరించుట కాలస్యమైనది. భర్త విశ్రమించగనే ఆబ్రాహ్మణి కౌశికుని సత్కరింపవచ్చెను. "ఏమి యిట్లు జాగు చేసితివి. నన్నవమానింతువా? నేను తపశ్శాలినగు ఋషినని యెరుగవా?" అని కౌశికుడామెనుజూచి గర్జించెను. "నాభర్తకు సేవచేసి వచ్చితిని. ఆలశ్యము క్షమింపుడు" అని ఆపతివ్రత వినయముతో ననెను. కాని బ్రాహ్మణుడు "ఋషియగు అతిథిని వాకిట నిలువబెట్టి భర్తను ముందు సత్కరింతువా?" అని కండ్లెర్రచేసెను. ఇంతలో ఆమె నేను ఈ యుదయము క్రోధాగ్నికి దగ్ధమైన పక్షినిగాను. గృహిణి అలసివచ్చిన భర్త నాదరించుట అతిథిపూజకన్న ముఖ్యధర్మము. మీరు ఋషులైనను అహింసా ధర్మ మలవర్చుకోలేదు. మీతపస్సు వ్యర్థము. మిథిలానగరపు ధర్మవ్యాధునితో మీరు మాటాడి ధర్మోపదేశ మొందదగును అని జవాబిచ్చెను. ఉదయమందు పక్షి చచ్చినసంగతి స్వయముగా ఆమె గ్రహించినందు కాశ్చర్యాన్వితుడై, ధర్మవ్యాధుని సంగతి చూతమని ఆందోళనగల్గి కౌశికు డక్కడనుండి బయలుదేరెను. కొన్నిరోజులకు మిథిలాపురిజేరెను, అంతట వాకబుచేసి బ్రాహ్మణుడు ధర్మవ్యాధుడున్న వీథికిచేరెను. కాని అది బజారులో మాంసమమ్ము వీథి. అందొక మాంసపుకొట్టుమీద ఆవ్యాధుడు

కూర్చొని యుండెను; ఆదృశ్యమును సంకోచించి బ్రాహ్మణుడు దారిలోనిల్చిపోయెను. కాని యింతలో వ్యాధుడే దుకాణము నిల్పుచేసి దిగివచ్చి కౌశికునితో "అయ్యా పతివ్రతపంపున" మీరు దయచేసినారు. ఇక్కడ మీకు దుర్వాసన ; నాయింటికి పోదమురండు" అని చెప్పి తనయింటికి తీసుకొనిపోయెను. విభ్రాంతుడగు కౌశికుడు అట్లు వ్యాధుని యింటచేరి యతనిచే సత్కరింపబడి, సుఖాసీనుడయ్యెను

వ్యాధుడు తన తల్లితండ్రుల కుపచారముచేసి వచ్చెను. అంతట కౌశికుడతనితో "నీవు చేయువృత్తి కేవలం హింసాకార్యము, శాస్త్రదూష్యము, అసహ్యము. అట్టికిరాతుడవగు నీకిట్టి దివ్యజ్ఞాన మెట్లు కల్గినది? పతివ్రత నన్ను పంపినదని, నేను నీకై వచ్చితినని నీవెట్లు ముందుగా గ్రహించితివి? నీవు సామాన్యుడవని ఆబ్రాహ్మణి నీవద్ద ధర్మం నేర్చుకొమన్నది'' అని చెప్పెను. అంతట ధర్మవ్యాధుడు "అయ్యా నిజమె. నీక్రోధదృష్టిచే పక్షి చచ్చుట, ఆమె భర్త నాదరించులోగా నీవు తొందరపడుట ఆమె గ్రహించి, నిన్నిక్కడకు పంపినది. కనుక నీవు అహింసాధర్మ మింకను నేర్చుకోవలెను" అనెను.

అంతట కౌశికుడు ధర్మవ్యాధుని జ్ఞానమున కాశ్చర్యమొంది "నీమహిమ మద్భుతము, నీచర్య నిషిద్ధము. ఇది యెట్లు? ఈధర్మ సూక్ష్మము నాకు దెల్పుము అని యడిగెను. అంతట కౌశికుడు*

* ఎగ్గుచేసినవారికి హితముచేత యార్యజనములు కీర్తి నొందురన్న, దోషకారి తన దోషమున దానకాలిపోవు. వేర వానికి గీడు కావింపనేల॥ పాపముల కెల్ల నెక్కుడు పాతకంబు సుమ్ము క్రోధ లోభంబులు. సుప్రశాత్మ, వానిశాంతి జయించినవాడు గాని యెందు పరమ ధార్మికుడని యెన్నబడడు॥ హింస చేయనివాడు లేడీజగమున నొక్కడైనను దమ శమ యోపినట్లు, హింస తెరువునకడగల్గి యేగవలయు నదియు చూపె యహింసనా నతిశయిల్లు॥ క్రవినుమహింసధర్మవితతి కెల్లను మేటి, అది సత్యయుక్తమైన వెలయు, అనఘ శిష్టచరితలందు సత్యము కడు నధికమనిరి. శ్రుతులనరసి బుధులు॥ సలిలములుర్వియాకసము సర్వము జంతుమయంబు గావునం గలుగు నవశ్యము సకల కర్మములందును హింస —

(ఆం. నా. భా. అరణ్యపర్వం ధర్మవ్యాధో)

నేను కిరాతవంశజుడను, నాకులవృత్తి చేయుచున్నాను. లోకమందు చాలామంది మాంసాహారులున్నారు, వారికై మాంస విక్రియము జనుల కవసరము, జనుల కుపయోగించువృత్తి కులవృత్తి యైనందున దానిని విడచి మరొకదానికై యితరులకు పోటి వచ్చుట తగదు. నేను గృహస్థుడను, కుటుంబ పోషణకీవృత్తి. కాని యెన్నడును ఏజంతువును హింసింపను. ఇతరులు తెచ్చిన మాంసమునే కొని విక్రయించెదను. నాకు హింసాబుద్ధి ఎంత మాత్రమును లేదు- హింసాచర్య నసలె చేయకుండుట గృహస్థునికి సాధ్యముకాదు. ఇందు మనస్సే ప్రధానము. మనస్సు శాంతము ప్రేమ మయముగనుంచు హృదయుడె నిజమగు అహింసాత్మకుడు నేను పూర్వజన్మమందు బ్రాహ్మణుడనె, కాని నామిత్రుడగు రాజుతో వేట కడవికి వెళ్లి, అందు పాల్గొంటిని. రాజు బాణమొకపొదలో కదులుచున్న ప్రాణికి తగిలినది; కాని అది మృగము కాదు. జపములోనున్న బ్రాహ్మణుడు. ఆబ్రాహ్మణుని శాపఫలముగ అహింసా చర్యతో సంబంధమునుబట్టి నాకీ కిరాతజన్మ వచ్చినది. నా యుపచారమువలన అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు బతికెను. కనుక నాకాజ్ఞానమును సత్ప్రవర్తనయు ఇప్పుడు కల్గినది. మన వర్ణము వృత్తికంటె, మననీతి బుద్ధియె ప్రధానములు.* నీకు కోపము పోవలెను. మరియు వృద్ధులై నిరాయుధులైన మీ తలిదండ్రులను వదలి మీరు అడవిలో నుండుటచే మీకు మనశ్శాంతియు అహింసాభావమును కుదుటగ నుండవు. గనుక తల్లిదండ్రుల బోషింపుము. అహింసాతత్వము లేక తపస్సు చేయుటచే లాభములేదు" అని హితబోధచేసెను. అంతట కౌశికుడు తృప్తుడై గృహముకు బోయెను. అహింసాతత్వపు పరీక్షలో చర్యకన్న ఉద్దేశమున కెక్కువ ప్రాధాన్యమీయవలెనని యీకథ

పాపవర్తనుండు బ్రాహ్మణుండయ్యును నిజముగ శూద్రుకంటె నీచతముడు, సత్యశౌచధర్మశాలి శూద్రుడయ్యు నతడు సద్ద్విజుండ యనిరి మునులు-

(,, ధర్మవ్యాధోపాఖ్యానం)

తేల్చుచున్నది. ఈకథలోని ధర్మవ్యాధుని మనస్సు కేవలం అహింసా యుతము. కౌశికుని జీవితముపైకి అహింసారూపమైనను అట్టి మనఃపరిపాకము గలుగలేదు. కౌశికునివలె వనవాసికాకున్నను నతడు వ్యాధుడై గృహస్థుడైనను, అహింసాయుతుడగుట సాధ్యమనియు తేలుచున్నది. సంఘమునకుపయోగియగు వృత్తి పరిపాలనమైనను విద్యాబోధమైనను వర్తకమైనను చెప్పులు కుట్టుటమైనను పాకిపని అయిననుసరె, అందులో గౌరవము నీచత్వము అనేభేదమక్కర లేదు.* న్యాయమయిన వృత్తియేదైనను మంచిదే. అయితె మాంసవిక్రయములో స్వయముగా హింస లేకున్నను కొంత సంపర్కముండును. జంతువును జంపి మాంసమును తయారుచేయుట జీవహింసయే ; మాంసభోజనమును అహింసావాదుల దృష్టిలో తప్పే. ఈఉభయులకును తోడ్పడు విక్రియకర్త, కర్తా కారయితా చైవ ప్రేరకశ్చానుమోదకః అను న్యాయము ననుసరించి హింసాచరణకు సహకారి కాడా అను ప్రశ్నగల్గును. మద్యపానము అకార్యమైనట్లె మద్యవ్యాపారము అప్రశస్తము. అట్లె మాంసవిక్రియం అహింసాదృష్టిలో అప్రశస్తమనియే యోచించదగునని తోచును.

శాంతిపర్వములోని తులాధార కథయు ఇట్టిదే. జాజిలి అను బ్రాహ్మణుడు గొప్పవిద్వాంసుడై, సముద్రతీరములో మహాతపస్సు చేయుచుండెను. ఆయన కేవలం వాయుభక్షుడై, జలమధ్యమందుండి, ఐహిక వాంఛలజంపుకొని, మహాప్రజ్ఞను సంపాదించెను. ఖగోళ జ్ఞానమునుగూడ సంపాదించెను కాని, తన అహింసా సత్యవ్రతమును శక్తియు, మరెవరికిని లేదని ఆయనకు గర్వము గల్గెను. కాని "నీకన్న ప్రాజ్ఞుడు ధీరుడు లోకోపకారి కాశిలో తులాధారుడను వైశ్యుడున్నాడు, అతనివల్ల హితబోధ నొందుము, కాని అతనికిని అహింసాదిశక్తి యింకను సంపూర్ణము

* అస్పృశ్యతా సందర్భంలో ఈసంగతి గాంధిమహాత్ముడును చాలాసార్లు స్పష్టపర్చినారు.

కా లేదు'' అని ఆకాశవాణి వినబడెనట. అంతట, జాజలి ఆశ్చర్య మొంది, తనకన్నను అహింసాది గుణములు గలవాడెట్లుండునో చూతమని, కాశికి బయలుదేరి వెళ్ళెను. కొన్నాళ్ల కాయన వారాణసిచేరి, ఆమహానగర మందతనికై వాకబుచేసెను. తుదకు తులాధారు డక్కడి బజారులో నొక దుకాణములో వ్యాపారము చేసుకొనుటను చూచెను. ఇదేమి దరివ్యాసక్తుడై లోకవ్యాపారంలో మగ్నుడైనవాడు మహాత్ముడా అని జాజలి శంకించుచు చూచెను. ఇంతలో తులాధారుడు దుకాణమునుండి జాజలికి నమస్కారమిచ్చి "తమరుసముద్రతీరమందలి తపస్సువదలి గ్రామములు అడవులు దాటి నానిమిత్త మింతదూరము దయచేసినందుకు ధన్యుడను. ఆకాశవాణి మాటచొప్పున మీరిట్లు వచ్చినారు'' అని ముందుగనే తులాధారుడు పలకరించెను. అతనికట్టి దివ్యజ్ఞానమున్నందుకు జాజలియు ఆశ్చర్యమొంది, తనకు హితముపదేశింపుమని కోరెను.

అంతట వినమ్రముగను తులాధారుడు "స్వధర్మము నిర్వర్తించుచు, న్యాయపరివర్తనతో లోకులకు మేలుచేయుటే ప్రశస్తము. జీవితమందు వంశానుగతముగనుండు వృత్తిని వదలుట కూడదు. ఏకాంతముగ తన మోక్షముకై తపస్సు చేయుటకంటె, పరహితము అహింసాపరుడై లోకులందుకృపాపరుడై, జనులబాధల బోగొట్టుటే ఈశ్వర సంకల్పము, ఉత్తమము అని బోధించెను. వ్యాపారాది వృత్తులజేయుచునే అహింసాపరులగువారు లోకహితము గావింపవచ్చును, పుణ్యగతుల నొందవచ్చును, అని తులాధారుడు తన జీవితముద్వారా నిరూపించెను.

(మహాభారతం శాంతిపర్వం తులాధారోపాఖ్యానం)

—• ఘో ష యా త్ర •—

అరణ్యపర్వములో చెప్పిన ఘోషయాత్రాచరిత్ర మానసిక హింసచే గల్గు అనుభవముకు ఉదాహరణము.

జూదమందోడినమీదట పాండవులందరును ద్రౌపదితో కలసి వనముకు బోయిరి; అక్కడ "ద్వైతవన" మను అడవిలో ఆశ్రమ మేర్పరచుకొనిరి. మొదట కష్టముగ నున్నను, పాండవులు క్రమముగ వన్యజీవన మలవర్చుకొనిరి. ధౌమ్య నారదాది మునులు వచ్చి హితముపదేశించుచుండిరి. పాండవులు ఋషులవలె సుఖశాంతజీవనము చేయుచుండిరి. చుట్టుపట్ల మునులు వగైరాలు పాండవులందు సద్భావముతో నుండిరి. ఈసంగతి దుర్యోధనాదులకు తెలిసినది. వారు ఈర్ష్యతో, పాండవుల బాధింప జూచిరి. తమ రాజవైభవమును వారికి ప్రదర్శించి వారి మనస్సుల నొప్పించుట కుపాయము కనిపెట్టిరి; గ్రామజీవనమును గోసంపదను రక్షించి తణిఖీచేయుటకు రాజులు గ్రామములను ముఖ్యముగ పశువులుండు గొల్లపల్లెలను స్వయముగ వెళ్లి పరీక్షించు రివాజు పూర్వముండెను. దానిని "ఘోషయాత్ర" అందురు. అట్టి ఘోషయాత్ర చేయుదమని ధృతరాష్ట్రునొప్పించి దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ శకునులు కుట్రచేసి కొంత సేనను ఆస్థానికులను స్త్రీ పరివారమునుగూడ తీసుకొని బయలుదేరిరి? ఈదుష్టచతుష్టయము ద్వైతవనపు సరస్సు ఒడ్డుననే తమ డేరాలు వేయించిరి. ఆసరస్సులో నప్పుడు గంధర్వ రాజగు చిత్రసేనుడు విహరించుచుండెను. కనుక మరొకచోట వసింపుడని వారిని గంధర్వులు కోరిరి. కాని దుర్యోధనాదులందరు నక్కడనే బసచేసిరి. అందుపైన చర్చ పెరిగి, వారిని పట్టితెమ్మని ఇంద్రుడాజ్ఞాపించెను. అంతట కౌరవసేనకు గంధర్వులతో పెద్ద యుద్ధము జరిగెను. కర్ణాదులు తమ శౌర్యముజూపి ధైర్యముతో పోరిరి. కాని వారందరును తుదకోడిరి. ముఖ్యముగ దుర్యోధనాదులను బంధించి, గంధర్వులు త్రివిష్టపముపైపు తీసుకొనిపోవుచుండిరి. అంతట కొందరు

కౌరవాశ్రితులు స్త్రీలును చేయునదిలేక పాండవులతో తమకు జరిగిన ఆపత్తు సంగతి దీనముగ జెప్పుకొని, రారాజాదుల విడిపింప గోరిరి.

అంతట భీమసేనుడు "సరే మమ్ము పరాభవింపదలచి వచ్చిన దుష్టులకు తగిన ప్రాయశ్చిత్తము జరిగినది. కాదగినకార్యమును గంధర్వులే నెరవేర్చిరి." అని సంతోషముతో ననెను. కాని యుధిష్ఠిరుడొప్పుకోలేదు. దుర్యోధనుడు సోదర కుటుంబపువాడు. ప్రస్తుతమాదేశపు రాజు; ఆతనిని విడిపించుటయె మనబాధ్యత. అతడు దురుద్దేశముతో వచ్చినను అపకారి కుపకారము చేయుటే ప్రశస్తము. అని వెంటనే యుద్ధముచేసియైనను కౌరవాదులను విడిపించుమని సోదరులతో ననెను. అన్న యాజ్ఞ ప్రకారం అర్జునుడు వెంటనేపోయి, గంధర్వుల నడ్డుకొనెను; కౌరవుల విడువుమని చిత్రసేను నడిగెను. "వీరు మిమ్మ నవమానింపవచ్చిన దుర్మార్గులు, వీరిని పట్టితెమ్మని స్వర్గాధిపుడగు ఇంద్రు యాజ్ఞయైనది" కనుక విడువము. అని గంధర్వరాజు జబాబు చెప్పెను. కాని వారి నెట్లైనను విడిపింపుమని యుధిష్ఠిరునాజ్ఞ; కనుక విడువనిచో యుద్ధము చేయుమని, అర్జునుడు యుద్ధమారంభించెను. తీవ్ర సమరముజరిగి, తుదకర్జునుడు జయమొందెను. అంతట అందరును ద్వైతవనముచేరి ధర్మరాజువద్ద నిల్చిరి. దుర్యోధనాదులు తలపెట్టిన దుశ్చర్యను అందుపైన జరిగిన వృత్తాంతమంతను చిత్రసేనుడే తెలియచెప్పెను. కాని ధర్మజుడు వెంటనే దుర్యోధనాదుల కట్లు విడిపించి, వారి కాతిథ్యమిచ్చి ఇక నెన్నడు నట్టి దుశ్చర్యలు తలపెట్టకుమని, హింసాప్రకృతి యెప్పుడును హానికరమని, బోధించెను. చిత్రసేనునికిని నచ్చచెప్పి, ధర్మరాజు అందరిని సమాధానపర్చి పంపెను. ధర్మరాజు ఔదార్యమునకు గంధర్వులెంతయు ఆశ్చర్య సంతోషవశులై, ఈవిచిత్రమును వినిపింప నింద్రునొద్దకుబోయిరి. దుర్యోధనాదులు మాత్రము విచార

గ్రస్తులై, తేలుకుట్టిన దొంగవలె చప్పుడు లేకుండ రాజధాని చేరిరి. ఒకరికి మనోవ్యథ చేయదలచిన కౌరవులు తామే భంగమునకు పాలైరి.

భారతములోని శిబిచక్రవర్తి కథ భూతదయకు ఆత్మార్పణకు ప్రబలమగు ఉదాహరణ.*

"ఉశీనరు" రాష్ట్రపు చక్రవర్తియగు "శిబి" మహారాజు ప్రేమమయుడు, మహాత్యాగి, ఆయన ప్రసిద్ధి అంతటను వ్యాపించినది. దాని నింద్రాగ్నులు పరీక్షించదలచిరి. అప్పుడు అగ్ని పావురపు రూపమునెత్తెను. ఇంద్రుడు డేగయై, దానిని తరుముచున్నట్లు కనబడెను. డేగ బలీయముగనుక తరిమి సమీపించి, శిబి చక్రవర్తి యున్నచోట పావురమును పట్టబోవుచుండెను. ఆ పావురము అలసి ప్రాణరక్షణ గోరుచు శిబిచక్రవర్తి ఒడిలోజేరెను. కాని డేగ విడువక, తన కాకలి యగుచున్నదనెను. "శరగణాగతుని నేను రక్షింతును; నీ కితరాహారమిత్తును; దీనిని నీవువిడువవలె" అని శిబి యెన్నివిధములనో చెప్పెను. అయినను డేగయు తన పట్టు వీడలేదు. నీకు కావలసినదాని నిత్తునని రాజనెను. రాజు దేహములోనే ఆ కపోతపు బరువు మాంసమును తీసి యిచ్చినయెడల, పావురమును వదలుటకు డేగ యొప్పుకొన్నది. అందుకు సిద్ధమై శిబి తన శరీరమునుండి మాంసమును కత్తితోతీసి త్రాసులో వేయించెను. కాని ఆమాయపావురపు బలువు పెంచ్చినది. ఇంకను మాంసము తీసినయెడల శిబి మరణించుట తప్పదు. ఐనను సరే, తన దేహమంతను భక్షింపుమని రాజు స్వయముగ త్రాసులో చేరెనట. ఇట్లతడు ప్రాణము నర్పించుట చూడగనే, శ్యేన కపోతములు మాయమైనవి. ఇంద్రాగ్నులు ఆయనకు ప్రత్యక్షమై, చక్రవర్తి యమూల్య దేహమును అందలి కండలతో యథాస్థితికె

* ఆం. మ. భా. అరణ్యపర్వ 3 వ ఆశ్వాసం ఈకథను ధర్మరాజుకు రోమశఋషి వివరించెను.

రప్పించి, ఆమహనీయుని విశ్వప్రేమకు సంతుష్టులై వెళ్లిరట. "నాకు రాజ్యము స్వర్గము మోక్షము అక్కరలేదు. దుఃఖార్తులగు ప్రాణులబాధ తొలగుటే నాకు కావలసినది" అని శిబి జీవితాదర్శము.‡

అరణ్యపర్వములోని "అజగరోపాఖ్యాన" మను చిన్నకథ విచిత్రమైనది. పాండవులు వనవాసములో నుండగా, భీముడొకనాడు హిమవత్పర్వతములోనికి పోయెను. (అప్పుడు వారు మాంసము తినుచుండిరి; కనుక ఆహార సంపాదనకే యీవేట) అక్కడనొక గుహలో నొక గొప్ప కొండచిలువ యుండెను; అక్కడకు వచ్చిన భీమునిబట్టి, అతని దేహముకు తన దానిని గట్టిగా చుట్టివేసెను. భీముడు నాగాయుత బలుడని ప్రసిద్ధి. కాని దీనికి లొంగి యొండేమియు చేయలేక నివ్వెరపడి పెనగ నిశ్చేష్టుడాయెను. ఇంతలో భీమునికై వెదకుచు, ధర్మజుడు తమ్ముని యడుగుజాడల బట్టి ఆకొండగుహజేరి ఆభీకరదృశ్యమును చూచెను. అతడు స్థిమితము తెచ్చుకొని "అయ్యా, నీవెవరవో, ఇందేదో మాయయున్నది భీముడేమి? కొండచిలువకు పట్టుబడుటేమి?" అని ప్రశ్నించెను. అంతట అజగరము ధర్మరాజు సౌమ్యతకుమెచ్చి మనుష్యుల వాక్కుతో "నేను పూర్వమున నహుషుడను చక్రవర్తిని; శాపహతుడనై యిట్లైతిని * నేను కొన్నిప్రశ్న లడుగుదును; వాటికి

‡ నత్వహం కామయే రాజ్యం నస్వర్గం నాపునర్భవం
కామయే దుఃఖ తప్తానాం ప్రాణినా మార్తినాశనం

* నహుషుడను రాజు పూర్వముండెను. అతడు మహాబలుడై సామ్రాజ్యము నేలెను; అతడు నూరు యజ్ఞములు చేసి యింద్రసముడయ్యెను; ఈగర్వము వలన అతడు కేవలం అహింసాపరులగు ఋషులనుగూడ బాధించుచుండెను. ఒకనాడు తన పల్లకిని అగస్త్యునిచే మోయించుకొనుచు ఆఋషిని "సర్ప, సర్ప" (= త్వరగా నడువు) అని తొందర చేసెను. అంతట అగస్త్యుడు సర్పోభవ (సర్పము అగుము) అని వదలగా నహుషుడు అజగరమై, హిమాలయము చేరెనట, తన హింసాతత్వమువలన అతడు భ్రష్టుడైనాడు.

సరియైన సమాధానము వచ్చినప్పుడే, నేను వదలుదును; నాయెదుట నెట్టివారును దుర్బలురగుదురని దేవవర మున్నది; కనుక భీముడు లొంగిపోయినాడు" అని చెప్పెను. అంతట ధర్మరాజు ప్రశ్నలడిగించుకొని, వాటి కన్నింటికిని సరియైన జవాబిచ్చెను. అంతట అజగర దేహమువిడచి నహుషుడు నరరూపుడై ధన్యుడై వెళ్లెను. ఇట్లు విడుదలయైన తమ్మునితోకలసి ధర్మరాజు సుఖముగ తన బసకు చేరగల్గెను.

ఈ నహుషప్రశ్నలో నొకటి: "బ్రాహ్మణునకెట్టి గుణము లుండవలె?"

ధర్మరాజు జబాబు "సత్య, క్షమా, దమ, శౌచ, దయా, తపోదాన శీలంబులెవ్వనియందు గానదగునట్టివాడు బ్రాహ్మణుండు..."

ఇంకొకప్రశ్న "హింసగావింపనివాడు సుగతికేగునట, అది యెట్లు?"

ధర్మరాజు జబాబు "అవును, సత్యముకన్నను అహింసయే విశిష్టము; దేవ, మనుష్య, తిర్యక్, అని జీవుల గతులుమూడు: ఇందు దానాదిగుణములు గల అహింసాపరులుమాత్రమే దేవగతి నొందుదురు."

ఎట్టి మహా బలులకును అహింస యున్నపుడే, ఆబలము అందరికినీ క్షేమకరము; లేనియెడల హానికరమగును. అని యీ నహుషచరిత్ర మనకు తెలుపుచున్నది.

అరణ్యపర్వము తుదనున్న యక్ష ప్రశ్నల గాథయు నిట్టిదే. ఒకబ్రాహ్మణుని ఆశ్రమమందున్న అరణిని మృగమొకటి తన కొమ్మకు తగుల్చుకొని పారిపోయెను ఆదుప్పిని పట్టి తన యరణిని తెచ్చి యిమ్మని ఆవిప్రుడు పాండవులను ప్రార్థించెను. వారు దానిని వెంబడించి అడవిలో దూరము పరుగెత్తిరి; కాని, ఎంత

శ్రమపడినను వారికది దొరకనే లేదు. తుదకు అలసి పోయి, వారు మహాటవిలో నొక చెట్టుక్రింద జేరిరి. వారు దప్పిబాధవలన నీటికై వెదకిరి; ఒక ప్రక్క నొక చెరువుమాత్రి మా చెట్టు తుదినుండి నకులునకు కనబడెను. అంతట నకులుడక్కడబోయి నీరు తేదలచి, ముందుగా తానందలి నీరు త్రాగబోయెను అప్పుడొక అశరీర వాణి "ఈ చెరువు నాది: నేను కొన్ని ప్రశ్నలడుగుదును; వాటికి సరియైన జబాబిచ్చిననే, నీవు నీటిని ముట్టవచ్చును; లేనియెడల నీకు ప్రమాదమగును." అనెను. కాని, నకులుడా వ్యక్తి దృష్టికగ బడనందున లక్ష్యము చేయక, నీటిలోదిగెను; వెంటనే అతడు ఒడ్డుమీద మూర్ఛిలి పడెను. నకులుడెంత సేపటికి రానందున, భీమాదులు నొక్కొక్కరుగ వెదకుచు, ఆ చెరువువద్దకు జేరి అశరీర భూతపు మాటవిని, లక్ష్యము చేయక, చెరువు నీటిలోదిగి, వెంటనే మూర్ఛిలిపోయిరి. తుదకు తమ్ములందరిని వెదకుచు, ధర్మరాజ క్కడికి జేరెను. అంతట "అయ్యా, నేనొక యక్షుడను, ఈ చెరువు నాది; నేనడుగు ప్రశ్నలకు సమాధానమీయవలెను; లేకుండ నీటిలో ప్రవేశించినందుకే నీతమ్ములు మూర్ఛిల్లియున్నారు; కనుక జాగ్రత్త" అని ధ్వని వినబడెను. ఆదృశ్యము జూచి శోకగ్రస్తుడై నను, ధర్మరాజు శాంత చిత్తముతో "మీప్రశ్న లడుగుడు, నాకు తోచిన సమాధానమిచ్చెదను," అనెను. అంతట భీకరాకారముతో కనబడి యక్షుడు చాల క్లిష్టమైన కొన్ని ప్రశ్నలడిగెను. అందుకు ధర్మరాజు అద్భుతమగు నిదానముతో సరియగు జబాబు లిచ్చెను. అంతట యక్షుడు చాల సంతోషించి, అతనిని నీరు త్రాగనిచ్చి "నీవింత చక్కగ జబాబు లిచ్చినందుకు సంతుష్టుడనై తిని; పడిపోయిన నీతమ్ములలో నొకడు మాత్రము లేచి రాగలడు; ఈనలుగురిలో నెవరు కావలెనో కోరుము" అనెను ధర్మరాజు "నాకు నకులుడు కావలెను" అనెను. అంతట యక్షుడు "ఇదేమి, నీ ప్రియసోదరులు, మహాబలురు, విఖ్యాతులు నీ కాపత్తులో తోడగువారు నగు భీమార్జునులను వదలి, భిన్నోదరుడగు

నకులుడు కావలెనంటివి?'' అని యడిగెను. ధర్మరాజు "అయ్యా నాతల్లికి నేనున్నాను. నాసవతి తల్లియగు మాద్రి కొడుకులిద్దరును లేకుండుట అన్యాయము; కనుక ఆమె జ్యేష్ఠపుత్రుని బ్రతికింపుము. మీరెవరో సామాన్య యక్షులుకారని తోచును. ఇందు న్యాయమే ప్రధానము, కాని నాస్వార్థముకాదు'' అని జబాబిచ్చెను. అంతట యక్షుడు, నీధర్మబుద్ధికెంతయు సంతోషించితి; నీతమ్ములు నలుగురును స్వస్థులై నీవెంట వత్తురు; నేను యమధర్మరాజును; నీధర్మశీలత యెంతటిదో నీభావములెట్టివో పరీక్షించుటకే యిట్లుచేసితిని. నీకొకవరమిత్తును. కోరుము'' అని చెప్పెను. అంతట ధర్మరాజు "అయ్యా, బ్రాహ్మణుని అరణిని దుప్పి యెత్తుకపోయినది. దాని నిప్పింపుము'' అని కోరెను. "ఓహో, దానిని నీవుమరవనేలేదా? అది నిజముగు దుప్పికాదు; మిమ్ములను పరీక్షించుటకవకాశముకై, నేనే అట్లు చేసితిని; ఇదిగో ఆ యరణి'' అని యిచ్చివేసి, యమధర్మరాజు "ఇక మీవనవాసపు 12 ఏండ్లు పూర్తియైనందున అజ్ఞాతవాసమునుగూడ సరిగా పూర్తిచేయగలరు; నీకింకొక వరమీయదలచితిని. కోరుము'' అనెను. అంతట ధర్మజుడు ధన బలాదులు కోరక "నేను ధన్యుడను, నాకెన్నడును క్రోధమోహాదులు లేకుండుగాక" అని కోరెను* అట్లేయని యముడాశీర్వదించెను.

ఐశ్వర్యముకన్నను బలముకన్నను అహింసాశాంతములే గొప్ప సంపదయని ధర్మజు డిక్కడ భావించినట్లు తేలుచున్నది. ఆచెరువుయొద్ద యక్షుడడిగిన ప్రశ్నలు కష్టమైనవి కనుకనే ఇప్పుడు

---

* ఆదిదేవుడైన నీవు దయామతిం బొడసూపిన
న్నాదరించుటచేసి, ధన్యుడనైతి నింతకు నెక్క
డొండేది గల్గెను, నైన నామది యెల్లనాకను గ్రో(ధ)
మోహాదులం బెడబాసి ధర్మువునందు నెక్కొనజేయవే.

(ఆం. మ. భా. అరణ్య 7 ఆ. 66 వ పద్యం)

కష్టమైన సమస్య కల్గినప్పుడు అది "యక్షప్రశ్న" అనుట కలదు. ఆ ప్రశ్నలలో నొకటి* సూర్యగతి కాధారమేది? సత్యము.

మరలప్రశ్న:- పురుషునికి మహిమ యెట్లుగల్గు? అతని కేది సహాయము?

జబాబు:- "తపస్సుచే గల్గును; ధైర్యమే సహాయము" (పిరికితన మహింసాలక్షణముకాదు, పురుషధర్మముకాదు, అని సూచితము)§

ప్ర:- ధర్మపురు కుదురేది?

జ:- దాక్షిణ్యము ♦

ప్ర:- ఉత్తమధర్మమేది‡

జ :- అహింసయే గొప్పది*

ఉద్యోగపర్వమున కౌరవ పాండవుల రాయబారపు సందర్భమున హింసవలన లోకముకు హాని గల్గునని భారతములో చెప్పియున్నారు. పాండవుల యజ్ఞాతవాసము తరువాత యుధిష్ఠిరునకు న్యాయముగ అర్థరాజ్యమీయవలసియున్నను వారై దూళ్ళతో తృప్తిపొందుదురుగనుక ఆప్రకారమిమ్మని ధృతరాష్ట్రునితో చాల మంది చెప్పిరి. ఆసందర్భమున విదురుడు ధృతరాష్ట్రునితో "హింస హానికరము, శాంతియే లోక క్షేమకరము" అని అహింసాప్రశస్త్యత చాలదూరము విశదము చేసెను. దుర్యోధనాదులు కామ క్రోధములకు లోనై యుద్ధముకే ఆయత్తులగుచున్నారు. రాజ నీతిని

---

* ఆం. మ. భా. అరణ్య 7 వ ఆ. 423 – 454 పద్యములు

... ... తదాధారభూత మది యెయ్యదియో ?) 423

... ... అమ్మహాత్మునకు సత్యమాధారమం(డు బుధులు 424)

§ శ్రుతమువలన శ్రోత్రియుడగు నతుల తపోయుక్తి గడుమహాత్వము వడయన్, ధృతిచే సహాయయుతుడగు నతిశయముగ బుద్ధిమంతుడగు బుధసేవన్.

♦ అమరగ దాక్షిణ్యము ధర్మమున కలకుదురండ్రు

(దాక్షిణ్యము మానసికమగు అహింస) „ „ 442)

‡ మేటి ధర్మమగునట్టిది యెయ్యది......

* విను మహింస మేటియగు నను ధర్మంబు.

బట్టియేగాక, అహింసాధర్మమునుబట్టియు సంధి ప్రశస్తమనిచెప్పెను. ధృతరాష్ట్రునికి కొంత నచ్చినను, దుర్యోధనాదులు వినిపించుకో లేదు. అంతట శ్రీకృష్ణుడే రాయబారిగ వెళ్ళి సభలో ధృతరాష్ట్రునకును దుర్యోధనాదులకును ఉభయ పక్షములును శాంతము వహించుట బంధువులకేగాక, జాతికంతకును మంచిది; యుద్ధము లోకమంతటికిని అనర్థకము అనిచెప్పెను * ఇతరులును ఎన్నియో ఉపపత్తులను చెప్పిరి. కాని దుర్యోధనుడెంతమాత్రము నొప్పుకో లేదు;

సూదిమొన మోపినంతయైన యివ్వననెను♦

పైపెచ్చు ధర్మమునకు భిన్నముగ దూతయగు శ్రీకృష్ణుని బట్టి బంధింపబోయెను. అంతట రాజీచెడి, చివరకు భారతదేశమందలి రాజులందరును ప్రచండయుద్ధము చేసిరి. దేశమంతటను హింస దావానలమువలె వ్యాపించి. తరువాత చాలాకాలము నిల్చియుండెను. మహాభారతయుద్ధపు ఫలమునుబట్టియు, హింస ప్రశస్తము కాదని ఆమహాగ్రంధములో సూచించియున్నారు. పాండవులు ధర్మబుద్ధితోనే యుద్ధముచేసి గెల్చిరి; కాని, ఆరక్తపాతమువల్ల ఉభయపక్షముల బంధు మిత్రులును హతులైనట్లు

---

* కౌరవ పాండవుల్ తెలుగైకొని శాంతిబొంది యున్కి మే
లౌరయ నాకునీవు గులమంతకు నీవృథకోటి కుర్వికిన్
ఘోరితమైన నింతకును బుట్టుమహాపద, గావునన్ ధరి
త్రీరమణాగ్రగణ్య గణుతించి యశశ్యము బొందొనర్పవే॥

ఇట్లే నారదుని వచనము.

బలవంతుల బలములు నగ్గలమగు బలమెదుర గలుగగా గీడ్పడు నాకొల దుల వారికి గర్వము నిలుచునె నయమార్గ వృత్తి నిలిచినభంగిన్.

♦ ఏమనువారు బంచికొని యేలుటగల్గదు పల్కుమండ మిం
కేమిటయు వాడిసూదిమొన యించుక మోపినయంత మాత్రయున్
భూమియొసర్చి పాండునృప పుత్రులకిత్తునె, యెవ్వరైన
సంగ్రామమునన్ జయంబుగొని రాజ్యము సేయుట నిశ్చయించితిన్

(ఉద్యోగ 3 వ ఆశ్వా 368 వ పద్యం)

తేలినది. ద్రోణుని వధకై ధర్మరాజు మానసికమగు అబద్ధ మాడెను.* ఆక్రోధమున అశ్వత్థామ అర్ధరాత్రి పాండవేయుల జంపెను. తరువాత ఉభయపక్షముల స్త్రీలు రణరంగమునకువచ్చి తమ పతిపుత్రాదుల శవములజూచి యేడ్చినట్లు స్త్రీ పర్వమందు విరివిగ వ్రాయబడినది. వాఙ్మయ రంగమందింకెక్కడను లేనంతగ భీభత్సదృశ్యము వర్ణించుట హింసవలని బాధలందరి హృదయ మందును నాటుటకే.

ఈ మహాగ్రంథమిట్లు శోకాంతముగ నిల్పుచేయక, సకల విధమగు నీతులను బోధించుచు శాంతి అనుశాసనిక పర్వముల జేర్చుట గొప్ప విశేషము. భీష్ముడు శరతల్పగతుడై ధర్మరాజు కెన్నియో నీతులు స్వయముగను ఇతిహాసములద్వారాను తెల్పిన వివరణములు ఇంకా యితర ఋషులు చేసి బోధనలును యీపర్వ ములలో చక్కగ వ్రాయబడినవి. ఈ రెండుపర్వములు నీతికి అహింసాబోధకు రత్నాకరమువలె నుండును. ఇందలి కొన్ని ఘట్టములు మాత్రము మనము గమనింతము.

అహింసాతత్వమునుబట్టియే, అతిథులుగ వచ్చినవారు శత్రు వులైనను, ఆదరింపవలెనేగాని బాధించగూడదని, ఈనీతిని పక్షు లును గమనించెనని శాంతిపర్వములోని యీ క్రింది కథ తెల్పు చున్నది.

కపోత లుబ్ధక సంవాదము :— ఒకప్పుడొక లుబ్ధకుడు♦ ఒక వర్షపురోజున, ఎక్కడను పక్షులు దొరకక, అడవిలో దిరుగు

* "అశ్వత్థామా హతః కుంజరః" అను శబ్దార్థము నిజమే, కాని, అక్కడ తన కొడుకే చనిపోయెనను భావము ద్రోణునికి తోచుటకే ఆయుక్తిని పన్నిరని ధర్మరాజుకు తెలియును. కనుక అందుల ఫలితముగ తరువాత ధర్మజుడు నరక లోకమునకును వెళ్లినారు (స్వర్గారోహణపర్వము)

♦ లుబ్ధకుడనగ పిట్టలగొట్టి, వాటి మాంసమువల్ల జీవించువాడు.

చుండెను. వానకు పిట్టలన్నియు ఏమూలలనో నక్కియున్నవి. వరద వల్ల వాగులు నిండి, దారిలేకుండెను. ఈస్థితిలో చలితో నతడొక చెట్టుక్రిందజేరి, అక్కడ చలితో నేలమీద వణుకుచున్న ఒక ఆడ పావురమును బట్టుకొని, ఒక పంజరములో బెట్టెను. కాని ఆకలి కన్న నెక్కువ చలిచే బాధపడుచు అతడచ్చే ముడుచుకొని పడి యుండెను. ఇంతలో మగపావుర మెక్కడనుండియో వచ్చి, తన సఖికై వెదుకుచు విచారించెను; అక్కడ లుబ్ధకుడు చలితో నేల బడి వడకుటను చూచెను; లుబ్ధకుడు తనకు శత్రువే, కాని తన చెట్టుయొద్ద నాశ్రయించియున్నాడు. లుబ్ధకుని చలిబాధచూచి, దయతో ఆపావురమా చుట్టుపట్లనున్న పీచు తెచ్చి రాపిడినిప్పుతో నంటించెను. ఆమంటకు కాగి, లుబ్ధకుడు తెప్పరిల్లి లేచెను. కాని హింసాపరుడగు లుబ్ధకుడు తన యాకలిబాధ నెల్లైన తీర్చుమని కోరెను. అది సమ్మతించి ఆహారముకై అంతటను వెదకెను. ఎక్కడను దొరకలేదు. తన మాట నిల్పుకొనుటకు ఆమగ పావురము మరల నిప్పుచేసి, అందు తానే ప్రవేశించెనట ; ఆయద్భుత చర్య చూడగనే లుబ్ధకుని హృదయము మారినది. పక్షి తనంత టనె శత్రువగు తనయాకలితీర్త నన్నమాట నిల్పుకొనుటకాత్మార్ప ణముచేయుటచూచి, "ఇంక నేను హింసాకృత్యము చేయను, నా జీవితము పాపభూయిష్టము" అని పశ్చాత్తాపమొందెను; అతడు వెంటనే పంజరములో నుండు పావురమును విడిచిపెట్టెను; తన సంసారమునుగూడవదలి, అతడు సన్యాసియై, అంతట మహాప్రస్థా నముకు బయులుదేరిపోయెను. ఆయాడపావురము తన భర్త వియోగము సహింపలేక, తాను నాయగ్నిలో పడి మృతినొందెను. ఆపావురములు రెండు నిట్లు పుణ్యలోకము జేరినవి. అవి మరణించి స్వర్గమందు దివ్యులతో సమానముగ సుఖపడుచున్నట్లు లుబ్ధకునకు ప్రత్యక్షమైనవి. అంతట లుబ్ధకుడు తపస్వి యైనాడు. అతడు దావాగ్నిచే మృతుడై తానును స్వర్గము చేరెను.

ధర్మరాజు కొంతకాలముకు విరక్తుడై భీష్మునొద్ద ఉపదేశము పొందెనుగదా; అందులో శీల మెట్టిదిగ నుండవలెనని యడుగగా, ధర్మరాజుకు భీష్ముడిట్లు చెప్పెను "వేనిని హింసింపకూడదు. విరోధ పడకూడదు. ఎవరైనను కోపించినను తిట్టినను, మంగళముగనే మాట్లాడవలెను.* నరుడు కంటితోను వాఙ్మనః కాయములతోను చేయుపనులకు తగుఫలమునే పొందును. అహింసా సత్యాదులే సుఖమిచ్చును; పరులు తనకు చేయరాదను పనులు తాను ఇతరుల కాచరించకూడదు♦ భారత మంతటిలో భీష్మునిపాత్ర అద్భుతము. ఆయన తండ్రి సౌఖ్యమునకై రాజ్యాధికారము వదలిన మహా త్యాగి. ఆజీవను అఖండబ్రహ్మచర్యము జరిపిన మహానిగ్రహి. తనకు విరోధపక్షమైనను పాండవుల జయముగోరిన ఉదారుడు, శత్రువులకు తన జీవితము గుట్టుచెప్పి వారి గౌరవమునిల్పిన కరుణామయుడు, అట్లు తనను బాధించినవారికి హితోపదేశము చేసిన ధీమంతుడు. భారతమందలి యీనీతులు బౌద్ధధర్మపు బోధల రీతినే యున్నవి. తరువాత అనుశాసన పర్వమందు బృహస్పతియు" వైదిక కర్మలన్నిటికంటె అహింసయే ప్రధానమని విశదపరచెనట§ రాజ్యాధికారమువచ్చిన తరువాత పాండవులు అశ్వమేధయాగము

* నహింస్యాత్సర్వ భూతాని మైత్రాయణ గతశ్చరేత్, నేదం జీవిత మాసాద్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్.

క్రోధ్యమానః ప్రియం బ్రూయాత్ ఆక్రుష్టః కుశలం వదేత్

(మ. భా. శాంతిపర్వం 278 వ శ్లో॥ 5, 6)

§ అహింసా పాశ్రయం ధర్మం... కామక్రోధౌ చ
సంయమ్య తతః సిద్ధిమ వాప్స్యతే, ఆత్మోపమ
మన్తు భూతేషుయో వై భవతి పూరుషః, న్యస్త
దండో జితక్రోధో స ప్రేత్యసుఖ మేధతే.

(మ. భా. అను శాసనపర్వం 113 వ అ. 3, 6 శ్లో)

♦ చక్షుషామనసావాచా కర్మణాచ చతుర్విధం।
కురుతే యాదృశం కర్మ తాదృశం ప్రతిపద్యతే
... దమః క్షమాహ్రిరహింసా వ్యవసితాదాత్మ్యం
చేతిసుఖానహః,.....పరేషాం యదసూ
యేత నతత్కుర్యాన్నరః క్వచిత్ (మ. భా. శాంతి. 291వ. అ.16,20శ్లో.)

చేసిరట. అప్పుడును శ్రీకృష్ణుడర్జునితో నీతిబోధ సందర్భములో హింస అధర్మమని స్పష్టముచేసెను.* ఆయజ్ఞము పూర్తి యగుచుండగా సభలోనికొకముాల బిలమునుండి ధర్ముఁడే ముంగి స్వరూపమునవచ్చి "ఈకూర యాగములకన్న ఉంఛవృత్తి బ్రాహ్మణుడు జరిగించిన సక్తుప్రస్థదానమే ప్రశస్తము, పుణ్యము, సదుద్దేశముతో తనకున్నమట్టుకు మంచినీళ్లనిచ్చినను, అట్టిదానమే హింసా యాగముకన్న మేలు" అని చెప్పినట.♦ అంతట జనమేజయుడు సందేహపడెను. పూర్వము దేవేంద్రుడు యజ్ఞములో వధకు పశువును తెచ్చినప్పుడు, కొందరు ఋషులు హింసాయజ్ఞము కూడదని ఆక్షేపించిరి. అప్పుడు చర్చ జరిగినది: కాని ఇంద్రుడు ఒప్పుకోనందున తేలలేదు. తరువాత అగస్త్యుడు ఋషుల నందరిని పప్పించి, జంతుహింస మాంసము లేకుండ, గింజలతోనే యజ్ఞముచేసి, అన్నతృప్తిచేసి యజ్ఞము చేసెను. అంతట ఇంద్రుడు కోపించి, ఆప్రాంతమందు వాన లేకుండను పంట లేకుండను చేసెను. అగస్త్యుడు మహా తపస్విగనుక మరొకప్రాంతమునుండి గింజలు తెప్పించి, అన్నదానముతో యజ్ఞపూర్తి జేసెను. తన తపోబలము వృద్ధిచేసుకొని, హింసాయజ్ఞమునే కోరు యింద్రుని పదభ్రష్టుని

---

* అహింసాపరమోధర్మః హింసా చాధర్మలక్షణం.

(మ- శా- అశ్వ- 43 వ అ 2 వ శ్లో)

♦ సక్తుప్రస్థేనవో నాయం యజ్ఞస్తుల్యో నరాధిపాః
ఉంఛవృత్తేర్వదాన్యస్య కురుక్షేత్ర నివాసినః। వధర్మైః
ప్రీయతే తాత...శ్రద్ధా పూతైస్సతుష్యతి ఆత్మ మాం
సబ్రిదానేన శిబికాశీనరో నృపః ప్రాప్య పుణ్యకృతాన్
లోకాన్ మోదతే దివిసుప్రిత్రః నయజ్ఞైర్వివిధై ర్విప్ర
యథాన్యాయేన సంచితైః నరాజసూయైః...ఫలం
సమమిదంతవ (,, ,, శ్లో 98-104) నాయం యజ్ఞ
కృతో ధర్మః నహింసాధర్మ ఉచ్యతే.

చేయబూనెను. అంతట ఇంద్రుడక్కడ వర్షము కురియనిచ్చి తన ఆటంకం మానుకొనెను. పిమ్మట ఋషులందరును నిరాటంకముగ అహింసా యజ్ఞమును సంతోషముతో సాగించుకొన్నారు. ఋషులందరును శాకాహారులు. మాంసము వర్జించినవారు.

యజబీజైః సహస్రాక్ష త్రివర్గపరిమోషితైః
(మ- భా- అశ్వమేధ- 91 వ అ- 16 వ శ్లో)
భవతస్సమ్యగిష్టాతు బుద్ధిర్హింసా వివర్జితా ఏతామహింసాయజ్ఞేషు.

అధ్యాయము. 19

—• అశోక కాలం •—

బుద్ధుని ప్రయత్నంవల్ల రాజకీయ రంగంలోను విశేషకలహములు లేక దేశము శాంతమైయుండెను గదా. ఇట్లొక శతాబ్ది దాటెను శిశునాగులవంశ మంతరించి, మగధరాజగు నందుడు తన దుష్ప్రవర్తనవల్ల ప్రజలలో చాలమందికి విరోధియైనాడు. అతని మరణానంతరం రాజైన చంద్రగుప్తుడు చాణక్యుడను రాజనీతిజ్ఞుని సలహాతో మగధరాజ్యమును పాలించుచు, దానిని విస్తరింపజేసెను. ఇతడు చాల ఉదారుడు, చాణక్యుడు దుష్టులయెడ కఠినుడైనను నీతిప్రధానుడే, హృదయమందు దయయు, పరోపకారబుద్ధియు గల ప్రేమాత్ముడే. ఆపత్తు లేక బలమైనసంపత్తుగల్గి యుండురని తన గురువగు చాణక్యుడుపదేశించెను.• ఆప్రకారం చంద్రగుప్తుడు అన్ని మతముల అన్నిజాతుల వారియందు సమభావముగల్గి, ప్రజలకిష్టుడై పాలించెను.

• పరోపకరణం యేషాం జాగర్తి హృదయేసదా.
నశ్యంతి విపదస్తేషాం సంపదస్స్యుః పదే పదే॥
చాణక్యనీతిశాస్త్రం

అతని తరువాత కొడుకు "బిందుసారుడు" శాంతుడుగ నుండెను, ఇతనిపాలనలో యితనికొడుకు "అశోకుడు" కొంతకాలము వాయవ్యప్రాంతపు "తక్షశిల" ప్రాంతంలోను, తరువాత "ఉజ్జయిని" లోను తండ్రి తరఫున పాలకుడై, చాలబలీయుడై ప్రజ్ఞావంతుడైనాడు. ఆవిద్యాకేంద్రము లందతడు, విజ్ఞానమును సంపాదించెను. తండ్రితరువాత అశోకుడు మగధసామ్రాజ్యపు చక్రవర్తియై ఆర్యావర్తమంతను చక్కగ పాలించుచు, ఇతరరాజుల కెంతమాత్రమును జంకక, మహాసమర్థుడై పాలించెను, అతడు సత్యప్రియుడు, నీతిమంతుడు.

అశోకుడు ప్రాచ్యదక్షిణాపథములగూడ ఏకచ్ఛత్రముక్రిందకు తీసుకొనిరాదలచెను. అందుకై అతడు క్రీ. పూ. 260 ఆప్రాంతమందు తగు సన్నాహముతో కళింగదేశముపైకి అనగా మహానదికి గోదావరినదికి మధ్యనున్న ఆంధ్రోత్కళ రాజ్యముపైకి దండయాత్ర చేసెను. అప్పుడు ఉభయపక్ష సేనలును చాల ధైర్యముతో పోరినవి. తుదకు అశోకుడే గెల్చెను. గోదావరివరకు యావత్తు దేశమును, అతని సామ్రాజ్యములో జేరినది. కాని ఆఘోరయుద్ధములో వేలకొలది జనులు రణరంగములో హతులైరి; ఇంక నెందరికో గాయములుతగిలి, యెన్నియో కుటుంబములు దుఃఖము పాలైనవి. ఇట్టియుద్ధముల భీభత్సదృశ్యములను చూచుట రాజులకు మామూలే. అశోకు డిదివరలో మధ్య పశ్చిమము లందెన్నియో యుద్ధముల జేసి యుండెను. కాని ఈకళింగ యుద్ధముతో ఆయన హృదయము కరగినది. అంతటినుండి రక్తపాతమును హింసాచర్యలను చేయనని అమహనీయుడు వ్రతముపూనెను కనుక తక్కిన దక్షిణదేశము నశోకుడు సేనతో ముట్టడింప లేదు.

అశోకుని యీదృక్పథముకును తక్కినవారిదానికిని చాల భేదము గల్గినది. అంతట ప్రపంచచరిత్రలో క్రొత్తయుగమేర్పడినది. అశోకుడప్పటినుండి ప్రజాక్షేమమే తన యాదర్శముగ బెట్టుకొనెను. దేశమంతటను రాకపోకల సౌకర్యముకై చక్కని

విశాలమైన రస్తాల నిర్మించి, వాటి ప్రక్కలను జనుల సౌకర్యముకు చెట్లు పాతించెను.♦ సత్రములును, వసతిగృహములను కట్టించెను. నూతులు కాలువలు చెరువులు త్రవ్వించి, దేశమంతటను మంచి నీటి సదుపాయము గల్గించెను. వ్యవసాయ వ్యాపారముల సౌకర్యము గల్గించెను. ఆరోగ్య సదుపాయముల పెంచ్చించెను. విద్యాబోధకును జనుల అజ్ఞానము పోగొట్టుటకును కట్టుదిట్టముల జేసెను. జనులందరును అహింసను నీతిని అవలంబించవలెనని, అక్రమముగ ఎట్టి హింసాచర్యలను చేయకూడదని, ప్రజలందరిని ఆజ్ఞాపించెను. ప్రజలలో పరస్పరమైత్రి యేర్పడుటకు ప్రత్యేకపు యేర్పాటులు జరిగించెను. శిల్ప వ్యాపారములగూడ వృద్ధిజేసి జనులకు జీవనోపాధి గలిగించెను.

అశోకుడు అహింసాప్రవర్తకులగు బౌద్ధ భిక్షువులకు బౌద్ధ సంస్థలకు చైత్య విహారాదులకు ద్రవ్యాది సహాయము చేయుచు, కొంతకాలముకు బౌద్ధధర్మమవలంబించెను. కాని, ఆయన తాను బౌద్ధుడనని బహిరంగముగ చెప్పుకోలేదు. దానిని హిందూమతముగనే భావించి యుండును: ఆయన సాంప్రదాయిక హిందువులందును సమభావమునే చూపెను.

సాధ్యమైనంతవరకు జాతివిభేదములను కులకక్షలను పోగొట్టుటకే యత్నించెను.* ప్రజల సుఖమును హితము తనవియని ఆయన భావించెను.

అశోకుడు ఆయాప్రాంతపు లిపిలో తన సిద్ధాంతము నీతి ప్రజలకు తెలియునట్లు అహింసా సూత్రములను విశాలమైన పెద్ద

♦ ఉష్ణమగు మన దేశమందు రోడ్లకు రెండుప్రక్కలను చెట్లు బాటసారులకేగాక, పశుపక్ష్యాదులకును ఎంతో యుపయోగకరములు. అవి ఆర్థికముగను లాభకరములు. ఆపద్ధతిని కొందరు తరువాత రాజులును అవలంబించినారు.

* ప్రజాసుఖేసుఖం రాజ్ఞః, ప్రజానాంచ హితే హితం|
నాత్మప్రియం హితం రాజ్ఞః, ప్రజానాంతు ప్రియంహితం.
(అర్థశాస్త్రము)

పెద్ద శిలాస్తంభములపైన అందరికిని తెలియునట్లు చెక్కించెను. ఇవి స్థిరమై తరతరముల వారికిని అహింసావశ్యకతను బోధించినవి. ఇవిగాక చాలచోట్ల చిన్న స్థంభములగూడ కట్టించి, వాటిపైనను తన యుపదేశములను తెలియపర్చెను. ఇందు కొన్ని నేటికిని నిల్చియున్నవి. ముఖ్య శాసనములలో నొకటి కళింగశాసనము. దీనిలో, అశోకుడు కళింగయుద్ధములో చూచిన రక్తపాతమును, అప్పటినుండి ఆయన అహింసావ్రతము పూనిన సంగతిని తానిక నవలంబించు ధర్మసిద్ధాంతములను ఉదహరించెను. *

అశోకుడు అహింసా ధర్మవ్యాప్తికి ఇంకను చాలవిధముల యత్నించెను. ఆయన తక్షశిల, కాశి. సారనాథం, నలాంద, రాజగృహ, మొదలగుచోట్ల బౌద్ధధర్మము ఉన్నతవిద్య విజ్ఞానము, వృద్ధియగుటకై, ఆవిద్యాసంస్థలను నెలకొల్పి విహారాదులను గొప్ప విద్వాంసులను పోషించెను. ధర్మాభివృద్ధికై ఇతరులను దానము చేయునట్లు ప్రోత్సహించెను. సామాన్యప్రజల వాడుకభాషయగు పాలీలో వాఙ్మయవృద్ధి చేయించెను. బుద్ధునిచరిత్ర వృత్తాంతములకు బోధలకు సంబంధించిన వాఙ్మయమును పాటలీపుత్ర పురములో పండితసభ ద్వారా పరిష్కరించి, నిర్ధారణ చేయించెను.

ఆయన బౌద్ధమతమునకు అహింసాధర్మమునకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యమిచ్చెను, బౌద్ధమతవ్యాప్తికై అన్ని ప్రాంతములకు విద్వాంసులగు ప్రచారకుల బంపెను. విదేశములకు, దక్షిణప్రాంతములకు రాయబారుల నంపెను. అశోకుడు ధార్మికచక్రవర్తి అని అప్పటి నాగరిక దేశము లంతటను పేరుగల్గినది. కనుక ఆయన ప్రతినిధులను ఆయా దేశముల రాజులు తమ రాజధానులందుంచుకొని విశేషముగ గౌరవించిరి. తమ రాజ్యములందు బౌద్ధమత బోధకు భారతశిల్ప ప్రచారమునకు తగు అవకాశమిచ్చిరి. ఆర్యబౌద్ధ

* కళింగశాసనమేగాక ఆంధ్రరాష్ట్రంలో భట్టిప్రోలు, జగ్గయ్యపేట, ఈ మొదలగుచోట్ల నిర్మించిన శిలాశాసనములు ప్రసిద్ధములు.

సంస్కృతి అప్పుడు దక్షిణదేశమందును చీనా, గాంధారాది దేశములందును ఇంకను పశ్చిమమున సిరియా, పాలస్టీన్ వరకుకూడ వ్యాపించినది. ఆయన సూనువగు మహేంద్రుని, తన సోదరియగు "సంఘమిత్ర" ను సింహళమునకు పంపెను. బౌద్ధధర్మమే గాక పాలీభాషయు అప్పుడక్కడ వ్యాపించినవి. (నేటి సింహళ భాష పాలీకి పరిణామమే)

బలీయులు, ధీరులు, అవలంబించినప్పుడే అహింసాతత్వము బాగుగ శోభించి, వ్యాపించుననుటకు అశోకుని జీవిత చరిత్ర ప్రబలనిదర్శనము. అతడు మహా చక్రవర్తియైనను అతని భౌతిక సామ్రాజ్యముకన్న ధార్మిక సామ్రాజ్యమే అధికమై భారతదేశమంతటికేగాక, రమారమి అప్పటి నాగరిక ప్రపంచమంతటికిని వ్యాపించి, లోకమునకు అమితోపకారముగల్గించినది. ఇట్టిలోకోత్తరుడగు మహారాజు ప్రపంచమందు మరి యెప్పుడును ఎక్కడను జనించలేదని హెచ్. జి వెల్సు మున్నగు పాశ్చాత్య విద్వాంసులును నిర్ణయించియున్నారు. ఇట్లాయన సుమారు 40 ఏండ్లు చక్కగ పాలించి ప్రజల సంతుష్టులను ఉదారులనుజేసి చనిపోయెను.

అధ్యాయము 20.

—♦ బౌద్ధ కావ్య సాహిత్యము ♦—

ఆ కాలపు కథా వాఙ్మయమందును అహింసా ప్రబోధ మున్నది. ఇది కాంతాసమ్మతముగ నుండుట సహజము♦ బౌద్ధ వాఙ్మయమందిట్టివి చాల యేర్పడినవి. చాల వరకివి పాలీభాషలో నున్నవి; కొన్ని సంస్కృతములోను కలవు. క్రీ॥ శ॥ 2 వ శతాబ్ద ఆరంభమున అశ్వఘోషుడను మహాయానపక్షపు బౌద్ధకవి చాల గ్రంథముల రచియించెను. వీటిలో సంస్కృతమందలి "బుద్ధ చరిత్రము, సౌందర నందము'' ప్రధానమైనవి. ఇవి ఆలంకారికుల మహాకావ్య పద్ధతిని రామాయణమునుపోలి వ్రాయబడినవి. బుద్ధ చరిత్రములో అహింసా ప్రవక్తయగు బుద్ధదేవుని జీవిత చరిత్రయు బోధలును అనేక కథలతో మనోహరముగ వర్ణింపబడినవి. ఆయన జీవదయాపరుడై చేసిన ప్రజోపకారములగు పనులను, అహింసా ప్రచారమును సముచితముగ వివరించినారు.* "సౌందర నందము" లో ముఖ్యపాత్ర "నందుడు'' ఇతడు బుద్ధుని సవతి తమ్ముడు; తన భార్యయైన సుందరియందు అపరిమిత ప్రేమగల్గి తన సాంఘిక ధర్మమును మరచెను. సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై మొదట నందునికిని పిమ్మట సుందరికిని విశ్వప్రేమతత్త్వము బోధించి, వారిని శ్రమణ

♦ ఉపదేశము మూడు విధములుగ నుండవచ్చునని అలంకారికులందురు 1 ప్రభుసమ్మితము, అజ్ఞారూపమై, ధర్మంచర, మొదలగు వేదవిధులవంటివి. 2 సుహృత్సమ్మితములు- మహాభారతాదులవలె హింస చేయుటయు, అధర్మమును హానికరమెట్లగునో నిరూపించి నచ్చచెప్పుట. 3 కాంతాసమ్మతములు. ప్రత్యక్ష బోధగ నుండక కథలద్వారా ఆయాజనుల అనుభవమును తెలుపుచు చదువరుల హృదయముల ధ్వనిద్వారా నైతికభావము గల్గించుట, ఇదే ఉత్తమపద్ధతియందురు.

* ఈకథను శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వర కవులు ప్రబంధముగను, మరికొందరు వచనముగను ఆంధ్రీకరించినారు. వీటిలో శ్రీ. చా. దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్య చౌదరిగారి బుద్ధపురాణములోను బుద్ధుని జీవితకథ యంతయు ఆయన బోధలును కలవు.

శిష్యులుగ జేసుకొన్న కథ యిందు విపులంగా వర్ణింపబడినది. ఈగ్రంథములో విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రపు ధర్మము సమయోచితముగ సూచితము.* కుటుంబప్రేమకన్న విశ్వప్రేమయే అన్ని విధములను ప్రశస్తమనుటే యిందలి ముఖ్య సిద్ధాంతము. పాలీలోని కథాగ్రంథము లన్నిటిలో పెద్దది "బృహత్కథ" దీనిని "గుణాఢ్యు"డను విద్వాంసుడు రచించెను. అతడు ఆంధ్ర సామ్రాజ్యపు ప్రతిష్ఠాన ప్రాంతములోని "సుప్రతిష్ఠిత" మను పురమందొక బ్రాహ్మణయువతికొక నాగరాజన్యునివల్ల జనించెను; ఆంధ్రచక్రవర్తియగు శాతవాహనుని మిత్రుడై, కొంతకాలమతని మంత్రియైనాడట♦ అతడీ గ్రంథమును అప్పుడు పైశాచీ భాషలో వ్రాసెను. ఈమహాగ్రంథము ఏడులక్షల శ్లోకములదై; 7 భాగములుగ విభజింపబడెను. అప్పటికి జనులలో వ్యాపించిన చిత్రకథలన్నీ యిందులో చేరినవి: ఈగ్రంథమంతయు దొరికియుంటే అప్పటి ఆంధ్రసామ్రాజ్యపు దేశపరిస్థిలు, అప్పటి సంస్కృతి సాంఘిక విశేషములు బాగుగ తెలిసియుండేవి. గ్రంథకర్త యీ రచనను శాతవాహనునికి వినిపించగా, అతడు "ఇంతటి మహాగ్రంథమును పైశాచిలో వ్రాసినారే" అని మొదట చులకన జేసెనట. అంతట తన శ్రమ వ్యర్థమైనదని గుణాఢ్యుడు నిరుత్సాహపడి, ఏకాంతముగ ఊరిబయట ఆమహాగ్రంథపు ఒక్కొక తాళపత్రమును చదివి, అగ్నిలో బడవేయుచుండెనట. ఈసంగతి శాతవాహనుడు విని వెంటనే వచ్చి ఆపుచేయించెను. కాని అప్పటికి 6 భాగములు దగ్ధమై 7 వ లక్ష మాత్రమే మిగిలెనట, అదియు చాల విపులమే. పంచతంత్రము హితోపదేశము మొదలగు సంస్కృత గ్రంథముల కథలు బ్రిహత్కథలో నున్నవి

* ఈపాత్రలనే తీసుకొని కథలో మార్పుచేసి ఈ పేరుతోనే శ్రీ పింగళ లక్ష్మీకాంతంగారు, కా. వెంకటేశ్వరరావుగారు ఆంధ్రములో చక్కని ప్రబంధము రచించినారు.

♦ కథాసరిత్సాగరం, 1 వ లంబకం 6 తరంగం చూడుడు.

అందుకొన్ని తరువాత పారసీ, గ్రీకు భాషలకును వాటి నుండి ఇప్పుడు ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి వగైరా భాషలలోనికిని తర్జుమాయై Aesop's Fables మొదలగు పేరిట పాశ్చాత్య లోక మంత టను అమలులోనున్నవి. మనదేశమందు కాళిదాసు విక్రమోర్వ శీయముకు సుబంధువు వాసవదత్తకు, హర్షుడు నాగానందాది నాట కములకు, భవభూతి మాలతీమాధవముకు, విశాఖదత్తుడు ముద్రా రాక్షసముకు, తీసుకొన్న కథావస్తువులు బృహత్కథలోనున్నవే, ఈబృహత్కథకొక సంగ్రహమును క్షేమేంద్రుడు రచించెనట.♦ కాని, అది అతి సంగ్రహముగనున్నదని దానిభావమంతను క్లుప్త ముగ సోమదేవకవి "కథాసరిత్సాగర" మను పేర సంస్కృతములో కొద్దిమార్పులతో రచించెను. బృహత్కథ మూలము యిప్పుడు ఖిలమైపోయినది.

ఈ మహాగ్రంథమందలి కథలను శ్రీ శివుడు పార్వతీదేవికి రహస్యముగ జెప్పెనట. అనుచరుడగు పుష్పదంతుడు చాటునుండి విని, శప్తుడై, భూలోకమందు మాల్యవంతునిద్వారా గుణాఢ్యు నికి తెల్పిరట. ఇందలి వత్సరాజుకథలు, కాకోలూకకథ, బ్రాహ్మ ణుడు మేక, వగైరా కథలు, నందరికిని తెలిసినవే. వత్సరాజు ప్రద్యోతుని కొమార్తె యగు వాసవదత్త నెత్తుకొనివచ్చి, పెండ్లి యాడెను. అతడు ఉదయనుడని ప్రసిద్ధుడై కౌశాంబినుండి గొప్పరాజ్యము పాలించెను. అతని కొడుకు నరవాహనదత్తుడనేక కష్ట సుఖముల పాలైనాడు. ఇదే ముఖ్యకథ. ఇందులో తక్కిన అవాంతరకథలు సందర్భోచితముగ చేర్చబడినవి. ఇందలి కొన్ని కథలు అహింసాతత్వమును ధ్వనిరూపముగ బోధించును. అందు రెండు మూడింటిని గమనింతము.

♦ ఇదిగాక బుధస్వామి అను కవి దీనినుండియే శ్లోకసంగ్రహమను సంస్కృత గ్రంథము తయారుచేసెను. దీనికిని కథాసరిత్సాగరముకును కొన్ని చోట్ల కథలలోను భేదమున్నది.

—• జీమూతవాహనుని చరిత్ర‡ •—

హిమాలయపు కొండలలో ఒక చిన్నరాజ్యమందు జీమూతకేతువను రాజుండెను. ఆయనకు జీమూతవాహను డేకపుత్రుడు. ఈతని భూతదయ అపారమైనది, అతడు యువరాజై ప్రజలను సుఖపెట్టుటకే నిరంతరము కష్టపడుచుండెను. ప్రజలు దుర్భర దారిద్ర్యములో బాధపడుచుంటే తనవంటి కొద్దిమంది రాజరికమందు విభవమనుభవించుట అతని కిష్టములేదు. ఆరాజు నింట వంశానుగతమగు కల్పవృక్ష ముండెనట. దానిని జీమూతవాహనుడు నిర్వ్యాజ ప్రేమభక్తులతో సేవించెను. అంత నాదేవతరువు ప్రసన్నమై, "నీకేమి కావలె, కోరుము" అని యడిగెను. అతడు తనస్వంతమున కేమీ కోర లేదు, ఈభూమియంతను దరిద్రత లేకుండ జేయుము; నిన్ను లోకమునకిచ్చినాను నీసహాయము లోకమంతకు చేయుము అని కోరెను.*

అట్లే అందరికిని సమృద్ధి గల్గినది. "దయాళువగు జీమూతవాహనుని ఔదార్యముననే యిట్లైనది; అతడు బోధిసత్వపు అంశమే'' అని అందరును శ్లాఘించిరి.* కాని, రాజుగారి జ్ఞాతులు మాత్రమసూయావిష్టులై, ఆరాజ్యాధికారము హరింపవలెనని, వారు రాజుతో కయ్యముకు కాలుదువ్విరి. యుద్ధము తప్పనట్లుండెను. జీమూతవాహనుడాసంగతి గ్రహించి, "యుద్ధము జననాశకము, రాజ్యముకై రక్త పాతము చేయవద్దు. జ్ఞాతులే రాజ్యము పాలింపనిమ్ము" అని తండ్రితో చెప్పి, తాను రాజ్యమువదలి, వనము జేరెను; అంతట తండ్రియు అతని ననుసరించెను. ఇట్లు బుద్ధునివలె అఖండత్యాగముచేసి, జీమూతవాహనుడు మలయాచలము కేగి, అక్కడి ప్రకృతి దృశ్యములో నిమిడియున్న ఈశ్వర మహత్వ

‡ కథాసరిత్సాగరం 4 వ లంబకం, 2 వ తరంగం

* ఆదరిద్రాంకురుత్వేతేఁపృథివీ మఖిలాంసఖే స్వస్త్యస్తు తేప్రదత్తోసి, లోకాయ ద్రవిణార్థినే. (కథాసరిత్సాగరం)

* దయాళుర్బోధిసత్వాంశో కోఽన్యోజీమూత వాహనాత్ ।
కస్మైయాదర్థిసార్థకల్ప్తమపికల్పద్రుమంకృతీ॥ (కథాసరిత్సాగరం)

మును గ్రహించుచు ఆనందించుచు, తండ్రికి సేవ చేయుచుండెను. కొంతకాలమున కక్కడ విద్యాధరరాజు కొడుకగు మిత్రావసునితో నతనికి స్నేహమేర్పడెను. మిత్రావసుని చెల్లెలు "మలయవతి" ఆశాంతప్రదేశములో అద్భుతముగ గానము చేయుచుండెను. అంతట వారిద్దరికి పరస్పర ప్రేమగల్గెను. సౌమ్య తేజోవంతుడగు జీమూతవాహను డిట్లు విద్యాధరరాజు కల్లుడైనాడు. కాని, అత డాకొండలందే యుండెను.

ఇట్లుండగా ఒకనాడొకమూల నొక నాగస్త్రీ యేడ్చుచుండెను; తన కొడుకును వెనుకకు లాగుచుండెను. ఏమని యడుగగా ఆమె తనకథ నిట్లుచెప్పెను. "కశ్యపునికి కద్రూ, వినతలని యిద్దరు భార్యలు. సూర్యుని గుర్రపుతోక నల్లదని కద్రువు, తెల్లదని వినత, తగువులాడిరి: ఓడినవారు రెండవవారికి దాసిగ నుండవలెనని పందెము వేసుకొనిరి. అది నిజముగా తెల్లదే; కాని తల్లిపంతము నెగ్గించుటకు కద్రువు పిల్లలగు నల్లని కాలసర్పములు ఆపరీక్షాసమయమందు ఆగుర్రపుతోక నంతను గట్టిగ చుట్టుకొనెను. కనుక పందెములో వినతయోడి, కద్రువుకు దాసియైనది. వినత కొడుకగు గరుడుడు ఆసర్పములను మోయవలసివచ్చెను. ఈస్థితి అతికష్టముగ నుండెను. ఈదాస్యమునుండి విముక్తి యెట్లని అడుగగా, స్వర్గమునుండి ఒకసారి అమృతభాండము తెచ్చి నాపిల్లల యెదుట పెట్టుము ; అట్లు జరిగినవెంటనే మీకు దాస్యమునుండి విడుదల" యగు నని కద్రువు తనసర్పముల కోరికపైని చెప్పెను. తల్లి మోక్షముకై తానాపని చేసెదనని, అమిత బలుడైన గరుడుడు ఎగిరి, స్వర్గముజేరి, ఇంద్రునాశ్రయించి, మనవిచేసెను. హింసాత్మకులగు సర్పజాతి కమృతము పోయుట నరజాతికి ప్రమాదకరము ; ఐనను కొనిపొమ్ము, కాని అక్కడ నిలవయుంచుటకు వీలులేదు." అని చెప్పి యింద్రుడు, ఆయమృతభాండపుమూతిపైన గట్టి దర్భల నల్లియిచ్చి వెంటనే మరొకభటుని మరొక భాండముతో వెంటనే అమృతమును తెమ్మని పంపెను. ఎంతోకష్టపడి

గరుడుడద్భుతబలముతో నెగురుచువచ్చి, ఆభాండమును కద్రువు నాగులున్నచోట బెట్టెను. వెంటనే వినతకు కద్రువు విడుదల యిచ్చెను. అంతట నాగములు స్నానముచేసి వచ్చెను. యీలోగా అందలి యమృతము నింద్రభటుడు తీసుకపోయెను. అమృత భాండమును తొందరతో నన్నిప్రక్కలనుండియు నాకబోయినవి. తొందరలో దర్భల యల్లిక తగిలి వాటి నాలుకలు తెగి, ద్విజిహ్వములైనవి* ఇన్నాళ్లు తనను తల్లిని హింసపెట్టిన సర్పముల నాహారముగ తినుటకు గరుడుడు దేవతలయొద్ద వరము పొంది నాగులన్నిటిని నిరంతమును చంపదొడగెను. అంతట నాగజాతి నశించుచున్నందున రోజుకొక నాగముచొప్పున గరుడునికి నాగరా జొప్పగించుటకు, గరుడుడట్టి నాగమునుమాత్రము చంపి తినుటకును, రాజీ జరిగినది. ఆప్రకారం, రోజుకొక నాగమీ కొండ కొనను నిల్చును. గరుడుడిక్కడనే తిని వాటి యెముకలమాత్ర మిక్కడ విడుచును. అదే ఆ తెల్లని యెముకలగుట్ట; యీరోజున నాకొడుకు దే వంతు, నాకొక్కడే కొడుకు; అందువల్ల నాదుఃఖ మాగుటలేదు." "అని నాగస్త్రీ చెప్పి యేడ్చెను. సహజముగ దయాశీలుడగు జీమూతవాహను డీశోకకథవిని, ఆనాగుని రక్షింప నిశ్చయించెను; కాని, ఎట్లు? అతడా నాగ యువతిని తల్లిని వెనుకకు పొమ్మని పంపి, వధ్యచిహ్నమగు రక్తాంబరమును తానే ధరించి, మనిషి ఆనవాలు తెలియకుండ ఆకొండ చివర నాగము వలె చుట్టుకొని పండుకొనెను. రివాజు ప్రకారం గరుడాస్త్రల మందు పైనుండి వ్రాలి, రక్తాంబరము క్రిందనున్నది మామూలు వలె నాగమనియెంచి, ఉక్కుమేకులవంటి తన ముక్కుతో గట్టిగ పొడిచెను; రక్తప్రవాహమారంభించెను. మాంసము మరొకరీతి నున్నదని సందేహించి, గరుడుడు వస్త్రము తీసి చూచెను. అంతట ప్రమాదము జరిగినదని గ్రహించి, గరుడుడు వెంటనే జీమూత వాహనుని "మీరెవరు నేను తెలియక మిమ్ము పొడిచినాను" అని

* ఇప్పటికిని సర్పములన్నియు ద్విజిహ్వములని కవి సంప్రదాయము.

విచారముతో నడిగెను. ఎవరైననేమి తినుమని జీమూతవాహను డెంత జెప్పినను, అట్లుచేయక, గరుడుడు నిజస్థితిని తెలుసుకొనెను. అంతట గరుడుడు తాను అట్టి దయాశీలుని రక్తము కార్చినందుకు మహాపాపము చేసినానని, క్షమించి తన పాపముకు నిష్కృతి గల్గింపుమని ప్రార్థించెను. ఇకముందెన్నడు ఇట్లు నాగముల జంపకుండ వాగ్దానము చేయుమని జీమూతవాహనుడుకోరి, గరుడునిచే నట్టి వాగ్దానము చేయించుకొనెను. అప్పటినుండి గరుడుడు నాగులను వ్యర్థముగ హింసించుట మానివేసెను. యీలోగా రక్తస్రావము హెచ్చి, జీముతవాహనుడు నీరసించెను. అప్పుడు జీమూతవాహనునిభార్య, తండ్రి, బావమరిది వగైరాలు అతనికై వెదకుచు వచ్చి, అతడు మరణాసన్నుడైనాడని శోకించి, దేవుని ప్రార్థించిరి. జీమూతవాహనుని లోకోత్తరత్యాగముజూచి, గౌరీదేవి వెంటనే అక్కడ ప్రత్యక్షమై, అతని గాయములు పోయి ఆరోగ్యము గల్గునట్లు చేసెను. గౌరీదేవి "జీమూతవాహనా, నీ ఆత్మార్పణము అద్భుతమైనది. ఇట్టి ఆదర్శత్యాగము దుర్లభము. నీవు కోరు వరమిచ్చెదను'' అనెను. ఇదివరలో ఆకొండపైన చచ్చిన నాగులన్నియు పునరుజ్జీవితమగునట్లు జీమూత వాహనుడు కోరెను. అట్లు పార్వతీదేవి జరిగించెను.

ఈకథలో మానవునిలో నెంత త్యాగశక్తి సాధ్యమగునో అంతయు కనపర్చబడినది. ఆత్మార్పణచేసియైనను దీనుల రక్షించుట ఉత్తమ ధర్మమను సంగతిని, ఈకథనుండి మనము గ్రహింపదగును. జీవరక్షణ మన్నిటికన్నను గొప్పది. (ఈకథనే హర్ష చక్రవర్తి నాగానంద రూపముగ రచించెను). విద్యాధరులందరి కోరికపైన జీమూతవాహనుడు తుదకు విద్యాధర రాజయినాడని గూడ చెప్పబడినది. జ్ఞాతి కలహమువల్ల యుద్ధముకు సిద్ధమై వేలకొలది జనులకు మరణము గల్గించుట చాలతప్పు. "రాజత్వమొక కరిజన్మ హక్కుకాదు; అది ప్రజలనుద్ధరించుట కుద్దేశించిన ధర్మబాధ్యత

మే" అని గ్రహించిరే. జీమూత వాహనుడు రాజ్యాశ లేకుండ, దేశపు శాంతస్థితి కాపాడెను. అట్టి మహనీయునకే రాజ్యపాలనమును ప్రజాభిప్రాయముద్వారా భగవంతుడిచ్చుట సహజమే.

— వణిక్పుత్ర కథ§ —

వితస్తా నదీతీరమందు తక్షశిలా నగరము వెలయుచుండెను. ఆప్రాంతపురాజగు కళింగదత్తుడు ఆనగరమునుండిపాలించుచుండెను. ఆపురములో వితస్తాదత్తుడను వర్తకుడుండెను; అతడు బుద్ధదేవుని శిష్యుడు; అతడు విద్వాంసులగు బౌద్ధశ్రమణకులను గౌరవించుచు, బౌద్ధధర్మవ్యాప్తికై సహాయముచేయుచుండెను. అది అతని కొడుకగు "రత్నదత్తుని కిష్టములేదు. తండ్రి నతడు తరుచు నిందించుచు వేధించుచుండెను, తమ విహారములందు నిమ్నజాతీయులను గూడ కలుపుకొనుచు జాతి సాంకర్యముచేయు శ్రమణకుల నాదరింపకూడదు, వారు బ్రాహ్మణులకు ప్రత్యేక గౌరవమీయరు. అందువల్ల ధర్మభంగమగును, అని కొడుకువాదము. "ధర్మమొక కక్షది. వర్ణపుదికాదు, బ్రాహ్మణులకును కామ క్రోధాదులు, ద్రవ్యాసక్తి ఉండకూడదు. ఇప్పుడు బౌద్ధధర్మము ప్రజాసామాన్యమునకు మేలుచేయునది; అది అహింసను, పరోపకారమును బోధించును. అట్టి మతమందభిమానముంచుట అధర్మముకాదు" అని తండ్రి చెప్పెను♦ కాని, కొడుకు పూర్వసంప్రదాయమే పవిత్ర

---

§ కథా సరిత్సాగరం, 6 వ లంబకం, 1 వ తరంగం

"తక్షశిల" పంజాబులోని విద్యాకేంద్రమగు నగరముగను రాజధానిగను పూర్వముండెను

♦ బ్రాహ్మణ్యమపితత్ప్రాహుః యద్రాగాది వివర్జితం । సత్యం దయాచ భూతేషు నవృథా జాతి విగ్రహః॥ కించ వర్ణ్యత మేతత్తు సర్వభూతాభయప్రదం... భూతేష్వభయదానేన నాన్యాచోపకృతిర్మమ । తదహింసాప్రధానస్మిన్ వత్స మోక్షప్రదాయిని, ధర్మేనేతిరతిశ్చేన్మే, తదధర్మోమమాత్రకః॥

కథాసరిత్సాగరం- 6 వ లం. 1 వ త్ర

మనుచు తండ్రిని మరింత బాధించెను. బాధపడలేక తండ్రివచ్చి రాజుతో చెప్పుకొనెను. రాజు కొడుకును పిలిపించి బోధించెను; కాని అతడు పట్టుపట్టెను. అంతట రాజు కోపము వచ్చినట్లుండి "నీవు గొప్ప నేరము చేసినావు, నీకిందుకు శిక్ష ఉరియే. కాని నిన్ను రెండు నెలలవరకు ఉరితీయరు అంతవరకు నీవు తండ్రి యింటివద్దనే ఉండవచ్చును" అని రత్నదత్తుని తండ్రియింటికి పంపెను.

ఆరోజునుండి అతనికి తన చావుసంగతియే జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను. అన్నపు హితవు పోయినది. ఆ రెండు నెలలును అతడు బెంగపడి తిండి తినలేకపోయెను. అంతట రాజతనిని రప్పించెను. "ఏమి, నీవిట్లు చిక్కి శల్యమైయున్నావు. నేను నిన్నింతవరకు అన్నము తినవద్దన్నానా ?'' అని రాజడిగెను. "మీరు నాకు మరణశిక్ష చెప్పినప్పటినుండి నాకు అన్నము రుచిగలేదు ; నాకు మతిపోయినది ; చావు నాపైన బడుచున్నట్లున్నది" అని రత్నదత్తుడు దీనముగ జవాబిచ్చెను. అప్పుడు "అబ్బే, నీకు నిజంగా మరణశిక్ష లేదు, మృత్యుభయ మెట్టిదో నీకు తెలియుటకే అట్లంటిని" అని రాజు చెప్పెను. "మృత్యుభయముపోయి మోక్షము గల్గించుటకే బౌద్ధధర్మ ముపయోగించును. అహింసయు పరోపకారమునే పరమార్థమెనవి, రక్షకములు ; వాటికై యత్నింపవలెను ; కనుక, నీ తండ్రి ధోరణిలో తప్పు లేదు'' అని బోధించెను. అంతట వణిక్పుత్రుడు బుద్ధి తెచ్చుకొని, కృతజ్ఞుడై, "నాకు నట్టి ధ్యానము గల్గింపుడు" అని కోరెను. అంతట రాజు తైలముతో నుండిన గిన్నెనొకదానిని అతని శిరస్సుమీద పెట్టించి, "దీనితో నీవీ నగరవీథులు తిరిగి రావలెను. ఐతే, ఇందొక్క చుక్కయైనను ఈ నూనె గిన్నెనుండి క్రింద జారకూడదు. అట్లు జరిగితే, నా భటులు నిన్ను వెంటనే చంపగలరు." అనియిద్దరు రాజభటులను విచ్చుకత్తులతో వెంటబంపెను. అప్పుడా కోమటిబిడ్డ అతిజాగ్రత్తతో పుర వీథులంతటను ఆగిన్నెతో తిరిగి ఎక్కడను చమురు

తొణకకుండనే చేరగల్గెను. అంతట రాజతనిని "ఏమయ్యా, పుర వీధులలో ఏమేమి జరుగుచున్నవి" అని యడిగెను. అతడు "ఏమో, నేను వీధులవైపు చూడలేదు, నాధ్యానమంతయు గిన్నెపైనే యుండినది. చమురొలుకునేమో యని ప్రాణభయముతో నుంటిని" అనెను. "చూచితివా, నీకు మరణ భయముండబట్టి ఏకాగ్రుడవై జాగ్రత్తతో మెలగితివి. ఇట్లే నీవు ఇంద్రియ వశుడవుగాకుండ స్వవిషయమందును ఏకాగ్రుడవుగనే ఉండు. ఆంతరిక ధ్యానము పెట్టుకో, అప్పుడు నీకు తత్వము తెలిసి, కర్మబంధము పోవును. యోగ్యవర్తనముంటే, మోక్షము వచ్చును" అని హితబోధచేసెను♦

నాగార్జున కథ.

ఈ గ్రంథంలో నాగార్జున కథ యొకటి గలదు. ప్రసిద్ధ విద్వాంసుడు, బౌద్ధ ప్రచారకుడు, జ్ఞాని, రాజ్యాంగ నిపుణుడు అగు నాగార్జునుడు కొంతకాలమాంధ్రదేశమందుండెను. నేటికిని "నాగార్జునకొండ" అతనికి స్మారకముగ నున్నది. ఐతే, ఈక్రింది కథలోని నాగార్జునుడు అతడో మరొకడో తెలియదు.

నాగార్జునుడు బోధిసత్వునియంశమై, చాల దయాళువై యుండెను. "చిరాయు" రాజ్యముకు "చిరాయు" అను రాజుండెను. నాగార్జునుడతనిమంత్రి, అతడు ప్రజల కన్నివిధములను న్యాయము జరిగించుచుండెను. లోకోపకారముకై, నాగార్జునుడు బాగుగ శాస్త్రపరిశోధనచేసి, నరులకు జరామరణములు పోగొట్ట గల ఔషధపు ప్రక్రియ గనిపెట్టెను. తనరాజు కట్టి ఔషధమిచ్చి, అతని ఆయుస్సు హెచ్చించెను. అప్పుడు నాగార్జునుని ముద్దుల

♦ ఏకాగ్రోహి బహిర్వృత్తి నివృత్తః తత్వమీక్షతే
దృష్టతత్వశ్చ నపునః కర్మజాతే నబధ్యతే॥

కథాసరిత్సాగరం. 7 వ లం. 7 వ త.

కొడుకు బాల్యమందే పోయెను. అంతట నాగార్జునుడు తన మహా దుఃఖమును భూతదయగ మార్చుకొని, తక్కినవారికి అట్టి అకాల మరణపు దుఃఖము రాకుండుటకై, అందరికి నుపయోగించు సంజీవనిని తయారుచేయు యత్నములో నుండెను. అది కొంతవరకు సిద్ధమైనది. ఇంద్రుడామాటవిని, "నరులకు మరణమే లేకుంటే లోకము గొప్ప ప్రమాదము పాలగును" అని నచ్చచెప్పి ఆప్రయత్నమంతటితో మాన్పించెను. ఇట్లతడు తయారగుచున్న ఔషధమును నేలపాలు చేసెనట.

రాజు కొడుకగు "జీవహారుడు" చాలకాలముక్రింద నే యువ రాజాయెను. కాని, తండ్రి అట్టే శతాబ్దముల కొలదిగ జీవించు చుండెను. తనకు రాజ్యాధికారమిక వచ్చునెప్పుడు? ఇట్టిస్థితికి మంత్రియే కారకుడు, కనుక అతనిని చంపుదునని తలచి, యువ రాజు మంత్రిని చంపించెను. మంత్రి దుర్మరణము సంగతి విని రాజు వైరాగ్యముతో నడవికి బోయెను. కాని, జీవహింస ప్రతి హింసకు కారణమగును గదా? నాగార్జునుని కొడుకులు రోషా విష్టులై, కొత్తగ రాజైన జీవహారుని జంపివేసిరట. ఇట్లు రాజ్యా పేక్షవల్ల తండ్రి మంత్రిని జంపిన జీవహారుని కారాజ్యముతోబాటు ప్రాణహానికూడ గల్గినది. కనుక, హింస తుదకు దుష్ఫలితమునే యిచ్చునని యీకథ సూచించుచున్నది.

అధ్యాయము 21.

స్మృతికాల సంస్కృతి.

సుమారు ఇతిహాస రచనకాలమందే ఇప్పుడున్న సంస్కృత స్మృతులేర్పడినవి. మనుస్మృతి, పరాశరస్మృతి, యాజ్ఞ వల్క్యస్మృతి, వగైరా ఆయా ఋషుల స్మృతులలో ముఖ్యము.

మనుస్మృతి‡ దీనిలోను కొన్ని శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములని కొందరి భావన; అసలు మనువు ఈ స్మృతికాలముకన్న ప్రాచీనుడు, ఆవృద్ధమనువు గ్రంథమిప్పుడు లేదు, అందలి కొన్ని శ్లోకములిప్పటి స్మృతిలో చేరియుండును.

వేదకాలమందువలెగాక, స్మృతికాలమందు వర్ణవ్యవస్థ జన్మప్రధానమగు పద్ధతి వచ్చినది. ఆ యా వర్ణములుబట్టియే వృత్తుల జేసుకొనుచుండిరి. పూర్వపు ఆర్యులు, దాసులు, రాక్షసులు, వానరులు, నాగులు వగైరా జాతిభేదములు పోయినవి. అయితే వర్ణములు మొదటి వృత్తినిబట్టి యేర్పడియుండును.

బ్రహ్మమనగా విద్య, విజ్ఞానము, దేవుడు. ఈ విషయమై ప్రత్యేక కృషి చేయువారగు మొదట సర్వము జగత్తు బ్రాహ్మమైనట్లు అందు కొందరు క్షాత్రకార్యముల జేసి క్షత్రియులైరి. కృషి వాణిజ్య పరులైనవారు వైశ్యులనిపించుకొనిరని సర్వకర్మల జేయుచు హింసానృతపరులై లుబ్ధులై శుచిత్వం వదలిన ద్విజులే శూద్రత్వమొందిరి. అని మహాభారతంలో చెప్పినారు* గీతలోను గుణకర్మలనుబట్టి చాతుర్వర్ణ్యమేర్పర్చితిమన్నారు.♦ "గుణకర్మలలో మార్పునుబట్టి శూద్రుడు బ్రాహ్మణుడగును; బ్రాహ్మణుడు నిట్లే శూద్రుడగును" అని మనుస్మృతిలో చెప్పియున్నారు§

---

‡ మన ప్రస్తుత విషయమునకు ఆయా స్మృతులలో అంతగా భేదంలేదు. ముఖ్యమైన మనుస్మృతినే చర్చకాధారముగ దీసుకోవచ్చును.

* నవిశేషోస్తి వర్ణానాం సర్వం బ్రాహ్మమిదం జగత్ | కామభోగప్రియాస్తీక్ష్ణాః క్రోధనాః ప్రియసాహసాః| త్యక్త స్వధర్మరక్తాంగాస్తే ద్విజాః క్షత్రతాంగతాః| గోభ్యోవృత్తిం సమాస్థాయ | పీతాః కృష్యుపజీవినః| స్వధర్మాన్నానుతిష్ఠంతి తేద్విజావైశ్యతాంగతాః| హింసానృతప్రియాః లుబ్ధాస్సర్వకర్మోపజీవినః | కృష్ణాశ్శౌచపరిభ్రష్టాస్తే ద్విజాశ్శూద్రతాంగతాః|| (మ. భా. శాంతిపర్వ. 188 శ్లో. 10-13)

♦ చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః (భ. గీ. 4-13)

§ శూద్రో బ్రాహ్మణతామేతి బ్రాహ్మణశ్చైతి శూద్రతాం| క్షత్రియాజ్జాతమేవంతు విద్యాద్వైశ్యాత్తథైవచ—(మనుస్మృతి. 10-65)

వివాహాదులలోను మొదట స్వేచ్ఛ యధికముగనుండి, క్రమముగ నియమములు హెచ్చినవని, కొందరి యభిప్రాయము. వంశపారంపర్యముగ ఆయావృత్తులను బాల్యమునుండి జనులలవర్చు కొనుటచే ఆయా కర్మ విద్యలందు శిల్పప్రజ్ఞ హస్తనైపుణ్యము హెచ్చెను. ఈపద్ధతియే చిరకాలముండిన తరువాత ఆయా కుల ములమధ్య వైషమ్యము విభేదములు గలినవి. శూద్రులు సేవా వృత్తి వారన్నను, చాలమంది శిల్పకళలో ప్రవీణులై వివిధవస్తు వుల నిర్మించుచుండిరి. వైశ్యులు కృషిగోరక్షవాణిజ్యముల జేయు చుండిరి. క్షత్రియులు దేశరక్షణ శాంతి స్థాపన జేయుచుండిరి. అన్నిటికన్న ఎక్కువ బాధ్యతగలది బ్రాహ్మణవర్ణము. ఆకాల మందు అన్ని దేశాలలోను, కొద్ది నేరములకును కూరశిక్షలు విధించిరి. అదియు కొంత హింసాతత్వముకు సూచకము. బ్రాహ్మ ణులు బాల్యమందే ఉపనీతులై, తల్లిదండ్రుల విడచి వనములో ఒక గురువుగారి ఆశ్రమమందు శిష్యులై, అక్కడ విద్యాభ్యాసము చేయవలెను ; వేదవేదాంగముల నిదర్శనములను నేర్చుచుండిరి. ఇంతేగాక, ప్రతి బ్రాహ్మణుడు ఏదో అభిమానవిద్యగూడ గ్రహించుచుండెను. దర్శనశాస్త్రము, ఆయుర్వేదము, ధను ర్వేదము, ఖగోళశాస్త్రము, ప్రకృతి విజ్ఞానము, రసాయనము, వాస్తువిద్య, న్యాయశాస్త్రము, ఇట్టి విద్యలలో నొకదానిలో ప్రవీణులై 24 వ యేటను విద్య పూర్తిచేయుచుండిరి. వీరట్టి విద్యలలో విశేష పరిశోధన జేసి తాము కనిపెట్టిన విశేషములను తరువాత ఇతరులకు బోధించి గ్రంథరూపమున జేయుచుండిరి. విద్యార్థులు ఆస్తి సంపర్కము లేకుండ కేవలం భిక్షవల్లనే జీవిం చుచు, నిగ్రహవంతులై అహింసాత్మకులై యుండవలెను. బ్రాహ్మణులు గృహస్థులైనతరువాతను ముఖ్యముగ విద్యనేర్పుట, ధర్మశాస్త్రనియమముల జెప్పుట, మొదలగు పనులనే జేయు చుండిరి. విశేషద్రవ్యార్జనకుద్దేశించు వ్యాపారాదుల బ్రాహ్మ ణులు చేయుటలేదు. ఆహారవిహారములందును బ్రాహ్మణులకు

నియమములు హెచ్చు. వారు అహింసాపరులుగనే యుండవలెను. తమ జీవితమును స్వార్థముకుగాక లోకోపకారముకే వినియోగింపవలెను. వారు సకాలముకు ఆశ్రమము మార్చి వానప్రస్థులు కావలెను, తుదకు సన్యాసులై ఆత్మపరిశోధకులై లోకక్షేమముకే జీవితమంతను నియోగించవలెను. వారు అహింసా, సత్య, శమ, దమాదులెప్పుడును ఆచరించవలెను ; నరులలో అప్పటి బ్రాహ్మణులవలె జంతువులలో గోవులును అహింసాస్వరూపములు. అవి సంఘమున కత్యంతోపకారులై యుండవలెను. కనుక గోవును బ్రాహ్మణుని రక్షించుట, అహింసాతత్వపు పోషణకును అప్పటి లోకపు క్షేమముకును అవసరముకనుక "గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభమస్తు నిత్యం లోకాస్సమస్తాస్సుఖినోభవంతు" అని కలిపి చెప్పినారు. ఇట్లు అహింసలో బ్రాహ్మణులకు ప్రత్యేక బాధ్యత నిచ్చినను చాలా చోట్ల స్మృతులలో అహింసా సత్యాదులు అన్ని వర్ణములవారికిని కావలెననియే చెప్పినారు. బౌద్ధబోధలో తరుచు "ధమ్మ" శబ్దము. అహింసాప్రధానమన్నారు, మహాభారతములోను "అహింసా పరమోధర్మః" అనిరిగదా ; ఇట్లే మనుస్మృతిలో "ధర్మము" నిర్వచించుటలో అహింసాదుల జెప్పినారు.*

వేదకాలమందు యజ్ఞములలో జీవహింసచేయు రివాజును మాంసభోజనముకు ఉండెనుకదా. మహాభారతకాలముకు మాంసభోజనమును బ్రాహ్మణులు మానియుందురు. అప్పటికి ఆర్యులు

---

* అహింసా సత్యమస్తేయంశౌచ మింద్రియ నిగ్రహః ఏతంసామాసికం ధర్మం చాతుర్వర్ణ్యే బ్రవీన్మనుః. (మనుస్మృతి అ 10 శ్లో- 63)

సత్యాస్తేయాదులును అహింసాపోషకములే అని గమనించవలెను.

ధృతిః క్షమాదమోస్తేయం, శౌచమింద్రియనిగ్రహం; ధీర్విద్యాసత్యమక్రోధః దశకం ధర్మలక్షణం (అ- 6-92)

యోహింసకాని......సర్వచిత్ సుఖమేధతే (,, 5-45)

యోబంధనవధక్లేశాన్ ప్రాణినాం నచికీర్షతి, సర్వస్యహితప్రేప్సుః సుఖమత్యంత మశ్నుతే. (,, ,, 46)

యద్ధ్యాయతి......యోహినస్తి నకించన (,, ,, 5-47)

చాలవరకు హిమాలయములనుండి మైదానములలో నుండిరి. ఈమహాభారతములో యజ్ఞములో జీవహింస గూర్చియు మాంస ముగూర్చియు చక్కని చర్చగలదు.

ధర్మరాజు భీష్మాచార్యులను "అహింసయే ధర్మమనిరికదా, శ్రద్ధాయజ్ఞములలో మాంసము పెట్టితే పితృదేవతలకు తృప్తి యందురు. అదెట్లు?'' అని అడిగెను. అంతట భీష్ముడు "అహింస చాల ముఖ్యమైనది. మాంసము విడిచినవారికి, వారు నెల నెలకు అశ్వమేధము చేసిన వచ్చునంత పుణ్యముండును. వారికే సర్వ ఫలములు గల్గును" అనెను.♦

మద్యమాంస భోజనముగూర్చి మనుస్మృతిలో ఒకచోట "అది దోషముకాదు, కాని వదలివేయుట ప్రశస్తము'' అన్నారు* ఈశ్లోకం ప్రక్షిప్తమని కొందరి విజ్ఞుల యూహ. ఇది వేదములందు పూర్వపు ఆచారము దెల్పిన వాటికి సమర్థనకావచ్చును.

♦ రూపమవ్యంగతామాయుః బుద్ధిం సత్వం బలం స్మృతిః............
యోయజేతాశ్వమేధేన మాసిమాసి యతవ్రతః, వర్జయేన్మధుమాంసం
చసమమేతద్యుధిష్ఠిర నభక్షయతియో మాంసం నచహన్యాన్నఘాత
యేత్। తన్మిత్రం సర్వభూతానాం మనుస్స్వాయంభువో బ్రవీత్
(మ. భా. అను శా. 115 వ అధ్యాయం)
వాజిమేధంబుకంటెను బూజనీయకర్మమందురు। మాంసభక్షణము విడుపు
వినుము చంపుటయును చంపబూనుటయు కల్మషంబులకెల్లనగ్గంబులధిప
(ఆం. మ. భా. 4 అ)
అహింసాపరమోధర్మః తథాహింసాపరంతపః। అహింసాపరమం
సత్యం యతో ధర్మః ప్రవర్తతే (,, ,, అ. 115-25)
సదాయజతిసత్రేణసదాదానం ప్రయచ్ఛతి, సదా తపస్వీ భవతి మధు
మాంస వివర్జితః (,, ,, ,,—17)
దానము ధర్మము......... అహింసా మానాకృతులుండ్రు... పెద్దల్.
(ఆం. మ. భా. 6 వ అ.)

* నమాంసభక్షణే దోషోనమద్యేనచమైథునే।
ప్రవృత్తిరేషాభూతానాం నివృత్తిస్తు మహాఫలా (,,

అనగా ఈవిసర్జన క్రమపరిణామమని సూచన. స్మృతులలో చాల చోట్ల "మాంసభక్షణమెంతమాత్రమును కూడదు ; అది జీవ హింసాకరము, నింద్యము" అని స్పష్టముగనే చెప్పినారు.‡ మరియు అంతరాత్మ బోధనను గ్రహించి, అంతరాత్మకు తృప్తికరమైన "పనులును లోక కంటకములుకాని పనులుమాత్రమే చేయవలెను" అనిగూడ చెప్పినారు.♦

అస్పృశ్యుల విషయమునుగూర్చి స్మృతులలో వచనములు సందిగ్ధముగనున్నవి. అక్కడక్కడ చండాలశబ్దము వాడినారు. కాని, ధర్మాచరణలో భ్రష్టులగువారు చండాలురగుదురనిరి. వారు ప్రాయశ్చిత్తముద్వారా మరల తమ స్వస్థితికి రావచ్చునని నిర్ణయించినారు. చాకలి, మంగలి, యీడిగ, వగైరాలు మిశ్ర జాతులనియు మరికొన్ని సంకరజాతులనుజెప్పి, నీచవృత్తులలో శ్వప చాదుల జేర్చిరి ; కాని, అనువంశికముగ చండాలురను పంచమ జాతి ప్రత్యేకవర్ణముగ నున్నట్లు వక్కాణించలేదు. వర్ణవిభాగ సందర్భములో "నాలుగే వర్ణములు: 5 వ వర్ణమనునదే లేదు" అని స్పష్టపర్చినారు * సంఘములలో పురుషులకు స్త్రీలకు సంబం ధముగూర్చియు కొంత భావభేదమున్నది. వేదకాలమందు స్త్రీల

---

‡ నాకృత్వా ప్రాణినాం హింసాం మాంసముత్పద్యతేక్వచిత్।
నచప్రాణివధస్స్వర్గః తస్మాన్మాంసంవివర్జయేత్ (,, 5-48)

♦ యత్కర్మకుర్వతోస్యస్యాత్ పరితోషోంతరాత్మనః।
తత్ప్రయత్నేనకుర్వీత, విపరీతంతువర్జయేత్ (,, 4-161)
కాయేనమనసావాచా యత్నాత్ ధర్మం సమాచరేత్,
అస్వర్గ్యం లోకవిద్విష్టం ధర్మ్యమప్యాచరేన్నతు॥
(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి అ. 1—156)

* బ్రాహ్మణో క్షత్రియో వైశ్యస్త్రయో వర్ణాద్విజాతయః
చతుర్థఏ జాతిస్తుశూద్రో నాస్తితుపంచమః (మను 10-4)
అనగా పంచమును మిశ్రజాతులవలె శూద్రమహాజాతిలో నంతర్భాగమని భావనకావచ్చు.

విషయమందౌదార్యముండెనుగదా. అట్టి భావములును స్త్రీలలో గాంధర్వాది వివాహముల జేసుకోవచ్చునని స్త్రీలను గౌరవించవలెననియు* ఉభయులు నీతిగనుండవలెననికూడ మనుస్మృతిలో చెప్పినారు. పురుషులును మొదటిభార్య యున్నప్పుడు మరల పెండ్లాడుటకు కొన్ని నిర్బంధములుండేవి. స్త్రీలు కొన్ని సందర్భములలో పునర్వివాహము చేసుకొనుటకు శాస్త్రము సమ్మతించెను§ ఆస్తి విషయములోను కొన్ని సందర్భములలో భార్యకు కొమార్తెలకు కొంతవాటా కుటుంబపు ఆస్తిలోనుంచి తీసి యిచ్చే పద్ధతి ఉండేది.♦ అందువల్ల స్త్రీసంఘము విషయమై స్మృతికర్తలగు పురుషులు ఆకాలమందు ఇప్పుడనుకొనునంత హింసాపరులుగ లేరు. దరిమిలాను పౌరాణిక సంస్కృతి దరిమిలాను ఈస్థితి చెడినది. స్మృతికాలమందు కేవలం పూర్వాచారమే జరుగవలెను. మార్పు కూడదు'' అనే భావం లేకుండా ధీమంతులగు సజ్జనులు సమయోచితమగు మార్పులు జరిగించగా, ఆప్రకారంజరిగేది. గోమేధ మాంస విసర్జనాదులీరీతినే గల్గినవి‡ తరువాత కొంతకాలమైన

---

* యత్రనార్యస్తు పూజ్యంతే రమంతే తత్ర దేవతాః అన్యోన్యస్యావ్యభిచారో భవేదామరణాంతికః, ఏషధర్మస్సమాసేన జ్ఞేయ స్త్రీపుంసయోః పరః. (మనుస్మృతి. 9-101)

§ నష్టేమృతే ప్రవ్రజితే...... నారీణాం పతిరన్యో విధీయతే,

నారద స్మృతి- అ 12-97-
(పరాశర- ,, 4-2)

♦ యదికుర్యాత్సమానాంశాన్ పత్న్యః కార్యాః సమాంశికాః
పితురూర్ధ్వం విభజతాం మాతాప్యంశంసమం హరేత్ | అసంస్కృతాస్తు సంస్కార్యాః భ్రాతరః పూర్వసంస్కృతైః| భగిన్యశ్చ నిజాతంశాత్ తత్వాంశంతు తురీయకం .(మనుస్మృతి)

‡ అస్వర్గ్యం లోక విద్విష్టం......మాంసదానంతథా శ్రాద్ధే......
గోమేధంచ తథామఖం......ఇమాన్ ధర్మాన్ కలియుగే వర్జ్యానాహుర్మనీషిణః (బృహన్నారదీయం- 22-16
సమయశ్చాపి సాధూనాం ప్రమాణం వేదవద్భవేత్]
ఆదిత్య పురాణవచనం

మీఁదటను కాలానుసారముగ ఆచారముల మార్పుపద్ధతి పోయిన దని చూడఁగలము. కాని, స్మృతులకాలములో యేర్పడిన నియమములు అప్పటి సంఘావసరములనుండి ధీమంతులేర్పర్చినవి ; అవి అధికార వాంఛవల్లనే హింసాప్రవృత్తితో బ్రాహ్మణుల స్వలాభముకే చేసిరని చెప్పు పరిపాటిగలదు. తరువాత కాలానుసారముగ మార్పులు జరుగనందున ఆ ప్రాచీన నియమములు దరిమిలా కాల పరిస్థితికి సరిపోక బాధించినవి. స్మృతికర్తలు అప్పటి నియమములు అధికారవాంఛతోనే చేసిరను వాదము సవ్యముగతోచదు. స్మృతి కాలమందలి దార్శనిక వాఙ్మయముగూడ సూక్ష్మముగ గమనింతము.

అప్పటి ధార్మికవేత్తలు ఉపనిషత్తు వగైరాలలోని భావములు సులభముగ శిష్యులందరును జ్ఞప్తియందుంచుకొనునట్లు ప్రతి శాస్త్రమునకును సూత్రవాఙ్మయముగూడ రచించిరి.‡ వేదాంత భావములకు బాదరాయణసూత్రము లేర్పడినవి. ఇవి విద్వాంసులు చాల పవిత్రముగ నెంచుదురు. తరువాత వచ్చిన హిందూ మతకర్తలీ వేదాంతసూత్రములపైన విపులమైన వ్యాఖ్యానములు రచించినారు. ఈ నిశ్శ్రేయస సిద్ధికి పరిశుద్ధజ్ఞానము కావలెను. "భగవంతుడు సర్వభూతవ్యాపి ; లోకరక్షకుడు ; ఆత్మలన్నియు ఈశ్వరీయములే, ఆత్మజ్ఞానముగల్గి ఈశ్వరేప్సితమగు సర్వభూత హితము గల్గించుట మోక్షసాధనము.'' అని ఉపనిషత్తులవలె వేదాంతసూత్రములలోను చెప్పినారు (కాని ఈసూత్రములు అతి గూఢములు; అవి సామాన్యులకు దుర్బోధములు) ధర్మమనగా అభ్యుదయము (=లౌకిక క్షేమము) నిశ్శ్రేయసము (=అలౌకికమగు ఆత్మ క్షేమము) ఈ రెంటికిని సాధకమని కణాదమహర్షి నిర్వచించెను.*

---

‡ అప్పటికి చాల పూర్వమునుండి లేఖనము భారతీయులకు తెలిసినదే, వ్యాపారాదులకు వ్రాతవాడుకయుండెను. కాని ధార్మికభావములు వ్రాతలో తారుమారు కావచ్చునని వల్లనద్వారా ముఖస్థము చేయుటే ప్రశస్తముగ ఎంచబడెను.

* యతోఽభ్యుదయ నిశ్శ్రేయససిద్ధిః సధర్మః. (వైశేషికసూత్రము)

ఈశ్వర ప్రేమను బోధించుచు భక్తిసూత్రములును ప్రత్యేకముగ నేర్పడినవి. వీటిని నారదభక్తిసూత్రములందురు. ఈశ్వర భక్తికి విశ్వప్రేమ అంతర్భాగమే; గనుక పరోక్షముగ భక్తివాఙ్మయము అహింసా పోషకము. భక్తుల హింసా సత్యాదులను పరిపాలించవలెనని ఈసూత్రములలో స్పష్టముగ చెప్పినారు.♦ ఇట్లే గౌతమ ధర్మసూత్రాలలోను విద్యాంతమున అహింసా సత్యము లవశ్యకములన్నారు.‡ అప్పటి దర్శనవాఙ్మయము 6 శాఖలది. ఈషడ్దర్శనములలో ఉపనిషత్తుల వేదాంత శాస్త్రమొకటి, ఇంకొకటి పూర్వమీమాంస; ఇందు వైదిక కర్మల వివరముండును; వీటిలో యజ్ఞాదుల సంగతి చూచినాము. నిత్యమును భూత యజ్ఞము చేయవలెను; అనగా జీవములపోషింపుట ముఖ్యము. న్యాయదర్శనము తర్క ప్రధానము. జ్ఞానాభివృద్ధికి సాధనము; వైశేషిక దర్శనములో పంచభూతముల విభజనజేసి, పదార్థవిజ్ఞానము చర్చించినారు.* ఇందులోను హింస చెడ్డది; హింసతో సంపర్కము కలవారందరికిని ఆదోషమేర్పడును అని చెప్పినారు.

సాంఖ్య శాస్త్రమును మహాజ్ఞానియగు కపిలమహర్షి నిరూపించినారు. వారి సిద్ధాంతప్రకారం పురుషుడు (అనగా ఆత్మ) ప్రకృతికి అందలి రజోగుణాదులచే గల్గు కామక్రోధాదులకు లోబడకూడదు. పురుషుడు ప్రకృతిపరిణామములో మగ్నుడు కాకుండా సాక్షివలె ఆనందస్వరూపుడై యున్నాడు. కనుక నరు

♦ అహింసా సత్యశౌచ దయాస్తిక్యాది చారిత్ర్యాణి పరిపాలనీయాని.
(నారద భక్తిసూత్రములు- 78 సూత్రం)

‡ సత్యధర్మా (గౌతమధర్మసూత్రములు- 1-9-70)
ఆర్యవృత్తః. (,, ,, 1-9-71)
నిత్యమహింస్రో మృదుర్దృఢకారీదమనదాన శీలశ్చ (,, 1-9)
"నిత్యమహింస్రః మృదుః" అనగా నిమిత్తే సత్యపి అహింసాశీలః కృతాప బాధించినను సహించు వాడు అని హరిదత్తునిమితాక్షర.

* దుష్టం హింసాయాం, తస్యసమభిహారతో దోషః.
కణాద మహర్షి రచితమైన వైశేషిక సూత్రము.

నికి మమకారమును అందుచే గల్గు హింసా స్వభావమును ఉండ కూడదనియే సూచితమగును. ఇక యోగశాస్త్రము; దీనికి పతంజలి ఋషి రచించిన యోగసూత్రములు మూలాధారము. మోక్షసాధన కింద్రియ నిగ్రహము అవసరము; ఈశ్వర ప్రణిధానము కావలెను, యోగాంగములుగ యమనియమాసనాదు లష్టాంగములుండవలెననిరి.♦

వీటిలో మొదటి అంచెయగు "యమ మనగా అహింస, సత్యం, ఇతరుల ఆస్తి అపహరించకుండుట, బ్రహ్మచర్యము, (ఒక రిచ్చు) పదార్థములను స్వీకరించకుండుటయు§ కనుక యోగాభ్యాసము చేయదలచువారందరును ముందుగా అహింసాపరులు కావలెనని తేలినది. అహింసను మొదటనే వక్కాణించి, దాని కుపాంగములైన సత్యబ్రహ్మచర్యాదుల దెల్పిన సంగతిని గమనింపవలెను. "అపరిగ్రహము"ను చెప్పుటయు విశేషము. మన దేశమందిప్పుడన్నిచోట్లను బ్రాహ్మణులను వారిననుసరించి తక్కిన వారును వేరువేరు పేర్లతో యాచనకు సిద్ధమగుచున్నారు. పరిగ్రహవాంఛ అనుచితమని ఇందుచే తేలును. అహింస కుదిరినప్పుడు పరస్పరవైరముపోవును.*

ఇక్కడ, "అహింస" అనగా రక్తపాతము మానుటేగాక, ప్రాణుల కెట్టి ద్రోహమును చేయకుండుట అని యోగశాస్త్రజ్ఞు లర్థము చేసియున్నారు. ఇట్లే సత్యమనగా మాటలలోనేగాక

♦ యమ నియ మాసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహారధారణాధ్యాన సమాధయోఽష్టావంగాని-
(పాతంజలయోగ సూత్రములు 2 వ- పా- 27 వ సూ-)

§ తత్రాహింసా సత్యాస్తేయ బ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహాయమాః-
(యోగసూత్రములు 2-30)

* అహింసా ప్రతిష్ఠాయాం తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగః (,, 2-35)

మనస్సులోను యథార్థభావముండుట అనిచెప్పినారు.♦ అపరిగ్రహము గూడ విధించు ఉద్దేశము ఈపరిగ్రాహకులు యాచనాదులచే గృహస్థాదుల బాధపెట్టుటవలన హింసాది దోషములుండుటయే అనివ్యాఖ్యాతలు సూచించినారు. ఇట్లు అన్ని విధములుగను అహింసను పాటించుట అవసరమని మన శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి.

అప్పటి ధార్మిక వేత్తలు అహింసను సత్యక్షమాదులను బోధించుటేగాక, సాత్వికబలమును ఆరోగ్యమును జనులలో వృద్ధి జేయుటకు యత్నించిరి. శౌచము విషయమై ప్రత్యేక నిబంధన లేర్పరచిరి. కొందరు విద్వాంసులారోగ్యశాస్త్రములో ప్రత్యేక కృషిచేసి వైద్యశాస్త్రమును వృద్ధిచేసిరి. ఇప్పటి పాశ్చాత్య (అల్లోపతి) వైద్యులవలె కేవలము శరీరముకే చికిత్స చేయక, దేహము, మనస్సు, ఆత్మ యీమూడింటికిని దృఢమైన పరస్పర సంబంధము కలదని, శరీరము వట్టి భౌతికయంత్రమే కాదని, కనిపెట్టిరి. కనుక, యోగనియమములును, ఈశ్వరప్రణిధానమును అహింసాపరత్వమును పరిశుద్ధమును ఆరోగ్యరక్షణకు సహకారులగునని యెంచిరి. కనుక యోగశాస్త్రజ్ఞులవలె వైద్యశాస్త్రజ్ఞులును "హింసాప్రేరకమగు మద్యసంబంధమును, ఆరోగ్యేషులు పెట్టుకోకూడదు; వాటి విక్రియసంధానాదులును చేయకూడదు; పురుగు చీమవగైరా జంతువులందును ఆత్మభావముండవలెను; దీనులకు దుఃఖార్తులకు సాయముచేయవలెను.

హింస, చోరీ, అసత్యము వగైరాలను త్రికరణశుద్ధితో వదలవలెను. వాటిని మనస్సుతో తలపెట్టుటయు కూడదు''

♦ తత్రఅహింసాప్రాణినామద్రోహః... సత్యం వాఙ్మనసోర్యథార్థతా... అపరిగ్రహశ్చ హింసాద్యనేక్యదోషదర్శనాత్పదార్థానామస్వీకరణం- పాతంజలయోగసూత్రముమీద శ్రీనాగోజీభట్టులవారివృత్తి-

(భావాగణేశుని వ్యాఖ్యలోను ఇట్లేచెప్పినారు)

అని వాగ్భటాదులు విధించినారు* వారి పూర్వీకులగు చరకాదులును అట్టి భావముల దెల్పినారు.

— అహింసావ్యాప్తిలో లౌకికోన్నతి. —

అప్పటి లౌకికజీవితము నిప్పుడు గమనింతము. క్రీస్తుకు పూర్వం 5 వ శతాబ్దినుంచి క్రీ. త. 6 వ శతాబ్దివరకు మనదేశమంతటను అహింసాతత్వముకు ప్రాబల్యముండినది. బౌద్ధ జైన ధర్మములాసమయమునందే యీదేశములో విశేషముగా వ్యాపించినది. అవి వేరుమతములుగ భావించక భారతీయులందరును ఆసిద్ధాంతముల నాదరించుచుండిరి. సంప్రదాయ హిందువుల గ్రంథములలోను ఆకాలమందే అహింసాసత్యముల కెక్కువ ప్రాధాన్యమిచ్చినారు. ఈకాలమందే భారతదేశము లౌకికముగను ఉన్నత గౌరవమునొంది, దేశము అపూర్వసౌఖ్యమునందున్నట్లు చరిత్రవలన తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దినుండియే మనదేశములో చాలభాగ మొకే మహారాజ్యములో భాగమై ఒకే పరిపాలనకులోనై, శాంతిసౌఖ్యము లనుభవించెను. చంద్రగుప్తుని సామ్రాజ్యపాలన చక్కని నీతిపై నాధారపడి జనుల యభివృద్ధికి కారణమైనదని, రాజ్యాంగనిర్మాణము అప్పటికి లోకమున కొత్తయైన ఉదారసంఘటన పద్ధతులపైన నడుచుచుండెనని, మెగస్తనీస్ వగైరా విదేశలేఖకుల గ్రంథములును తెల్పుచున్నవి. అప్పటి పాటలీపుత్రాది మహానగరములును 18 వ శతాబ్దివరకు పాశ్చాత్య నగరములకుండిన సౌకర్యము లన్నింటితో నొప్పుచుండినవి. ఆ చంద్రగుప్తుడు విదేశీయుల నోడించుటేగాక అహింసాధర్మము

---

* మద్య విక్రయసంధాన దానాదానాని నాచరేత్ । ఆత్మవత్సతతం పశ్యేదపి కీట పిపీలకం ॥ అవృత్తి వ్యాధి । శోకార్తాన్
అను వర్తేత శక్తితః ॥ హింసాస్తేయాన్యథా కామాన్,
పైశున్యం పరుషానృతే । సంభిన్నాలాపవ్యాపారమభిధ్యా
దృగ్విపర్యయం "పాపం కర్మేతి దశధా కాయవాఙ్మనసైస్త్యజేత్ ।
(వాగ్భటుని అష్టాంగ హృదయము)

కప్పటి కేంద్రమై మగధ సామ్రాజ్యములో తక్కిన చాల రాజ్యముల జేర్చెను. అతని మనుమడు అశోకుడు భౌతికముగ నింకను బలీయుడై, ధార్మికముగ లోకోత్తరుడై, నైతికముగ భారతీయైక్యమును సాధించెనని చూచియున్నాము. మౌర్య సామ్రాజ్యము క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దిలోతగ్గి, అప్పటి ప్రధానియగు పుష్యమిత్రుడు బౌద్ధులను హింసించి తాను రాజైనాడు. అంతట మగధరాజ్యపు ప్రాబల్యముపోయి నాల్గుశతాబ్దులు ఆంధ్రరాజ్యము క్రింద మన దేశము చాలయభివృద్ధిలో నుండినది. ఈశాతవాహన వంశపు పాలన క్రీ. త. 3 వ శతాబ్ది తుదకు తగ్గగా ఆర్యావర్తపు గుప్త సామ్రాజ్యము క్రీ. త. 4 వ శతాబ్దినుండి 7 వ శతాబ్ది తుదివరకు బలీయమై, చాలవరకు ప్రజలలో శాంతిని కాపాడినది.

ఈ వేయేండ్ల పైకాలములోను యూరప్ మొదలగు ప్రాంతములలోవలెగాక అంగవంగ కళింగాది రాజ్యములన్ని కలసిన భారత దేశముకే మహాదేశమని, భారతీయుల జాతియని, మన సంస్కృతి ఒకటే అని దృఢభావమేర్పడినది. ఆయా రాజ్యముల మధ్య అప్పుడప్పుడు చిన్న యుద్ధములు జరిగినను, సార్వజనిక జీవనముకంతగా భంగము కలుగలేదు. భారతీయులు సుఖులై ఐహికముగను, పరమార్థములోను ధన్యులని, దేవజాతివారును కీర్తించిరని విష్ణుపురాణములో నొక వచనము కలదు.*

ఇట్టి యౌన్నత్యమును పరస్పర మైత్రిని స్వదేశ ప్రేమను జాతీయ భావమునుగూడ మన ధర్మజ్ఞులు పెంపొందించిరి. ఇదియు అహింసావృద్ధికవసరమే జీవులు బాధనుండి విడుదలయగుట

* గాయంతి దేవాః కిలగీతకాని ధన్యాస్తు యేభారతభూమిభాగే- స్వర్గాపవర్గాస్పద మార్గభూతే భవంతిభూయః పురుషాః సురత్వాత్ కర్మణ్యసంకల్పిత తత్ఫలాని సన్యస్య విష్ణౌ పరమాత్మరూపే, అవాప్యతాం కర్మమహీ మనంతే తస్మిన్లయం యేత్వమలాః ప్రయాన్తి॥ అత్రాపి భారతం శ్రేష్ఠం జంబూద్వీపే మహామునే యతోహి కర్మభూరేషా హ్యతోఽన్యాభోగ భూయం (వి 3- 3- 24- 30)

కెల్లప్పుడును యత్నింపవలెనని మనధార్మిక గ్రంథములలో బోధించినారుకదా. స్వధర్మము సాధించుటలో మరణము వచ్చిననుసరే, కాని పరకీయము కూడదన్నారు.♦ ఈబంధవిముక్తి ఆధ్యాత్మికముకేకాక దీనికి పునాదియగు రాజకీయ మోక్షమునకు వర్తించునని భావింపవచ్చును. "పరాధీనత దుఃఖకారణము. పరవశమును వదలి, అంతయు స్వవశమగునట్లు చేయ యత్నింపవలెను." అని మనుస్మృతి వగైరాలలో ప్రత్యక్షముగను స్వాతంత్ర్యబోధ చేసినారు.*

కనుక ఆధ్యాత్మికంలోను రాజకీయంలోనుగూడ స్వతంత్రతయే ఆత్మ వికాసము గల్గించును. వేదకాలపు ఋషులు తామప్పటికి వ్యాపించి మేరు కైలాసపర్వతములను గంగా యమునా సరస్వతీ శతద్రు నదులనే పవిత్రములుగ మంత్రములలో జేర్చి స్మరించుచుండిరి.§ తరువాత వారు బ్రహ్మపుత్ర మహానది, గోదావరి, కృష్ణ, తుంగభద్ర, కావేరీ, తామ్రపర్ణి, నర్మద వగైరాలగూడ జేర్చి, వీటి తీరములను పుష్కర క్షేత్రములని నిర్ణయించిరి.

♦ శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్, స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః.

* సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వమాత్మవశం సుఖం, ఏతద్విద్యాత్సమాసేన లక్షణం సుఖదుఃఖయోః. యద్యత్పరవశం కర్మ తత్తద్యత్నేన వర్జయేత్, యద్యదాత్మవశం స్యాత్తు తత్తత్సేవేత యత్నతః.
(మనుస్మృతి 4-159, 160)

§ "ఇమంమే గంగే యమునే సరస్వతి శతుద్రు......" ఋగ్వేదం.

పూర్వము సింధు యమునానదులమధ్యమందు సరస్వతియను గొప్పనది యుండినది. ఇది యిప్పుడెండిపోయి, కొన్నిచోట్ల ఆజాడ మాత్రము సూచకముగ మిగిలినది. కాని యిది కాళిదాసు కాలమందును ప్రవహించుటేగాక చాల పవిత్రముగ నెంచబడినట్లు తోచును. మేఘ సందేశములో ఈ క్రింది శ్లోకములో సరస్వతీ తీర్థము పవిత్రమైనట్లు చెప్పియున్నది.

హిత్వాహాలామభిమతరసాం...పీత్వాతాసా మభిగమమపాం సౌమ్య సారస్వతీనాం అంతశ్శుద్ధస్త్వ మపిభవితావర్ణమాత్రేణ కృష్ణః ’’

ఈ సంప్రదాయప్రకార మాయా పుష్కరనదుల యాత్ర జేయువారు 12 ఏండ్లు యావత్తు భారత దేశమును సేవించి, అన్ని ప్రాంతములతో పరిచయము చేసుకొందురు. అది పరస్పర మైత్రికి కారణమగును. ఇట్లే సప్త కులపర్వతములును దేశమందాయా వైపులనుండుటవలన అన్ని ప్రాంతములను దర్శించిననే కులపర్వత దర్శనమై, దేశమంతటిపైన నభిమానమేర్పడును.♦

భారత దేశమందన్ని దిక్కులును పవిత్రమై ధార్మిక వృద్ధి కేంద్రములని యెంచు పుణ్యక్షేత్రములున్నట్లు నిర్ణయించుటయు నిట్టిదే.*

ఆకాలమందు పశ్చిమ ఆసియా యూరప్ దేశములలో చాల భాగ మొడుదుడుకులలోనుండెను. అందులో కొన్ని శతాబ్దులకు "డార్క్ ఏజెస్" (అంధకారయుగము) అని పేరు. శకహూణాది వివిధజాతులవారు ఆయా దేశములను కొల్లగొట్టి, జనుల హింసించి, ప్రజలకు శాంతి లేకుండ జేసిరి. మన దేశపు రాజులు కొంతకాలము ఈదండులను సరిహద్దులందాపిరి. పిమ్మట కొన్ని తండాలు వాయవ్యప్రాంతములోనుండి దూరివచ్చిరి. కాని, వారును ఇక్కడ శాంత స్థిరవాసులై, హిందువులలో కలిసిపోయిరి. సంఘాభివృద్ధి కడ్డమురా లేదు. వాతావరణము అహింసాయుతమైనప్పుడు అట్లే సమన్వయమగుట సహజము. కనిష్కాది శకరాజులును భారతీయ ధర్మమందేయుండి, అహింసాతత్వ మవలంబించి, తక్షశిలాదుల సంస్కృతపాలీ సంస్థలబోషించిరి; వాఙ్మయమును విజ్ఞానమును కళలును ఈకాలమందే బాగుగ వృద్ధియైనవి. ధన్వంతరి శుశ్రుత చరకాది ఘనవైద్యులు, బ్రహ్మగుప్త వరాహమిహిరాది జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు, దార్శనికులు, వాస్తువిజ్ఞులు, శిల్పకళాభిజ్ఞులును,

♦ మహేంద్రో మలయః సహ్యశ్శుక్తిమాన్ ఋక్షపర్వతః, వింధ్యశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తైతే కులపర్వతాః. (విష్ణు- 2- 3- 13)

* అయోధ్యా, మధురా, మాయా, కాశీ, కాంచీ, అవంతికా, పురీ, ద్వారవతీ, చైవ సప్తైతా మోక్షదాయకాః.

అత్యంతనైపుణిజూపిరి; ఆయాశాస్త్రకళలందు విజ్ఞానపూరితమగు గ్రంథములరచించిరి. లోగడ మనము చూచిన సాహిత్యగ్రంథ ములును చాలవరకా కాలపువే. ఈవిజ్ఞాన సాహిత్యగ్రంథములలో కొన్ని తరువాత అరబ్బీగ్రీక్ వగైరా భాషలలోకి తర్జుమాయై, పిమ్మట ఆధునిక పాశ్చాత్యవాఙ్మయమునకును విజ్ఞానమునకును ఆధా రములైనవి. అప్పుడు అహింసాతత్వమును దానిపై నేర్పడిన భారతీయ సంస్కృతియు చుట్టుపట్ల యితర దేశమంతటనుగూడ వ్యాపించినవి. మహేంద్ర బుద్ధఘోషాదులు సింహళములోను, బుద్ధభద్రకుమార జీవాదులు చీనాలోను, మతానందాదులు కొరి యాలోను గుణవర్మాదులు యవద్వీపాదులలోను, దీపంకరాదులు తిబెత్తులోను, ఇట్లే పాశ్చాత్యదేశములందును భారతీయులు మన యున్నత సంస్కృతిని ధర్మమును ఆయాదేశములందు వ్యాపింప జేసిరి; ఆయాదేశముల భాషలలో పాలీ సంస్కృతభాషల మహా గ్రంథముల ననువదించిరి. వాటి మూలములు మనదేశములో నశించిపోయినను, ఇట్టివి వందలకొలది యుద్గ్రంథముల యను వాదము లిటీవల చీనా తిబెత్తు వగైరాలలో దొరకినవి. ఇట్లు వ్యాపించిన భారతీయ సంస్కృతియే చీనా, జపాను, బర్మా, జావా బోర్నియో, సింహళం వగైరాలలో గొప్ప నాగరికత యేర్పడుటకు పునాదియైనది. ఇది సిరియాద్వారా క్రైస్తవమత మేర్పడుటకును తోడ్పడినదని కొందరి యభిప్రాయము. ఏసుక్రీస్తు తన మత ములో అహింసాతత్వమునకు ప్రాముఖ్యమిచ్చెను. అట్టి సిద్ధాంత మప్పటి కాప్రాంతములో లేదు. కాని క్రీస్తు జనించి వసించిన యూదదేశమందంతకు పూర్వమే కొందరు భారతీయ విద్వాంసులు అహింసయు ధర్మము ఏకేశ్వరభక్తియునే మోక్షసాధనములని బోధించినట్లు నిదర్శనము లున్నవి. ఈభావము లప్పుడు యూదు లలో వ్యాపించినందున, తరువాత, యూదుడగు క్రీస్తు తన నవ్య మతము స్థాపించుట సులభమైనదని తోచును.

ఆర్థికముగను భారతదేశమప్పు డున్నతస్థితిలోనున్నది. మన దేశీయులు చక్కని నూలుతీయుచు సన్నని వస్త్రముల దయారు చేయుచుండిరి. ప్రజలకు కావలసిన వస్తువులన్నియు ఈ దేశమందే శిల్పులు నిర్మించుచుండిరి. విదేశములకును అట్టి వస్తువులీ దేశమునుండియే యెగుమతి యగుచుండినవి. అప్పుడు మన సముద్ర వ్యాపారము వృద్ధిలో నుండినట్లు, మన ప్రాచీన వాఙ్మయ కథలలోను సూచనగలదు; అప్పటి పాశ్చాత్య యాత్రికులును భారతీయుల పరిశ్రమలు శిల్పమును అద్భుత చాతుర్య యుతములై, ఇతర దేశములకాదర్శమైనవని వ్రాసినారు. ఇందునుబట్టి అహింసా తత్వము వృద్ధియగుట భౌతిక ప్రగతి కాటంకము కల్గించదని స్పష్ట పడుచున్నది. సాంఘికముగను సంఘర్ష ములేకుండ సంఘటనమే హెచ్చుగనుండినది. మన గ్రామములలో అప్పటి నిర్వాహ పద్ధతిలోను అహింసాతత్వముండెను. సంఘములో సాముదాయిక పద్ధతియు పరస్పర సహకారమును హెచ్చుగ నుండెను. వృత్తులలో పోటీలేకుండ వంశానుగత పద్ధతియుండెను; ప్రతిగ్రామమునకును అవసరమైన ఆహారపు దినుసులు బట్టలు వడ్రపు కమ్మరపు వస్తువుల పనిముట్లు వగైరాలు ఆగ్రామములోనే తయారగుచుండెను. గ్రామ జీవనములో పరాధీనత లేదు. నూలు వడకుట మొదలుగ అనుబంధ వృత్తులు వ్యవసాయికులకు సహాయకారులై యుండెను. అదనంగా ఉత్పత్తియైన వస్తువులను విదేశముల కెగుమతి చేయుటకు, ఇతర ప్రాంతములకు పంపుటకు, ప్రత్యేకసంస్థ లుండెను. ఆ యా వృత్తులజేయువారికి భృతిగ మాన్యపు భూముల నిచ్చుచుండిరి. వ్యవసాయకులకును పోటీ లేకుండ కట్టుదిట్టములుండెను. భూములందు సమిష్టి హక్కుపద్ధతియే మొదట ఉండినది. క్రమముగా ఇది సపిండులందరికి సమిష్టమై, అంతట ప్రత్యేక కుటుంబమునకు సమిష్టిమైనది. మొదట వ్యక్తులకు ప్రత్యేకపు హక్కు లేదు. తరువాత కాల క్రమమున వ్యష్టిపద్ధతి కలిగి, విభాగములకు సౌకర్యము హెచ్చింప

బడి, వ్యక్తులకు ప్రత్యేకపు హక్కులుకల్గినవి. సమిష్టిపద్ధతిలో ఐక్యము ప్రేమభావము నుండుట సహజము. గ్రామములందలి పన్ను వసూళ్లను, తగువులు పరిష్కారమును, మరమ్మతులు నీటి సరఫరా వగైరాలును, ఆ యా గ్రామ పంచాయితీద్వారానే ప్రజలప్రతినిధులు పరిష్కరించుకొనిరి. ఇట్లు పరస్పర ప్రేమ యధికమై, ఈనాటిరీతికలహాపరత్వముకు హింసాతత్వముకు అప్పుడవ కాశము తక్కువగ నుండెను; పరస్పరమును సహనము సహకార మునుగల్గి, ఆయా గ్రామముల జనులైకమత్యముతోనుండిరి.

ప్రాచీనకాలమందు భావస్వాతంత్ర్యమును సహనబుద్ధియు మనదేశీయులలో చాల హెచ్చుగనుండినది. హిందువులును బౌద్ధులును చాలశతాబ్దము లిష్టముగనే యుండిరి. తాత్విక చర్చలో జైమిని వగైరా పూర్వమీమాంసకులును జాబాలివగైరా నాస్తికులును ఈశ్వరాస్తిత్వ మొప్పుకోలేదు. ఐనను వారిని ఆస్తి కులు పాశ్చాత్యదేశములలోవలె హింసింపలేదు. అప్పుడు విదేశీ యులకు మనవారు లోబడలేదు, కాని వారికి ఆతిధ్యమిచ్చిరి. శక యవనాదులు హిందూమతము నంగీకరించి వసించిరి. నైఋతి మూలలో మలబారు ప్రాంతమందు సిరియాదేశపు క్రైస్తవులు రాగా, వారి కక్కడ హిందూరాజులు క్రీ. శ. 2 వ శతాబ్దిలో శరణు నిచ్చిరి. వారి వంశీయులు వృద్ధియై, తమ ధర్మమును వృద్ధిజేసికొనుచు, "సిరి యను క్రైస్తవు" లను పేర నున్నారు. ఇది అప్పటి హిందువులాప్రాంతమందు అహింసాపరులై ఉదారులై యుండినట్లు నిదర్శనము. ఇట్లే 7 వశతాబ్దిలో మనదేశపు పశ్చిమ ప్రాంతీయులింకొక జాతికి స్వాగతమిచ్చిరి.వీరు పార్సీలు. అరబ్బులు పారసీకుల జయించి, అచటివారినందరిని ముస్లిములుగ జేసిరి. అందు కొందరు తమ పూర్వమతము నెట్లైనను నిలుపుకోదలచిరి; కాని, ఆ యరబ్బులు తమ నవ్యమతమే సత్యమైనదనియెంచి, సహనము లేకుండిరి. వారిధాటికాగలేక, స్వమతరక్షణకై, పారసీకులు స్వదేశమువిడచి, ఓడనెక్కి సముద్రముపైన వెడలిరి.

ఆరోడలెట్లో మన దేశపు పడమటితీరమందలి సూరత్ ప్రాంతముకు జేరెను. ఆ ప్రాంతపు హిందూరాజులు స్వమతముకై శరణార్థులైన వీరిని తమ రాజ్యమందు శాంతముగ నుండనిచ్చిరి; గోహత్యను గోమాంసభుక్తిని వదలవలెననిరి. అందుకంగీకరించి, వీరప్పటినుండి శాంతులై వ్యాపారమును వర్తకమును జేసికొనుచు "పార్సీ" (=పారసీ) లనుపేర ప్రసిద్ధిజెందియున్నారు. ఈచిన్న సంఘము కింతవరకెట్టి హింసను తక్కిన భారతీయులు చేయక, వారికి మతస్వాతంత్ర్యమిచ్చుటయు అప్పటి భారతీయుల అహింసా పరత్వముకు నిదర్శనము.

ఈ పారసీకులు బొంబాయి వగైరా ప్రాంతములందు గొప్ప గొప్ప వ్యాపారస్థులై, మన దేశపు ఆర్థిక సంపద బాగుచేయు చున్నారు. వీరిది "జొరాష్టరు" అను ఋషి స్థాపించిన మతము. వీరు ఇరాను ఆర్యులు; వైదికులకువలెనే వీరికిని త్రికాలాగ్ని ఉపాసన ఉపనయనాదులు నున్నవి. "ఇతరులను హింసింపకూడదు. తాము సంపాదించు ఆస్తిని నిలవయుంచుకోక, పరోపకారముకై బీదలకు దానముచేసివేయవలెను. అట్టి వారికే స్థిరమగు సౌఖ్య సంపదలుండును; అదే ముఖ్య ధర్మము'' అని వీరి ముఖ్య మత గ్రంథమగు "అవెస్తా'' బోధించుచున్నది. ఇదే మన 'యజ్ఞ సిద్ధాంతమును. (దీనిని "అవెస్తా"లో "యశ్న" అనిరి) ఈధార్మిక బోధనవల్ల పారసీకులు వితరణపరులై పరోపకారులైనారు.

అధ్యాయము 23.

—♦ పౌరాణిక సంస్కృతి ♦—

—§ పురాణముల ముఖ్య కథలు §—

భారత రామాయణములకూ ముఖ్యమైన బౌద్ధ గ్రంథములకూ తరువాత పురాణములు, కావ్యములు, ఏర్పడినవి. ఈపురాణములలో జెప్పిన కొన్ని కథల నిప్పుడు గమనింతము. ఇవిచాలవరకు పూర్వపురాజులకూ చక్రివర్తులకూ భగవంతుని మత్స్య కూర్మాది వివిధావతారములు వగైరాలకు సంబంధించినవి. ఇవిగాక సృష్టి యారంభము మొదలు మన్వంతరములు ఆయావంశాదుల వివరములు నిందున్నవి. ముఖ్యపురాణములు 18‡ ఇందు కొన్ని వైష్ణవములు; మరికొన్ని శైవములు. ఇందలి కథలు నీతిబోధకములు, చాలవరకు మహాభారతాది పూర్వగ్రంథములలో చెప్పినవే. ఇక్కడ మరల వాటి ప్రశంస మనకక్కరలేదు. మిగిలినవాటిలో కొన్నిమాత్రము అహింసా సత్యాది ప్రతిపాదకములు. అట్టి ఒకటి రెండింటిని మాత్రమిక్కడ స్మరింతము.

—♦ ప్రహ్లాద కథ ♦—

పూర్వము హిరణ్యకశిపుడను బలీయుడగు రాజుండెను. అతడు మహాశూరుడు; తనభౌతిక బలముతో అతడీ దేశమునేగాక, హిమాలయాదుల అడ్డముదాటి, త్రివిష్టపాదులనుగూడ హింసాబలముతో జయించెను; దక్షిణప్రాంతపు పాతాళమునుగూడ వశపరుచుకొనెను; అతడు గొప్ప అహంకారి. అప్పటి స్వర్గపాలకులకన్నను వీరుడై, వారినికూడ లోబర్చుకొనెను. అయితే, అతనిది

‡ ఇవికాక 18 ఉప పురాణములు, కొన్నిఇతరములు పురాణములు నున్నవి.

ఆసురతత్త్వము. లోకమంతటిపైన తనదే అధికారము, తనకన్న యీశ్వరుడెవడూ లేడు * అందరూ తన భోగముకే తోడ్పడవలెను. ఇట్టిది ఆసుర భావమని లోగడ చూచియున్నాము. బలీయునిదే రాజ్యము. ఇతరుల స్వాతంత్ర్యమును సంఘ సమత్వమూ అతని కెంతమాత్రమును గిట్టవు. అతడు "పానాసక్తుడు" అతనిభార్య గొప్ప శీలవతి, కొడుకు ప్రహ్లాదుడు బాల్యమునుండి సాత్త్వికభావుడు. సౌమ్యుడు, దేవునియందు అపారభక్తిగలవాడు. తనకొడుకును రాజసుడై హింసాపరుడై తనవలె నగునట్లు తయారుచేయవలెనని, తానే సర్వాధికారి, లోకమునకు వేరే యీశ్వరుడు లేడని, ప్రకృతి తనకు వశమైనట్లు కనపర్చుటకును, తండ్రి హిరణ్యకశిపుడు విశ్వప్రయత్నములను జేసెను. కాని ప్రయోజనము లేకపోయినది. తన గురుపుత్రులచేత రాజసనీతిని, తన ప్రభావమును దండనీతిని అతనికి బోధింపజేసెను. కాని ప్రహ్లాదునకవి యిష్టముకాలేదు. తండ్రి అతనిని దండించెను; స్వయముగ వాదించెను. ప్రహ్లాదుడు తనను రాజభటులును రాజును బెదరించినను, కొట్టినను, చలింపక దృఢనిశ్చయుడై, విష్ణువే లోకేశ్వరుడు నరులందరును సములే అని దృఢనిశ్చయమును తెలిపెను. అంతట హిరణ్యకశిపుడు తన కొడుకే తనకు తోడగుటకు బదులు సర్వేశ్వరునిగ ఒప్పుకోక భేదించెనని ఆగ్రహావిష్టుడై, అతనిని చంపుటకై త్రాచుపాములచేతగూడ కరిపించెను. కాని ప్రహ్లాదుడు బాల్యమునుండి కేవలం ప్రేమమయుడు. అతని తత్త్వములో కోపమనేదిలేదు. అతని హృదయమును మనస్సును శరీరమును పరిశుద్ధములు, సర్పవిషము అతని రక్తములోగాని హృదయములోగాని యెక్కలేదు. అంతట హిరణ్యకశిపుడు కొడుకును కొండలనుండి క్రిందకు దొర్లించెను, ఏనుగులచే త్రొక్కించెను, లోతు నీళ్ళలో ముంచెను. ఎన్ని జరిగినను,

* పరమేశ్వర సంజ్ఞోజ్ఞః కిమన్యః మయ్యవస్థితే-
(విష్ణుపురాణం అం 1 అ- 17 శ్లో 23)

ప్రహ్లాదుని హృదయములో జంకు భయము క్రోధము అహంకారము లేవు. అతడు తనను బోధించువారికి హానిచేయ తలపెట్టలేదు. కనుక అతని హృదయమెంతమాత్రమును జంకలేదు. అట్టి పరమ సాత్వికమైన ప్రాణిచుట్టు వాతావరణమును అహింసామయమగును. అక్కడి జంతువులు తమ హింసాతత్వమును మరచును. పూర్తియైన అహింసాపరుని బాధించుటకు వాటికి మనస్సురాదు. మరియు, ధైర్యమూ ఆత్మవిశ్వాసమూ కల అహింసాపరుని సత్వబలము చాల హెచ్చు. ఎట్లైననేమి! హిరణ్యకశిపు చర్యలవల్ల ప్రహ్లాదుని కపాయము జరుగలేదు. పైకి దుర్బలుడుగ తోచు చిన్నబాలుడిట్లు తన మారణయత్నములకు తాళుకొని క్షేమముగ నుండుట హిరణ్యకశిపుకు మరింత ఆశ్చర్యమును ఆగ్రహమును గల్గించినది. ప్రహ్లాదుడు భయపడలేదు సరిగదా, చుట్టుపట్ల దైత్యులందరు ఈశ్వరభక్తులు ప్రేమాత్మకులు లోకులందు సమభావముకలవారు కావలెనని, అట్టి సమత్వమే ఈశ్వరారాధనయగుననీ, అతడు వారికందరికీ హితబోధ చేయుచుండెను.* అంతట హిరణ్యకశిపు మండిపడి, కొడుకుకు దారుణ విషము నన్నములో కలిపిపెట్టి చంపుడని తన వంటవాండ్ల నేర్పర్చెను. వారు రాజాజ్ఞను నెరవేర్చిరి. కాని పవిత్రమగు ఆదేహమందావిషము హరించిపోయినది. అంతట రాజపురోహితులు వచ్చి "మీతండ్రి సర్వేశ్వరుడు, వేరే దేవుడులేడు, అందుకు నీవంగీకరింపకపోతే, నీకు రక్షణపోయి వినాశమగును." అని దూషించిరి. కాని ప్రహ్లాదుడు "సాపనులబట్టియే గతిగల్గును; కనుక సాధుకర్మనేజేతును" అనెను.♦

---

* విస్తారః సర్వభూతస్య విష్ణోఃసర్వమిదం జగత్,
ద్రష్టవ్యమాత్మవస్తస్మాత్ అభేదేన విచక్షణైః (విష్ణు 1-17-84)
...సర్వత్రదైత్యాః సమతాముపేత, సమత్వమారాధనమచ్యుతస్య॥

♦ కర్మణాజాయతే సర్వం కర్మైవగతిసాధనం, తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సాధుకర్మ సమాచరేత్॥ (,, 1-18-32)

అంతట ఆపురోహితులు "కృత్య" అను బ్రహ్మరాక్షసిని సృజించి, దాని శూలముచే ప్రహ్లాదుని చంపించజూచిరి. ఆశూలము, ప్రహ్లాదుని హృదయమునకు తగిలి, విరిగి క్రిందపడినది. కాని దానినుండి జ్వాలలు బయలుదేరి, ఆపురోహితులనే దహింపతొడగినవి. ఆవిప్రులు తగులబడుట చూచి, ప్రహ్లాదుడు వెంటనే "విష్ణువు సర్వవ్యాపి, కనుక ఆయన నాశత్రువులలోను ఉన్నాడు. వీరు నాశత్రుపక్షమువారైనను నాకు వీరియందు అహింసాభావమే. ఈసత్యమునుబట్టి, వీరు మరల బ్రతుకవలెను" అని భగవంతుని ప్రార్థించెను.* అంతట ఆవిప్రులు జీవితులై, ప్రహ్లాదునాశీర్వదించి, ఆయద్భుతవృత్తాంతమును హిరణ్యకశిపునకు వినిపించిరి.

ఇట్లు, అపకారికి నుపకారముచేసి, వారి హృదయము కరుగునట్లు ప్రహ్లాదుడు చేసెను. అతనిని చంపుటకేర్పడిన "కృత్య" అతనినేమియు జేయలేక పురోహితులనే బాధించినదని తెలిసి, హిరణ్యకశిపుడు ప్రహ్లాదుని "ఆమహిమకు కారణమేమ"ని యడిగెను. అంతట ప్రహ్లాదుడు "ఇతరులకు అపకారము కావలెనని తలపెట్టనివాడు పాపికాడు. పరపీడ చేయువానికే హాని కల్గును. నేనహింసాపరుడనుగనుక నన్నది బాధించలేదు. అట్లే యితరులును హరి సర్వవ్యాపి యని గ్రహించి, సర్వభూతములయందును మంచి ప్రేమతో నుండవలెను. అని జబాబిచ్చెను.♦

---

* యథాసర్వగతం విష్ణుం మన్యమానో నపాయినం,
చింతయామ్య రిపక్షేపి జీవం త్వేతే తథాద్విజాః.
యేహంతుమాగతాః...... తేష్వహం మిత్రపక్షేచ
సమః పాపోస్మిన క్వచిత్ - తథా తేనాద్యస
త్యేన జీవం త్వసురయాజకాః (విష్ణు- 1-18-40-42)

♦ ఆక్యేషాంయోనపాపాని...నవిద్యతే | కర్మణామనసా వాచాపరపీడాం
కరోతియః | తద్బీజం జన్మఫలతి ప్రభూతం తస్యచా శుభం|
సోహం నపాపమిచ్ఛామి...తస్యమే జాయతే కుతః | ఏవం
సర్వేషు భూతేషు భక్తిరవ్యభిచారిణీ, కర్తవ్యా పండితైర్జ్ఞాత్వా
సర్వభూతమయం హరిం. (విష్ణుపురాణము 1-19 శ్లో॥ 5-9)

అంతట హిరణ్యకశిపుడుగ్రుడై, ఎట్లైనను ప్రహ్లాదుని చంపించదలచి, అద్భుతమగు ఎత్తుగల తన మేడపైనుండి క్రింద నున్న రాతి అంచుమీద విసిరి వేయించెను. అంతట ప్రహ్లాదుడు పైనుండి పడుచు, ధైర్యముతో హరిని హృదయమందుంచెనేగాని జంకలేదు, ఎవరిపైనను ద్వేషముంచలేదు. అతని ధ్యానప్రేమల మహిమవల్ల అతడు దెబ్బతగులకుండునట్లు నేలపైన బడి, సమముగ ఆనుకొనెను. ఇట్లతనిని ఇతర విధములను హిరణ్యకశిపు ఎన్నియో బాధల పెట్టెను. అయితే వారి యెవరిపైనను ప్రహ్లాదుడు కోపపడక, భగవంతుని తదేక ధ్యానముతో స్మరించుచుండెను. అంతట అతనికన్ని ప్రమాదములును తప్పుటచూచి హిరణ్యకశిపు నివ్వెర పడెను; కొడుకును శుక్రాచార్యునిచేత రాజనీతిని బోధించెను. తరువాత కొడుకు రాగనే, హిరణ్యకశిపు "చూచితివా" రాజనీతి యెట్టిదో? ప్రతివానికి మిత్రులు శత్రులు నుందురుగదా! శత్రుల నణచివేయవలెను" అనెను. కాని ప్రహ్లాదుడు "అది సరే, కాని సమభావము నేర్చిన వానికి మిత్రుడు శత్రువు అను విభేద మెందుకు? బంధవిముక్తి గల్గించు కర్మలు విద్యయునే మంచివి. దురాశయే బంధకము. కనుక స్వలాభము విడచియే కార్యముల జేయుచు సమభావముతోనే యుండవలెను. లోకమంతటిని తన వలె చూచుకోవలె. విష్ణువు విశ్వరూపధరుఁడుగదా" అని జబా బిచ్చెను.*

తన హింసా సిద్ధాంతమును, లోకమంతటిపైన తన భౌతిక సామ్రాజ్యము స్థాపించు నిరంకుశత్వసిద్ధాంతమును, తన కొడుకే

* తత్కర్మయన్న బంధాయ, సావిద్యా యా విముక్తయే,
...తస్మాద్యతేత పుణ్యేషు య ఇచ్ఛేన్మహతీం
శ్రియం॥ యతితవ్యం సమత్వేచ నిర్వాణ మపిచేచ్ఛతా।
...ఏతద్విజానతా సర్వం జగత్స్థావరజంగమం
ద్రష్టవ్యమాత్మవద్విష్ణుః యతో౽యం విశ్వరూపధృత్.
(విష్ణు 1-19-41,46,48)

యీరీతిని నిరసించుట తనకు హానికరమనియెంచి,* హిరణ్యకశిపు కొడుకురొమ్ముమీద పట్టరాని కోపముతో తన్నెను. అప్పుడును ప్రహ్లాదుడు కాలుష్యమొందక విష్ణువునే తదేక ధ్యానముతో స్మరించుచుండెను. అంతట రాజాజ్ఞపైన భటులు ప్రహ్లాదుని సముద్రమున బడవేసి ఆతనిపైన బ్రహ్మాండమైన పాషాణములను కొండలను తెచ్చివేసిరి.♦ అంతట సముద్రములో అద్భుతమగు మహాక్షోభము గల్గి, తుదకు భగవంతుడు తన దివ్య తేజస్సును గనపర్చెను. అది వారికి అద్భుతముగ గన్పడెను. ఆ తేజస్సు వచ్చిపడగనే హిరణ్యకశిపు నిశ్చేష్టుడై నిర్వీర్యుడైనాడు.

అంతట ప్రహ్లాదు డామహాతేజస్సునుజూచి, తన్మయుడై, విశ్వరూపుడగు భగవంతుని నిర్వ్యాజ ప్రేమతో ప్రార్థించుచు, ఒడలు మరచెను. ప్రహ్లాదుని అహింసాభావమునకును, విశ్వప్రేమభావముకును, భక్తికిని సంతోషించి, భగవంతుడతనికి వరములిత్తుననెను. తనకు సర్వజన్మలందును విష్ణుభక్తి+ స్థిరముగ నుండవలెనని, తనతండ్రి భక్తుడగు తనపైన జరిగించిన హింసాచర్యలచే నతనికి కల్గుపాపములు పోవలెనని§, ప్రహ్లాదుడు కోరెను. "ఇవిసరే. నీవింకేమైన కోరుము" అని విష్ణువు చెప్పెను. భక్తుడగు వానికింకేమియు నక్కరలేదు.‡ అని ప్రహ్లాదుడు జవాబిచ్చెను.

---

* తనకు వారసుడై సామ్రాజ్యము తనవలె నిరంకుశముగ పాలించవలెనను కొన్న కొడుకే యిట్లగుట తన సామ్రాజ్యతత్వమునకు మూలోచ్ఛేదకమగును. కనుక ఆకొడుకుపైన కక్ష గల్గుట సహజము.

♦ సచితః పర్వతైరంతః సముద్రస్య మహామతిః. తుష్టావాహ్నికవేళాయాం
ఏకాగ్రమతిరచ్యుతం॥ (విష్ణు 1-19-63)

+ నాథయోని సహస్రేషు యేషు యేషు వ్రజామ్యహం
తేషు తేష్వచ్యుతా భక్తి రచ్యుతాస్తు సదాత్వయి (వి. 1-20 23)

§ మయి ద్వేషానుబంధోభూత్ సంస్తుతా వుద్యతేతవ,
మత్పితుస్తత్కృతం పాపం దేవ తస్య ప్రణశ్యతు.
(విష్ణు 1-20,21)

‡ ధర్మార్థ కామైః కింతస్య.....యస్యభక్తిః స్థిరాత్వయి (,, 1-20,27)

"సరే, నిశ్చలభక్తిగల నీకుపూర్ణమగునిర్వాణముగల్గును"* అని, అంతటవిష్ణువంతర్హితుడైనాడు. ప్రహ్లాదుడువచ్చి నిర్వీర్యుడై నిరహంకారియైన తండ్రిని గురువును వెంటనే ప్రీతితో సేవించెను.♦ తండ్రియుతృప్తి చెందెను. అతనియనంతరంప్రహ్లాదుడు దైత్యులరాజై అంతవరకున్న హింసా సామ్రాజ్యముల నిరంకుశ సంప్రదాయం తొలగించి, దైత్యుల వంశములోను అహింసభావమునే స్థాపించి, అధికారతత్వమువీడి, ప్రజాక్షేమము కాపాడి, తుదకు మోక్షము నొందెను. ఈ ప్రహ్లాదచరిత్ర దృఢమై పరిశుద్ధమైన అహింసా తత్వమెప్పుడును జయమొందునని సూచించును. తండ్రి హింసా చర్యల నతడు ప్రతిఘటించి నిరంకుశతను నిరసించెను; కాని, హిరణ్యకశిపుపైనగాని అతని భటులపైనగాని, ఎంతమాత్రమూ కోపపడలేదు; తన తండ్రి నిరంకుశ సామ్రాజ్యము తనకు లభించునని, స్వార్థపు ఆశపెట్టుకోక, త్యాగియైనాడు. ఇట్లు విష్ణుపురాణములో జెప్పిన సంగతులనుబట్టి తరువాత తండ్రికొడుకులిద్దరూ యిష్టులైరి. హిరణ్యకశిపు పశ్చాత్తాపమొంది, ప్రీతుడైనాడు. తరువాత కొంతకాలముకతడు నరసింహుచే 'ఉపరతి'

---

* యథా తే నిశ్చలం చేతో మయి భక్తి సమన్వితం, తథాత్వం
మత్ప్రసాదేన నిర్వాణం పరమాప్స్యసి. (విష్ణు 1-20-28)

♦ సచాపి పునరాగమ్య వవందే చరణౌ పితుః, తంపితా
మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ పరిష్వజ్యచ పీడితం, జీవసీత్యాహ
వత్సేతి బాష్పార్ద్రనయనో ద్విజ (విష్ణు 1-30,30)

ఇందునుబట్టి, విష్ణువు వెళ్లిన తరువాత ప్రహ్లాదుడు తండ్రికి నమస్కరించగా, తండ్రియు ప్రహ్లాదుని కౌగిలించి, కండ్లనీళ్ళు తెచ్చుకొని, బాగున్నావా అని ప్రహ్లాదు నడిగినట్లు కనబడును.

పొందగా ప్రహ్లాదుడే రాజైనాడు* ("ఉపరతి" అనగా "సమాప్తి" అని శబ్దార్థము)

ప్రహ్లాదుని రక్షించుటకు విష్ణువు కనపడినప్పుడు విష్ణువు నరసింహాకృతినే ధరించి, అప్పుడే హిరణ్యకశిపునిపట్టి చీల్చి రక్తపాతముతో చంపెనని భాగవతములో నున్నది. హరివంశములో ప్రహ్లాదుని హిరణ్యకశిపు బాధించినట్లు అతడు హరిని ప్రార్థించినట్లును చెప్పకయే, హిరణ్యకశిపు పెట్టిన బాధలు సహించలేక దేవతలను ప్రార్థించగా, వారి కోరికపైన నారాయణుడు నరసింహాకృతినిపొంది, ఆరూపముతో సభాస్థలికిరాగా, హిరణ్యకశిపుతోను అతని సేనలతోను పోరి, వారిని చంపినట్లున్నది. వీటి అన్నింటిలో మొదటిదగు విష్ణుపురాణకథయే బాగున్నది. మన యాంధ్రకవులును ఆయా గ్రంథములనువదించుటలో మూలానుసారముగనే జేసిరి. కలిదిండి భావనారాయణగారి విష్ణుపురాణములో నరసింహావతార ప్రశంస లేదు. ఆభాగమిట్లున్నది. "జలరుహాలోచనుండరుగఁ జయ్యన నాయనఘుండు ప్రాయి పెం। పలవడ దండ్రి పాదముల కర్మిలి మ్రొక్కిన గౌగలించి, యిట్లెలమి- ఘటిల్లగా బ్రతికితే యని మూర్ధము మూరుకొంచు కన్నుల బ్రమదాశ్రు బిందువులు నూల్కొన బాలితు జేసె నందనున్" ఇట్లు పశ్చాత్తాప

---

* ప్రీతిమాంశ్చాభవత్తస్మిన్ అనుతాపీ మహాసురః, గురు
పిత్రోశ్చకారైవ సంశుశ్రూషాం సోపి ధర్మవిత్। పితర్యు
పరతిం నీతే నరసింహస్వరూపిణా, విష్ణునాసోపి
దైత్యానాం మైత్రేయా భూత్పతిస్తతః (విష్ణు 1-20-31, 32)

ఇక్కడ 'ఉపరతింనీతే' మరణము పొందింపబడి, అనిశబ్దార్థం; ఇందుపైన శ్రీధరాయ వ్యాఖ్యలో 'పునశ్చకాలాంతరే బ్రహ్మశాపవశాత్ అతిక్రోధేన తంహంతు ముద్యతే తత్పితరి నృసింహరూపేణ ఉపరతిం నీతే సతి' అని చెప్పినారు. అతడు దేవతలగూడ బాధపెట్టగా నరసింహుడవతరించి హిరణ్యకశిపు సేనలతోను, అతనితోను ఘోరయుద్ధముచేసి తుదకు చంపెనని హరివంశములో చెప్పినారు.

తప్తుడగు తండ్రికి గురువులకు శుశ్రూష జేయుచుండె నంత జనకుండు దివికేగినంతలో దైత్యపతియయి ప్రహ్లాదుడంత........" వెన్నలకంటి సూరయ్య తన ఆంధ్ర విష్ణుపురాణములో శ్రీధర స్వామి చెప్పిన సూచనల నందుకొని ఇట్లు విపులము జేసినాడు.

"హరి వరమువలన నప్పుడు హిరణ్యకశిపుడును తొంటి యారసమెల్లన్ బరిహృతమై సత్వగుణ స్ఫురణమెయిన్ గాగలించె సుతు బ్రహ్లాదున్... అనేక దివ్యవర్ష సహస్రంబులు రాజ్యంబు చేసి తనిసి విష్ణుసాయుజ్యమును బొంద నిశ్చయించియు, దనకు జన్మత్రయావసానంబునగాని కైవల్యప్రాప్తి లేకుండుటం జేసి♦ రజోగుణప్రేరితుడై క్రమ్మర విష్ణుదేవునితో బద్ధవైరుండైన, అంభోజాక్షుండు దుర్నిరీక్ష్యమగు ఘోరాకారమూర్తిన్ సభాస్తంభ స్థానమునం జరాచర భయత్రస్తంబుగా భీమ సంరంభం బొప్ప నృసింహుడై పొడమి యారాత్రించరాధీశ్వరున్ శుంభ ద్గర్వుని ప్రాణముంగొని యొనస్తోకప్రభావంబునన్." ఇది తృతీయపంథ.

ఇక్కడను నృసింహునిపైన హిరణ్యకసిపు కలియబడినట్లు లేదు.* భాగవతములోమాత్రము "ప్రహ్లాదుని యీశ్వరునిగూర్చి

♦ పూర్వము జయ విజయు లిద్దరు శ్రీమన్నారాయణుని ద్వారపాలకులై యుండి, సనకసనందుల విష్ణుసందర్శనమున కడ్డగించి "మూడుజన్మలు భూమిలో బుట్టి విష్ణువిరోధులై విష్ణుని చే హతులై మరల విష్ణు సాన్నిధ్యము జేరగలరు' అని శాప మొందిరట. ఆప్రకారం మొదట హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపులై, అంతట రావణ కుంభకర్ణులై, పిదప శిశుపాల దంతవక్త్రులై, ప్రతిసారియు విష్ణువుతో పోరి హతులైరని పురాణ కథ.

*అదృశ్య తాత్యద్భుత రూపముద్వహం స్తంభే సభాయాం నమృగం నమానుషం... ప్రాయేణ మేఽయం హరిణోరుమాయినా వధః స్మృతోఽనేన సముద్యతేన కిమ్, ఏవం విమృశ్యాభ్యపతత్ గదాయుధో నదన్ నృసింహం ప్రతి దైత్య కుంజరః, అలక్షితోఽగ్నౌ పతితః పతఙ్గమో యథా నృసింహౌజసి సోఽసురస్తదా, తం విక్రమంతం సగదం గదాధరో మహోరగం తార్క్ష్యసుతో యథాగ్రహీత్॥ స తస్య హస్తోత్కలిత స్తదాసురో విక్రీడయన్ యద్వదహి ర్గరుత్మతః। అసాధ్వమన్యన్త హృతౌకసోఽమరా ఘనచ్ఛదా భారత సర్వధిష్ణ్యపాః॥

హిరణ్యకశిపు బాధించుచుండ, సభాస్తంభములోనుండి అప్పుడే నరసింహరూపముగ విష్ణువు కనబడెను; తనతో పోరనే విష్ణువు వచ్చెనని యూహించి హిరణ్యకశిపు గదాహస్తుడై యుద్ధమునకు తయారై నృసింహునిపై నతడు కలియబడెను; విష్ణువతని పట్టుకొనియు లీలకై మొదటిసారి విడచెను. ఇంతలో దేవతలు భయపడిరి. హిరణ్యకశిపును తన బలమునకు నృసింహుడు జంకెనని భ్రమపడి, ఖడ్గచర్మములతో మరల విష్ణువుపైగదిసెను. అంతట విష్ణువతనిని చీల్చివేసెను."♦ అని చెప్పియున్నారు.

♦ తంమన్యమానో నిజవీర్యశంకితం యద్ధస్తముక్తో నృహరేర్మహాసురః, పునస్తమాసజ్జత ఖడ్గచర్మణీ ప్రగృహ్య వేగేన గతశ్రమో మృధే......

పోతరాజుగారాంధ్రభాగవతములోను ఇట్లే చెప్పినారు. ఈకథ ప్రకారం హిరణ్యకశిపు తమ్మును బాధించెనని దేవతలు విష్ణువుతో మొరపెట్టుకోగా అహింసాత్మకులగు గోబ్రాహ్మణాదులను శమదమ ప్రేమ మయుడగు ప్రహ్లాదుని అతడు బాధించినవెంటనే వచ్చి యతని జంపుదునని విష్ణువు వాగ్దానమిచ్చినట్లున్నది. (శుద్ధసాధులందు సురలందు శ్రుతులందు గోవులందు విప్రకోటియందు ధర్మపదవియందు దగిలి హరియందు వాడెన్నడలుగునాడె హింస నొందు) కన్న కొడుకు శమదమ సంపన్నుడు నిర్వైరుడనక ప్రహ్లాదుని వాడెన్నడు రోషతాపన్నత నొందించు, నాడె పట్టి వధింతుఁ (ఆంధ్రభాగవతం 7 వ స్కంధం) ప్రహ్లాదుని గూర్చి "సద్గుణంబులెల్ల సంఘంబులై వచ్చి, యసురరాజు తనయునందు నిలచి, పాసి చనవు విష్ణుభక్తుని విధమున నేడు దలిగియుండు నిర్మలాత్మ" అని పోతన వివరించెను. అతనికి అసుర విద్యను బోధించినమీదట, తండ్రి మరల పరీక్షింపగా విద్యాసారములిట్లు ప్రహ్లాదుడు చెప్పెను "తను హృద్భాషల సఖ్యముఁ శ్రవణముఁ దాసత్వముఁ వందనార్చనముఁ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయుఁ సంకీర్తనల్ చింతనంబను నీతొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మకుఁ హరిఁ నమ్మి సజ్జనుడైయుండుట భద్రమంచు దలతుఁ సత్యంబు దైత్యోత్తమా" అని హరిభక్తి లేని జీవితము వ్యర్థమని వివరించెను. తనను తండ్రి కొట్టించినను ప్రహ్లాదుడు ధీరుడై అహింసాయుతుడై యున్నటిట్లు చెప్పినారు.

"తన్ను నిశాచరుల్ పొడువ దైత్యకుమారుడు మాటిమాటికిన్ పన్నగశాయి యోదనుజ భంజన యోజగదీశ యోమహాపన్నశరణ్య యోనిఖిల పావన యంచు నుతించుగాని తా కన్నుల నీరు తేడు భయకంప సమేతుడుగాడు భూవరా"
"పాఱడు లేచి దిక్కులకు బాహువులొడ్డడు బంధురాజిలో చూడడు ఘోర కృత్య మనిదూఱడు తండ్రిని మిత్రవర్గమున్ జీరడు మాతృ సంఘము వసించు సువర్ణ గృహంబులోనికిన్ దూఱడు కావరే యనడు తాపము నొందడు కంటకింపడున్"

—♦ హరిశ్చంద్ర కథ ♦—

ఇప్పుడు దేశమంతటను వ్యాపించియున్న హరిశ్చంద్రకథ అహింసా సత్యముల మహత్వమును బోధించును. ఇది మార్కండేయాది పురాణములలో చెప్పబడినది. తరువాత ఈకథ మన వాఙ్మయ భాషలలోను, ప్రబంధరూపమునను ఇటీవల నాటకముగను పరిచరితమై ప్రజాభిరుచి నొందినది * చారిత్రికాలమునకు చాల పూర్వము వేదకాలమందు హరిశ్చంద్రుడను రాజవరపుత్రుడు కల్గుట, తరువాత నరయజ్ఞము చేయవలసివచ్చుట, శునః శేఫ చరిత్ర, ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో నున్నట్లు లోగడ చూచినాము. ఇది అందుకు భిన్నము, ఇది యీ క్రిందిరీతినున్నది.

పూర్వము హరిశ్చంద్రుడను సూర్యవంశపు చక్రవర్తి కోసలరాజ్యము నయోధ్యనుండి పాలించుచుండెను. అతడు చరిత్ర

అంతట ప్రహ్లాదుడు తోడి దైత్యబాలురకు అహింసాభక్తుల బోధించినట్లు తెలిసి తండ్రియును గదిమెను "బలవంతుడ నేజగముల బలములతో జనకవీర భావమున మహాబలుల జయించితి నెవ్వని బలమూననాడెదవు నాకు ప్రతివీరుడవై" అంగుడు ప్రహ్లాదుడు అహింసరునకు సర్వవ్యాపియగు దేవుడేనన్న బోయూదై నను దుష్టు:కి హింసాభావముగల తన యింటిరియములే శత్రువులనుటకిట్లు చెప్పెను.

" బలయుతులగు దుర్బలులకు బలమెవ్వడు నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకున్ బల మెవ్వడు ప్రాణులకును బలమెవ్వండట్టి విభుడు బలమసురేంద్రా" లోకము లన్నియయున్ గడియలోన జయించినవాడ వింద్రియానీకము జిత్తమున్ గెలువనేరవు నిన్ను నిబద్ధుజేయు నాభీకరశత్రు లార్వుర బ్రిథిన్నులకేసిన ప్రాణికోటిలో నీకు విరోధి లేడొకడు నేర్పున జూడుము దానవేశ్వరా" ప్రాణులు తనకు విరోధులు కాకుండుట కేమికారణము? తన హృదయమందలి ఈశ్వరుడే ఇతరులందరిలోను అంతటను వ్యాపించియున్నాడు. " ఇందుగల డందులేడని సందేహమువలదు చక్రి సర్వోపగతుం డెందెందు వెదకిచూచిన నందందే గలడు దానవాగ్రణి వింటే" కనుక ఈశ్వరునందువలె, సర్వజీవులందును ప్రేమగల్గి యుండవలెననియు ఇందుచే సూచితము.

* బాల్యమందు హరిశ్చంద్రునికథను స్వభాషలో చదివినమీదట, ఆమహా కథయైన తనకు గౌరవమును సత్యప్రియత్వమును యేర్పడి తన సౌజన్యమునకది కారణమైనదని గాంధిమహాత్ముడు ఆత్మకథలో తెలిపినారు.

కాలముకు ప్రసిద్ధులైన ఆర్గురు చక్రవర్తులలో నొకడు. అతడు చాల మంచివాడై ప్రజానుకూలముగ దేశమంతటిని పాలించుచుండెను. అతని యోగ్యత సత్ప్రవర్తన ఆదర్శరూపములని అన్ని దేశములందును ప్రఖ్యాతియేర్పడినది అతడు ప్రసిద్ధమగు ఇక్ష్వాకు వంశజుడు. (ఈవంశమందే తరువాత శ్రీరాముడు జనించెను) వారి కులగురువగు వసిష్ఠమహర్షికి విశ్వామిత్రునితో చర్చవచ్చెను. పూర్తిగ సత్యపరులగుట నరులలో నుండదని విశ్వామిత్రుడనెను. అట్టి మహానుభావులుందురని, వసిష్ఠుడు అందుకు హరిశ్చంద్రు నుదాహరణముగ జెప్పెను. సంపూర్ణ త్యాగులు అహింసాపరులు అయితేనేగాని సత్యమును సర్వకాలములలోను కాపాడుకొనుట సాధ్యముకాదు. కనుక రాజగు హరిశ్చంద్రుని కట్టి గుణము లున్నట్లు అతికఠినమైన పరీక్షచేసినగాని ఒప్పుకోనని విశ్వామిత్రుడనెను ఎట్టి పరీక్షకైనను తన శిష్యుడగు హరిశ్చంద్రుడు నిలువ గలడని వసిష్ఠుడువాదించెను.

ఈపట్టుదలవలన విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుని పరీక్షించుటలో తన యావచ్ఛక్తిని వినియోగించెను; తాను అతి కఠినునివలె వర్తించి, ఆయన పెట్టదగిన బాధలనన్నింటిని బెట్టిచూచెను. హరిశ్చంద్రునియొద్దకు మాయస్త్రీలను బంపించి, అతనిచేత అన్యాయపు వాగ్దానముపొంది, తద్వారా ఆయన రాజ్యమంతను తాను వశపర్చుకొనెను. ఇదికాక తనకు హరిశ్చంద్రుడు చాల సొమ్మి యిచ్చుకొనవలెనని తేల్చెను. రాజ్యభ్రష్టుడు గనుక హరిశ్చంద్రుడు తన సర్వాభరణములు వగైరాలును, రాజ్యపుఆస్తిగ విశ్వామిత్రున కొప్పగించి, ఈసొమ్ములను అలాయిదాగా తీర్చుకోవలెనట. తానట్లొప్పుకోలేదని ఒకచిన్న అబద్ధమాడిన చాలును, రాజ్యము మరల తీసుకోవచ్చును, తనకేమీ యివ్వనక్కర లేదు. అని విశ్వామిత్రుడాశపెట్టెను కాని హరిశ్చంద్రుడు దబద్ధమాడుట కొప్పుకోక తనను విక్రయించి ఆసొమ్ము తన బాకీక్రింద తీసుకొమ్మని కోరెను. కాని విశ్వామిత్రుడంతటితో పోక, హరిశ్చంద్రుని

మీద మాత్రమంతసొమ్ము రాదు, కనుక ముందు రాజుభార్యను కొడుకును విక్రయించవలెనని, అట్లు జరిగించుటకై నక్షత్రకుడను బండబ్రాహ్మణ శిష్యుని ఫరమాయించెను. ఇతడు గురువుకు తగిన శిష్యుడనిపించుకొనెను. అతడు హరిశ్చంద్రుని అష్టకష్టములు బెట్టెను. "ఒక చిన్న అబద్ధమాడుతే చాలు గురువుగారిచేత విడుదల చేయింతును, అందులో తప్పులేదు; ఆఅబద్ధములో అక్రమము లేదు." అని అతడాశగొల్పెను. హరిశ్చంద్రుడందుకొప్పుకోలేదు. నక్షత్రకుడు చంద్రమతిని లోహితుని దుర్మార్గులచే కొనిపించెను. వీరు చంద్రమతిని బాలుని ఎన్నియోచిక్కులుపెట్టిరి. నక్షత్రకుడు హరిశ్చంద్రు నొక మాదిగవానికి విక్రయించెను. ఇదియంతయు విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుని శాంతమును, సత్యమును పరీక్షించుటకు చేసినవే. హరిశ్చంద్రునికెట్లైన కోపమును హింసాప్రవృత్తిని గల్గించుట కతడనేక మాయోపాయముల బన్నించెను.

హరిశ్చంద్రునికొన్న వీరబాహుడు శ్మశానపు కావలాపనిని హరిశ్చంద్రున కొప్పగించి, అతనిని "వీరదాసు" అనెను. లోహితుడు పాముకాటున చచ్చినట్లు విశ్వామిత్రుడు మాయచేసెను. ఇంతలో రాజుగారియింట వస్తువులుపోయినట్లును, ఆవస్తువులు హరిశ్చంద్రుని భార్యయగు చంద్రమతి ఒడిలో దొరికినట్లును ఒక మాయచేసెను. ఇట్లు విశ్వామిత్రుడు మానవునికి సంభవము కాదగిన కష్టములన్ని హరిశ్చంద్రునికి తెచ్చిపెట్టెను. చచ్చిన కొడుకును దహనముచేయుటకు చంద్రమతి "వీరదాసు" దున్న శ్మశానముకేవచ్చెను. కాని అక్కడ దహనము చేయుటకు రుసుము నీయవలెను; దానిని చంద్రమతినుండి వీరదాసు వసూలు చేయబూనెను. అది అతని నౌకరీ బాధ్యత. ఆస్థితిలో రాజుగారియింట సొమ్ములపహరించిన నేరముకు చంద్రమతికి మరణదండన వచ్చెను. అట్లు ఆశిరశ్ఛేదముగూడ హరిశ్చంద్రుడే (వీరదాసు) చేయవలసియుండెను. సత్యపాలన నిమిత్తమందుకును హరిశ్చంద్రుడు సిద్ధపడెను. ఆదుర్భరస్థితి నంతట విశ్వామిత్రుడే సహింప

లేకపోయెను. అంతవరకు హరిశ్చంద్రుని నయమునను, భయమునను, అసత్యమాడింప జూచెను. హింసాప్రవృత్తిగల వారసత్యమాడుదురు. అతని కష్టైనను కోపమును హింసాఘోరణిని కల్గింపజూచెను. ఒక చిన్న అబద్ధమాడితే కష్టములన్నీ పోవును అట్లు చేయుము అని తొందర జేసెను. కాని విశ్వామిత్రునిమీద అలుగక, ఎన్నికష్టములు వచ్చినను దిగమ్రింగి, ఇక రాజాజ్ఞ ప్రకారం తన భార్యను ఖడ్గముతో శిరశ్ఛేదము చేయుదమని హరిశ్చంద్రుడు చేయి పైకెత్తెను. ఇంతవరకు పాషాణహృదయునివలె సంచరించిన విశ్వామిత్రుడప్పుడువచ్చి ఖడ్గహస్తమును నిలుప జూచెను. కాని హరిశ్చంద్రుడు కర్తవ్యమునుండి చలింపలేదు. అప్పుడు భగవంతుని సత్యస్వరూపము హరిశ్చంద్రాదులకు విశ్వామిత్రునికిగూడ ప్రత్యక్షమైనది. మానవుడు పడదగిన కష్టములన్నిటిని పెట్టినను హరిశ్చంద్రుడు నిల్చినాడు. తనపైన క్రోధహింసలు చూపక, అసత్యము మనసులోనైన తలపెట్టక, హరిశ్చంద్రుడాదర్శసద్వర్తనుడైనాడని విశ్వామిత్రుడంగీకరించెను; చంద్రమతి దాస్యమును చోరీశిక్షయు లోహితుని మరణమును విశ్వామిత్రుని తపోబలమున జనించిన మాయాఫలితములే గనుక వాటినన్నిటిని రద్దుచేసి, విశ్వామిత్రుడు మరల హరిశ్చంద్రుని, అతని కుటుంబమును విడుదలచేయించి, ఆయన రాజ్యమంతను యథాస్థితిలో నొప్పగించి, హరిశ్చంద్రు నభినందించి, ఆశీర్వదించెను. అప్పట్లో విశ్వామిత్రుని హింసించినను, దూషించినను, చిన్న అసత్యమాడినను, తనబాధలు వదలి, రాజ్యము మరల చేకూరునని తెలిసియు, హరిశ్చంద్రుడును పూర్తియైన అహింసాపరుడు ధీరుడుగనుకనే, ఎప్పుడును ఆత్మ విశ్వాసమును, నైతిక ధర్మమును మరువక ప్రహ్లాదునివలె తన నిష్ఠను నిలుపుకోగలిగెను. ఈ యిద్దరి కథలును ఆదర్శనీతిబోధకములు. కనుక అవి కావ్యనాటకములుగను, హరికథలుగ గూడ వ్యాపించి ప్రజాదరము బొందుచున్నవి.

—♦ రంతి దేవ కథ ♦—

పూర్వము రంతిదేవుడను మహారాజు తనరాజ్యపు ఆస్తి నంతను ప్రజాక్షేమముకే వినియోగించెను. ఇట్లుండగా ఆయన ప్రవృత్తిని పరీక్షించుటకు, దేశమందు గొప్ప కరువేర్పడెనట. ఆయన తన సర్వస్వమును పీడితులగు జనులకిచ్చివేసెను. అంతట రాజ్యము నితరులకొప్పగించి, రంతిదేవుడు దేశ సంచారముచేసెను. అప్పుడాయన యొక యెడారిలో తిరుగునప్పుడు 48 రోజులు నిరాహారముగ నుండవలసివచ్చెను. 49 వ రోజున ఆయనకాహారము దొరికెను. ఆకలిబాధ తీర్చుకొనుటకు, దాని నాతడు తినబోవుచుండెను. ఇంతలో నొక బ్రాహ్మణుడు, అంతట నొకశూద్రుడు, పిమ్మట చండాలుడు, ఆవెనుక ఒకనితో కుక్కలును వచ్చెను. ఆజనులందరికిని కుక్కలకుగూడ తనయొద్దనున్న ఆహారమును నీళ్లను గూడ రంతిదేవుడిచ్చివేసి, క్రమముగ వారినందరిని తృప్తిపరచెను ఇదేమి నీయాహారమిచ్చివేసితివి, నీవు బాధపడుదువు. దేహము పోషించుకొని ఉత్తమగతినొందుము. అని యెవరో హెచ్చరింపగా "నాకట్టి యున్నతస్థానమక్కర లేదు. ఇతరులు బాధపడుచుండ నేనూరకుండ లేను. ఆదుఃఖార్తుల హృదయములో నేనుచేరి, వారి బాధలను నేననుభవింపగోరుదు. అప్పుడే నాకు శాంతిగల్గును" అని రంతిదేవుడుచెప్పెను.* అట్టి యుదార మహాపురుషుని భారతీయులిప్పటికిని స్మరించుట యాశ్చర్యముకాదు.

---

* నకామయేఽ హంగతి మీశ్వరాత్పరాం, అష్టర్ధియుక్తామపు నర్భవంవా।
ఆర్తిం ప్రపద్యేఽఖిల దేహ భాజామంతస్థితో, యేనభవంత్య దుఃఖాః.

(శ్రీమద్భాగవతం 9)

24. పౌరాణిక సంస్కృతి.

—• కావ్యకథలు •—

ఆకాలపు మహాకావ్యములలోని కథలును, అప్పటి సంస్కృతికి సూచకములు. వీటిలో బౌద్ధుల గ్రంథముల విమర్శించినాము. సంస్కృతములోని సాంప్రదాయిక హిందువుల కావ్యములగూడ గమనింతము. వాటిలోను కొన్ని చక్కని కథలున్నవి. ఈకథలనూ చాలవరకు భారత పురాణాదులనుండి బృహత్కథనుండియు తీసుకొన్నారు. వీటిలో చాలవరకు శృంగార వీరరసములకే ప్రాముఖ్య మిచ్చినారు. అందువలన కామక్రోధముల ప్రకోపము దాని ఫలితములు ఇట్టివాటి వివరణ హెచ్చు. దాదాపు ప్రతి మహాకావ్యములోనూ వీరరసము పేర యుద్ధచర్యలకును రక్తపాత వర్ణనకును కొంత ప్రాచుర్యమున్నది. వీటికిని శృంగారరసపు దశవిధావస్థలకును ఉండవలసిన వర్ణన సందర్భములగూర్చి ఆలంకారికులు కొన్నినియమముల నేర్పరచినారు. అందు కొన్ని హింసా భావపోషకములైనను, మరికొన్ని అహింసాభావముకే సహాయకములు. ఆనియమములప్రకారం, దృశ్యకావ్యములలో మరణవృత్తాంతముల దెలుపవచ్చునే కాని మరణమును, హత్యను, రంగముపైన చూపకూడదు. ఇట్లే కావ్యములలో శోకకరమైన సందర్భములెన్ని వచ్చినను, కథ సమాప్తియగునప్పటికి, సుఖాంతముగనే యుండవలెను, కాని శోకాంతము కాకూడదని యేర్పాటు. నాటకము లీశ్వర ప్రార్థనతో నారంభించి, శుభముకోరు భరత వాక్యముతో ముగింపుకావలెను.

శ్రవ్యకావ్యములును మంగళాది, మంగళమధ్యము, మంగళాంతముగ నుండవలెనందురు.ఇట్లు సాధ్యమైనంతవరకు హింసాభావము మిగులకుండ ప్రేమభావమే చదువరుల హృదయమందు జనింపజేయుట ధర్మమని మనపూర్వులెంచిరి. పాశ్చాత్యరచన

లలో గొప్ప గ్రంథము లనబడునవి తరుచు భీభత్స దృశ్యముల తోను, ఇంద్రియోద్రేకమును ఉద్వేగమును గల్గించు వృత్తాంత ములతోను, పూర్తి యగుట కలదు. ఇట్టివి Realistic అనుపేర సంఘంలోని కొన్ని సందర్భముల యథాస్థితిని చూపినను తరుచు హింసాభావమునకు తోడ్పడును. ప్రేమతత్వమునే పోషించుట భారతీయ సంప్రదాయం. అయితే ఆచరణలో కొందరు కవులు ఆనియమములను పైకి గమనించినను, ముఖ్యంగా దరిమిలా కావ్యాలలో ఆయుద్దేశము ఫలింపజేయలేదు. కొందరు మహా కవులు అహింసాభావము నక్కడక్కడ చక్కగ పోషించిరి. చారి త్రికముగ ఇట్టి ముఖ్య కవులలో మొదటివాడు భాసుడు.* అతడు చాల నాటకముల రచించెను. వీటిలో స్వప్నవాసవదత్తాదులకథ బృహత్కథలోనిది ; తక్కినవి చాలవరకు భారత రామాయణా దులలోనివి. ఆకథలగూర్చి యిక్కడ చర్చించనక్కర లేదు. తక్కినవాటిలో ఒకటి రెండింటిని గమనింపవలెను.

భాసుని "చారుదత్త" నాటకము సుప్రసిద్ధమగు "మృచ్ఛ కటిక"కు‡ పునాది. చారుదత్తుడు అహింసాపరుడు, శాంతుడు, పరోపకారి ; అతనికి హానిగల్గించుటకు హింసాకారుడగు శకారు డను రాజస్యాలకుడు ప్రయత్నించి విఫలుడైనట్లీకథలోనున్నది. ఈకవి ఇతిహాసకథలను రసపోషణకై తనకు తోచినట్లు మార్చి నాడు. ఇతని "పాంచరాత్ర"మను మూడంకముల నాటకము విచిత్రము. దీని పాత్రలన్నియు భారతములోని పురుషులే ; కాని, ఈకథమాత్రం భారతములో లేదు. ఈకథ యిట్లున్నది. పాండవులు విరాటరాజుకొలువులో అజ్ఞాతవాసము చేయుచుండగా అది సమాప్తి యగుముందు దుర్యోధనుడొక మహాయజ్ఞము

---

* భాసుడు కాళిదాసుకన్న పూర్వుడు. ఇతడు 3 వ శతాబ్దివాడు కావచ్చు. ఇతని గ్రంథములు చాలకాలం అదృశ్యమైనవి. 1912 సం॥ లో తిరువనంతపురంలో మరల ప్రచురితమైనవి.

‡ మృచ్ఛకటికనుగూర్చి ముందు చర్చింతుము.

చేసెను. అందుకు చాలమంది రాజులు విచ్చేసిరి. ఆయజ్ఞము చక్కగనేజరిగి, పూర్తియై, అవబృథస్నానమైనది. అప్పుడు యజ్ఞాంతమున దుర్యోధనుడు తనగురువగు ద్రోణాచార్యునికి వందనముచేసి, తమకిష్టమువచ్చినదానిని యజ్ఞాంతపు గురుదక్షిణగ కోరుమని, అట్లు కోరికను తప్పక నెరవేర్తునని, చెప్పెను. ద్రోణుడు తనకేమియు కోరుకోలేదు. కాని, "అన్నదమ్ముల కుటుంబమగు కౌరవపాండవులమధ్య యుద్ధము జరుగబోవును

అట్టియుద్ధము జరిగితే భారతదేశమంతటికీ మహానర్థమగును. ఈమహాపత్తు నెట్లైన తప్పించి లక్షలకొలది జనులకు హింసలేకుండ నివారించుట ప్రాజ్ఞులధర్మము; అట్టి దారుణయుద్ధము రాకుండ జేయుటయెట్లు!' అని దయామయుడగు ద్రోణుడాలోచించుచుండెను. ఇప్పుడు సమయము దొరికినదని ద్రోణుడు "పాండవులకు నీవు అర్ధరాజ్యము పంచిపెట్టుము, అదే నేగోరువరము. అదే గురుదక్షిణ అని చెప్పెను. దుర్యోధనుని కట్లుచేయుట యిష్టము లేదు. ద్రోణుడు భూరిధనమో భూములో తనకు కోరుకొనునని ఆతడనుకొనెను. కాని, అందరియెదుట నిచ్చినమాట నిప్పుడు తప్పుటకు వీలులేదు. కనుక, శకునితో ఆలోచించి, దుర్యోధనుడు ద్రోణునితో పాండవు లెక్కడనున్నారో 5 రాత్రిలలోగా మీరు తెలుసుకోగలిగితే, అట్లే వారికి పంచియిత్తును" అని జబాబిచ్చెను. పాండవులప్పటి కజ్ఞాతవాసములోనుండిరి. వారెక్కడ నుండిరో ఎంత వెదికించినను కౌరవులకు తెలియలేదు. "ఈఐదు రోజులలో ఆఅజ్ఞాతవాసులజాడను ద్రోణుడు తెలుసుకోలేడు. గనుక వాటానిచ్చుట కవసరముండదు" అని దుర్యోధనుడాలోచించి అట్లు చెప్పెను. ఆచ్ఛరతుకు మొదట సంకోచించియు, భీష్ముని సలహాపైన ద్రోణుడంగీకరించెను. పాండవులగుట్టు తెలియుటకై భీష్ముడు వెంటనే యొక యుక్తినిపన్నెను. విరాటనగరములో ఎవరో కీచకుల జంపిరని అప్పుడే కబురు వచ్చినది. అది

భీముని చర్యయే కావచ్చును. కనుక పాండవులను బయటపెట్టుటకై అక్కడ కౌరవులచే దండయాత్ర చేయించవలె. విరాటుడు కౌరవుల యజ్ఞమునకు రాలేదు; కనుక అందుకు శిక్షగ విరట రాజు గోవుల బట్టుకోవలెనని భీష్ముని సూచనపైన కౌరవులు నిశ్చయించిరి. వారందరూ వెంటనే మహాసేనతో జేరి రెండు వైపులను గోగ్రహణము చేసిరి. అంతట నొకప్రక్కను అర్జునుడు ఉత్తరకుమారునితో వచ్చి కౌరవదళమును జయించి, విరటుని గోవుల విడిపించెను. ఆయుద్ధములో అభిమన్యుడు కౌరవులతరపున వచ్చెనట. అతనిని ఇంకొకవైపునుండి భీముడు పట్టుకొని విరటుని యొద్దకు తెచ్చెను. అర్జునుడు కౌరవుల నోడించి గోవుల మరల్చెను. వీరు పాండవులని తెలిసిపోయినది. ఈలోగా అజ్ఞాతవాసపుకాలము పూర్తియైనది. అంతట విరాటుని కూతురగు "ఉత్తర" ను అభిమన్యునికిచ్చి త్వరలోనే పెండ్లిచేయుటకు నిశ్చయమైనది; కనుక ఆకబురు చెప్పి ఆపెండ్లికి పిలుచుటకు ఉత్తరుని ధర్మరాజు దుర్యోధనాదులయొద్దకు బంపెను. దుర్యోధనుడు ద్రోణునికి వాగ్దానము చేసినదిమొదలు అయిదు రాత్రిలలోగానే ఈ శుభలేఖవచ్చినది. పంచరాత్రులలో పాండవులజాడ తెలిసెను; కనుక, ద్రోణుని కోరిక ప్రకారం దుర్యోధనుడు అర్ధరాజ్యమును పాండవులకిచ్చుటకు ఖరారుచేసెను.

ఇట్టిది దీనికథ. కాని ఇది ఒక సుఖస్వప్నమువంటిది. ఈప్రకారం దుర్యోధనుడు వాటాను పంచిపెట్టియుంటే, పాండవులకు యుద్ధకారణమే ఉండదు; అప్పుడు, భారతమహాయుద్ధమును అందువల్లగల్గిన విపరీతమైన జననష్టమున్ను లేకపోయేది. తనఊహాప్రపంచంలో దారుణమైన భ్రాతృయుద్ధము జరుగక రాజీజరిగిన బాగుండును; ఆ హింసావాతావరణమునుండితప్పి భారతదేశమింకను మంచిస్థితిలో నుండేది. అని భాసమహాకవి చిత్రించుకొనెను. భ్రాతృకుటుంబమున కర్ధరాజ్యము ఉభయపక్షముల కాచార్యుడగు ద్రోణుని ప్రయత్నముద్వారా లభించినట్లు, హింసలేకుండ

అహింస యేర్పడినట్లును, భాసకవి చేసినకల్పనమనోహరమే. అప్పటి గోగ్రహణము నిజమే. కాని పాండవుల కర్ధరాజ్యమును దుర్యోధను డిచ్చుటకు ఖరారుచేసిన కథ సరికాదు. ఇది ఈదేశపు దురదృష్టము. తుద కప్పుడు హింసాతత్వమే విజృంభించి, భారతదేశము మహారణ యజ్ఞముపాలైనది. భాతృకలహములో రాజీయే ప్రశస్తమని సూచించుటే కవి యుద్దేశము.

భాసుని "మధ్యమవ్యాయోగమ"ను చిన్న నాటకపుకథయు చిత్రమైనది.

పాండవులు వనవాసము చేయుచుండగా, వారిని ధౌమ్యముని తనయింట జరుగు యజ్ఞముకాహ్వానించెను. భీముని విడచి తక్కినవారక్కడకు వెళ్లిరి. భీముడప్పుడు వ్యాయామముకు వెళ్లెను. ఈలోగా భీమునికి హిడింబి యను రాక్షసివల్ల పుట్టిన ఘటోత్కచు డడవిలోనుండి ఆప్రాంతముకు వచ్చెను. హిడింబి ఉపవాసముచేసి మరునాడు పారణకు నరమాంసము తినదలచి ఒక నరుని తెమ్మని కొడుకును బంపెను. ఆప్రకారం ఘటోత్కచుడు వెతుకుచు అడవిలో నొక బ్రాహ్మణ కుటుంబము వసించుటజూచెను. ఆవిప్రునికి ముగ్గురు కొడుకులు. వారిలో నొక్కని తన తల్లి పారణకీయవలెను. లేకపోతే అందరినీ చంపుదునని ఘటోత్కచుడు బెదరించెను. ఘటోత్కచుడు మహావీరుడగు రాక్షసుడు. అతనితో పోరి లాభము లేదు. కనుక ఆత్మార్పణ తప్పదు, అందుకు తాను తానని ముగ్గురు కొడుకులును సిద్ధపడిరి. తండ్రి పెద్దకొడుకును, తల్లి చిన్నకొడుకును నిల్పుకోగా, మధ్యముని ఘటోత్కచుడు తీసుకొనిపోయెను. ఈ మధ్యముడక్కడ చెరువులో నీరు త్రాగ బోగా అతనిని ఘటోత్కచుడు "మధ్యమా, రమ్ము" అని పిలిచెను కాని యీలోగా ఆదగ్గరనే సంచరించుచుండిన భీము డక్కడకు వచ్చెను. (భీముడు కౌంతేయులలో మధ్యముడు; పాండవమధ్యముడనికూడ కొన్నిచోట్ల అతనికి వాడుకకలదు) ఈవిప్రసుతుడు

ఆశ్రయింపగా, అతనిని భీముడు రక్షింప నిశ్చయించెను. ఘటోత్కచుడు తండ్రి నానవాలు పట్టలేకపోయెను. కనుక విప్రబాలుని వశపర్చుకొనుటకు కొంతసేపతడు భీమునితో పోరెను. తుదకతని పరీక్షింపదలచి ఆవిప్రునిస్థానే తానే ఆహారమగుదునని భీముడు సిద్ధపడెను. ఇట్లు వారిద్దరును అడవిలో హిడింబియొద్దకేగిరి. హిడింబి భీమునిజూచి, భర్తయేయని గ్రహించి, సిగ్గుపడెను. దంపతులు కలుసుకొనిరి. ఇట్లు (విశ్వామిత్రుడు శునశ్శేఫుని రక్షించినట్లు) భీముడు ఆవిప్ర యువకుని బలికాకుండ రక్షించెను.

ఈ కథయు భారతములో లేదు. హిడింబి భీముని ప్రేయసియై ఆతనివల్ల ఘటోత్కచునికనెను, అనునదిమాత్రము భారతములోనున్నదే.

హిడింబి మాగుమూల అడవిలోని రాక్షసి. హిడింబి తన పారణకు నరుని తెమ్మనికోరినట్లు ఈకవి చెప్పినాడు. భీముడా విప్రబాలుని రక్షించుటకు నిశ్చయించి, అతనికిబదులు తానే సిద్ధమగుటయు విశేషము. అయితే, హిడింబి నరమాంసము కోరెనని తెలిసినప్పుడు, భీముడామెను పరీక్షించి నరభోజనమునుండి తప్పించుటకు నిశ్చయించెను ; ఆమెకింకను నరమాంసాశ యున్నదను భావన భీముని బాధించినది. ఆమెను కలియగనే, ఇదేమని అతడడిగెనట ఆమె చెప్పిన సమాధానమువిని, ఈమెకిప్పుడు నరాశనత్వము లేదని, తనను కలియుటకట్లు యుక్తి చేసినదని గ్రహించి "నీవిప్పుడు జాతిచే రాక్షసివి ; ప్రవర్తనలో కాదు.* అని భీముడు సమాధానపడెనట ఈ యేకాంకనాటకములో భీముని ప్రేమ భావమును, భారతకాలమునాటికి నరాశనత్వము అరుదుగనున్నదనియు సూచితము.

---

* "జాత్యారాక్షసీ, నసముదాచారేణ"

(మధ్యమ వ్యాయోగము)

తరువాత చెప్పదగినవి కాళిదాసు రచనలు* సంస్కృత కవులందరిలో నితడు మహనీయుడు, భావగాంభీర్యములోను, శైలీ మాధుర్యములోను, అతని గ్రంథములు అనమానములు; వాటిలో మన సంస్కృతియు చక్కగా గోచరించును. ఇతని కావ్యములు ధ్వనిప్రధానములు, కళాభివ్యంజకములు అక్కడక్కడ భూత దయ సూచించు గాధలున్నవి.

కాళిదాసు శ్రవ్యకావ్యములలో నుత్తమమైనది "రఘువంశము" దీనిలో కవి ఇక్ష్వాకువంశపు దిలీపుడు మొదలు ఆరాజుల చరిత్రమును వివరించినాడు. మొదటనే ఆరాజుల జీవిత మెట్టిదో తెల్పినాడు. ఈవివరములు ఉదారమైన ఉన్నతాదర్శ ముల దెల్పును. రాజులు పన్నులద్వారా ద్రవ్యమును పోగు జేయుదురు ; అది తప్పదు ? దానిని నిలవజేసుకొని స్వలాభము నుపయోగించుకోక వీరు ప్రజలకే వినియోగించి త్యాగమునే చేసిరి. వారు సత్యపరులై మితముగనే సంభాషించిరట. దేశముల జయించినందుకు ఐక్యము కలిగించి, జనరక్షకులని కీర్తి సంపా దించిరి. ఇంద్రియలోలురుకాక బిడ్డలకొరకే గృహస్థులైరి.♦

ఇట్లు రాజవంశము వారికి కలవని సూచించిన త్యాగము, మితభాషిత్వము, సత్ప్రవర్తనము, బ్రహ్మచర్యము అహింసా ప్రవృత్తికి సాధకములు ; కనుక చక్రవర్తులు రాజులుగూడ అహింసాధర్మమును యథాశక్తిగ పాలింపవలెనని కాళిదాసు సూచించినాడు. ప్రజాక్షేమము నిమిత్తమే పన్ను వసూలుచేసి రాజు వారిని రక్షించి పోషించి తండ్రివలె నుండెనని దిలీపుని గూర్చి కాళిదాసు చెప్పినాడు.‡

* కాళిదాసు క్రీ. త. 5 శతాబ్దివాడని అనేకుల అభిప్రాయం ; 1 వ శతాబ్దివాడని కొందరందురు.

♦ త్యాగాయ సంభృతార్థానాం సత్యాయమితభాషిణాం యశసే విజిగీషూణాం ప్రజాయై గృహమేధినాం (ర-1-17)

‡ ప్రజానామేవ భూత్యర్థం స తాభ్యో బలిమగ్రహీత్. (రఘువంశ 1-18)

ఆయన ప్రజలకు తండ్రివలె నుండేవాడని వివరించినాడు.*

రఘువంశపు రెండవసర్గలోని యొక చిన్న కథ వినతగినది. దిలీపమహారాజు పిల్లలులేక భార్యతో కలిసి వసిష్ఠాశ్రమమునకు వెళ్లి తనకు పుత్రుడు కావలెనని కోరినాడు; కులగురువగు వసిష్ఠుడాలోచించి పూర్వము నీవు కామధేనువును అనాదరణచేసితివి; అందువల్ల నీకు సంతానము లేకపోయినది. దాని కూతురగు నందిని నాయొద్దనున్నది. దానిని సేవించుము దాని యనుగ్రహమువలన మీకు శుద్ధిగలిగి మంచి సంతానము గల్గును" అని దివ్యదృష్టితో చెప్పెను. అట్లేయని, కులగురువు సెలవుపొంది, శాంతి ప్రేమస్వరూపిణి యగు ఆధేనువున కాదంపతు లుపచారము చేయుచుండిరి. దిలీపుడు స్వయముగ నందిని కడవిలో కాపుగ నుండెను. ఒకరోజున ఆధేనువు హిమాలయగిరులలో నొక గుహలో దూరెను అప్పుడా రాజక్కడనే యుండెను. కాని ఆయనదృష్టి ఆకొండల ప్రకృతి సౌందర్యమందు లగ్నమైయుండెను. ఈలోగా సింహమొకటి హఠాత్తుగ నందిని ధేనువుపైకి దుమికెను. నందిని యరపులు విని, దిలీపుడు తిరిగి చూచెను; నందిని దీనముఖియై సింహపుపట్టులో చిక్కియుండెను. వెంటనే దిలీపుడు తన బాణములను సింహముపైన వేయుటకు చేతిని అంబులపొదిలో పెట్టెను; కాని ఆచేయి అందు పట్టుకొని, యీవలకు రాలేదు. అతడు రోషపూరితుడై పెనుగులాడుటజూచి, సింహమిట్లనెను. "రాజా నీవెంతగుంజినను లాభములేదు; ఈప్రక్కనున్న దేవదారుమొక్కను శ్రీ శంకరులవారు పుత్రసమముగా పెంచినారు. దీనినడవియేనుగు పాడుచేయుచున్నందున

---

* ప్రజానాం వినయాధానాద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితాపితరస్తాసాం కేవలం జన్మహేతవః. (,, 1-24)
తథాపిసర్వే తస్యాసన్ పరార్థైక ఫలాగుణాః
శాకుంతలములోను "స్వసుఖనిరభిలాషః ఖిద్యసే"
లోకహేతోః ప్రతిదినమథవా తే వృత్తిరేవం విధైవ,
అని వివరించినాడు.

తనబంటునగు నన్ను సింహముగ జేసి, దానికి కాపుంచి యిక్కడ జేరు జంతువుల నాహారముగ దినుమన్నారు; శివునాజ్ఞ తప్పదు; ఇందునీకు పౌరుషలోపము లేదు. శస్త్రరక్షణకు సాధ్యము కాని విషయములో వీరులకీర్తికి భంగముండదు"* అంతట దిలీపుడు ఆలోచించి "నేనిప్పుడు చేతగానిస్థితిలో నేమి చెప్పినను నవ్వులాటయే. లోకమంతటికి సృష్టిస్థితిలయకారుడైన యీశ్వరుడును నాకు పూజ్యుడు. గురుధనమగు ఆవును కండ్లయెదుట నశింపనిచ్చుటయు కూడదు; కనుక నీయాహారమునకై నా దేహము తీసుకొని నామాంసముతో నీయాకలి తీర్చుకో; పాపమీయావు సాయంకాలమై కనిపెట్టుకొన్నదూడను జేరవలెను. అప్పుడుభయుల కోరికలును నెరవేరును" అనివేడెను‡ కాని సింహము "ఇదేమి, ఏకచ్ఛత్రాధిపతివి. వేలకొలది గోవులను నీవు గురువుకీయవచ్చును వెళ్లి ప్రజల బాలించుకో" అని మరల్ప జూచెను. కాని, రాజు "క్షత్రియుడనగా ఆపత్తునుండి రక్షించువాడే. అది లేని రాజ్యమెందుకు, ప్రాణమెందుకు. ఇది కామధేనువుతో సరియైనది. నా దేహమునే క్రయధనముగ నిచ్చెదను. నన్ను హింసింపకూడదని నీకు తోచునా, నాకీర్తి దేహమును దయయుంచి కాపాడు, రక్ష్యమగు ఆవును చావనిచ్చి నేనింటికి చేర లేను'' అని సింహమును ప్రార్థించి ఒప్పించెను.♦ అంత దిలీపుని

---

* శస్త్రేణ రక్ష్యం యదశక్యరక్షం న తద్యశః శస్త్రభృతాం క్షిణోతి
(రఘు 2—38)

‡ మాన్యః స మే స్థావరజంగమానాం సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః, గురోరపీదం ధనమాహితాగ్నేః నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ స త్వం మదీయేన శరీరవృత్తిం దేహేన నిర్వర్తయితుం ప్రసీద. దినావసానోత్సుకబాలవత్సా విసృజ్యతాం ధేనురియం మహర్షేః ("2—44, 45)

♦ క్షతాత్కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః క్షత్రస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః। రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ .... సేయం స్వదేహార్పణనిష్క్రియేణ న్యాయ్యా మయా మోచయితుం భవత్తః...... స్థాతుం నియోక్తుర్న హి శక్యమగ్రే వినాశ్య రక్ష్యం స్వయమక్షతేన కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం యశఃశరీరే భవ మే దయాలుః. (రఘు 2-53, 55, 57, 56,)

చేతి కంబుల పొదినుండి పట్టువదలినది. అంతట రాజు బాణముల వదలి సింహమువద్దజేరి తన దేహము నర్పించెను.* కాని అతడు కండ్లు తెరచి చూచునప్పటికి సింహము కనబడలేదు. ఆ నంది మాత్రము "రాజా, తెల్లబోకుము. నాయొద్దకు సింహములు రాలేవు. నిన్ను పరీక్షించుట కీమాయ కల్పించితి; నీగురుభక్తి దయాశీలముచూచి సంతోషించితి ఇప్పుడు నీవు కోరు వర మిత్తును." అని ప్రేమతో చెప్పెను; అతడు తనకు కొడుకు పుట్ట వలెననగా "నాపాలను పిదికించి త్రాగుము; నీకోరిక సిద్ధించును" అని ధేనువుచెప్పెను. దూడకును వసిష్ఠుని హోమమునకును సరి పోగా మిగిలిన పాల నింటివద్ద త్రాగుదును, అని ఆ మహా నీయుడు చెప్పి, అట్లు చేసెను; తరువాత దిలీపునకట్లే పుత్రుడు "రఘువు" జనించెను. ఈకథలో అహింసాసత్యమూర్తియగు గోవును ప్రకృతి మధ్యను సేవించుద్వారా కార్యసిద్ధియైనట్లు చూచినాము. ధేనువుకు హింసలేకుండ కాపాడుటకై యత్నించి, తుదకు రాజగు దిలీపుడు ఆత్మ సమర్పణము చేయుట గొప్ప విశేషము.

కాళిదాసు తన గ్రంథములో ప్రశాంత గంభీరములైన హిమాలయాదిగిరులను, అహింసాతత్వమునకావాసములగు ఋష్యా శ్రమములను, అక్కడి పరిస్థితులు పరమానందదాయకములని మనో హరముగ వర్ణించినాడు. శాకుంతల నాటకములో కణ్వాశ్రమ మును కశ్యపుని నివాసస్థలమును చక్కగ చిత్రింపబడినవి.

హింసక్రూరమృగములబారినుండి రక్షణను ఋషులో కర్షకులో కోరినప్పుడు, రాజులు వేటకు వెళ్లవలెను; కాని కొంతకాల మును కొందరు తమ ఖులాసా తీర్చుకొనుటకు మాంసాహారము సంపాదించుటకును వేటాడజొచ్చిరి. "దుష్యంత రాజొకసారి

* సన్యస్త శస్త్రోహరయే స్వదేహం ఉపాయత్పిండ మివామిషస్య.
(రఘు 2-59)

వేటాడుచు ఒక లేడిని చంపుటకై తరుముచుండెను; అక్కడ దగ్గర నున్న కణ్వాశ్రమమునుండి వచ్చిన శార్ఙ్గరవుడను కణ్వశిష్యుడు "మృదువగు జంతువుల దేహముపైన బాణము వేయగూడదు. అట్టిచర్య పువ్వులలో నిప్పువేసినట్లే"♦ అని రాజును వారించి మృగమును రక్షించెనని శాకుంతలములో కాళిదాసు చెప్పియున్నాడు.

పూర్వపు సంస్కృతనాటకములో *మృచ్ఛకటికమును అహింసాసందర్భముకలదే. దీని కథానాయకుడు చారుదత్తుడను బ్రాహ్మణుడు. ఇతడు గొప్ప కోస్తావ్యాపారముచేసి, తాను విశేషముగ సంపాదించిన ధనమంతను సత్పాత్రదానమునకు వినియోగించినాడు; ఈలోగా వర్తకములో దైవయోగమున అపార నష్టము గల్గినది; కనుక ఆస్తి అంతయు పోయినది; ఇతడు ఎవరినీ ఎప్పుడూ బాధపెట్టడు; అక్కడి "శకారుడు" దుష్టుడు, హింసాపరుడు, గర్వి; దరిద్రుడైన చారుదత్తునకిప్పుడు మంచి పేరుండుటయితని కిష్టములేదు. ఆపురమందలి వసంతసేనయను సుందరి చారుదత్తుని సద్గుణముల కాకృష్టయై అతని చెలిమిచేసెను; వేశ్యయగు వసంతసేన రాజబంధువగు తననే వరించవలెనని శకారుని పట్టుదల. శకారుని హింసాతత్వము హింసకుల దురాచారములును ఈగ్రంథములో చక్కగ చూపినారు. చారుదత్తునింటికి పోదమని వసంతసేన బండి యెంచుకొనెను. ఈబండిలో మఱియొక డెక్కి యెక్కడికో పారిపోవును. అంతలో అక్కడ అట్టిదే మఱియొకబండి నిల్చెను. వసంతసేన పొరబాటున ఆబండిలో

♦ న ఖలు న ఖలు బాణః సన్నిపాత్యోఽయమస్మిన్ మృదుని మృగశరీరే పుష్పరాశా వివాగ్నిః। క్వబత హరిణకానాం జీవితం చాతిలోలం క్వచ నిశిత నిపాతాః సారపుంఖాః శరాస్తే (శాకుంతల 1 వ అంకం)

* మృచ్ఛకటిక 1 వ శతాబ్దిదని కొందరును 6 వ శతాబ్దిదని కొందరును భావించుచున్నారు. దీనిని శూద్రకుడను రాజు రచించెనని అందులో చెప్పియున్నది.

నెక్కినది. దానిని శకారునితోటలో చేర్చిరి. అక్కడ వసంత సేనను బాధించి, తుదకామె మెడను నులిమి వేసి, చచ్చినదని యెంచి, ఒకమూల నా దేహమునుంచి, అందుపైన ఆకులు కప్పి వెళ్లిపోయి, పై పెచ్చు ఆమెను చారుదత్తుడు చంపెనని ఫిరియాదు చేసెను. బీదవాడుగనుక ఆమె నగలకాశించి చారు దత్తుడిట్లు హత్యచేసెనను ప్రవాదము నతడు పుట్టించెను. ఆ కేసు విచారణ విచిత్రమైనది. చారుదత్తుడు నిర్దోషి-నసి నిదర్శనము చూపలేదు. ఇతడు ఖూనీచేయగా చూచితినని శకారుడే సాక్ష్యమిచ్చెను. ఇంతకుపూర్వము చారుదత్తుని ముద్దుల కొడుకు పక్కయింటి బాలుని ఆటవస్తువులనుజూచి తనకును కావలెనని యేడ్చుచుంటే వసంతసేన తన బంగారువస్తువుల నాబాలునకు ప్రీతితో నిచ్చెను. వసంతసేన కనబడలేదని ఖూనీకేసు వచ్చినదని నగరమందు ఆందోళన గల్గినది. చారుదత్తుని మిత్రుడగు మైత్రేయుడు ఆవస్తువులను చంకలో నుంచుకొని, ఆదారిని వచ్చెను. ఈ కేసు సంగతి తెలియకయే ఆతడు జనులు గుమిగూడియున్న రాజసభలో ప్రవేశించెను; అక్కడ శకారునితో వాదించుచు కోపముతో నతడు చేతినెత్తెను; అప్పుడు చంకనుండి ఆభరణములు నేలపైన జారెను ఆవస్తువులు చారుదత్తు నింటనుండి మిత్రుడు తెచ్చుట, అవి వసంతసేనవేయగుట, గట్టి నిదర్శనములు; కనుక, చారుదత్తుడే దరిద్ర్యాశచే వసంతసేనను చంపెనని, అధికారి భావించి చారు దత్తునికి ఉరిశిక్ష విధించెను.

ఇంతలో చచ్చినదనుకున్న వసంతసేన దేహమును, అంతకు ముందు ఆదయాళువుచే నుపకారమొందిన బౌద్ధశ్రమణకుడుచూచి, అహింసాపరుడుగనుక ఆమెకెట్లో చికిత్సచేసి బ్రతికించెను. ఆమెకు క్రమముగ ఊపిరివచ్చెను. తెప్పరిల్లినమీదట శ్రమణకుడామెను నెమ్మదిగ చారుదత్తునింటికి జేర్చుటకు రాజవీధిని తీసుకొని వెళ్లెను. వసంతసేన బ్రతికివచ్చిన సమయమందే రాజ్యక్రాంతి కలిగి, వెనుకటి పాలకుడు భ్రష్టుడుకాగా "ఆర్యకు"డను సత్పురుషుడు

(చారుదత్తుని మిత్రుడు) రాజయ్యెను. శిక్షకు మూలాధారమగు ఖూనీ జరగనేలేదు. గనుక అధికారులా మరణశిక్ష రద్దుచేసిరి. ఖూనీ జరిగినట్లు అబద్ధపు ఫిర్యాదుచేసి తప్పుడు సాక్ష్యమిచ్చినందుకు శకారుని రాజభటులు పట్టుకొనిరి. శకారుడు తప్పునొప్పుకొనెను. క్షమింపుమని కోరెను. చారుదత్తుడు దయతో అధికారుల నొప్పించి, శకారునికి శిక్ష తప్పించెను.

మానసికహింస తుదకు భౌతికహింసకు కారణమగు సంగతి దుర్వ్యసన దురభ్యాసములు గలవారు హింసాత్మకులౌటయు హింసా అహింసల సంఘర్షపు పరిణామములను, ఈనాటకములో చక్కగ సూచించినారు. ఈనాటకమందు లోకమందలి యథాస్థితియు ఆదర్శతత్వమును (Realism and idealism) చక్కగా మిళితములైనవి. అహింసాపరులకు మొదట కష్టము లేర్పడి తుదకు సత్ఫలము గల్గుననియు సూచింపబడినది. పశ్చాత్తాపపరుని దండించక ప్రేమభావము జూపుటే ప్రశస్తమని ఇందు చెప్పియున్నారు.* మృచ్ఛకటికలో సామాన్యుల జీవితము ముఖ్యాంశము. తరువాత ముఖ్యకవి భవభూతి. ఈయన తన ఉత్తర రామ చరితములో ఉన్నత వంశపువారిని ముఖ్యపాత్రలుగ చిత్రించెను.♦ ఇందలికథ శ్రీరాముడు రాజ్యభారము వహించిన తరువాత అయోధ్యలో నెవడో "పరునివశమైన సీతను మరల రాముడు తెచ్చుకున్నాడు. కాని పౌరుషముగల తానట్లు చేయ"నని చెప్పెనట; ఆ వార్తను చారుడొకడు శ్రీరామునితో జెప్పెను. అట్టి యపవాదమేర్పడుట తన ఆదర్శజీవితముకు తగదనియెంచి, శ్రీరాముడు లక్ష్మణునిద్వారా సీతనడవికి పంపివేసెను. అప్పటికి ముందే సీత గర్భవతియై తనకు ఋషుల యాశ్రమమును జూపుమని భర్తనడిగియుండెను. ఆ పేరుపెట్టి, తీసుకపొమ్మని

---

* శత్రుః కృతాపరాధః శరణముపేత్య పాదయోః పతితః|
శస్త్రేణ నహన్తవ్యః, ఉపకారహతస్తు కర్తవ్యః.
(మృచ్ఛకటిక 10 వ అంకం)

♦ భవభూతి క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దిలో జీవించెను.

చెప్పగా, లక్ష్మణుడట్లుచేసి అడవిలో అసలుసంగతిని సీతతో చెప్పెను. అంతట సీతాదేవి చింతించి మహర్షియగు వాల్మీకి యాశ్రమము జేరి, అందు ప్రసవించి, అడవిలో తన శిశువులగు లవకుశులతో చాల కష్టములు బడెను. వారు వాల్మీకియొద్ద సకలవిద్యల నేర్చుకొనిరి. పిమ్మట శ్రీరాముడు అశ్వమేధము తలపెట్టి, దిగ్విజయ సూచనగ అశ్వమును పంపెను. దానిని వీరు పట్టుకొనిరట. దానిని విడిపింపవచ్చిన లక్ష్మణుని కొడుకగు చంద్రకేతువుతో వారు పోరిరి. తరువాత శ్రీరాముసెదుట వీరందరును కలియుదురు. మధ్య అంతర్నాటకము వచ్చును. ఇందలి ముఖ్య కథను కాళిదాసుకూడ (ఉత్తరరామాయణము ననుసరించి) లోగడ తన రఘువంశములో మధుర రసవంతముగ చెప్పినాడు. అయితే భవభూతి రచననాటకము; ఇందు కొన్ని దృశ్యములు కరుణరస వర్ధకములుగ చేర్చబడినవి. ఉత్తరరామచరిత మతివిశిష్టమని ఆలంకారికభావము.♦ అగ్నిపరీక్షయై, సీత సాధ్వియని తెలిసియు లోకాపవాదమునకు వెరచి సీత నడవికి భ్రమపెట్టిపంపి, అక్కడ విడచుట, సీత దృష్టితో జూచినయెడల, హింసాయుతమని తోచక మానదు. ఇందు భౌతిక హింసకన్న మానసికహింస హెచ్చు. ఆయాక్షేపణ తగ్గుటకు కొంతవఱకు కాళిదాసును, అంతకన్న హెచ్చుగ భవభూతియు, శ్రీరాముడు సీతాత్యాగమునకు తరువాత గూడ ఆమెకై మిక్కిలి తపించుచు విచారించిన సంగతికి ప్రాముఖ్య మిచ్చినారు.* సీతాదేవి ఈసందర్భమున శ్రీరామునికన్నను ఉదారురాలని ఈకథ సూచించుచున్నది. భర్త విసర్జించినట్లు తెలిసిన మీదటను, ఆమె శ్రీరాముని నిందింపలేదు; ఆయనపైన ఆక్షేపణ నితరులతో జెప్పలేదు. మరల నయోధ్యకు వచ్చుటకు యత్నింపలేదు. తనకు జరిగిన అన్యాయము

♦ ఉత్తరే రామచరితే భవభూతి ర్విశిష్యతే.

* రఘువంశపు 14వ 12వ సర్గతో రావణవధ పూర్తికాగా 13లో విమానము నుండి భారతదేశపు దృశ్యములను 14 లో పట్టాభిషేకమును, తరువాత 14, 15 లో ఉత్తర రామాయణ కథయు చెప్పబడినది.

నంతను భరించి, ఆమె తుదివరకు ఆదర్శమగు సద్వర్తనముతో నుండి, భారతీయ స్త్రీజాతికి ఖ్యాతి తెచ్చినది. ఆమె ప్రేమతత్వముకు మితిలేదు. తరువాత అప్పుడప్పుడు శంబూక వధవంటి హింసాచర్యలు తప్పక పోయినను, మొత్తముమీద రామరాజ్యము దేశమంతటను శాంతిని పరస్పర మైత్రిని ప్రజలలో గల్గించినది. కైకేయీవరసమయమందు రామునికేర్పడిన రాజ్యశ్రీయు సీతాదేవియు నుండగా, రాజ్యలక్ష్మిని విడచి రాముడడవిలో సీతతో నుండెను. ఇప్పుడు రాజ్యలక్ష్మి కసిదీర్చుకొనుటకు సీత నడవికంపి రాముని ప్రేమాభిమానములను పూర్తిగ తానే వశపర్చుకొనెను. రాముడు మరల వివాహమాడక, ధైర్యముతో, లోకక్షేమపు కృషినే జేయుచుండెను. ఉత్తరరామ చరిత్ర చదువువారికి మాత్రము రాముడు మొదట కఠినుడై తరువాత అహోరాత్రములు సీతాదేవికై వేదనపడుచు శోకమగ్నుడై యుండినట్లును, సీతయు అట్లే పరితపించినట్లును తెలిపినాడు; కనుక భౌతికమగు కుటుంబ ప్రేమాశ వారికి వదలలేదని సూచితము కావచ్చును.

కాని రామచంద్రుడు విశ్వప్రేమమయుడై ప్రజాసేవ యందే మగ్నుడైనట్లును, సీతయు వానప్రస్థయై సంతుష్టయైనట్లును సూచించి కాళిదాసు సీతారాముల పాత్రలకు కొంతగాంభీర్యము తెచ్చినాడు * సీత చనిపోయినదేమో యని చాల విచారించి రాముడామెకై శోకించినట్లును, సీతయు చాల దుఃఖములపాలై, తుదకుమాత్రం శ్రీరామునితో కలసినట్లును భవభూతి వర్ణించినాడు. నాటకమునంతను కరుణతో నింపిన భవభూతి యిట్లు

* సీత యిట్లే భావించెనని, తననిక తక్కిన తపస్వులవలె మాత్రము కనిపెట్టవలెనని కోరినట్లును, కాళిదాసు వర్ణించినాడు. "ఉపస్థితః పూర్వముపాస్య లక్ష్మీం వనం యయాసార్థమసి ప్రపన్నః. తదాస్పదం ప్రాప్య తయాతిరోషాత్ సోఢాస్మి నత్వద్భవనే వసంతీ ... నృపస్య వర్ణాశ్రమ పాలనం యత్సఏవ ధర్మో మనునా ప్రణీతః. నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం తపస్వి సామాన్యమపేక్షణీయా. (రఘు 14 వ సర్గ 63, 67 శ్లో)

చేయుటకు నాటకములు శోకాంతము కాకుండు నియమమందు గౌరవమే కారణముకావచ్చు. కాళిదాసును శ్రవ్యకావ్యములో తరువాతి తరముల చరిత్రగూడ వివరించెను గనుక, ఇది గ్రంథ మధ్యమైనది. వాల్మీకి మహర్షి కుశలవులను రామున కొప్పగించి, సీత నిర్దోషిగనుక ఆమెనుగూడ తీసుకొమ్మని కోరెను. సరే తాను నిర్దోషినని బహిరంగముగ ప్రజలు నమ్మునట్లు చెప్పవలెను; అప్పుడామెను గ్రహింతును.* అని రాముడనెను. అంతట మహర్షి వెనుక సీతాదేవి వచ్చి నిండుసభలో నిట్లు చెప్పెను. "భూదేవీ! నేను త్రికరణశుద్ధిగ పతివ్రతనైతే నన్ను అంతర్ధానముచేయుము"♦ వెంటనే ఒక అద్భుతజ్యోతితో నాగసింహాసనముపై నున్న భూదేవి ఒక కన్నమునుండివచ్చి, సీతను తొడపై నుంచుకొని అందరూ వద్దను చుండగనే ఆమెతో కలసి, పాతాళముకు చేరెను. ఇది ఉత్తరరామాయణములోని కథ. కాళిదాసును ఇట్లే చెప్పినాడు.* ఎట్లైనను, ఈకథ స్త్రీలవిషయమున పురుషుడు తరుచు చూపు హింసాధోరణికి నిదర్శనము. ఈకథలో అహింసా సత్యపరు

---

* తాః స్వచారిత్రశుద్ధిశ్చ ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం ప్రతిపత్స్యేత్వదాజ్ఞయా.

♦ వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ వ్యభిచారో యథానమే
తథా విశ్వంభరే దేవి మామంతర్ధాతు మర్హసి
(రఘు 15 వ సర్గ శ్లో॥ 73, 81)

యథాహం రాఘవాదన్యం మనసాపి నచింతయే
తథామే మాధవీ దేవీ వివరం దాతుమర్హసి.
(ఉత్తరరామాయణం 97 వ స॥ 14 వ శ్లో)

* భూతలాదుత్థితం దివ్యం సింహాసన మనుత్తమం తస్మింస్తు ధరణీదేవీ బాహుభ్యాం గృహ్య మైథిలీం। తామాసన గతాం దృష్ట్వా ప్రవిశంతీం రసాతలం.
(ఉ. రా. 97 స శ్లో 17, 20)

తత్రనాగఫణోత్క్షిప్త సింహాసన నిషేదుషీ। సముద్రరశనా సాక్షాత్ ప్రాదురాసీద్వసుంధరా। సాసీతామంక మారోప్య భర్తృప్రణిహితేక్షణాం। మా మేతి వ్యాహరత్యేవ తస్మిన్ పాతాల మభ్యగాత్.
(రఘు 15 వ సర్గ. 83, 84 శ్లో)

రాలగు సీత సంపూర్ణ త్యాగము గావించి ధైర్యముతో వర్తించి ఆత్మగౌరవమును కాపాడుకొన్నది. అంతట శ్రీరాముడు పశ్చాత్తాపమొంది విరక్తుడై, రాజ్యమంతను పుత్రుల కందరికిని విభజించెను. ఇట్లు సీతారాముల అంత్యకాలము సన్యాస త్యాగములతో పూర్ణమై, అవతారమంతమైనది.

*సుమారీకాలపుదే "నాగానంద" నాటకము. ఇది కేవలం అహింసా ప్రబోధమున కుద్దేశించినది.

ఇందలి కథ జీమూతవాహనుని త్యాగమును గూర్చినది. ఈకథ అసలు బౌద్ధజాతక కథలోనిది. బుద్ధుని పూర్వజన్మలలో నొకదానిలో నతడు జీమూతవాహనుడై పుట్టెను; కనుక, అతడు బోధిసత్వుడు, అని బౌద్ధుల సంప్రదాయము. ఈకథనుగుణాఢ్యుడు తన బృహత్కథలో వివరించెను; కనుక, అది కథాసరిత్సాగరములో చేరినది. ఆగ్రంథపు పరిశీలనలో ఈకథను మనము గమనించియే యున్నాము. ఇట్లే నాగానందములో దృశ్యకావ్యమైనది. ఆసందర్భములో విదూషకుడు మొదలగువారును మద్యపానపు నష్టములు బోధించుటకొక త్రాగుబోతుచేసిన వింతచర్యలను తెలుపు కొత్తపాత్రలు వచ్చినవి. నాటకసూత్రానుసారముగ హాస్యాదిరసములగూడచేర్చి, కథలో కొద్దిమార్పుల జేసిరి. కాని ముఖ్యాంశములో మార్పులేదు. ఆకథ యిట్లున్నది. రాజపుత్రుడగు జీమూతవాహనుడు ధార్మికబుద్ధిగల్గి వైరాగ్యముతో ఆస్తి సంపర్కమంతయు వదలి, అడవికిపోయెను. జ్ఞాతులు ఆరాజ్యమపేక్షించగా, త్యాగముతో దానిని వారికి వదలివేసెను.

---

* నాగానందమును "హర్షచక్రవర్తి రచించినట్లు ప్రసిద్ధి. ఈమహారాజు 7 వ శతాబ్దివాడు, ప్రతిభాయుతుడు. హిందూరాజ్యయుగపు చక్రవర్తులలో నితడే చివరివాడు. ఇతడు బౌద్ధదర్శాభిమానియని చీనా యాత్రికుడు హుయన్‌త్సాంగు వ్రాసినాడు. ఈరాజచంద్రుడు నాగానందమును, "రత్నావళి ప్రియదర్శికలను" ధావకుడను కవిచే వ్రాయించి ప్రచురించెనని ప్రతీతి కలదు.

"పదార్థముకు దేహమిత్తును, రాజ్యముకై ప్రాణివధము చేయను" అనెను.* హిమవత్పర్వతప్రాంతములో సిద్ధరాజపుత్రి యగు మలయవతి యితని సౌమ్యసౌందర్యమును ఔదార్యమునుగని, అతనిని ప్రేమించెను. ఇద్దరును పెండ్లిచేసుకొనిరి. అక్కడ సమీపమందున్న కొండమీదనే గరుడుడు ప్రతిరోజునను తక్షకరాజు తన జాతినుండి పంపు ఒక్కొక్క నాగమునుచంపి ఆహారముగ దిని, దాని యెముకలాకొండయొద్దనే విడుచుచుండెను. ఆరోజున ఆహారమగుట కేర్పడిన నాగయువకుడు అతనితో యేడ్చుచు అక్కడికి వచ్చిన తల్లియును ఇతనికంటబడిరి. వారి వృత్తాంతమంతను ఆతల్లివల్ల జీమూతవాహనుడు తెలుసుకొని వారిని వెనుకకు పొమ్మని, వధ్యస్థలమందు రక్తాంబరము కప్పుకొని తానే పడియుండెను. గరుడుడు ఆదేహమును కొంతపొడిచి, తరువాత కనిపెట్టి, అంతదయార్ద్ర హృదయుని హింసించినందుకు క్షమార్పణ చెప్పుకొనెను. ఈలోగా జీమూతవాహనుని తల్లిదండ్రులు వచ్చి, కొడుకు మరణించెనని యెంచి, మిక్కిలి విచారించిరి. సత్యశాంత్యాది ధర్మము లేకపోయినది గనుక జగత్తే శూన్యమైనదనిరి‡ వృద్ధులగు తమ విషయమునబాధ్యతవదలి, ఒకనాగముకై కొడుకు ఆత్మార్పణము చేయుట వారిమనస్సుకు కష్టముగ తోచియుండును; కాని జీమూతవాహనుడు జీవించుటజూచి తల్లిదండ్రులు సంతోషించిరి. ఇంతలో ప్రజలు జీమూతవాహనునే రాజుగ కోరుకోగా అతనికి పాలనబాధ్యత యేర్పడినది. గౌరీదేవివచ్చి సంతోషించి

---

* స్వశరీర మపిపరార్థేయః ఖలుదదామియాచితః కృపయా
రాజ్యస్యకృతే సకథం ప్రాణివధ క్రౌర్యమనుమన్యే.
(నాగానందం 3 అంకం 17 వ శ్లో)

‡ నిరాధారం ధైర్యం కమివశరణంయాతు వినయః
క్షమఃక్షాంతింవోఢుం కఇహవిరతాదానపరతా
హతం సత్యం సత్యంవ్రజతు కృపణాక్వాద్య కరుణా
జగజ్జాతంశూన్యం త్వయి తనయలోకాంతరగతే.
(నాగానందం 5 వ అంకం 31 వ శ్లో)

అతని కోరికపైన నాగజాతి నుద్ధరించి, జీమూతవాహనునికి వరమిత్తు ననెను. అతడు (నిజమైన అహింసాపరుడు గనుక) స్వలాభ మేమియు గోరక లోకహితమును, జనులు పరహితపరులు కావలె ననియు, అందరూ సుఖించవలెననియు, కోరెను.♦ గౌరీదేవి "తథాస్తు" వాక్యముతో కథ ముగిసినది.

నాగానందంద్వారా అహింసాతత్వము నాటకపు ముఖ్య రసమైనందుకు, అలంకారికులలో కొంతసందడి యేర్పడినది. సాధా రణముగ వీరశృంగారములే నాటకముకుముఖ్యరసములుగ వారం గీకరించిరి ; కథానాయకుడు ధీరోదాత్తుడు కావలెను. భాసుని "చారుదత్త"లోను, శూద్రకుని మృచ్ఛకటికలోను కొంత శాంత రసమేర్పడెను. నాగానందపు కథానాయకుడు కేవలం ధీర శాంతుడు ; ఇందు శృంగారాదులున్నను, అహింసారూపముగు శాంతమే దాని ముఖ్యరసము. "మొత్తం రసములు ఎనిమిదే. శాంతమొకరసముకాదు అని ఒకపక్షము. రసములు 9. శాంత మును ప్రత్యేకరసమని మరికొందరు. వారివాదముకు నాగా నందము ముఖ్యోదాహరణము. ఎనిమిదే రసములను పక్షమువారు "వీరులలో యుద్ధవీరులు, దానవీరులు, ధర్మవీరులు నుండవచ్చును. జీమూతవాహనుడు ధర్మవీరుడుకనుక నాగానందము వీరరస ప్రధానము" అని సమాధానము చేసుకొనిరి. అహింసారసపు మొదటి నాటక కర్త గొప్ప మహారాజని ప్రసిద్ధి యేర్పడుట గమనించదగినది.

పిమ్మట కొన్ని శతాబ్దములతరువాత మరల శాంతరస ప్రధానముగు నాటకము వచ్చినది. దీనిని ప్రబోధచంద్రోదయ మనుపేర క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్ది కృష్ణమిశ్రుడు సంస్కృతములోనే

♦ శివమస్తు సర్వజగతాం, పరహిత నిరతా భవంతు భూతగణాః
దోషాః ప్రయాంతునాశం, సర్వత్ర సుఖీభవతులోకః.

(నాగానందం భరతవాక్యం)

రచించెను. ఇది విచిత్రమైనది. నాగానందములో నున్నట్లు దీనికథలో నిజమగు నరులు లేరు. ఇందలి ముఖ్యపాత్రలన్నియు గుణములు. వివేకునికిని "మహామోహు"నికిని ప్రజల మనస్సు వశపరచుకొనువిషయమై సంఘర్షణమేర్పడినది. మహామోహుడు రాజు. కామక్రోధాదులతనికి సహచరులై యుందురు. రతి, హింస తృష్ణ వారికి ప్రియురాండ్రు. (ఇందు క్రోధునికి హింస ప్రియురాలగుట గమనించదగును) వీరికి దంభాదులు తోడైరి. "మిథ్యాదృష్టి" వీరికందరికి యిష్టురాలు. వీరందరును కుట్రచేసి, పరస్పర సహాయముతో వివేకు నోడింపజూచిరి. నిశ్శ్రేయసరాజ్యమును పురుషునికి నిల్పుటకై, వివేకుడు అహింసా శాంతి శ్రద్ధల సహాయమునొంది, ఉపనిషద్దేవి సహాయమునుగూడ తీసుకొని, యుద్ధసన్నద్ధుడాయెను. ఆయుద్ధములో మహామోహుని పరివారమోడినది. పురుషునికి ప్రబోధము కలుగకుండ చేయుటకు వారు చాల కుట్రలు కల్గించిరికాని అవి విఫలమై, వివేకుడు జయమొందినాడు. అంతట పురుషునికి "ప్రబోధ చంద్రోదయము" కల్గినది. అహింసా శాంతి శ్రద్ధాదుల సాయముతోనే పురుషునికి జయము గల్గినదని మనమీసందర్భములో గమనింపవలసియున్నది. ఈనాటకములో యుద్ధముగూడ కథాభాగమైనది. కాని అది కేవలం ఆధ్యాత్మికము.

ఇట్టిదే ఆధ్యాత్మికనాటకము 14 వ శతాబ్దిలో నింకొకటి వెలువడినది. ప్రబోధ చంద్రోదయము అద్వైత సిద్ధాంతపుది. జీవేశ్వరుల ఏకత్వమును జ్ఞానమే మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనమనియు ఈకథలో సూచితము. "విష్ణుభక్తి" స్థానము గౌణముగనున్నది. 14 వ శతాబ్దిలో వేదాంతదేశిక కవి రచించిన "సంకల్పసూర్యోదయము"లో నున్న కథయు యీరీతిదే. అందులోను ధర్మాధర్మములను గుణములమధ్య గొప్ప సంఘర్షముగల్గి, తుదకు కామ

క్రోధాదులోడిపోయి, శాంతి సత్యాదుల సాయముతోను, భక్తి సహకారముతోను, వివేకునికి జయముగల్గినది. కాని ఈరూపకము విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతము కనుకూలమగునట్లు వ్రాయబడినది. ఇందులో భక్త్యాదుల కెక్కువ ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి.

అధ్యాయము 25.

—◆ ఆంధ్ర దేశంలో అహింసావ్యాప్తి ◆—

మన ఆంధ్రప్రాంతపు పూర్వస్థితి నిప్పుడు సూక్ష్మముగ గమనింతము. లోగడ మనము చర్చించినది చాలావరకు మన ప్రాంతమునకును అన్వయించును. వేదకాలమందును అంతకు పూర్వమును ఆంధ్రప్రాంత మెట్లుండెనో తెలియదగిన సరియైన నిదర్శనములు లేవు. కాని ఇదిచాలవరకు మహారణ్యమై భీకర సర్ప మృగాదులతో సంకులమై యుండెనందురు. ఆదిమవన్య జాతులును ఇందు వసించుచుండిరి. ఈ మహా గహనములలో వ్యాఘ్రములు ఇప్పుడు లేని మహాసర్పములు ప్రబలియుండెను. ఈయాటవిక జనులు క్షుద్రదేవతలను అమ్మవార్లను పూజించుచు, జంతుబలినిచ్చుచు, తక్కిన ప్రాంతపు ఆదిమజనులవలె నుండిరి. వారి భుజబలము మాయాశక్తి అద్భుతములు. వీరు నరాశనజాతి యని యూహ. వీరుగాక, "నాగు"లను జాతివారు సర్పపూజకులు ప్రాచీనకాలమందీ దేశవాసులై యుండిరి. వారి భౌతిక నాగరికత చాల గొప్పది. నాగజాతి కొన్ని యితరప్రాంతములందును వ్యాపించియుండిరి.◆

◆ కొందరార్యులు నాగస్త్రీల వివాహమాడి వారిచే సంతానము గనిరని ఆస్తీక గుణాఢ్యాదుల సందర్భములో చూచియున్నాము.

ఈ యాంధ్రవాసులు అతిప్రాచీనకాలమందే సముద్ర వ్యాపారమును జేయుచుండిరని తోచును. విశ్వామిత్రుని కుటుంబమువగైరాలు ఈప్రాంతమువచ్చి, ఇక్కడి ఆర్యేతరులతో సంపర్కములు పెట్టుకొన్నట్లు ఐతరేయబ్రాహ్మణము సూచించును. అగస్త్య విశ్వామిత్రాదులు ఈప్రాంతపు జాతులకు ఆర్యనాగరికత సంపర్కము గల్గించిరి. రామాయణకాలమునకు ఈప్రాంతంలో అక్కడక్కడ ఋషులు వలసల నేర్పర్చుకొని శాంతజీవనము చేయుచు వసించుచుండిరి. వారికీప్రాంతపు ఆటవికులతో సంఘర్షముగల్గెను. శ్రీరాముడు శరభంగాగస్త్యాది ఋషుల ఆశ్రమములకువచ్చి, అక్కడ నరాశనులైన విరాధాదుల సంహరించినట్లు రామాయణమునుండి కనబడును. తరువాత శ్రీరాముడు సీతాదేవితో చిత్రకూటంవద్ద పంచవటిలో కొంతకాలముండెను.

ఇది గోదావరీ తీరము. భద్రాచలప్రాంతమని కొందరి యభిప్రాయము. రామాయణమందు చెప్పిన మార్గవర్ణనను బట్టియు, మన భద్రాచలప్రాంతమందు వ్యాపించియున్న ఐతిహ్యమును బట్టియు, అట్లేతోచును. (కొందరు పంచవటి మహారాష్ట్రపు నాసికకు సమీపములో నున్నదందురు) రావణుని బంధువు సేనాని అగుఖరుని సేనాశిబిరస్థలమైన జనస్థానము దక్కను ప్రాంతమే. అంతకుపూర్వము ఋషులద్వారాను శ్రీరాముని తర్వాతను ఈప్రాంతమందార్య సంస్కృతి వ్యాపించెను. ఇతిహాసాలలోను విష్ణుపురాణాదులలోను ఆంధ్రప్రాంతమందు బలీయులగు జాతియుండినట్లు చెప్పినారు. క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దిలో అశోకుడీ ప్రాంతముపైన దాడిచేసెను. తీవ్రనిరోధము జరిగి ఘోరరక్తపాతముగల్గి, తుద కశోకుడేగెల్చి గోదావరివరకు మగధసామ్రాజ్యములోజేర్చి, ఇక్కడగూడ గట్టిగ అహింసా

తత్వపు ప్రచారమారంభించెను.♦ ఈలోగా మరొక శతాబ్దియగు నప్పటికి ఆంధ్రరాజులే మగధరాజ్యమును జయించి, కొన్ని శతాబ్దులు మహాసామ్రాజ్యమేలిరి. శాతవాహనులక్రింద, మన దేశమున్నతస్థితిలో నుండినది. అంతకు పూర్వపు మతములకు బదులు, అప్పుడు బౌద్ధజైనమతము లీ ప్రాంతమంతటను జనులలో వ్యాపించినది.* చాలమంది బౌద్ధవిద్వాంసులీ ప్రాంతములో ధర్మప్రచారము చేసిరి. సుప్రసిద్ధ విద్వాంసుడు బౌద్ధప్రచారకుడు నగు "నాగార్జును" డీప్రాంతములో కొంతకాలమున్నట్లు తోచును. అప్పుడీ ప్రాంతమునుండియు, కొందరు బర్మా సింహళములకు ప్రాచ్యద్వీపములకు వెళ్ళి, అక్కడ అహింసాధర్మమును భారతీయ సంస్కృతి వ్యాపింపజేసిరి. ఆర్థికముగను మన దేశ మున్నత స్థితిలో నుండెను. మన రేవులనుండి, చాలదూరము సముద్ర వ్యాపారము జరిగినట్లు పూర్వపు కథలు చరిత్రలు తెలుపుచున్నవి. అప్పటి ఆంధ్రుల శిల్పము ఉన్నత సంస్కృతిని తెల్పును. గొప్ప బౌద్ధచైత్యములు విహారములు స్థూపములు వగైరాలు ధరణికోట, భట్టిప్రోలు, అమరావతి, జగ్గయ్యపేట వగైరాలలో నిర్మితములైనవి. అందు చాలామంది శ్రమణకులు విద్వాంసులు వసించుచు, అహింసాధర్మపు ప్రచారమును జరిగించుచుండిరి. "ద్రాక్షారామ" వగైరాలు ఆకాలమందు బౌద్ధారామములై యుండినట్లుసూచనలున్నవి. దరిమిలాను ఈమన ప్రాంతపుబౌద్ధనిర్మాణములు భగ్నములై చెడిపోయినవి. అమరావతిప్రాంతపుశిథిలశేషము

♦ అశోకుడు "కళింగ" దేశమును జయించినట్లు చరిత్రకారులు చెప్పినారు. అప్పుడు కొంత ఓఢ్రప్రాంతమును ఆంధ్రప్రాంతమునుగూడ "కళింగ" అనుచుండిరి. రఘు మహారాజు వంగదేశమునుండి వచ్చుచు, ఉత్కళులుదారి చూపగా, కళింగదేశమువైపు వెళ్ళినట్లు కాళిదాసు చెప్పినాడు. "ఉత్కలైర్దర్శితపథః కళింగాభిముఖోయయౌ" (రఘు 4వ సర్గ 38వ శ్లోకం)

* క్రీ. శ. 5వ శతాబ్దిలో చీనా యాత్రికుడగు "ఫాహియను" వ్రాసిన సంచార గ్రంథమును బట్టియు ఈప్రాంతమందు అహింస బౌద్ధధర్మము వ్యాపించినట్లు తెలియును

లిప్పుడులండనులోను, కొన్నిటిని మద్రాసులోను, అమరావతియొద్దను భద్రము చేసినారు. పిఠాపురం మున్నగు చాలచోట్ల బౌద్ధజైన విగ్రహములు నేటికిని నిల్చియున్నవి. అవి అప్పటి ఆంధ్రుల శిల్ప ప్రజ్ఞనుగూడ తెల్పును. ఆవిగ్రహములు శాంత గంభీరరూపములును అహింసాతత్వము అప్పటి ప్రజల కాకర్షకమైనట్లు స్పష్టము చేయును. ఇవిగాక ఇప్పటి నిజాం సంస్థానములోని "ఎల్లోరా" గుహాలలోను వాటికి సమీపములోనేయున్న "అజంతా" గుహాలలోను ఆకాలమందు నిర్మించి చిత్రించిన వివిధ విహారములును అహింసావీరులగు బుద్ధాదుల చరిత్రములను విశ్వప్రేమగాథలనుదహరించి తెల్పు చిత్రములనుగూడ ఉదారమగు శాంత గంభీర భావములుగల్గి మనపూర్వీకుల అద్భుతశిల్పప్రజ్ఞను సూచించును. మరియు ఆకథాచిత్రములుగూడ అహింసాతత్వపు మూర్తీభావమును సూచించును. ఒక్కొకప్రాంతములో బౌద్ధజైన హిందూవిగ్రహములు చిత్రములు పరస్పరం పొరుగుననే ఉన్నవి. కనుక అప్పుడు ఆయా మతస్థులకు పరస్పరమైత్రి యుండెననియు, సూచన గాంగరాజులు వగైరాలు రెండుమతములందును సమదృష్టిగల్గియుండిరి. ఈలోగా ఆపస్తంబబోధాయనులు* ఆంధ్ర దక్షిణ ప్రాంతములలో తమస్మృతి గ్రంథములద్వారా చాతుర్వర్ణపు సంస్కృతిని బలపర్చిరి; తరువాత వచ్చిన చాళుక్య రాజులు అప్పటి బౌద్ధ జైన మతములందిష్టము లేక, పౌరాణిక మతమునే ప్రోత్సహించిరి. సాంప్రదాయిక హిందూమతము ప్రబల తీవ్రసంఘర్షము గల్గినది. అప్పటి జైన బౌద్ధ సంస్థలను కట్టడములను సాంప్రదాయిక హిందూరాజులు బుద్ధిపూర్వకంగా నాశము చేసిరనియు కొందరి యభిప్రాయము ఈవినాశమప్పుడారంభించి ముస్లిములపాలనకాలముకు పూర్తియైయుండును. ఆంధ్ర

---

* బోధాయనుడు "వృత్తి" యను పేరున నొక భాష్యము రచించినట్లును అది తరువాత తన కాధారమైనట్లును రామానుజుడు తెల్పియున్నారు.

దేశమందు బౌద్ధజైనమతములు, వాటి వాఙ్మయశేషమును, లేకుండాపోయినవి. ఆధునికహిందూమతములో రాజులలోను ప్రజలలోను వర్ణవిభేదములు, సంఘర్షము, హింసాసూచకమగు నిరంతర కలహములును, వృద్ధియైనవి.

అధ్యాయము 26.

దాక్షిణాత్యసంస్కృతి.

ఇక దక్షిణప్రాంతపు పూర్వస్థితిని జూతము. ఇదియు, సింహళమును, మొదట రాక్షసులను బలీయుల యధికారమందుండెను. వారి నరాశనత, క్రవ్యాదత, మున్నగు హింసాత్మకత చారిత్రిక కాలమునకు పూర్వమే తగ్గినవి. వారిలో లింగపూజ విస్తారముగ నుండినది. దక్షిణాగ్రప్రాంతంలో పాండ్యరాజ్యము, పడమట కేరళము ఉత్తరభాగమందు చోళరాజ్యమును వ్యాపించినవి. ఇవి కొంత నాగరికములే. శ్రీరామకాలంనాటికే అగస్త్యాది ఋషులిక్కడ ఆర్యద్రావిడ సంస్కృతులకు సమన్వయ మారంభించిరి.* అశోకుని కాలమునుండి యిక్కడగూడ బౌద్ధజైన సంస్కృతి వ్యాపించినది. అక్కడి కొందరురాజులు నామతముల స్వీకరించిరి. ఇక్కడ విశేషముగనుండిన హింసాతత్వమపుడు క్రమముగ తగ్గినది. ఈ ప్రాంతమును అశోకుడు భౌతికముగ జయించలేదు. కాని ఆయన ఉద్దేశించినట్లు, అహింసాసంస్కృతికి విజయము సిద్ధించినది. ఇంతలో వేలకొలది ఆర్యులు ఈప్రాం

---

* కాళిదాసును దక్షిణమనుటకు బదులు అగస్త్యచరితమైన దిశయన్నాడు.
"అగస్త్యచరితామాశా మనాశాస్య యశోయయౌ। (రఘు. 4 వ సర్గ)

తంలోను వేదసంస్కృతిని బౌద్ధజైన సంస్కృతిని వాటితో ప్రేమ తత్వమును వ్యాపింపజేసిరి.♦

క్రొత్త 3 వ శతాబ్దినుండి ఈ ప్రాంతమందిట్టి సంస్కృతి చిహ్నములు అప్పటి వాఙ్మయములోను కనబడును. ఇందు మొదటి ప్రసిద్ధగ్రంథపు లేఖకుడు నేతవృత్తిగల నిమ్నజాతీయు డగుట విచిత్రము. ఈతడే తిరువళ్ళూరు. ఇతడు రచించిన "తిరుక్కురళ్" ఉత్తమ నీతిబోధకము. ఇది ఆప్రాంతీయులకప్పుడు సుబోధమైన అరవములో వ్రాయబడినది. ఇందులో అహింసను పరస్పర ప్రేమను అందరు నాచరించవలసినదిగ చెప్పినారు. ఈగ్రంథమునందరును ప్రశంసించినారు, తిరువళ్ళూరు సోదరి యగు "అవ్వాయార్" వచనములును అట్టివే. దీని పశ్చిమ ప్రాంతమందాకాలమందు వలసకువచ్చిన "సిరియను క్రైస్తవు"ల లోను యూదులలోను అహింసాతత్వమును ఈ ప్రాంతపు సంస్కృతితో సమన్వయమును కల్గినవి. దక్షిణములో పూర్వము నుండి లింగపూజ, సర్పపూజ, శైవ దేవాలయములు, జనాదరము నొందినవి. పిళ్ళయార్ (విఘ్నేశ్వరుడు) ఆరుముగం (కుమారస్వామి) సుబ్రహ్మణ్యుడు వగైరాల గుడులు ప్రతిగ్రామంలోను అప్పుడే వెలసినవి.

చిదంబరం, మధుర మున్నగు శివాలయములకు స్థలమాహాత్మ్యపు వర్ణనలప్పటి గ్రంథములలో విరివిగనున్నవి. శైవధర్మమే విశేషముగ వ్యాప్తమైనది. మనప్రాంతములోవలె, ఇక్కడను శైవమతముతో బౌద్ధ జైనమతములకు సంఘర్షముకల్గెను. కాని కొంత బౌద్ధ జైన వాఙ్మయము అరవభాషలో నిప్పటికినియున్నవి. 8వ శతాబ్దినుండి ఆమతము లిక్కడను క్షీణించినవి. అంతట

♦ ఇటీవలనే కంచిదగ్గర జరిగిన పురాతత్వజ్ఞుల పరిశోధనవల్ల ఆకాలపు బౌద్ధ శిథిలములక్కడ నేటికిని భూమిలో నణగియున్నట్లు తెలిసినది.

పౌరాణిక హిందూమతము ప్రబలినది. ఆకాలమందరవ ప్రాంత మున మంచి భక్తి వాఙ్మయమేర్పడినది. శివభక్తి బోధకము లగు గ్రంథములను "అప్పర్, సంబాంధర్, మణిక్కవాచకర్" మొదలగు మహాభక్తులు స్వభాషలో రచించిరి. ఈవాఙ్మయము 12 వేల పద్యముల గ్రంథమున్నది.

అప్పటి మహాభక్తులలో నొకడు "నందనారు" ఈ ఆది హిందువు మహాభక్తుడు, నీతిమంతుడు, యోగ్యుడు, ఆదర్శజీవనుడు అనుపించుకొనెను. ఈతడు ఒక బ్రాహ్మణునికి పాలికాపుగనుండి ఎన్నియో బాధల సహించుచు శాంత స్వభావుడైయుండెను. చిదంబరపు నటరాజదేవాలయముకు చాలసార్లు పరితపించి, తుద కెట్లో ఆపురిజేరి నందుడాలయముబయట ఈశ్వరుని ప్రేమగీతముల బాడుచుండెనట. కాని అప్పటి బ్రాహ్మణార్చకు లాపంచము నాలయములోనికి రానీయలేదు. అతడు అవమానముల పాలై నాడు; ఎన్నియో కష్టముల సహించినాడు; అగ్నిపరీక్షకు తాళి నాడు. అంతట నటరాజమూర్తి అర్చకులకు ప్రత్యక్షమై, ముందుగా బయటనున్న నందనారునులోనికి రప్పించి, అతని గీత ముల నాలయములో పాడింపజేసెనట! అతని భక్తిగీతము లిప్ప టికిని ప్రసిద్ధములు. అతని పవిత్రచరిత్రను ఆప్రాంతపు సవర్ణ లును హరికథగ జెప్పుకొనుచున్నారు.

సుమారీ కాలముననే, దక్షిణప్రాంతమందు వైష్ణవభక్తులు నుదయించిరి. వీరి గీతములలో విష్ణువు అవతారముల వర్ణించుచు దేవుడు ప్రేమస్వరూపుడు, కరుణామయుడు, జగత్పిత, అనియు వివరించిరి; మానవులందరు సోదరులు, కనుక పరస్పరప్రేమ గల్గి యుండవలెనని అహింసాసిద్ధాంతము బోధించిరి. విష్ణుభక్తులగు పన్నిద్దరాళ్వారుల నాల్గువేలపై పద్యములుగల భక్తిగ్రంథము "నాలాయిరం" అని ప్రసిద్ధము. ఈభక్తులు చాలవరకు శ్రీకృష్ణుని ఇష్టదేవతగ బెట్టుకొని కృష్ణావతారపు లీలలను తమ గీతములలో

విశేషముగ వర్ణించిరి. శైవభక్తులలోవలెనే, ఈఆళ్వారులలోను కొద్దిమందియే బ్రాహ్మణులు. అందరిలోను ముఖ్యుడగు "నమ్మాళ్వారు" శూద్రుడు. ఇతడు శైశవమునుండియు ధ్యానమగ్నుడై బాల్యచేష్టలీలలు లేక తలితండ్రులచే త్యక్తుడై, ఏకాకియై, పరమశాంతుడై అరణ్యములో నొక చింతచెట్టుక్రింద వసించుచు, చాలమందికి భక్తిని విష్ణుప్రేమతత్వమును బోధించెను. ఈయన జీవితము అహింసామయము. ఈయన రచించిన వేయి పద్యముల "తిరువాయి మొయ్" గ్రంథము వైష్ణవ వాఙ్మయములో ప్రధానమై, భక్తిప్రేమ ప్రేరకమై యున్నది.‡

ఈఆళ్వారులలో కులశేఖరుడు క్షత్రియుడు. ఏడవ శతాబ్దిలో తిరువాన్కూరు రాజ్యపు పాలకుడై, దానికి "ధర్మరాజ్యమని ప్రసిద్ధిగల్గించెనందురు. ఇతడు సంస్కృతములో "ముకుందమాల" ను అరవములో గొప్పభక్తిగీతములను రచించెను. తరువాత ఆండాళ్ అను స్త్రీయు గొప్ప భక్తురాలై, ప్రేమగీతముల రచించెను. తిరుమంగయాళ్వారను నింకొక ఆళ్వారు నిమ్నజాతీయుడు. ఈయన అసలు పాండ్యరాజ్యపు సేనానియై గొప్పశూరుడైయుండి, తరువాత భక్తిపూరితుడైనాడు. చాలకాల మితడు సరియైన అహింసాపరుడుకాడు. శ్రీమంతులనుండి బెదరించి, నిర్బంధముగ సొమ్ము లాగుకొని అందుతో బీదలగు భక్తులను పోషించుచుండెను.

ఇంకొక ఆళ్వారు తిరుప్పాణాళ్వారు హరిజనుడు. ఈయన ధార్మికుడై కావేరీగట్టున నుండి తన పవిత్ర జీవనమును ప్రేమభక్తులతో ఋషివలె గడపెను. అంతట శ్రీరంగనాథస్వామి ఆజ్ఞపైన మదురకవియను నొక వైష్ణవముని ఆయనను భుజముపై

‡ ఈగ్రంథములభాష శెందమిళ్ అనబడు ప్రాచీన తమిళము. నమ్మాళ్వారు క్రీ. శ. 5-7 శతాబ్దుల మధ్యవాడు. తామ్రపర్ణీతీరపు కురుకాపురి (ఆళ్వారుతిరున్నగరి) లో నీయన జనించెను. (సంస్కృతనామము శఠకోపుడు)

నెత్తుకొని శ్రీరంగనాథుని ఆలయములోనుంచి గౌరవించెను. ఆయన గీతములను భక్తి ప్రేమలతో విష్ణుభక్తులగు బ్రాహ్మణులు గృహములలో ఆలయాలలోను ఇప్పటికిని కీర్తింతురు. నందనారు వలెనే ఆయన తుదకు అన్నిజాతుల సన్మానమొంది ఋషిగ నెంచబడుట అప్పటి జనుల అహింసా భావమునకు నిదర్శనము. అప్పటికింకను శైవులకు వైష్ణవులకు బౌద్ధజైనులకు మధ్య సంఘర్షము విరోధము లేదు. అప్పటి వాఙ్మయములోను పరస్పర దూషణము లేకుండుటయు విశేషము. అశోకాదుల కృషివల్ల దక్షిణ ప్రాంతంలోను బౌద్ధజైనమతములును అపుడు వ్యాపించి యుండెను.

తరువాత దక్షిణదేశమందే మనప్రాంతమందున్న మతత్రియపు ప్రవర్తకు లుదయించిరి. వీరి జీవితమును బోధలును ఆధునిక హిందూసంస్కృతికి (ముఖ్యముగ ఆంధ్ర తమిళ ప్రాంతీయుల సంస్కృతికి) కొంతవరకు కారణములు. కనుక వాటిని సూక్ష్మముగ పరిశీలింతము.

—♦ శంకరాచార్యులు. ♦—

శంకరులు ఎనిమిదవ శతాబ్దిలో మళయాళములో (ఇప్పటి ఉత్తర తిరువాన్కూరులోని "కలడి" గ్రామములో) జనించెనందురు. ఈయన ఏడేండ్ల వయసుకె విద్వాంసుడై, వేదాంత మతమును పునరుద్ధరించెను. అప్పటికి బౌద్ధజైన మతములు వికృతరూపములై, పూర్వపు పరిశుద్ధసిద్ధాంతములుమారి, ఆసుతస్సులు, ముఖ్యముగా శ్రమణకులు, అనేక దురాచారముల పాలైరి. వారిలో నొకపక్షమువారు కేవలనిరీశ్వరవాదులైరి. దేవుడు లేడని బుద్ధుడెక్కడను చెప్పకున్నను, వీరు బుద్ధుని బోధల కపార్థము గల్పించిరి. శూన్యవాదాది వితండ వాదములు ప్రబలినవి. తార్కిక చర్చలు హెచ్చినవి. ఇట్లే మరొకమూల పూర్వమీమాంసకులు ఈశ్వరాస్తిత్వమొప్పుకొక జ్ఞానపరతను అహింసను

భక్తిని మూలద్రోసి, యజ్ఞయాగాది కర్మకాండకే ప్రాముఖ్య మిచ్చిరి. ఇట్టి అవిద్యావ్యాప్తి నెదుర్కొనుటకు, జ్ఞానసంపాదన మోక్షమున కతిప్రధానమని శంకరులు బోధించెను. "ఈకనబడు భౌతిక ప్రకృతిస్వరూపము మిథ్య. ఇది యంతయు బ్రహ్మ స్వరూపమే. మన అజ్ఞానమువల్ల ప్రకృతియే స్థిరప్రపంచమని మనము భ్రమించుచున్నాము. మన మందరమును పరమాత్మ స్వరూపమే. కనుక పరస్పర ద్వేషము లేకుండ, కామ క్రోధ హింసలను కర్మలను విడిచి, సరియైన జ్ఞానులు కావలెను. అందు వల్లనే మోక్షము కలుగును.* అని శంకరులు బోధించెను; అప్పటికి నిజముగ హింసాపరులు నాస్తికులుగమారిన బౌద్ధులతోను పూర్వమీమాంసకులతోనువాదించి అప్పటిఆమతస్థుల సిద్ధాంతము లను శంకరులు ఖండించెను; తనసిద్ధాంతముల వివరించుచు "ప్రస్థా నత్రయము"పైన వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను. దేశమంతయు తిరిగి నాల్గుదిశలను తనశిష్యులనిల్పి, మతప్రచారమునకు మఠముల స్థాపిం చెను. దీనికి "అద్వైతమత" మని పేరు.

తండ్రి శైశవమందే చనిపోగా విద్వాంసుడైన శంకరుడు లోకసేవకనువుగ బాల్యమందే సన్యసింపదలచెను, కాని తల్లి అంగీ కరింపలేదు. ఒకనా డుభయులు గ్రామాంతరము వెళ్లిరి. దారిలో నొకనది దాటవలసివచ్చెను. సగముదారిలో నీటిలో ఒక మొసలి వచ్చి హఠాత్తుగ ఆబాలుని కాలుపట్టుకొనెను. నీటిలోని మొసలి పట్టు వదలించుకొనుట కాతడెంతో ప్రయాసపడెను; కాని లాభింపలేదు. ఆయాసము హెచ్చినది. అంతట శంకరుడు నిరాశుడై "అమ్మా! ఇక నేను జీవించునట్లు లేదు; సన్యాసినై మరణించిన నాకు మోక్షముండును; కనుక, ఇప్పుడైనను సన్యసించుట కనుజ్ఞ నిమ్మ"ని కోరెను. ప్రాణాపత్తులోనున్న బాలునికోరిక నామె మన్నించి, సన్యాసము కంగీకరించెను. శంకరుడు వెంటనే "నేను

* తస్మాద్గీతాశాస్త్రేకేవలాదేవ తత్వజ్ఞానాన్మోక్షప్రాప్తిః
నకర్మసముచ్చితాదితి నిశ్చితోఽర్థః" శంకరుల గీతాభాష్యః.

సన్యసించినా”నని ప్రకటించెను. ఆక్షణమే శంకరుని ధైర్యమును అంత శ్శక్తియు హెచ్చి, తుదకతడు మొసలినోటినుండి బయట పడెనట♦ ఉన్నతజ్ఞానముగల్గి సౌమ్యజీవులగుటే భాగ్యమని బోధించి, ఆయన మహావేదాంతిగ కౌపీనధారిగ కాలము గడిపెను*

అప్పటికాయన బాలుడైనను, అద్భుతధీశక్తిగలిగి, హిందూ మతపునరుద్ధారకుడనుపేరు పొందెను. కాని, ఆయన తన 32 వ యేటనే కాలధర్మమొందెను. కనుక సామాన్యజనుల కష్టసుఖ ముల ననుభవముననే గ్రహించి లౌకికసమస్యల బరిష్కరించుట కాయన కవకాశముండలేదు. ఆయన శిష్యులు మాయావాదాది సిద్ధాంతభేధములకును తార్కిక చర్చలకునే కాలము వినియో గించిరి. శంకరుడు చాతుర్వర్ణ్యాది నియమముల స్థిరపరచెను. ఈమతత్రయాచార్యులును శృతి స్మృతుల ప్రమాణమే ముఖ్య మన్నారు. అహింస ముఖ్యధర్మమని అంగీకరించినారు. శంకరు డొకసారి కాశిలో గంగనుండి వచ్చుచుండ ఒక అంత్యకులస్థుడెదు రాయెనట. ఆయన వానిని “నీవు పంచముడవు. చండాలుడవు. దూరముగ తప్పుకోఅనెను.” ఉభయుల దేహమూ అన్నమయమే; ఆత్మసాక్షియే. ఇందొకరు శుచి రెండవవాడు అస్పృశ్యుడని పొమ్మనుట తగదు” అని యతడు పల్కెను.‡ అతడు గొప్పజ్ఞాని యని శంకరుడుగ్రహించి “జ్ఞానియైనవాడు చండాలుడైనను నాకు

♦ సన్యాస నిశ్చయము రాగానే అహింసాతత్వము పూర్తియగు పూర్తియైన అహింసాపరుని హింస్ర జంతువులును హింసించవని సిద్ధాంతము. కనుక అప్పుడు మొసలి పట్టువిడుట అహింసా సూత్రమునకు సరిగనేయున్నది.

* వేదాంత వాక్యేషు సదారమంతః......కౌపీనవంతః ఖలు భాగ్యవంతః స్వానందభావే పరితుష్టిమంతః సంశాంత సర్వేంద్రియదృష్టమంతః। అహర్నిశం బ్రహ్మణి యేరమంతః కౌపీనవంతః ఖలు భాగ్యవంతః॥ (యతిపంచకం) ఇందు కౌపీనము బ్రహ్మచర్య చిహ్నముగను సూచితము.

‡ భిద్యేతాన్నమయాత్ అన్నమయం కిం సాక్షిణశ్చ్యుతి పుంగవ సాక్షా
...శుచిర్ద్విజోఽహం శ్వపచ ప్రజేతి మిథ్యాగ్రహస్తే మునివర్యకోఽయం
సంతం శరీరేష్వ శరీరమేక ముపేక్ష్య పూర్ణం పురుషం పురాణం
(మాధవాచార్యుల శంకర విజయం)

గురుసమానుడే" అని జవాబిచ్చి అతని సాదరించెనట.* నిశ్శ్రేయస సాధనకు కర్మవిడువవలె. త్యాగము జరిగినప్పుడే జ్ఞానముకల్గును. అదియే మోక్షసాధనమని ఆయన తేల్చెను. లోకము బంధకమై హానికరమైన కర్మలను అహంకార చర్యలను మానవలసినదే; కాని విశ్వప్రేమతో లోకకల్యాణముకై కర్మలజేసినప్పుడు లోకోపకారము జరుగును. అట్టి కర్మలనుగూడ త్యజించుట శంకరుని మతముకాదని తోచును, కాని శంకరులతరువాత అద్వైతులలో మాయావాదులు మొదలగు కొన్ని పక్షములు బయలుదేరినవి. అన్నికర్మలను త్యజించవలెనని చాలమంది బోధించిరి.

—• రా మా ను జా చా ర్యు లు •—

ఇట్లు మూడుశతాబ్దులు జరుగునప్పటికి శంకరునిశిష్యుల ప్రచారప్రకారం, "వీలైనంత త్వరలో కర్మలన్నిటిని వదలి లోకసంబంధమువదలి, స్వీయమోక్షముకే ఎవరికి వారు యత్నింపవలెను. సోఽహం (=నేను పరమాత్మనే) అను భావమే మోక్షమిచ్చును. దేవుడు నిర్గుణుడు.‡ జగత్తంతయు మిథ్య, మాయ; కనుక నిష్కర్ములై ఐహిక సంబంధము వదలుకొనుటే బుద్ధిమంతుల కర్తవ్యము," అను భావము మనదేశమందన్ని ప్రాంతాలలోను వ్యాపించినవి. అప్పుడు రామానుజులు వీనిని నిరోధించెను. ఈయన 11 వ శతాబ్ది ఆరంభంలో శ్రీపెరుంబూదూరు గ్రామంలో జనించెను; బాల్యమందే సంస్కృతపండితుడై వేదాంతమందు ప్రత్యేక కృషిచేసెను. పూర్వపు ఆళ్వారులు, యామునాచార్యులు వగైరాల ద్రావిడ సంస్కృత విజ్ఞానమును బోధాయన మహర్షి రచించిన గ్రంథములను ఆలోచనచేసి, ఆపద్ధతిని, విశిష్టాద్వైతమను సిద్ధాంతమును ప్రచారముచేసెను. "ఈ

* బ్రహ్మైవాహమిదం జగచ్చ సకలం చిన్మాత్రవిస్తారితం । సర్వంచైతదవిద్యయాత్రిగుణయాశేషం మయాకల్పితం । ఇత్థంయస్య దృఢా మతిస్సుఖతరే నిత్యేపరే నిర్మలే । చండాలోఽస్తుసతుద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషామమ॥ (మనీషాపంచకం)

‡ శంకరులు నిర్గుణ బ్రహ్మవాదియైనను ఆయన రచించినట్లుచెప్ప కొన్ని స్తోత్ర గ్రంథములు కొన్నిచోట్ల దేవుని సగుణత్వమునుగూడ సూచించును.

జీవులును ప్రకృతియు అసలులో బ్రహ్మలోనివే. కాని తరువాత ప్రత్యేకముగ పరిణమించినవి. ఇవి ఈశ్వరునికి దేహములు. దేవుడు అన్నిటిలోను అంతర్యామిగ నుండును. జీవులు తమ చర్యలకు బాధ్యులు. వారు జ్ఞానులు కావలసినదే. ఏకర్మయును స్వలాభముకై చేయరాదు. కాని జ్ఞాన భక్తులతోబాటు ఈశ్వర ప్రీతికరమైన లోకహితచర్యల నెప్పుడును చేయుచునే యుండవలె. కర్మల నసలే వదలుట తప్పు. భగవంతుడు ప్రేమమయుడు. నరులు భగవంతునిపైనను, అన్యోన్యముగను, ప్రేమగల్గియుండవలె" అని యీయన సిద్ధాంతము. అద్వైతులది "వివర్తవాదము" ఈయనది "పరిణామవాదము ♦ శంకరుని అహింస (హింసింప కూడదనుట) అభావ స్వరూపము (Negative) లని తోచును. రామానుజుని అహింసలో భావస్వరూపము (Positive aspect) ప్రేమతత్వము ప్రధానము. ఉభయుల దృక్పథములో కొంచము భేదమున్నది. శంకరులవలెగాక రామానుజుడు విష్ణుభక్తికే ప్రాధాన్యమిచ్చెను. శివకేశవులును బ్రహ్మయు ఒకే ఈశ్వరునికి స్వరూపములు; అందు భేదములేదని సృష్టిలో లయమునుండునని రామానుజులు ఒప్పుకొనును. కాని లయసంహార స్వరూపుడగు శివస్వరూపముకు ప్రాధాన్యమిచ్చుట కొప్పుకోరు. లయమూర్తికి ప్రాధాన్యమిచ్చుట హింసాతత్వవ్యాపకము కావచ్చు. దానికన్న విష్ణుస్వరూపము (స్థితి రక్షకరూపము) నే ధ్యానించి సేవించుట జీవ రక్షణపైన శ్రద్ధగల్గించును. అది లోకమున కెక్కువ క్షేమకరము అని ఆయనభావము. బ్రహ్మ (ఈశ్వరుడు) అసలునిర్గుణస్వరూపమని శంకరులు. అది సగుణస్వరూపమై ప్రేమాది కళ్యాణగుణయుతమని రామానుజులు. తనలీలచేలోకమునట్లు పరిణమింప* జేసి భగవంతుడీ లోకములో ప్రేమతత్వమును వ్యాపింపజేయునని భావన.

♦ వివర్తము అనగా ఈలోకమనేది జీవుని భ్రమవలన తన మనస్సులో ఏర్పడుననుట. అట్లుగాక పరిణామమనగా ఈశ్వరలీల వలన ప్రకృతిలో క్రమముగ మార్పుజరుగుట

* "లోకవత్తులీలాకైవల్యం" బ్రహ్మసూత్రములు. 2-1-3.

సాంఘికముగ ఆయాజాతులు మధ్య అనుకూల్యమునకును, నిమ్నజాతుల అభివృద్ధికిని రామానుజుడు ప్రత్యేక కృషి జేసెను. వారికి ఆర్యధర్మమును మతభావములును బోధించి ప్రచారము చేయుచుండెను. శంకరులవలె, రామానుజుడును, అఖిలభారత దృష్టితో స్వయముగ సంస్కృతభాషలోనే గ్రంథముల రచించెను. కాని ప్రజల వాడుకభాషలో మతప్రచారము జరిగించెను. ఆయన సత్ప్రవర్తనగల జ్ఞానులగు శూద్రులను తనయింట బ్రాహ్మణులతో సమముగ ఆదరించి సత్కరించుచు కొన్నియేండ్లు గృహస్థుడైయుండెను. తరువాత ఆయన సన్యసించి దేశమందంతటను వైష్ణవమతమును విశిష్టాద్వైతమును వ్యాపింపజేసెను. రామానుజుని బోధవలన వైష్ణవులన్నికులములవారికి బోధజేసి వారిలో కొందరిని శిష్యులుగ తయారుచేసిరి. హరిజనులలోను విష్ణుదాసు లేర్పడిరి. ఆయన దీర్ఘకాలము జీవించి చాలామంది విద్వాంసులను సదాచారులైన ధర్మప్రచారకులను ఆయాప్రాంతములందేర్పర్చెను.

ఆయన ఉదార జీవితపుచర్యలును విశిష్టమైనవి. శ్రీరంగములో ఆయన విద్వాంసులగు బ్రాహ్మణులతో కలసి, ప్రతిరోజును కావేరికివెళ్లి ఆనదిలో స్నానమై తిరిగి వచ్చునపుడొక హరిజన విద్వాంసుని భుజముమీద చేయివేసి అతనితో కలసివచ్చి కోవెలకు బోవుచుండెను. ఆచర్య అనాచారమని తమ కగౌరవమని, సహచరులగు ఆ బ్రాహ్మణులు ఆక్షేపించిరి. "ఈబ్రాహ్మణులకన్న ఆ పంచముడెక్కువజ్ఞాని, పరిశుద్ధుడు, ఉత్తముడు. స్నానమునకు ముందెవరిని స్పృశించినను, స్నానముచేసినతరువాత పరిశుద్ధహృదయుడు ప్రేమపరుడు అగు పంచమసోదరుని స్పృశించినందున పవిత్రుడనై స్వామిప్రార్థన జరుపుట ప్రశస్తము" అని ఆయన తనచర్యను సమర్థించి అట్లే చేయుచుండెనట. చోళదేశపు అప్పటి రాజు శైవుడు. రామానుజుని వైష్ణవమత ప్రచార మాయన కిష్టముకాక దానిని మానుమని ఆరాజు రామానుజుని తొందర చేసి తుదకు హింసించెను. ఐనను, ఆయన సత్యమని నమ్మినదాని

నెట్టి కష్టములలోను మాన లేదు. కాని నిర్బంధములు క్రమముగా హెచ్చినవి. చివరకాయన యీబాధలవలన శ్రీరంగమువిడిచి, మైసూరు ప్రాంతమును చేరెను. అక్కడ తీవ్రముగ వైష్ణవ సిద్ధాంతముల ప్రచారము చేసెను. అక్కడి జైనవిద్వాంసులతో వాదించి విశిష్టాద్వైతమును ఆ ప్రాంతమున స్థాపించెను; అవకాశము దొరికినపుడెల్ల హరిజనులు వగైరా దీనుల నుద్ధరించుట కాయన పూనుకొని, వారిలో చాలమందికి జ్ఞానమును సదాచారమును విష్ణుభక్తిని నేర్పి వారికి సత్ప్రవర్తన గల్గించెను. ఆయనను జైనులు బాధించినప్పుడా హరిజనులాయనకు సాయపడుచుండిరి. అందుకు కృతజ్ఞతగను ఔదార్యమువలనను అక్కడి తిరునారాయణపురము (మేల్కోట) లోని సుప్రసిద్ధ దేవాలయములోకి ఆయన వారికి ప్రవేశము కల్పించెను. అందుకు స్మారకముగ ఇప్పటికిని ఆ ఆలయములో సాలీనా కొన్నిరోజులలో హరిజనులు బాహాటముగవచ్చు సాంప్రదాయమున్నది.

అద్వైతులు యజ్ఞములను, అందులో జీవహింసనుచేయు ఆచారమున్నది. రామానుజు లందుకిష్టపడ లేదు. ఆయన ప్రాణివధను నిషేధించెను. నేటికిని వైష్ణవులలో "తెంగల"వారు యజ్ఞములు అసలే చేయరు. "వడగల"లు యజ్ఞమును చేసినను జంతువులను హింసింపక, అందు పిష్టపశువులనే (అనగా పిండి బొమ్మలనే) ఉపయోగింతురు. (విష్ణుభక్తులగు మాధ్వులును పిష్టపశుసంప్రదాయమునే అవలంబించినారు.)

అప్పుడు మధురలో గోష్ఠిపూర్ణుడను గొప్పయోగీశ్వరుని యొద్ద గొప్ప ఆధ్యాత్మికశక్తి మంత్రబలము నుండెనట. దాని నెట్లైన గ్రహించుట కితరులే కాక రామానుజులు చాలసారులు యత్నించెను. ఈపనికై ఆయన మధురకు శ్రమపడి తరుచు వెళ్లుచుండెను. ఇట్లు పదునెనిమిదిసారులాయన తిరిగి సేవించిన

శంకరాచార్యులు.

రామానుజాచార్యులు.

రామానందుడు.

మీదట ఈరహస్య మింకెవరికిని జెప్పక గూఢముగ నుంతునని ప్రమాణము చేయించుకొని, అతిరుమంత్రపు రహస్యమును తుదకెట్లో రామానుజునకు గోష్ఠీపూర్ణుడుపదేశించెను. అంతట దానిని తాను పూర్తిగ నభ్యసించి, రామానుజుడు శ్రీరంగమునకు మరలి వచ్చి భక్తబృందము నంతను వెంటనే యొక మహాసభలోనికి రప్పించి తానెంతో శ్రమపడి రహస్యముగ నేర్చుకొన్న ఈ యమూల్య మంత్రమును వారికందరకును జెప్పి వెల్లడించెను. ఆ సంగతి తెలిసి గోష్ఠీపూర్ణుడాయనపై నాగ్రహించి, రహస్యముగ నుంతునన్న ప్రమాణము తప్పెనని, ఆయనను దూషించెను. అప్పుడు రామానుజుడు "మనస్వంత ఘనతకన్న ఎక్కువమంది జనులకు, సంఘమంతటికిని క్షేమముగల్గుటే నాకిష్టము. మహాపవిత్రమగు ఆయాధ్యాత్మిక రహస్యపు లాభమెంత హెచ్చుమందికి గల్గిన నంతమంచిది. ఇట్లు చేయుటలో గురువాక్య ధిక్కారము, వాగ్దానభంగము కల్గినమాట నిజమే. అందువల్ల నేనధోగతికి పోయినను సరే. నావ్యక్తి మోక్షముకన్న జనులందరికి బంధవిముక్తి గల్గుటే నాకు నూరురెట్లెక్కువ సంతోషకరము." అని గోష్ఠీపూర్ణున కాయన జబాబుపంపెనట. ఆచరణలోను రామానుజునకు విశ్వప్రేమయు స్వార్థత్యాగము నుండినటు లిందువలన స్ఫురించుచున్నది. రామానుజుడు 120 యేండ్లు జీవించెనందురు. ఈదీర్ఘాయువు నాయన సంఘసేవకే వినియోగించి, కాశ్మీరాది దూరప్రాంతములకుగూడ వెళ్లి, పండితులతో వాదించి, విష్ణుప్రేమమును ప్రజాహితకార్య పరత్వమును బోధించెను.

వైష్ణవులలో ప్రపత్తి సిద్ధాంతము కలదు. దీనిప్రకారము స్వతంత్ర విచక్షణయు, జ్ఞానమును చాలదని తోచినపుడు దేవుని వైపునే పూర్తిగా భారమువేసి సంపూర్ణభక్తిగలిగి, ఈశ్వర ప్రీతికరమైన కర్మలు మాత్రము చేయదగును. మనస్సు నీశ్వరునందు పూర్తిగ లగ్నముచేసి పరిశుద్ధహృదయముతో సేవించినప్పు డీశ్వరుడే మనకు సత్కార్యములను యుక్తాలోచనలను, తోపించి,

మనచే నట్లు చేయించునని ప్రపత్తికిని, శరణాగతి సిద్ధాంతమునకును, తాత్పర్యము. అహింసాపరుల కీసిద్ధాంతమును ముఖ్యమే.

—§ మ ధ్వా చా ర్యు లు §—

ఈ మతత్రియములో మూడవదగు మధ్వమత ప్రవర్తకులు శ్రీమధ్వాచార్యులు. ఈయనది కన్నడప్రాంతము. కర్నాట దేశము జాలవరకాంధ్రప్రాంతమువలె మొదటి చాలకాలము మహారణ్యమయమై, హింసాప్రవృత్తిగల ఆటవికజనుల కావాసమై యుండెను. తరువాత క్రమముగ ఆప్రవృత్తి తగ్గి, నాగరికత వ్యాపించినది. కొంతకాలము కన్నడ బసవేశ్వరుడను మహనీయుడు వేదప్రామాణ్యమును చాతుర్వర్ణపద్ధతిని నిరసించి, వీరశైవమతమును వ్యాపింపజేసెను. ఇదియు భగవద్భక్తి ప్రధానము. ఇందు శివుడనుపేరనే ఏకేశ్వరుని భజింతురు. ఈ వీరశైవుల కీప్రాంతపు బౌద్ధజైనులతో విశేష సంఘర్షణము కలిగి, రాజులును వీరశైవ మతస్థులైరి. అపుడు వీరశైవభక్తులు కొందరాంధ్ర దేశమందును విశేషముగ వ్యాపించి ప్రాచీన కన్నడ భాషలో కొంచెముగ జైనవాఙ్మయమును, విశేషముగ శివభక్తిపోషకమగు వీరశైవ వాఙ్మయము నుత్పన్నమై, ఇప్పటికిని నిల్చియున్నది. ఈసిద్ధాంతరీత్యా సర్వజనులు సమానులు; కాని, రాజావలంబముతో వారిలో అహంకారము, హింసయు ఏర్పడినవి. అప్పుడు మధ్వాచార్యు లుదయించిరి * వీరిమతప్రకారం "ప్రకృతియు జీవులును ప్రత్యేకవ్యక్తులే! వేదముల పరమప్రామాణ్యము వీరు నంగీకరింతురు. జీవులందరును పరమాత్మకు దాసుల వంటివారు. యజమానియగు భగవంతునియందవ్యాజభక్తియే ముఖ్యమగు మోక్షసాధనము" ఈశ్వరుడొక్కడే సృష్టిస్థితిలయ

* మధ్వాచార్యులకు "ఆనందతీర్థుడు" అనియు నందురు. ఈయన దక్షిణకన్నడపు ఉడిపిగ్రామంలో జనించిరి. 13 వ శతాబ్దిలో జీవించిరి.

ముల జరిగించునని, మధ్వాచార్యులు ఏకేశ్వరత్వమొప్పుకొందురు. కాని, రామానుజునివలె, మధ్వాచార్యులును విష్ణుస్వరూపమునే భజించుట ప్రశస్తమని భావించెను.

ఇట్లేర్పడిన మతత్రయపు సిద్ధాంతములు భారతదేశమంతటను క్రమముగ వ్యాపించి, కొంతకాలము అధ్యాత్మిక భావముల వ్యాప్తికి, పరస్పర సహృదయతకును ఉపకరించినది. కాని, తరువాత, వీరిశిష్యులు అసలు ప్రవర్తకుల యుదారభావముల స్తుతించుచున్నను, ఆయౌదార్యపద్ధతిని, ప్రేమభావమును సహనశీలతను నిలుపుకోలేదు. కొందరపార్థముల జేసిరి. ఆయాకులముల మధ్య అంతర్విభేదములు దినదినమును వృద్ధియైనవి. అందువల్ల ఆచరణలో అహింసకుబదులు పరస్పరద్వేషము ప్రబలెను.

14 వ శతాబ్దిలో "వేదాంతదేశికుడ" ని ప్రసిద్ధిజెందిన వెంకటనాయడను విద్వాంసుడు విశిష్టాద్వైతమును బలపరచుచు సంస్కృతములోను అరవములోను గొప్ప వేదాంత గ్రంథములను స్తోత్రములను వ్రాసెను; "సంకల్పసూర్యోదయము''ను అహింసాపోషకము భక్తిబోధకమునగు పెద్ద నాటకమును సంస్కృతములో రచించెను.*

16 వ శతాబ్దిలో నుండిన అద్వైతి అప్పయ్య దీక్షితుడను గొప్ప భక్తవిద్వాంసుడు. దరిమిలా యీకాలపువారి గ్రంథములలో స్వచ్ఛమైన అహింసాతత్వమును ప్రజాక్షేమకరమగు ప్రేమభావవ్యాప్తియు, కనబడదు. సాంఘిక కలహము హెచ్చుచుండెను. పామర జనులలో మూఢత్వము పోగొట్టి వారిలో దురాచారము తొలగించి ప్రేమభావము వృద్ధిచేయుటకు తగు ప్రయత్నము జరుగలేదు. ఆనాటిమతగ్రంథములలోను నీతికి సత్ప్రవర్తనకును ప్రాధాన్యమీయక తార్కిక చర్యలకును

* పౌరాణిక సంస్కృతి కావ్య వాఙ్మయపు అధ్యాయము.

పూర్వాచార రక్షణపేర ఉన్న విభేదముల స్థిరపరచుకాలము గడిపినారు. ఈకాలపు గ్రంథములలో పరస్పర ద్వేషముగ భక్తి ప్రేమవిషయములలోను సూనశల్య పరీక్షతో తర్కవాదములును♦ దూషణలును, ఆరంభించినవి. శైవాభిమానులగు రాజులచే వైష్ణవులకును, వైష్ణవాభిమానులచే శైవులకును, హింసలు జరిగినవి. స్మార్తులలో వైదిక నియోగిభేదములు, వైష్ణవులలో తెంగల, వడగల భేదములు శూద్రులలో కాపు కమ్మ రెడ్డి వగైరా భేదములు, ఇట్లు కులకక్షలు విభేదములు వృద్ధియైనవి. వాటి ఫలితములు ఉత్తరదేశమందువలె దక్షిణప్రాంతమందును, అన్నిటికిని (తుదకు రాజకీయరంగములోను) వినాశకరముగ పరిణమించినవి.

♦ ఈతర్కవాదపు వైషమ్యము కేవల ప్రేమతత్వపు పరిశక్తి సిద్ధాంతములోగూడ బెట్టుట విచిత్రము. భక్తితో ప్రసన్నుడగు జీవుడు స్వప్రయత్నము గూడ చేసినప్పుడే భగవంతుడు మోక్షమిచ్చునని వడగలవైష్ణవులందురు. (ఇది మర్కటకిశోర న్యాయమందురు) జీవుడు భారమంతయు ఈశ్వరునియందే యుంచి పరిశుద్ధభక్తి గల్గియున్న చాలును. తన ప్రయత్నమేమియు లేకుండనే జీవునకు భగవంతుడు మోక్షమిచ్చునని తెంగలలందురు. (ఇది మార్జాలకిశోర న్యాయము) పిల్ల తనదేహమును కట్టుకొన్నమీదట మర్కటము పిల్లను మోసి రక్షించుట, మార్జాలము తన పిల్లను తానే మోసుకొనిపోవును రక్షించునని తార్కిక సమయము.

అధ్యాయము 27.

—♦ బౌద్ధ సంస్కృతి క్షీణదశ ♦—

ఇట్లు, తరువాత మన దేశపు సంస్కృతిలో మార్పుచెందినది. అహింసాతత్వమునకు బౌద్ధధర్మమెంతో దోహదమిచ్చెను గదా! వేయేండ్లు దేశమంతటా వ్యాపించి, ఈలోగా బౌద్ధధర్మము బర్మా చీనా సింహళ టిబెత్తువగైరాలలో ముఖ్యమత

మైనది. అక్కడ నేటికిని బౌద్ధధర్మము ప్రముఖమై నిల్చియున్నది.‡ మాతృదేశంలోమాత్రం బౌద్ధమతము నామావశిష్టమైనది. (జైన మతమూ వెనుకటివ్యాప్తిలో లేదు) ఇట్లగుటకేమికారణం? అందువల్ల అహింసాతత్వము మన సంస్కృతినుండి పోయినట్లేనా? ఈసమస్యల నిప్పుడు పరీక్షింతము.

ఈ క్షీణతకు బ్రాహ్మణుల అసూయకారణమని శ్రీ వెల్సు వగైరా కొందరు విద్వాంసులు తెలిపినారు. ముస్లిములతో సంఘర్షణయే కారణమని కొందరన్నారు. ఇవియు కొంతవరకు కావచ్చు, కాని, అప్పుడు ముఖ్యకారణములు వేరు. బుద్ధుడు మరణించి 5 శతకములైన తరువాత (క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దినుండి) దాని తగ్గుదలకు సూచనలారంభించినవి. రాజసహాయము బౌద్ధధర్మపు వ్యాప్తికి మొదట కొంత సహాయకమైనది. రాజులు బౌద్ధశ్రమణకుల నదుపాయమునకై, విశేష ద్రవ్యముతో దేశమంతటను చక్కని ఆరామ విహార చైత్యములను కట్టించిరి. ఆసంస్థలకై స్థిరవసతికని చాలా రొఖమును భూముల ఆదాయమును వీటికర్పించిరి. బౌద్ధ భిక్షువులు విశేషగౌరవము నొందుచు, ఈమహాభవనములలో విహరించుచుండిరి. తరువాత వారిలో కొందరు వాటిపేర యింకను ద్రవ్యార్జన జేయుచు, బుద్ధుడు నిషేధించిన "తణ్హా" (తృష్ణ)కు లోనైరి.♦ పరిశుద్ధభావములు విడచిరి, కొందరు అహంభావముగల్గి బౌద్ధధర్మము హిందూమతమునకు వ్యతిరిక్తమనిమెంచి సాంప్రదాయిక హిందూ మతస్థులను ద్వేషించిరి. కామక్రోధయుతుల కహింసాతత్వము

‡ అక్కడగూడ బుద్ధుని అసలుసిద్ధాంతముల ప్రకారం లేకుండా, చాలా వికృతికిలోనై విచిత్రపరిణామమొందినది. అక్కడ ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి బౌద్ధసిద్ధాంతముల సవ్యతను బరిశీలింపవీలులేదు.

♦ నేడును హిందూ సంస్థలలో కొన్ని గొప్ప పీఠములలోగూడ ఇట్టి స్థితి యుండుట విచారకరము. ఆకాలమందు ఒక్క కాశీపురిలోనే 30 గొప్ప విహారములుండెనట.

నిల్చుట కష్టము. వీరిలో కొందరు అహింసను నోటితో చెప్పుటే గాని, ఆచరణలో లేదు. పరస్పర కలహములు, అంతర్వివాదములు నేర్పడెను. అంతకుపూర్వము ఆధ్యాత్మికచర్చలలో విద్వాంసులు తార్కిక కలహములకు లోనగుచున్నారనితలచి, బుద్ధుడు భగవంతునిగూర్చి ప్రకృతి సంబంధమునుగూర్చి లేనిపోని కుతర్కముల వద్దని, సత్ప్రవర్తనగల్గి, లోకుల దుఃఖమును బోగొట్టుట కర్తవ్యమని బోధించెను.

3 శతాబ్దులైనతరువాత బౌద్ధమతములో మహాయానము హీనయానము అని శాఖలేర్పడినవి. మరికొంతకాలమునకు కొందరు విద్వాంసులు తమ శుద్ధమతమును వట్టి తార్కికచర్చలలోదింపిరి. శూన్యవాదము, విజ్ఞానవాదము ఇత్యాదుల తర్కప్రజ్ఞ ప్రదర్శించుచు, ఆవిద్వాంసులు బుద్ధుని ముఖ్యబోధలను వెనుకకు త్రోసిరి. కొందరు బుద్ధుని భగవంతునిగ నెంచిరి. మహాయానికులన్నిచోట్లను బుద్ధుని శిలావిగ్రహములబెట్టి పూజించిరి. బోధిసత్వమూర్తుల నర్చించిరి. చివరకీమతము మూఢవిగ్రహారాధనగ పరిణమించినది. ఇంతేకాదు దరిమిలాను బౌద్ధశ్రమణకులును విహారములలో మాంసభోజనము జేయుచుండిరి. ఇదిగాక కొందరు బౌద్ధ సన్న్యాసినులు సన్న్యాసులు స్వైర విహారములోదిగి, దుర్వృత్తి నారంభించిరి. స్త్రీలకు సన్న్యాసాధికారమిచ్చుటకు ముందు బుద్ధుడు నీతిరక్షణకు కొన్ని కట్టుబాటులేర్పర్చెను. ఆ నియమములను శ్రద్ధతో పాటింపకుంటె బౌద్ధధర్మము 5 శతాబ్దులలో క్షీణించునని బుద్ధుడు చెప్పెను; తరువాత అట్లే జరిగినది. ఆనియమములు లక్ష్యపెట్టనందున, బౌద్ధారామములలో అవినీతి యేర్పడి శ్రమణకులు విషయలోలురు దురాచారపరులునైరి. పతనము పూర్తియైనది.

ఇంకొక విషయము :— ముఖ్యమైన ధార్మిక గ్రంథములన్నిటిని దేశపు వాడుకభాషలోనే వ్రాయించుట, దానిలోనే

ప్రచారకులు సామాన్యులకు తెలియునట్లు బోధజేయుట, బుద్ధు డేర్పర్చిన ప్రత్యేకతలోనివి. అవి సామాన్యుల కుపయోగించును. అట్లు జరిగినంతకాలము బౌద్ధమతము వృద్ధిలో నుండినది. తరువాత బౌద్ధులు తార్కిక చర్యలలోబడి గర్వించిరి. ఆవిద్వాంసులు తమ ముఖ్య గ్రంథములను పాండిత్యప్రదర్శనకై సంస్కృతములో వ్రాసిరి.*

అశ్వఘోషుడు, బుద్ధఘోషుడు, దిజ్ఞాగుడు, అమరసింహుడు, నాగార్జునుడు, వగైరా బౌద్ధ విద్వాంసులు తాము రచించిన వాఙ్మయమునకు సంస్కృతమునేవాడిరి. వారి రచన లాభము సామాన్యులకు లేకుండెను.

ఇట్లు "బౌద్ధమతము'' స్వదేశములో నశించుట విచారకరమే. కాని ఒకసంగతి బుద్ధుడు అసలు స్వతంత్రమతం స్థాపింప నుద్దేశించలేదు. సనాతన హిందూమతమునే (అందేర్పడిన లోపముల సంస్కరించి) పునరుద్ధరించదలచెను. ఆయుద్దేశమీడేరినది. బౌద్ధమతము మంచి వృద్ధిలోనున్నప్పుడది హిందూమతపు సంస్కరణ శాఖగనే యుండెను. అందలి అహింసా సిద్ధాంతమును ధర్మ ప్రచారపు ప్రాముఖ్యమును సత్ప్రవర్తనావశ్యకతను మహాభారతాది గ్రంథములలో చేర్చినారని గమనించియున్నాము. అహింసాతత్వ ప్రచారమునకు బుద్ధుడేర్పర్చిన నియమములను సనాతనులును చాలవరకు గ్రహించిరి; మద్యమాంసముల నిషేధము, సహనము, సన్యాసపద్ధతి, మఠములు, వాడుకభాషలో మత ప్రచారము, నైతికవర్తనము, కర్మపరత్వము, కొంతవరకు సాంప్రదాయిక మతములలోను భాగమైనది. కనుక ప్రత్యేకమతపు అవసరముపోయి, అప్పటి బౌద్ధులు మరల తల్లిమతమగు సనాతన

* ఇటీవల కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము, విశ్వభారతిసారనాథము వగైరాలలో బౌద్ధధర్మపు బోధలను వాఙ్మయమును పునరుద్ధరణ చేయుచున్నారు. మహాబోధిసంఘము ప్రత్యేక కృషి చేయుచున్నవి.

ధర్మములో జేరిపోయిరి. ఇట్లు సమన్వయము జరిగి, ఉపనిషత్తులు సూచించిన అహింసాతత్వము మరల హిందూమతములో ముఖ్య సూత్రముగ నిల్చినది.

అధ్యాయము 28.

—• పురాణసంస్కృతి •—

అహింసా భావపు పరిణామము. జైనబౌద్ధ సంస్కృతి క్షీణతతో సంప్రదాయ హిందువులకు ప్రాబల్యమేర్పడినది. క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దినుండి మగధసామ్రాజ్యపు గుప్తవంశ రాజులు సంప్రదాయ హిందూసంస్థకేతోడ్పడిరి. తరువాత ఆంధ్రరాజులు నట్లుచేసిరి. అప్పటిభాసకాళిదాసాది కవులును ఈసంస్థలకు రామకృష్ణాది అవతారములపూజకు ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి. క్రమముగ బౌద్ధులపైన ద్వేషము ప్రబలినది. ఆర్యేతరులందరికిని సంప్రదాయ హిందూమతములో స్థానమేర్పర్చిరి. కాని, అట్లు చేయుటలో తరువాత బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులు తమకు ప్రత్యే కతను, గౌరవాధిక్యమును పెట్టుకొనిరి. వర్ణములకు స్థిరత్వము కల్పించిరి. ఆర్ష కాలమందువలె నైతికమానసిక వృద్ధిద్వారాను త్యాగము ద్వారాను బ్రాహ్మణ క్షాత్రిత్వములకు పరిణామములందు అవకాశము తొలగించిరి. శూద్రులసంఘము చాల పెద్దదై, అందులోను లెక్కలేని అంతర్విభాగము లేర్పడినవి. ఆర్య ద్రావిడుల ప్రత్యేక సంస్కృతులమధ్య కొంత సమన్వయము జరిగినవి. ఆదిమ ద్రావిడ జాతులజనులలో హింసాతత్వము అట్లే ఉండిపోయినది.

వర్ణభేధమువల్ల ఆయాజాతులమధ్య సంయోగము లేక, ఈ ద్రావిడ నాగరికత నేటికిని నిమ్నజాతులలో హీనస్థితిలోనే యున్నది. కాని, దేవుడు ప్రేమస్వరూపుడు లోకరక్షకుడు, సర్వభూతసముడు అను ఆర్యసిద్ధాంతము వ్యాపించినది. దాక్షిణాత్యులలోను బౌద్ధులలోను వ్యాపించినమూర్తి పూజాపద్ధతి పామరరంజకమగుటచూచి, ఆర్యులు తమ పౌరాణిక సంస్కృతిలోను విగ్రహారాధనను పెట్టి విస్మరింపజేసిరి. బోధిసత్త్వునికి బదులుగ, ఈశ్వరునికెన్నియో పూర్వావతారములు వర్ణింపబడినవి. బుద్ధుడు విష్ణుదేవుని దశావతారములలో నొకడుగ ఒప్పుకొనిరి. రామకృష్ణాదులు విష్ణుని ముఖ్యావతారములని విశేషమగు వివరములతో కథలు విష్ణుభాగవతాది పురాణములలో వ్రాయబడి, ఆప్రకారమక్కడ చిత్తరువులు దేవాలయములు దేశమందన్ని ప్రాంతాలలోను నిర్మించిరి. దక్షిణదేశమందెక్కువ వ్యాప్తిలోనుండిన శివునికి అమ్మవారికి వేదములోని రుద్రదేవునికిని తీవ్రత్వము కొంత సంహారకరత్వమున్నది. కనుక, వీరికేకత్వమేర్పడి, అమ్మవారు శక్తి శివునిభార్య, పిళ్ళయారు (విఘ్నేశ్వరుడు) శివునికొడుకు, వృషభము వాహనము సర్పమాభరణము, ఇత్యాది సిద్ధాంతములు అందుతో చాల గాథలును కొన్ని పురాణములలో చెప్పబడినవి. శివావతారములును వివరింపబడినవి. ఇట్టిపద్ధతిని ఆధునిక పరిశోధకులు థియోక్రసీ (దేవసమన్వయం) అందురు. ఇట్టిస్కాందాదులు శైవపురాణములు వేదకాలపు వరుణుడు, మిత్రుడు, అగ్ని, ఇంద్రుడు వగైరాలకు ఇప్పుడు సర్వేశ్వరస్థానముపోయినది. మరియు ఉపనిషత్తులందలి అమేయుడగు భగవంతుడు కేవలం సగుణుడై, సాకారుడైనట్లు పామరుల కాకర్షకముగ పురాణములందు వర్ణించిరి. దేవాలముల నిర్మాణములకు అర్చనాదులకు వివిధాగమము లేర్పడినవి. కాని, భగవంతునియేకత్వమునకు భంగములేకుండ, భగవంతుని సృష్టి స్థితిలయరూపములు వివిధావతారములని నిర్ణయింపబడినది ఇది విద్వాంసులకు తెలిసినదే; కాని, సామాన్యులలో

అజ్ఞానముగల్గి, శైవ వైష్ణవులమధ్యను, హిందూజైనాదులమధ్యను
ఆయావర్ణములమధ్యను విభేదముగల్గి, హింసాభావము నకంకురము
గల్గినది. ఇంతకన్నను ముఖ్యము బ్రాహ్మణులు యితరవర్ణముల
వారిని, ముఖ్యముగ పంచములను ఉద్ధరించి, వారిలో మద్యమాంస
ముల దొలగించుటకు జీవహింసాబుద్ధి బోగొట్టుటకు మాలమాదిగ
లనబడు హరిజనులు యీఆర్య సంస్కృతిని బాగుగ వ్యాపింపచేసి
వారి దురాచారముల బోగొట్టుటకు బాధ్యులైయుండియు అట్టి
యేర్పాటులజేయలేదు. పైగా వారల అస్పృశ్యతయు, ఆగమ
ములు వారికి దేవాలయప్రవేశము లేకుండాజేయుటయు, ఆయా
సంఘముల హృదయములో క్రోధాదులను విభేదమును, హింసా
భావమును, రగులజేసినవి. ఇవి క్రమముగ సంఘమంతటిలో
ఐకమత్యమును చెడగొట్టి, క్రమముగ దుర్బలముగజేసినవి వీటి
ఫలమును దరిమిలాను దేశమంతయు అనుభవించినది. అప్పటి
నుండి అహింసాతత్వము క్రమముగ సడలిపోయినది. కాళిపూజ
కులు, కాపాలికులు మతముపేరట జీవహింసను మద్యపానము
చేయుచుండినట్లు భవభూతి మాలతీమాధవములోను, కృష్ణమిశ్రుని
ప్రబోధచంద్రోదయములోను, సూచించినారు. అప్పుడే కుమారిల
భట్టుప్రభాకరాదులు యజ్ఞయాగాదుల కర్మకాండను పూర్వ
మీమాంసాశాస్త్రముద్వారా పునరుద్ధరించిరి. వారు ఉపనిషన్మ
తమును పూర్వపక్షముజేసిరి ; స్వతంత్రాలోచనకు బంధముగల్గజేసి
వేదములు విధిప్రమాణములుగనుక, అందు చెప్పిన అశ్వమేధచయ
నాదులను విధిగ (జంతువధతోసహా) జరిగించవలసినదే అని నిర్ధా
రణచేసిరి. "యజ్ఞ" మనగా త్యాగము పరోపకారము అను
మూలసూత్రము మూలబడినది. వేదము ప్రభుసమ్మితము; కనుక,
ఇప్పుడు శాకాహారులమే అయినను, యజ్ఞములో జీవహింస జరిగిం
చదగినదే అనిరి ; వీరినిజూచి శూద్రాదులు తమ జాతరలకును
ధార్మికాధిక్యతయున్నదని భావించి, వాటికిశిష్టాచారమారోపించుట
సహజము. ఇట్టి వేదవిహితకర్మలగుయజ్ఞములకు వేదప్రామాణ్యమొప్పు

కోలేదు గనుక బౌద్ధులు, జైనులు నాస్తికులని వీరు నిరసించిరి.* పరస్పరం అసహనము ఆరంభించినది. అంతవరకు మనదేశమందు మతభేదముకు ఒకరినొకరు హింసించు రివాజులేక, ఔదార్యముండెనుగదా. ఇప్పుడు పరస్పరహింసాభావము వృద్ధియైనది. ఆవరిమిలా కాలపు కొందరి మతగ్రంథములలో పరస్పర నిందదూషణ హెచ్చుగనున్నది. బౌద్ధులంతరించి జైనమతము క్షీణదశకు వచ్చినతరువాత, సాంప్రదాయపు హిందువులలోనే హింసాతత్వము బాగుగతలయెత్తి శైవులను వైష్ణవులును, వైష్ణవులను శైవులును, నిందించదొడగిరి. వారు తమకుండు రాజావలంబనమును భిన్నమతస్థులహింస కుపయోగించినట్లును, దరిమిలా చరిత్రవల్ల తెలియుచున్నది వీరి ప్రమాణపురాణములను వారును వారి ప్రమాణపురాణములను వీరును తామసపురాణములని నిందించినారు.♦ ఈహింసాభావము సాంఘిక విషయములలో వ్యాపించి, అనేక దురాచారములు, పరస్పరవిరోధములును, తలయెత్తినవి. లోగడ మనము చూచిన శ్రుతి స్మృతులు ప్రమాణములన్నను వాటి మూలసూత్రములు మరచిరి. స్త్రీల హక్కులు తగ్గింపుఅయినవి. తరువాత బాల్యవివాహములును, సహగమనపు క్రూరాచారమును, కొన్నిచోట్ల ఘోషాపద్ధతులును ప్రబలినవి. దేవాలయపద్ధతిలోను మొదట ఔదార్యమేఉండి, తరువాత తగ్గినది. ఇవి ముఖ్యముగ దక్షిణప్రాంతపు ఆలయములు, విశాలభావముతో ఏర్పడినవి. ఇందు జాతి కుల విభేదములు లేకుండ సంఘమంతయు సమావేశమై సమిష్టిప్రార్థన జరుపవలెను. ఇక్కడనే పురాణకాలక్షేపాదులద్వారాను ఉపన్యాసాది బోధలవల్లను బాలురకు విద్యాబోధవల్లను జనులందరును కలిసి జ్ఞానబోధనందుచుండిరి. ఇంతేకాదు వైష్ణవ దేవాలయములలో చాలచోట్ల దేవుని ప్రసాద

* ఈపూర్వమీమాంసకు లీశ్వరాస్తిత్వము పెట్టుకోలేదు అయినను వీరు బౌద్ధజైనుల నాస్తికులనుట విచిత్రము.

♦ ఇట్టి తగువు యిప్పటికి నున్నది

ముగ అందరిభు క్తి కాహారమిచ్చుపద్ధతి వచ్చెను. ఈఆలయము లలో అట్టి పంక్తిభోజనములలో మొదట జాతి కులభేదములు పాటించనట్లు తోచును. (ఇప్పటికిని ప్రసాదమిచ్చుటలోను తినుట లోను ఆదేవాలయాలలో దృష్టిదోషము స్పర్శదోషము పాటింప కూడదనియే సంప్రదాయము.)

ఇట్లు దేవాలయముల ద్వారా సాంఘిక సంఘటన, సమీ కరణము గ్రామజనుల అభివృద్ధియు జరుగుచుండెను. కాని దరి మిలా విభేదములు కలహములు హెచ్చినవి. అందు ద్రవ్య మును ఆభరణములును నిలవచేసి వాటి ఆస్తిని అధికారమును వ్యక్తులు స్వార్థమునకు వినియోగింపజొచ్చిరి. అంతటితో వాటి సందర్భములోను హింసాతత్వ మంకురించినది.

కాని, హింసాతత్వము హానికరమని అప్పుడును కొందరు విద్వాంసులు కనిపెట్టిరి. పురాణములలోను కొన్ని అహింసా ప్రబోధకమగు గాధలున్నసంగతి చూచియున్నాము. వీటిలో పరోపకారము బోధించుటే ముఖ్యోద్దేశమని కొందరి యభిప్రా యము♦ హింస పాపకార్యమని హింసించువారు పరలోకమందు నరకమనుభవింతురని, చాలా పురాణములలో జెప్పినారు. సామా న్యులలో మాత్రం ఔదార్యము అహింసాతత్వము తగ్గినవి. అం దుల రాజకీయఫలితమును తరువాత చూతుము.

♦ అష్టాదశపురాణేషు వ్యాసేనకథితం పురా
పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనం॥

అధ్యాయము 29.

ముస్లిములదాడి, హింసాఫలం.

11, 12 వ శతాబ్దులందు వాయవ్యదిశనుండి ఆఫ్గనుముస్లిము లీదేశము ప్రవేశించిరి. అప్పుడు రెండుజాతుల మధ్యను సంస్కృతుల మధ్యను రాజులమధ్యను తీవ్రసంఘర్షము కలిగి, భారతీయ సంస్కృతిలోను పాలనలోను క్రొత్తపరిణామమేర్పడినది; ఆసందర్భము గ్రహించుటకు, అందు అహింసాతత్వమెట్టిస్థితిలోనుండెనో తెలియుటకును, మనమిప్పుడు అప్పటి రాజకీయరంగముపైపు మన దృష్టిని మరల్పవలెను.

8 వ శతాబ్దికే "మహమ్మద్ ఖాసిం" అను అరబువీరుడు సింధుదేశముపై దండయాత్రచేసి, ఆప్రాంతమును వశము చేసుకొనెను; కాని అతడితరప్రాంతములకు వ్యాపించలేదు. పిమ్మట 11 వ శతాబ్ది ఆరంభముకు "మహమ్మదు ఘజనీ" అను ఆఫ్గను రాజు హఠాత్తుగా ఒక్కొక్క ప్రాంతముపైన దాడిచేసెను; ఈతడు హిందూదేవళముల విగ్రహముల బగులగొట్టి అందును భూమిలోపలను దాచియుంచిన విశేషద్రవ్యముల దోచుకొని, అడ్డువచ్చినవారి నోడించి, లక్షలకొలది రూపాయల కిమ్మతు బంగారుతోను అమూల్యమైన రత్నాదులతోను మరలిపోవుచుండెను. తరువాత కొంత కాలముకు "మహమ్మదుగోరీ" వాయవ్యదిశనుండియే ఈదేశము చేరి దండయాత్రచేసెను. ఒకసారి పృథ్వీరాజు (ఢిల్లీ ప్రభువు) నోడించెను. మరొకసారి జయచంద్రుని (కన్యాకుబ్జరాజును) జయించెను. తుదకార్యావర్తమందు ముస్లిం రాజ్యపాలన మారంభించెను. "హిందువులు అహింసాతత్వపువారు, వీరు హింసాపరులైన ముస్లిం వీరులకోడిపోయి, దేశరక్షణ ఆత్మరక్షణ జేసుకో

లేకపోయిరి ; కనుక రాజకీయములలో అహింసాతత్వ ముపయోగించదు" అని ఈసందర్భముగూర్చి కొందరు నీతి చెప్పుట కలదు. కాని, ఆపరిస్థితులను బాగుగ పరీక్షించి చూడవలెను. ధననిధుల నిల్వ విగ్రహముల కమర్చుట నిజమైన ధార్మికతకు, ఏకేశ్వర పూజకు వ్యతిరేకములని ఘజనీ (మహమ్మదీయ సిద్ధాంతప్రకారం) తనసైనికులకు బోధించెను. ముస్లిములకు విగ్రహారాధన, గుడులలో ధనముపోగుచేయుట గిట్టదు. ఆ "దుష్కార్యము"ల రూపుమాపి, పామరుల మూఢభావముల బోగొట్టుట సరియైన ధర్మ ప్రచారమున కవసరము ; అట్టి నిజమైన మతము నీదేశమున స్థాపించి, ఈశ్వరేచ్ఛ నెరవేర్తుమను దీక్షతోను, వీరావేశముతోను ముస్లిములు పోరుచుండిరి. ఆముస్లిము సైనికులలో పరస్పరం కులద్వేషముగాని, విభేదములుగాని లేవు. వారు పరస్పర ప్రేమతో సహాయముచేయుచు, ఐకమత్యముతోను, తమలో ప్రేమభావముతోను ఉత్సాహముతో వచ్చి, యుద్ధము సాగించిరి. హిందువులకో నిజమైన వ్యక్తిపౌరుషమున్నను, వారిలో పరస్పరప్రేమ అంతశక్తి అప్పటికి క్షీణించి, నిరుత్సాహులై, ఉన్నతాశయములు పొంది తమలో పరస్పరము మానసిక హింసవల్ల ఐకమత్యము లేక, ముస్లిములధాటి నాపలేకపోయిరి.

నిజమైన అహింసాతత్వ మీదేశమందు వ్యాపించియుండిన వ్వుడు, మనదేశమితరులకు లొంగక, ప్రపంచపు నాయకమణిగ నుండినది. తరువాత, పరస్పర కలహములు ప్రబలినవి. నైతిక ధార్మిక సాంఘిక విషయములందు హింసాతత్వము అసహనము బాగుగ తలయెత్తినది. దీనిఫలము రాజకీయములలోను కనబడినది. 7 వ శతాబ్దివరకు బలీయమైన సామ్రాజ్యములుండినవి. ఆధ్యాత్మికముగ అహింసాతత్వము క్షీణించినతరువాత, రాజకీయముగను ఏకీభావముపోయి, ఉత్తర మధ్యదేశములందు చిన్నచిన్న రాజ్యము లేర్పడి వీటి రాజులమధ్యను రాజుకు ప్రజలకు మధ్యను అసహనము ద్వేషము నిరంతర కలహములును జరిగినవి. వీటివలన శాంతి

పోయి సేనలు పరస్పర వినాశము చేయుటచే, కలత వృద్ధియై ఆరాజ్యములు భౌతికముగను దుర్బలములైనవి; నైతిక దౌర్బల్యము నేర్పడినది. ఇట్లే సాంఘికముగను ఆయా వర్ణములమధ్యను, వీరికి అవర్ణులకు మధ్యను సహనములేక, కలతలు వృద్ధియైయుండినవి. అట్టి విభేదములతో కప్పల తక్కెడగనుండి, నిరాదర్శులై, అసంతృప్తి జెందియున్న హిందూ సైనికులలోను, వారి నాయకులగు ఆయారాజులలోను, నిజమైన అహింసాభావము అప్పుడు క్షీణించి యుండెను. కార్యశూరతయుపోయెను. నిజమైన బలమున్నప్పుడే అహింస బాగుగనుండును. అధోగతిలోని నిమ్నజాతీయులును పొరుగురాజుల పై ద్వేషము కలవారును విదేశీయులపైన సహజముగ సంపూర్ణ త్యాగముతోను ఐకమత్యముతోను పోరలేదు. బ్రాహ్మణ క్షత్రియులు తమ ఆధిక్యము నేకోరిరి. గాని సంఘక్షేమముకు త్యాగపరులు కాలేదు. ఆయాదేవళములందు విగ్రహారాధన బలమై, అగణ్యమగు స్వర్ణ రత్నాదులు దేవాలయములందుంచబడి, వారితృష్ణకు పేరాసకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనమైయుండెను. ఈ విగ్రహారాధనలో క్రమంగా మూఢత యేర్పడి చాలమందికి నిజమగు యీశ్వర ప్రేమపోయి, అజ్ఞానము మూఢభక్తిగ నుండెను.

ఈ ముస్లిముల దాడికాలమునకు హిందువులలో పూర్వపు ఉత్సాహశక్తియు ధైర్యమును క్షీణించినట్లు సూచనలున్నవి. ఇదివరలో ధైర్యోత్సాహములతో దూరదేశములకు వలసబోయి ఉన్నత సంస్కృతి వ్యాపారమును వ్యాపింపజేసినవారి సంతతి సముద్రయానమునే చేయకూడదను నిషేధమునకు లోబడిరి. విదేశీయుల పైన క్రమముగ ద్వేషమును వారి సంపర్కమంటే భయమును యేర్పడినది. పూర్వము యవనులతో సంబంధముంచుకొని వారి గ్రంథముల జ్ఞానమునుగూడ ఆచార్యులు గ్రహించిరి.* శకయవ

* మ్లేచ్ఛాహి యవనాస్తేషు సమ్యక్‌శాస్త్రం వ్యవస్థితం।
ఋషివత్తేపి పూజ్యంతే, కింపునర్దైవ విద్ద్విజాః॥

(వరాహ మిహిరుని బృహజ్జాతకం)

నాడులను ధారాళముగ హిందూమతములో గలుపుకొనిరి. కాని, 8 వ శతాబ్దినుండి విశ్వప్రేమము, ఆస్తాహార్ద్రిమును, కాలానుగుణముగ సంఘస్థితిని సంస్కరించుటయు జ్ఞాన పిపాసయు క్షీణించినవి. అప్పుడు ముస్లిములలో నవ్యోత్సాహమును, జ్ఞానేచ్ఛ, అభివృద్ధి వాంఛయు మనలోకన్న హెచ్చుగనుండినవి. అప్పటికి హిందువులు కూపకూర్మములు కాజొచ్చిరి. భావస్వాతంత్ర్యము, జ్ఞానపిపాస క్షీణింప నారంభించినవి. ధార్మికప్రచారమందుత్సాహముతగ్గి, అన్యమతస్తులను హిందూసంఘములో చేర్చుట స్పృశించుటకూడ మానుకొనిరి; మ్లేచ్ఛులతో నెట్టి సంపర్కమున్నను తమకు హాని కల్గునని భయముగల్గినది. ఇట్లు వారిలో కొంత పిరికితనము గర్వము అంకురించినవి. రాజులలోను ఐకమత్యము లేనట్లు 11 వ శతాబ్దినుండి దరిమిలా చరిత్రలో ప్రతిముఖ్య ఘట్టమును ఘోషించుచున్నది. ఇందుకొక ఉదాహరణ చాలును మహమ్మదు గోరి దేశమును వశపర్చుకొనుటకు మహాసేనతో వచ్చినప్పుడు ఢిల్లీశ్వరుడగు పృథ్వీరాజు గొప్ప సేనను సిద్ధముచేసి మొదటిసారి అతనినోడించెను. కాని, మహమ్మదుగోరి అంతటితో నిరుత్సాహికాక, ఇంకను పెద్ద సేనను తరిఫీయతుచేసి, సైనికులకు ధార్మికోత్సాహముగల్గించి, ఎక్కువ జాగ్రత్తతో తయారైవచ్చి, మరల యుద్ధమారంభించెను. అప్పుడు పొరుగురాజ్యపు పాలకుడు తనకు మామగారునైన జయచంద్రునికి ప్రిథ్వీరాజువార్తను తెలిపెను. ఈసందర్భములన్నియు తెలిసియు జయచంద్రుడు పృథ్వీరాజు ప్రాబల్యమునకు అసూయాగ్రస్తుడై, అసహనపూరితుడై, అతనికి సహాయముచేయ నిరాకరించెను. శత్రువగు మహమ్మదుగోరీకే తనసైతికసహాయమిచ్చెను. ఆమహాయుద్ధమందు పృథ్వీరాజోడి, చనిపోయెను. గోరీ ఢిల్లీరాజ్య మాక్రమించుకొనెను. కాని మరుసంవత్సరము తనకు మిత్రుడైన జయచంద్రునిపైకి తరలివచ్చి పోరెను. జయచంద్రుడు తాను క్రిందటిసాలున చేసిన దేశద్రోహమునకు ఫలమనుభవించెను. ఇట్లు పరాజితుడైన జయచంద్రుని

కన్యాకుబ్జరాజ్యమును గూడ ముస్లింవీరుడు తనరాజ్యములో చేర్చుకొనెను. ఘజ్నీ చేసిన దాడిలోను ఎప్పుడును అందరూ సంప్రదించుకొని కలియరైరి. పై అన్ని సందర్భములబట్టియు, 11, 12 శతాబ్దులలో హిందువుల ఓటమి అహింసాతత్వపు ఓటమి కాదని, తమలో పరస్పరమునుండిన వివిధరీతుల హింసాతత్వపు ఫలితమే యనియు విశదము. మరియు ఆధ్యాత్మిక సాంఘికములం దేర్పడు హింసాతత్వముచే రాజకీయముగను దుష్ఫలిత మేర్పడునని వాటికి రాజకీయములకు పరస్పర సంబంధముండుననిగూడ, పై సంగతులు తెలుపును, నాయకులు రాజులు వ్యక్తులుగూడ తమ స్వార్థము నేచూచుచు సంఘక్షేమము పాటించనప్పుడు, ఆసంఘములో తక్కిన వారికిని, తరువాత ఆవ్యక్తులకుగూడ నష్టమే గల్గుననియు స్పష్టము. మరియు క్రొత్తభావము లవలంబించి సమన్వయించుకోక పోవుటవల్లను హిందువులు వెనుకబడినారు.‡

సాంఘిక ధార్మికములలో హేతువాదమును స్వతంత్ర విచారణము మాని పూర్వపు శబ్దప్రమాణమే తీసుకొన్నట్లు యుద్ధముల లోను సంప్రదాయపద్ధతులే హిందూయోధులు పెట్టుకొనిరి, నవ్య పద్ధతులను ద్వేషముతో నిరసించిరి.

ముస్లింనాయకులు తమ సైనికులను చక్కని ఆశ్వికదళములుగ తయారుచేసి, •తుపాకులు మున్నగు నవ్యాయుధముల ధరించి క్రొత్తవ్యూహములు పెట్టి ముట్టడించుటచూచి ఆ అనుభవము కలిగినతరువాతకూడ, హిందూరాజులు తరువాత యుద్ధములలోను తమ పూర్వపు సంప్రదాయపద్ధతులే మంచివని వాటినే సులభముగా చలించ వీలులేని గజరథాదులవల్లను అనుచిత పద్ధతుల

† ప్రాతదైనంత మాత్రమున మంచిదనుట తప్పని కాళిదాసు 5 వ శతాబ్దిలోనే ఇది హెచ్చరించినాడు. పురాణమిత్యేవ నసాధు సర్వం నచాపి సర్వం నవమిత్యవద్యం । సంతఃపరీక్ష్యాన్యతరద్భజంతే మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః॥
మాళవికాగ్నిమిత్రం.

వల్లను తమకే హానితెచ్చుకొనుచుండిరి. దేశకాలానుసారమగు మార్పులు చేసుకొనుభావ స్వతంత్రతయు నవ్యతయు ఉండుట అవసరమనుసంగతి మరచిరి.

అధ్యాయము 30.

ధర్మ పరిణామము.

క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దినుండి వేయేండ్లవరకు మనదేశమందు అహింసాతత్వము వ్యాపించి జనుల ఆర్థిక సాంఘిక రాజకీయస్థితియు ఘనమైయుండెనని, చూచియున్నాము. తరువాత గొప్పపరిణామమేర్పడినది. జనులలో ఉద్యమశీలత, ఉత్సాహము సాహసము పరస్పరమైత్రి, అనుకూల్యము, చాలవరకు తగ్గినవి. ఆయాకులములమధ్యను ఆయాప్రాంతముల చిన్నచిన్న రాజ్యముల మధ్యను, పరస్పర కలహము లేర్పడినవి. ఈస్థితిలో విదేశీయులు దాడిచేసిరి. హిందూరాజులును సైనికులును కలయికలేక, వేర్వేరుగ ముస్లిముల నెదిర్చిరి. వారును వారి సైనికులును వ్యక్తివీరత కనపర్చినను, సేవలో నవ్యతయు కట్టుబాటును ఏకీభావమును ఉత్సాహమును లేక, ఓడిపోయిరి. ముస్లింరాజులు పాలించసాగిరి. ఈరెండు సంస్కృతుల సంఘర్షములో హింసాతత్వము ప్రబలినది. దేశములో పరస్పర సంఘర్షములు ద్వేషములు రాజకీయముగనే గాక, సంస్కృతిలోను పొడచూపినవి. హిందువులలో కొందరు ముఖ్యముగ అవర్ణులు ముస్లిములైరి. టర్కీ పారసీకాదులలోవలె కాక ఈదేశపు సంస్కృతిమతము వాటి ప్రత్యేకత కొంతవరకు నిల్చినవి. కాని హిందువులలో సహనశక్తితగ్గి (ఆత్మ రక్షణకు కావచ్చు) హిందువులు అన్యులతో సాంఘికాది సంబంధము మానుకొనిరి. హిందూమతములో చేర్చుకొన నిరాకరించిరి; కాలాను

కూలముగ సంఘక్షేమమునకు అవసరమగు మార్పులు జరిగించలేదు. తరువాత వచ్చిన వాఙ్మయములోను నిజమైన అహింసాప్రబోధము బొత్తిగా తక్కువయే. ఆధ్యాత్మికముగను తార్కికపరీక్షలును పరస్పరదూషణయు ప్రబలమైనవి. విగ్రహారాధన సందర్భములోను ఆయాశాఖలమధ్య హింసాతత్వము ప్రబలినది. కాని, తరువాత ప్రతిశతాబ్దిలోను అక్కడక్కడ భక్తులుదయించిరి. వారు బుద్ధుడు జీనుడువలె నైతికోద్ధరణను దేశమంతటను కల్గింపలేకపోయిరి; కాని, వారిభక్తిబోధలో కొంత ప్రేమతత్వముండెను. ఈభక్తులలో చాలమంది ఉద్దేశము ఆధ్యాత్మికమే; వారిబోధలు జనసంఘములో వేరుబారియున్న హింసాతత్వమును సాంఘిక వైషమ్యములను పెకలింపలేకపోయినను, అందుకై వారు ధైర్యముతో చేసిన కృషియు ప్రశంసాపాత్రములు. ఉపనిషత్తులలోను గీతలలోను, అంతకన్న దృఢముగ బౌద్ధబోధలలోనుచెప్పిన విశ్వమానవసమత్వమును, అహింసాతత్వమును ఈభక్తులబోధలలో ప్రత్యక్షముగ లేదు. ఈభక్తితత్వము చాలవరకు ఈశ్వరప్రేమరూపము. వారు రామకృష్ణాది అవతారములలోని లీలలను వృత్తాంతములను వివరించుచు, తమకు భగవంతునికి భార్యాభర్తల సంబంధమో, కొడుకు తండ్రి సంబంధమో, దాసప్రభు సంబంధమో భావించుకొని ఈశ్వరుని మహాత్యమును స్తుతించిరి.

వీరు రచించిన శ్లోకములు గీతములు చాలవరకు సగుణుడగు పరమేశ్వరు నుద్దేశించినవి. ఈమతము భాగవత* రూపము; విశ్వరూపుడగు భగవంతునియందుండు ప్రేమతో మానవుల అన్యోన్య సోదరతకు సంబంధముతప్పదు. ఈభాగవత తత్వము ఉత్తరదేశమందు పురాణములతోను దక్షిణమందు శైవభక్తులతోను

* ఈభజనలు స్తుతిరూపముగనున్నను, భగవంతుని కీర్తనము ప్రభువును దాసుడు పొగడినట్లుకాదు. అందు అతిశయోక్తిలేక, స్వభావోక్తిగనే యెంచవలెను. విష్ణుస్తోత్రమునుగూర్చి కాళిదాసు యిట్లన్నాడు. "భూతార్థ వ్యాహృతిస్సాహి, నస్తుతిః పరమేష్ఠినః (రఘువంశం 10—33)

ఆళ్వార్లతోను ఆరంభమై, తరువాత ఈభక్తులద్వారా వ్యాపించినది. కనుక వీరిలో కొందరు శ్రీరాముని, కొందరు కృష్ణుని, తమ ప్రేమ బోధకాలంబముగ జేసుకొనిరి. దక్షిణమందేర్పడిన మతత్రయాచార్యులును నింబార్కుడు వల్లభుడు ఆధ్యాత్మిక తత్వముల చర్చలోకి దిగుచుండిరి. ఈభాగవతభక్తులట్లు చర్చలకు దిగలేదు. ప్రదేశములోను కాలములోను అప్పటికుండిన పరిస్థితినిబట్టి ఆయాభక్తుల బోధలలో కొంతభేదముండెను. కాని ఈభక్తుల జీవితములు ప్రేమభావపూరితములు అహింసాయుతములు సంస్కృతివర్ధకములు. కనుక వరుసగ ఆభక్తవరుల జీవిత వృత్తాంతములు మనము క్లుప్తముగ పరికింతము.

అధ్యాయము 31.

రా మా నం దు డు.

ఈభక్తుల పరంపరలో మొదటివాడు రామానందుడు. ఆయన 14 వ శతాబ్దిలో కాశీప్రాంతమందు నివసించెను. 8 వ శతాబ్దినుండి ఉత్తరదేశము అశాంతమైయుండెను. ఈలోగా అక్కడనుండి క్రిందకు వ్యాపించిన ఆర్యసంస్కృతి దక్షిణదేశంలో లోగడ చెప్పిన మహాభక్తులద్వారా వర్ధిల్లినది. శంగరులును రామానుజులును స్వయంగా ఉత్తరభారతంలో తమ సిద్ధాంతాలను బోధించి, అక్కడ కేంద్రస్థలాలలో తమ శిష్యుల పీఠము లేర్పరిచిరి. మనప్రాంతంలోవలెగాక ఉత్తరమందు విష్ణుభక్తియే యెక్కువ జనాదరమొందినది. శంకరరామానుజులు తమ వేదాంత గ్రంథములను దేశమంతట వ్యాప్తికై సంస్కృతంలోనే వ్రాసిరిగదా. ఆధ్యాత్మిక భావములను తార్కిక క్లిష్టత లేకుండ సుబోధముగ జేసి వానిని పామరులకును తెలియునట్లు రామానం

దుడు తన ప్రాంతంలో వాడుకభాషయై ప్రాకృతభాషా పరిణామ మైన హిందీలోనే గీతములుగ వ్రాసెను. అవి అప్పటి జనులకు ధర్మము, ఉదారమైననీతి తెలియుట కుపయోగించినవి. రామానందుడు విద్వాంసుడు, భక్తవరుడు, ఆయన సర్వజనులందును సమానాదరముగల్గి, అందరిని ప్రేమించెను. ఆయన జన్మచే బ్రాహ్మణుడుకాని, తన బోధలలోను ఆచరణలోను కులభేదము లను పాటించలేదు. జ్ఞానులగు శూద్రులను ఆయన తనతో సమముగ ఇంటనాదరించుటచూచి, కొందరు అహంకారయుతులగు బ్రాహ్మణులాయనను మొదట బహిష్కరించిరట. అంతట ఆయన అసలే కులభేదములు వదలి, అన్నిజాతులవారిని జన్మతః సమానులుగ భావించెను. ఆయన ముఖ్య శిష్యులలో కొందరు బ్రాహ్మణులు, కాపులు, సాలీలు, ముస్లిములు, మాలలు నుండిరి. కొందరు స్త్రీలుగూడనుండిరి. ఆయన స్త్రీలకు పురుషులకు సమాన మర్యాద నిచ్చెను.

దక్షిణమందలి నమ్మాళ్వారు వగైరాలు సాధారణముగ కృష్ణభక్తులు. వారి రచనలు చాలవరకు కృష్ణావతారమునే కీర్తించెను. కాని, రామానందుడు శ్రీరాముని గూర్చియే మనోహర గీతముల రచియించి, శ్రీరాముని ఆదర్శజీవితము ననుకరించుమని శిష్యులకు బోధించెను. ఆయన శాస్త్రజ్ఞుడు, విద్వాంసుడు అయితే మతవిషయమందు తార్కికచర్చల వదలి, జనులుభక్తియు సత్ప్రవర్తనయుగల్గి శాంతభావముతో నుండవలెనని బోధించెను. సామాన్యజనులను మూఢవిశ్వాసములనుండి యుద్ధరించి, వారిలో మానవత్వమును భాతృభావమును హెచ్చించుటకు యత్నించెను. ఆయన తన శిష్యులకు సంఘసేవాసక్తిని గల్గించెను; ఆయన తరువాత శిష్యులాయన భావనప్రకారం భారతసంస్కృతి నుద్ధరించుటకు విశేషకృషి చేసిరి.

అధ్యాయము 32.

ర వి దా సు.

రామానందుని ముఖ్యశిష్యులలో నొకడు; ఇతని "రాయిదాసు" అనియు చెప్పుదురు. ఇతడు దక్షిణదేశపు తిరుప్పాణాళ్వారు, నందనారులవలె, హరిజనకులపుభక్తుడు. బాల్యమునుండి విష్ణునునందపారప్రేమ గల్గియుండెను; కులవృత్తిగ చెప్పులు కుట్టుచు, అతడు దానిమూలంగానే కొంతకాలం జీవనంచేయుచుండెను. కాని తరువాత అతడు తోడిభక్తులందరికిని చెప్పలనుచితముగ నిచ్చుచుండెను. సహజముగ మొదట సవర్ణులు యవర్ణుని చిక్కులు పెట్టుచుండిరి. తరువాత బ్రాహ్మణులును అతని శాంతతను, భక్తిని, ఆదర్శనీతిని గమనించి, అతనిని ఆదరించిరి. కేవల మానవప్రేమవల్ల ఆయన బ్రాహ్మణులచే గౌరవింపబడెను.

తన చమారువృత్తిలో మంచి నేర్పరియైనను, రవిదాసు ద్రవ్యసంపాదనకు ప్రయత్నించక పొట్టపోషణతో తృప్తినొంది, తనగురువువలెను, సహాధ్యాయియగు కబీరునివలెను, దరిద్రుడుగనే జీవించెను. రవిదాసును పరీక్షించుటకెవరో ఒకసాధు అమూల్యమగు మణినొకదానిని అతనికీయబోయిరి. అతడు మొదట నిరాకరించెను. కాని, ఆయన పట్టుపట్టినందున, తనకుటీరపు చూరులో పెట్టుమనిచెప్పి, తన పనిధోరణిలో నుండెనట. ఆయన యట్లే చూరులోదోపి వెళ్లెను. కొంతకాలమైనమీాదట ఆయన దాసు నింటికివచ్చి చూచెను. ఇతడెప్పటివలె దరిద్రుడుగనుండెను. "ఆమణి నుపయోగించుకోలేదా ? అది యేమైనది" అని యాయన యడిగెను. "ఏమో, దానిని ముట్టనలపలేదు. నీవెక్కడపెట్టితివో అక్కడనే యుండవలెను." అని రవి దాసనెను. అంతట ఆమణి నాయన వెదకి తాను పెట్టిన స్థలమునుండి తీసికొనిపోయెను.

(భగవంతుడే భక్తునట్లు పరీక్షించుటకు చేసెనని కొందరి నమ్మిక) అప్పటినుండి రవిదాసు ఆత్మజ్ఞానమును సంతృప్తియు ఇంకను హెచ్చినవి. ముఖ్యముగ ఆప్రాంతపు హరిజనులలో రవిదాసువల్ల అద్భుత ప్రబోధముగల్గినది. వారికందరికినీ రవిదాసు దురాచారముల మాన్పించి, జాతరలు వగైరాలు జీవహింస మద్యపానము లేకుండ జేసి, ప్రేమమయుండు జగత్పిత అగు భగవంతుని కృపాన కలుగ జేసెను. ఇప్పటికిని ఆప్రాంతపు చాలమంది హరిజనులీ తెగవారున్నారు.

అధ్యాయము 33.

—• నరసింహమెహతా •—

15 వ శతాబ్ది చివరనుండిన నరసింహమెహతా జీవితమును స్మరణీయము. ఈతడు గుజరాతు ప్రాంతీయుడు. కాతియవాడులో "జనాగడ్" పురమితని జన్మస్థలము* ఈయన బాల్యమునుండియు సాధుజనుల సహవాసము గల్గి మహాభక్తుడైనాడు; రాత్రిపగలు ఎప్పుడును శ్రీకృష్ణ స్మరణ చేయుచుండెను. (ఈయన పినతండ్రి పర్వతవైష్ణవు"డును గొప్ప విష్ణుభక్తుడై, ప్రతిరోజును 50 మైళ్లు నడచి ద్వారకకు తులసిమాలతో భజనచేయుచు వెళ్లి వచ్చుచుండెనట) నరసింహమెహతా బాల్యమందొక శివాలయములో దీక్షతో తపస్సుచేసి, మంచి నిగ్రహం సంపాదించి, తరువాత గృహస్థుడయ్యెను. అప్పుడు, ఆయన భక్తిపరుడై పరోపకార ప్రవృత్తిలో కాలము గడుపుచుండెను. ఆయన భక్తిభావశుద్ధివల్ల దేవుడు

* గాంధిమహాత్ముని జన్మస్థలమగు పోరుబందరు దీనికి దగ్గరనేయున్నది. బాల్యమందు గాంధిగారు నరసింహమెహతా గుజరాతీలో వ్రాసిన భక్తిగ్రంథముల జదివి అందువల్ల చాల ఉపకారం పొందినారు.

ఆయనను కష్టములనుండి స్వయముగా తప్పించేవాడని ప్రసిద్ధికలదు. తరువాత ఆయన భార్యయు కుమారుడును మరణించుట తటస్థించెను. అంతటినుండి ఆయన గ్రామములందు తిరుగుచు, జనులకు పవిత్రభక్తిని జీవరక్షణపరతను భక్తిని బోధించుచు, ఆప్రాంత మంతటను భక్తిప్రచారమును చేయుచు, చాలమందిని సత్పురుషులుగ జేయగల్గెను.

ఆయన స్వభావలో భక్తిని విశ్వప్రేమను బోధించుచక్కని గీతములు వ్రాసెను. అవి ఆప్రాంతపు ప్రాచీన పశ్చిమ హిందీ శాఖ అనగా ప్రాచీన గుజరాతిలోనున్నవి. (అప్పటి గుజరాతి పశ్చిమహిందీ కొకశాఖగ నుండెను) అవి అందరికిని సుబోధవిశ్వప్రేమకములై, అహింసకు బోధకములైయున్నవి. వీటిలో నొకటి గాంధిమహాత్ముని కత్యంతప్రియమై, ఆప్రాంతమందేగాక దేశమంతటను ప్రసిద్ధమైనది.*

---

* వైష్ణవ జనతో తేనేకహియే, జోపీడపరాయీ జానేరే । పరదుఃఖే ఉపకారకరేతోయే, మన అభిమానన అణారే॥ సకలలోకమాసౌ నే వందేనిందానకరేకేనీరే । వాచకాఛ మననిశ్చలరాఖే ధనధన జననీతేనీరే॥ సమదృష్టినేతృష్ణత్యాగీ పరస్త్రీజేనేమాతరే । జిహ్వాథకీ అసత్యనబోలే పరధననవఝాలేహాథరే॥ మోహమాయావ్యాపే నహిజేనే దృఢవైరాగ్య జేనామననారే । రామనామసుతాలీ లాగీ సకలతీర్థతే వాతనమారే॥ వణలోభీనే కపటరహితఛే కామక్రోధ నివార్యారే। భణేనరసైయోతేనుందర్శన కరతాంకుల ఏకోతేర్ తార్యారే॥ (ఇతరుల దుఃఖముల గ్రహించి, వారికి తోడ్పడుచు ఎవరినీ హింసింపక, నమ్రుడై ఎవరినీ దూషింపక, మనోవాక్కాయము నిశ్చలముగజేసి, తృష్ణాదులులేక, కామక్రోధములు వదలి, త్రికరణశుద్ధిగల్గి, రామనామస్మరణ చేయువాడే నిజమగు వైష్ణవుడని దీని భావార్థము.)

అధ్యాయము 34.

—• ముస్లిం సంస్కృతి. సూఫిమతం •—

తరువాత కొందరు భక్తులు ముస్లిం సిద్ధాంతముల సంపర్క మొందినారు; కనుక ముస్లిం సంస్కృతి యెట్టిదో దాని ప్రభావ మెంతవరకు తగిలినదో మనమిప్పుడు గ్రహింపవలెను. భారత దేశమందిప్పుడు హిందువులతరువాత హెచ్చుమంది ముస్లిములు. వీరు మొత్తం జనసంఖ్యలో సుమారు నాల్గవవంతు ఉన్నారు• కనుక ఇప్పటి భారతీయ నాగరికతలో ముస్లిం సంస్కృతికిని ఉచితస్థానమున్నది. దానితో సంపర్కమువల్ల హిందూ సంస్కృతిలో కొంత పరిణామము కల్గినది. అట్లు కలుగక తప్పదు. కనుక ఆమతస్థాపకుని జీవితము సిద్ధాంతములగూర్చి తెలుసుకోవలెను.

ఈ మతస్థాపకుడు హాజరత్ మహమ్మద్. ఈయన క్రీ. శ. 29-8-570 తేదీని అరేబియా దేశపు ముఖ్య నగరమైన "మెక్కా" లో పుట్టెను. అప్పటికి "మెక్కా" యూరపుకు భారత దేశముకు వ్యాపారపు కేంద్రముగనుండెను. ఈయన తండ్రి "అబ్దుల్లా" యీయన పుట్టకముందే మరణించెను. ఈయనబాల్యమందే తల్లి "అమీనా" చనిపోయెను. మహమ్మదు బాల్యమునుండి చాల శ్రమపడి, సత్యవ్రతుడై, కష్టజీవియై, నీతిమంతుడై, పరోపకారబుద్ధిగల్గియుండెను. ఆదేశములో చాలభాగము విదేశ రాజుల పాలనలో నుండెను. ఈ అరేబియను లప్పటికి మూఢవిశ్వాసములు గల్గి, గ్రామదేవతలను పూజించుచుండిరి. సంస్కృతియు లేకుండ పరస్పరం కలహించుచు, అనేక దురాచారములతోనుండిరి; వేర్వేరు తెగలై తరుచు తమలో పోరుచు, శిలావిగ్రహముల యెదుట జంతుబలి నరబలిగూడ యిచ్చుచు, తాగుచు, జూద

• బర్మాకాక మనదేశపు సంఖ్య సుమారు 33 కోట్లు అందులో సుమారు 23 కోట్లు హిందువులు ; 8 కోట్లు మహమ్మదీయులు.

మోడుచు హింసాపరులై యుండిరి. వీరు రాళ్లను రప్పలను పూజించుచుండిరి. స్త్రీలను హీనముగ జూచిరి. బానిసను అమ్ము వ్యాపారముండెను. మహమ్మదు ఈ స్వజాతీయులకు ధార్మికబోధచేసి, వారిలో ఐక్యమును సంఘీభావమును పరస్పరప్రేమను కల్గించెను. వారిమూఢవిశ్వాసముల బోగొట్టెను. "ఈశ్వరుడొక్కడే; ఆయన అదృశ్యుడు; ఆ యేకేశ్వరునే అందరును భక్తితో ఆరాధించవలెను. రాళ్లను విగ్రహములను మూఢముగ పూజింపకూడదు" అని వారికి మహమ్మదు బోధించి, వారినందరి నుద్ధరించెను. మహమ్మదు ఈనవ్యమతమారంభించగా జనులు శిలలకు మొక్కుట మానిరి; అక్కడిమెక్కా వగైరా నగరములందలి విగ్రహారాధనవల్ల ఇదివరలో జనులనుండి మొక్కుబడిసొమ్ములు వసూలుచేసి తద్వారా శ్రీమంతులై ప్రబలురైనవారు ఆయనవల్ల తమ రాబడి పలుకుబడి పోవుచున్నదని యెంచి, ఆయనకు విరోధులై మహమ్మదును హింసించి చంపదలచి, చాల బాధలబెట్టిరి. ఈమెక్కా అధికారులు బలీయులు. కనుక మహమ్మదు అక్కడనుండి క్రీ. త. 622 సం॥ లో మదీనా నగరమునకువచ్చి, అక్కడ తన ఆదర్శ జీవనముద్వారా చాలమంది అనుచరులను సంపాదించెను. ఆయన సౌమ్యజీవనము, శాంతస్వభావము, విశ్వజనప్రేమ, ఆయన మహనీయుడని వ్యక్తముచేసినవి.

అక్కడగూడ మహమ్మదు తన ధర్మప్రచారము మానలేదు కనుక శత్రువు లాయనను వెంబడించి మదీనాపైనగూడ దాడిసల్పిరి. కనుక తన నవ్యమతస్థుల రక్షణకై తనయనుచరులను శక్తివంతులగు యోధులుగజేసి వారిచే యుద్ధముచేయించి దుష్ట శత్రువులనుండి వారిని కాపాడుట మహమ్మదు కవసరమైనది.♦ అతడు వారిని వీరులుగజేసి తానే నాయకుడై ప్రబలురు శూరులు అగు శత్రువుల నెదిర్చి అరేబియాలో నవ్యమతమును దృఢముగ స్థాపించు

♦ తరువాత మన దేశమందును సిక్కులకట్లే జరిగి, వారును గొప్ప యోధ ధార్మికులైరని చూడగలము.

అరబు తెగలుకు ఐకమత్యమును మంచి సంస్కృతిని యువకుల కుత్సాహముగల్గించి ఏకజాతిగ తయారుచేసెను. తన జీవితాంతము వరకు ఆయాన యీశత్రుసంఘముల దాడినుండి తన ముస్లిం సంఘమును రక్షించుటకు పోరి. స్వదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించెను. అంతట అరబులందరును మహమ్మదీయులైరి. ఈమతమును ముస్లిం మతమనియు చెప్పుదురు.

మహమ్మదు క్రీ. శ. 632 లో చనిపోయెను. ఆయన జనులలో జీవహింస, త్రాగుడు, వడ్డీవ్యాపారము, జూదమువగైరా దురాచారముల మాన్పించెను. ఆయన అనంతరం ముస్లింవీరులు తమ్ము హీనదుర్దశనుండి యుద్ధరించిన మహమ్మదు బోధల నితర దేశీయులకును వ్యాపింపజేసిరి. ఆచుట్టు దేశములవారును అప్పుడు హీనసంస్కృతిలోను దురాచారములతోను, విభేద యుతులుగను ఉండిరి. అరబ్బులు తమ నవ్య ధర్మము నేర్పు దృఢావేశముతో తమ ఎడారి దేశమునుండి అన్ని దిశలకు వేర్వేరు సేనలుగ బయలుదేరిరి.‡ ఒక సేన పశ్చిమ దేశములకు వ్యాపించి అక్కడి తుర్కులను, మిశ్రదేశీయులను ముస్లిముల జేసిరి. వారు యూరపులోగూడ కొన్ని దేశములు జయించిరి. అక్కడి క్రైస్తవులప్పటికి క్రీస్తుబోధించిన అహింసాతత్వము మరచి, కర్మకాండలనే గమనించుచుండిరి. ఒక ముస్లిందళము పారసీకములో జొరబడెను; వారు పూర్వమహత్వమును గోల్పోయియున్న అక్కడి సామ్రాజ్యమును క్రుంగజేసిరి; అరబ్బులు వీరావేశముతో జరిపిన ప్రచారమువల్ల, పారసీకులందరు ముస్లిములైరి.* ఇట్లే ఆఫ్గనిస్థానమందు జరిగినది. అంతటితో యీదాడి తాత్కాలికంగా నిల్చినది. 8 వ

‡ అప్పటికి యూదక్రైస్తవ పారసీక మతస్థులలోను చాలవరకు హిందూ బౌద్ధులలోనుగూడ మూఢ దురాచారములు పాదుకొన్నవి. వాటికన్న ఇస్లామే పవిత్రమని అరబ్బులు భావించిరి.

* కొద్దిమంది "పారసీలు" మాత్రం స్వమత రక్షణకప్పుడాదేశం వదలి ఓడలద్వారా సముద్రంమీద మనదేశం చేరినారు.

శతాబ్దిలో సింధు ఆక్రమణ, 11, 12 వ శతాబ్దులలో మహమ్మద్ ఘజనీ గోరీల దండయాత్రలు, తుదకు ఈదేశమందును మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యమేర్పడుటయు, అందరికి తెలిసిన చారిత్రక విషయములే. ఇప్పుడీదేశపు ముస్లిములలో పైనుండి వచ్చిన ఆఫ్ఘనులు పారసీకులు అరబ్బులు, వారివంశపువారు కొద్దిమందియే. అంతకన్న చాలరెట్లు ఈదేశపు హిందువులు క్రమముగా అప్పుడప్పుడు ముస్లిం మతం స్వీకరించినారు. అందువల్లనే ఈదేశమందిప్పుడు ఇంతమంది మహమ్మదీయులున్నారు. టర్కీ, పర్షియా, ఆఫ్ఘనిస్థానాదులలోవలెగాక, మనదేశమందు హెచ్చుమంది స్వదేశపు మతములోనేయున్నారు.

ఇప్పుడు ముస్లిములకు హిందువులకు మధ్య తరుచు సౌహార్ద్యము లేకున్నది. అందరి మత సిద్ధాంతము లొకరీతివే, వాటి ఉద్దేశమొకటే అని గ్రహింపక ఇతరుల ప్రస్తుతాచారములను సహింపలేకున్నారు. అందువల్లనే సంఘర్షము హెచ్చినది. ముస్లిముల మతపద్ధతులు గోమాంస భక్షణాదులు హిందువులకు క్రొత్తవి. విజాతీయములుగ తోచినవి. పూర్వమందు ఇతరులతో కలిసి మెలిసి, వారిని స్వేచ్ఛతో హిందూమతములో చేర్చి, తాము విదేశములకు వెళ్లి, ఆదేశీయులతో ఉదారంగా వ్యవహరించిన హిందువులు 10 వ శతాబ్దినాటికి సంకుచితభావులై విదేశయానము నిషేధించినారు. యవనులు మ్లేచ్ఛులు అస్పృశ్యులు అని వారిపైన న్యూనభావమును ద్వేషమును రేపుకొనిరి. తమ ప్రస్తుతాచారములకు వ్యతిరేకులైనంత మాత్రమున ముస్లిములు దుష్టులని యెంచిరి. దేవాలయాలలోని ద్రవ్యము హరించుట విగ్రహములబగులగొట్టుట రాక్షసకృత్యమని వీరికి తోచినది. అయితే వేదసంస్కృతిలో విగ్రహారాధన పద్ధతియే లేదు. ఇది పామరులకే మొదట ఉద్దేశింపబడియుండును. గుడులు మఠములు ఖజానాలుగ జేయకూడదు అని వీరికి తోచలేదు. వర్ణాశ్రమ విభేదమును హరిజనుల అస్పృశ్యతయు శ్రుతుల యాధారముమీద ఏర్పడినవి

శాక, తరువాత కాలోచితముగ గల్గినవని, వాటి నవసరమైన ప్పుడు సంఘక్షేమముకై మార్చుట న్యాయమే, అనియు వీరికి తోచలేదు. సవర్ణులచే బాధితులైన నిమ్నజాతీయులలో చాల మంది ముస్లిమ్ మతస్థులైరి.* అంతట వారు సవర్ణహిందువులపైన ప్రబలద్వేషులైరి. గోవధవగైరా కొన్నియంశములగూర్చి అనవసరముగ సాంఘిక ద్వేషము పెంచుకున్నారు. అరబ్బులు మొదట అనాగరికులై, విగ్రహారాధనమును మూఢముగ జేయుచు, తెగల మధ్య విభేదములచే కలహములపాలై యుండిరిగదా? వారి నుద్ధరించుటకు మహమ్మదు వారిలో మూర్తిపూజాపద్ధతిని సంఘములో తెగల విభేదమును పూర్తిగ నిషేధించెను. అట్టివాటి నీదేశమందు చూడగనే, వాటిని ధ్వంసముచేయుట ధార్మికోన్నతి కవసరమని అరబు అనుభవమునుబట్టి వీరావేశములతో నుండిన అప్పటి ముస్లిములనుకొనియుందురు. హిందువులలో హెచ్చుమంది అదివరకే మంచి నాగరికులు, వీరు విగ్రహములే దేవుళ్లని తలచు అనాగరికులుకారని, వర్ణభేదములు అసలు వృత్తిసంఘర్షమూ, జాతిసంఘర్షమూ తత్కాలమందు లేకుండుట కుద్దేశించినవనీ సానుభూతి ఉదారదృష్టి ముస్లిములకు లేకుండెను. కొంతకాలమైనమీదట కొందరు మహనీయులు ఈరెండుమతముల మూలసిద్ధాంతములను పరీక్షించిరి. నిజముగా అసలు సిద్ధాంతములలో భేదము లేదు. "సర్వేశ్వరుడు సర్వవ్యాపి సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తుడునైన ఒకే భగవంతుడనే మనము మనస్ఫూర్తిగ ఆరాధించవలెను. మానవులందరును భగవంతునిబిడ్డలు, వారందరును సోదరులు" అను సిద్ధాంతములీ రెండుమతములకును ముఖ్యములే, ముస్లిములలోను ఉపనిషత్తులలో చెప్పిన సిద్ధాంతమున్నది. అన్యమతములలోను గొప్ప ప్రవక్తలుండిరని మహమ్మదుచెప్పెను. సాధారణంగా వీరులను పూజించుటవల్ల కొంతకాలముకు వారి నవతారముగ

---

* ప్రస్తుతమును చాలమంది హరిజనులే హిందూమతము విడిచి, ఇప్పటి ప్రభుత్వమతమైన క్రైస్తవమతమును స్వీకరించియున్నారు.

భావింతురు. ఒక్కొకపూర్వీరు నొక్కొక్క శాఖవారవతార ముగ భావించుటచే, ఆయాశాఖలలో విభేదము తప్పదు. ఇందు వల్ల పౌరాణికకాలముతరువాత శాఖోపశాఖలేర్పడి కలహములు గల్గినవికదా! కనుక, మహమ్మదు విగ్రహములను అవతారము లనుకూడ పూజింపకూడదనెను. తాను మతకర్తయైనను, మత స్థాపకులగు ప్రవక్తలిదివరలో అన్నిదేశాలలోను ఉండినారని* తానును వట్టి ప్రవక్తనేగాని అవతారముకానని నరమాత్రుడ నగు తన్నెవరును పూజింపకూడదని భౌతికరూపమేమీ లేని ఏకేశ్వ రునే ప్రార్థింపవలెనని ఆయన విధించెను; కనుక, ఆయుదారుని దూరదృష్టివలన నేటికిని ముస్లిములలో ఏకేశ్వరతత్వజ్ఞానము పామ రులలోను మారలేదు. సాంఘిక వైషమ్యమును తక్కువ. ఐక్యమే ముఖ్యసూత్రము. భక్తియు ప్రార్థనయు హిందువులవలె ముస్లి ములకు ముఖ్యమే. ముస్లిములు రోజుకైదుసారులు ప్రార్థన చేయవలెను. వారు మసీదులో సమావేశమై, వీలైనంతవరకు కలిసి, సాంఘిక ప్రార్థననే జరుపుదురు. అందు నగలు విగ్ర హములు వస్తువులు నుంచరు.♦ మన హిందూదేవాలయములును అసలు సమిష్టి ప్రార్థనలకును, సమిష్టి జ్ఞానోపదేశమునకునే ఉద్దే శించినవి. కొంతకాలంవరకు చాల దేవాలయములలో కులభేద ములు లేకుండ కలిసి గోష్ఠిచేయుటయు, విద్యను పాఠములను చెప్పుటయు, అక్కడనే గ్రామస్థులకు పెద్దలు పురాణ భార తాదులు చదివి జ్ఞానముపదేశించుటయు నుండెను. [ద్వ్యాశ

* కురాను, 35 — 25

,, 16 — 36.

♦ హిందూ దేవాలయములు (ముఖ్యంగా లోపలిభాగము) కిటికీలు ద్వారములు సరిగలేకుండుటకు, అందు విగ్రహముల ఆభరణములుంచుటే అసలు కారణము కావచ్చు. మసీదులు విశాలములై గాలి వెల్తురు సమృద్ధిగల్గి చాలమంది జనులుకూడి చాలసేపు సుఖముగ సభచేసి యానందముతో నుండుటకు వీలుగ కట్టబడును. హిందూదేవాలయముల లోపలిభాగము అనారోగ్యకరము, సాంఘిక సమావేశములకంతగా వీలుగానివి.

వగైరాలును కులకక్షలును ఏర్పడినమీాదట అసలుఉద్దేశం మరుగు పడినది. సహనము గల్గియుండవలెనని ఆత్మరక్షణముకు తప్ప రక్తపాతము చేయకూడదని జనుల ప్రేమింపుమని మహమ్మదు చెప్పెను. తనమతముకాయన "ఇస్లాం" అని పేరిడెను. "ఇస్లాం'' అని అరబికుపదముకు "శాంతి" అని అర్థము. ఆయన దుష్టులకును మంచినే చేయుమనెను.* హింస కూడదని ప్రకటించెను.‡ అన్య మతముల ప్రాచీన గ్రంథముల సిద్ధాంతములను కురాను ఆమోదించునదెన్నక ముస్లిములలోను వేదాంతపు అనగా ఉపనిషత్తులరీతి మతమేర్పడి, జీవులు సర్వవ్యాపియగు భగవంతుని దేహములు, ఉభయులకు భార్య భర్తలకు, కొడుకుకు తండ్రికి, ఉండు ప్రేమ సంబంధమున్నదని సిద్ధాంతమేర్పడినది. దీనినే "సూఫీ" మత మందురు. ఈసూఫీలలో ముఖ్యుడు "జలాలుద్దీనురుమి." ఇతడు గొప్పప్రేమి, తత్వవేత్త. ఇతడు ప్రేమసౌందర్యముల ఉపాసకుడు, విశ్వమందలి మానవకోటినంతను ప్రేమమయముగ పాటించెను.

సూఫీలలో "రబియా" అను స్త్రీ గొప్ప భక్తురాలు. ఆమె అనేక కష్టములు సహించి, సత్సంగముద్వారా జ్ఞానము సంపాదించి, ఈశ్వరోపాసనతో జీవనమును గడపెను. ఈమె బస్రా ప్రాంతీయురాలు. "హాఫిజ్'' అను యింకొక సూఫీ సాధువు సామాన్యులలో ప్రేమతత్వము వ్యాపింపజేసెను. క్రోధమును హింసాతత్వమును మానవలెనని గట్టిగ బోధించెను; ఇతనిబోధ వైష్ణవుల ప్రపత్తిసిద్ధాంతపురీతిగ నుండును. "సాదీ" యను గొప్ప సూఫీకవి పండితుడు, ఇతని పారసీ గ్రంథములకు గొప్ప ప్రసిద్ధి యున్నది. ఇతడు మనదేశములోను తిరిగి, గొప్ప విద్వాంసులతో

కురాను 17-7, 8-39, 2-190, 6-38

* ,, 41-34

‡ ,, 5-32, 3-128.

§ ,, 3-2.

స్నేహముచేసి విశేష జ్ఞానము సంపాదించెను. ఇతడు నరులందరి సత్ప్రవర్తనకు ప్రాముఖ్యమిచ్చెను. ఈపారసీకు లేగాక, ఈ దేశములోను కొందరు సూఫీ అభిమానులేర్పడినారు ఇట్లు సూఫీలు మంచి ఆధ్యాత్మిక భావములను ముస్లిము మతములో బాగుగ వ్యాపింపజేసినారు. వీరి బోధలవల్ల ముస్లిం సంస్కృతిలోను అహింసాభావమును ప్రేమతత్వమును వ్యాపించినవి. ప్రస్తుతము వలె హిందువులు ముస్లిములుగూడ తమ బాహ్యచిహ్నములకు కులాచారములకు మూఢవిశ్వాసములకే ప్రాముఖ్యమీయక, సిద్ధాంతములకు సదాచారములకు ప్రాధాన్యమిచ్చినయెడల, ఈ రెండు మతముల ముఖ్యసూత్రము లొకటేఅని, రెంటి సంస్కృతులకు సమన్వయము సులభమే అనియు స్పష్టమగును. మనదేశంలో ఈ రెంటిలోను కబీరునానకువంటి కొద్దిమంది మహనీయులు అహింసాసిద్ధాంతపు పునాదిమీదనే ఈ రెంటిమధ్య సమన్వయం చేయ బూనిరి. ఆసంగతి ముందుచూడగలము.

అధ్యాయము 35.

—♦ కబీరు ♦—

రామానందుని శిష్యులలో రవిదాసుకన్నను ప్రసిద్ధుడు కబీరు. అతడు 15 వ శతాబ్దిలోనుండెను. అతడు అసలు హిందువేకావచ్చు; కాని "నీరూ" అను ఒక ముస్లిముసాలీ అతనిని బాల్యమునుండి తన కొడుకుగ పెంచుకొనెను. అరబ్బీలో "కబీర్" అనగా మహనీయుడు. అతడు బాల్యమునుండి మిక్కిలి బుద్ధిమంతుడై, నేతవృత్తిని బాగుగ నేర్చుకొని, అందుతో జీవనము చేయుచుండెను. అతడిట్లు శ్రమజీవియై స్వయంకృషివల్లనే కొంతజ్ఞానము సంపాదించి, క్రమముగ భక్తుడైనాడు. తరువాత

మధ్వాచార్యులు.

కబీరు.

అతఁడు రామానందుని ప్రసిద్ధివిని, ఆయనవల్ల గురూపదేశము పొందదలచెను; ఆయన దర్శనముకై బయలుదేరి, వారణాసిని చేరెను. కాని, అతడు తురకబిడ్డయని తెలిసి, రామానందుని శిష్యులతనిని రామానందుని సన్నిధికి చేరనీయలేదు; అతని కబురును గురువు కందనీయలేదు; అంతట కబీరుకేమీతోచలేదు. సాంప్రదాయిక హిందూమతపు కేంద్రమగు కాశిలో నితని నెవరు నాదరింపలేదు. తుదకతడు విసిగి బీదతనముచే నిలువ నీడలేక, గంగకుపోయి నీరుత్రాగి, రాత్రి ఆమెట్లమీదనే పండుకొని నిద్రబోయెను. రామానందుడు బ్రాహ్మముహూర్తమందే లేచి, అరుణోదయముకుముందే గంగకు వెళ్లుట మామూలు, ఆప్రకారం రామానందు డక్కడకు వచ్చెను; అయితే, ఇంకను చీకటిగనున్నందున, దృష్టియానక కబీరు వీపుమీద ఆయన పాదము పడినది. వెంటనే రామానందుడులికిపడి తొక్కినందుకు "రామరామ" యని యుచ్చరించి, వంగిచూచెను. కబీరు వెంటనే లేచి, "ఆహా నాకిప్పుడు గురువుగారి మంత్రోపదేశము జరిగినది; ధన్యుడనైనాను" అని నమస్కరించెను "అయ్యో, నేనుపరాకున తొక్కినాను. నీవెవరు ?" అని రామానందుడడిగి, కబీరు వృత్తాంతమతని నోటనే తెలుసుకొనెను. కబీరు తననుండి ధార్మికబోధ నొందుటకు కనిపెట్టియున్న సంగతివిని, వెంటనే అతనిని తీసుకొనిపోయి, తన శిష్యునిగ జేసి, అప్పటినుండి కూడ నుంచుకొనెను; అతనియందు ప్రేమగల్గి ప్రత్యేక శ్రద్ధతో నతనికి వేదాంతమును ఉత్తమనీతులను రామానందుడు బోధించెను; కబీరును శ్రద్ధతో గురువునుండి ధార్మిక రహస్యములను సత్ప్రవృత్తి పద్ధతిని నేర్చుకొనెను. అంతట కబీరు ముస్లిములలో ప్రసిద్ధ సూఫీ విద్వాంసుడగు ఫకీర్ షేక్‌తకీనుండి ముస్లిం మతపు ముఖ్య సిద్ధాంతములను గ్రహించెను. ఉభయమతముల సంప్రదాయములును తెలిసినవాడు, కనుక అతడు ఉభయజాతులమధ్యను ఉండుచున్న విరోధభావమును కలతలను తగ్గించి, మైత్రి గల్గించుటకు

తన జీవితమును వినియోగించెను; ఈరీతిగ అహింసాతత్వమును అమలుజరిపి, కబీరు ఉభయజాతుల ప్రేమకును పాత్రుడైనాడు. భారతదేశమునకు సాంఘికముగను, రాజకీయముగను ముఖ్య సమస్య ఆయాసంఘముల విభేదములు పోదలచెను. మన ముఖ్య సంఘములగు హిందువులకు ముస్లిములకు మధ్య మైత్రి. వీరు పరస్పరం సహనభావం లేక యున్నందువల్లనే, దేశమంతయు హీన స్థితికి వచ్చుచున్నది. కాని, ముస్లిం సంస్కృతికాధారమగు మహమ్మదు వారి బోధను వారి సంప్రదాయమును హిందువులు గ్రహించ లేదు; అధికారమందున్న ముస్లిములు సాధారణంగా హిందూ సంస్కృతిలోని నిజస్వభావము తెలుసుకోలేదు. ఇట్లు పరస్పరం దురభిప్రాయమేర్పడుటే ద్వేషకారణమైనది. ఉభయమతముల మూల సిద్ధాంతముల సమన్వయించి కబీరు అట్టి సిద్ధాంతములనే జనులకు బోధించెను; "భగవంతుడు అద్వితీయుడు; ఈయేకేశ్వరునందరు నారాధించవలెను. భగవంతునెదుట అందరును సమానులే. దేవుడు నిర్వికారుడగు ఆనందస్వరూపుడు. అకుంఠితభక్తియు, విశ్వప్రేమయు, జనులపై సోదరభావమును సత్ప్రవర్తనమునే మోక్షకారణములు" అనుభావము లాయన బోధలలో ప్రధానములు. రామ, రహీములకు శబ్దభేదమేగాని వాస్తవభేదము లేదని, ఆయన చాలసార్లు హెచ్చరించెను. సాంఘిక మైత్రికి భంగముచేయు విభేదములు తగ్గించుకొని పరస్పర ప్రేమతోనే మెలగవలెనని, ఆయన ఆచరణలోను కనపర్చెను. ఈ రెండు మతములకు సామరస్యము తెచ్చెను.‡ కబీరు ఇట్లు తన బోధల నందరికి క్షేమకరముగాను, తార్కికముగు క్లిష్టత లేకుండను చేసెను.

అతడు అప్పటి వాడుకభాషయగు హిందీలోనే రసవంతములు భక్తిపూరితములు అగు గీతములు రచించెను. అవి సామాన్యజనులవాడుకలో నేటికిని ఉన్నవి. ఈ గ్రంథమునకు

‡ దుయిజగదీశకహాంతే ఆఫ్ కహాంకోనే భరమాయా, అల్లారామ్‌కరీం కేశవహరి హజరత్ నామధరాయా, వహీమహాదేవ్ వహీమహమ్మద్, బ్రహ్మ, ఆదంకహింకోయి, హిందూకోయి, తురక్‌కహా వైపర్, జమీఙ్‌బర్‌రహీయే.

"బీజక్" అని పేరు. రవీంద్రనాధువంటి మహనీయులును ఈ గీతములు ప్రశస్తములని మెచ్చుకొన్నారు. వాటిలో సోదర భావమును ప్రేమను బోధించునవి చాలగలవు.* కబీరు వర్ణభేదముల నిరసించి, ముస్లిములలో నేర్పడిన అహంకారాదులగూడ ఖండించెను. అందువల్ల రెండుమతములలోను మూఢవిశ్వాసములతోనుండు కొందరు స్వార్థపరులు కబీరును హింసించిబాధించిరి.

అయినను యితడెట్లో శాంతముతోను అహింసాతత్వముతోను వాటిని సహించెను; ఆవిరోధులకు తానెట్టి అపకారమును తలపెట్టలేదు. కాశీలో విగ్రహారాధనచే ద్రవ్యలాభమొందువారు సహజముగ అతనిమూర్తి పూజానిరసనచే దుష్టులైరి. ఇట్లే ఇతడు అహంకారిగర్వితుడు అని అప్పటి ఢిల్లీ పాదుషాయగు ఇబ్రహీంలోడీతో ముస్లిము లెవరో చాడీలు చెప్పిరి. అంతట అతనిని రప్పించుటకు పాదుషానుండి హుకుం జారీఅయినది. వెంటనే కాశీనుండి ఢిల్లీలోని దర్బారులో నతనిని హాజరు పరిచిరి. అతడు సభలో నూరక నిలబడెను. "అతడు జోహారుచేయలేదు; అతనిగర్వమును రాజధిక్కారమును చిత్తగించుడు" అని రాజాశ్రితులనిరి, అంతట పాదుషా అతని నందుకు సముజాయిషీయడిగెను. కబీరు "నేనిదివరకెట్టి రాజసభకును పోలేదు; నే నెప్పుడును బీదరయితులతోను పనివాండ్రతోను తిరుగు సామాన్యుడను. రాజుల యెదుట యెట్లు నడుచుకోవలెనో నాకు తెలియదు; నాకీ సంప్రదాయము బోధకానందున, నేనేమియు చేయలేదు." అని జవాబిచ్చెను. మొదట కోపించినను, అతని మృదుత్వమును ఋజుభావమును గ్రహించి, పాదుషా అతని నాదరించి వదలెను. "నేను ఏకేశ్వరునకే నమస్కరింతును, రాజులవలన నాకెట్టి లాభము నక్కరలేదు" అనియు కబీరు స్పష్టపరచెను

* ప్రేమ, ప్రీతిసే జో మిలై, తా సే మిలియే ధాయ్ । అంతర రాఖే జో మిలై తా సే మిలై బలాయ్!

గుప్త ప్రగజ హై ఏకై ముద్రా కాకో కహియే, బ్రాహ్మణ; శూద్రా ఝూటే గరబ భూలై మతి కోఈ హిందు తురుక్ ఝూటే కులదోయి.

కబీరు వేదాంతియైనను, సన్యాసిగనుండక గృహస్థుడై పిల్లల బోషించుకొనుచుండెను. అతడితరులపోషణను గ్రహింపక నేతవృత్తితోనే కుటుంబజీవనము జరిగించుకొనెను. ద్రవ్యము నిలవజేయుటకతడెప్పుడును ప్రయత్నింపలేదు.

అతనిని భ్రమపర్చి యింద్రియలోలునిగ జేయుటకొకసారి కొందరతడొంటిగనున్నప్పుడొక సుందరియగు కామినిని రహస్యముగబంపిరట, అతడామెనుజూచి, కామవశుడుకాకుండ, మనస్సు దృఢపర్చుకొని, ఆమెనాదరించి, హితబోధచేసి, ఆమె ప్రవర్తన సవరింపజేసి భక్తురాలినిగ జేసెనట, ఆమెయు అతనియందు కృతజ్ఞురాలై, అప్పటినుండి సదాచారురాలైనది.

కబీరు మరణముగూర్చి చిత్రకథ కలదు. అతడు తన 119 వ యేట మరణించెను. అప్పుడు అతని హిందూభక్తులును, ముస్లిం భక్తులునుగూడ, మరణానంతరమతని దేహమునొద్ద జేరిరి, ఆదేహమును తమ సంప్రదాయప్రకారం ఖననముచేసి పాతిపెట్టవలెనని ముస్లిములు, చితిపైన దహనం జరిగింతుమని హిందూశిష్యులును, తగువుపడిరి. తుదకు తీవ్రకలహము కలుగునట్లుండెను. అంతట నొకరు దేహముపైన కప్పియున్న పంచనెత్తి తొంగి చూచిరి. లోపల కళేబరము కనబడక, దానిస్థానే పుష్పముల పోగుమాత్రం కనబడెనట, అంతట ఉభయపక్షములవారును ఆశ్చర్యపడి, గురువుగారి అద్భుత మహనీయతను గ్రహించి అట్టి ఉదారునిగూర్చి కలహించినందుకు సిగ్గుపడి, ఆపుష్పములను రెండు పక్షములును పంచుకొని, తమ ఆచారప్రకారం ఖననమూ దహనమూ జరిగించుకొనిరట. ఆహా; సాంఘికమైత్రికై జీవితమర్పించిన పుణ్యపురుషుని మరణముగూర్చిన యీకథ మనోహరముగనున్నది. కబీరు హిందూముస్లిములమధ్య సామరస్యము గల్గింప

కృషిచేసి గానముచేసెను.* కబీరు బోధలు సామాన్య జనులలో మంచి జ్ఞానముగల్గించినవి. అప్పుడు చాలమంది ఆయన శిష్యులైరి, నేటికిని చాలమంది "కబీరు పంథీ" లు ఉత్తరదేశమందున్నారు. వారు కబీరుగీతములను ధార్మిక గ్రంథముగ బఠింతురు. మనజీవితములన్నియు ఈశ్వరుడిచ్చిన మహాదానములు, వాటిని దుర్వినియోగము చేయకూడదు. పరస్పర వైరమెంత మాత్రమునుకూడదు; సహనమును భూతదయయును మనలను తరింపజేయును. ఇదే కబీరు పంథీల ముఖ్యసిద్ధాంతములు.

---

* యారామ్‌కహో యారహీంకహో దోనోంకీ ఘరజ్ అల్లాసేహై। యాఇష్‌కహో యాకేశవ్‌కహో మతలబ్‌తో ఉసీకీ చంహాసేహై॥ ....
క్యా ఆపస్‌మేం లడ్‌కర్ మరజాతాలిమ్ యహీకురాన్‌కీహై ?.....,

అధ్యాయము 36.

—• మీరా బాయి •—

"మీరాబాయి" అను భక్తురాలి చరిత్ర అద్భుతమైనది. ఆమె రాజపుత్రస్థానపు చిత్తూరు మహారాణావారికోడలు. ఆమె భర్త యామె బాల్యమందు చనిపోయెను. ఆమె అప్పటినుండి తన జీవితమును ఈశ్వరభక్తిలోనే గడపెను. తనలో పవిత్ర ప్రేమనే వృద్ధిజేసుకొనెను. ఆమె బాల్యమునుండి శ్రీకృష్ణుని చరిత్రగ్రంథముల జదివి, విశేషభక్తితో కృష్ణగీతముల నెన్నిటినో వ్రాసెను. శ్రీకృష్ణుడే తనభర్తగ వీటిలో నుద్దేశించి, తానొక గోపికగ భావించుకొనెను.

లోగడ మనము చర్చించిన రవిదాసు మహాభక్తుడని పవిత్ర చరిత్రుడని తెలిసి; ఆమె రవిదాసు దర్శనముచేసి, ఆయన శిష్యు

రాలైనది. ఉన్నతవంశమని గర్వముగల గొప్ప క్షత్రియ స్త్రీయు రాజకుటుంబపుదియు అయినను, పూతచరిత్రుడగు ఒక హరిజన భక్తునికై వెదకుకొని ఆయనకు శిష్యురాలగుటబట్టి, ఆమె ఔదార్యమును ధీరతను గ్రహింపవచ్చును. ఈసౌమ్యురాలు అనేక క్షేత్రములనుగూడ చూచి దేశసంచారముచేసెను. ఆమె గృహమునకు మరలివచ్చినతరువాత ఆమె భక్తిగీతములు రచించెను. అవి ఆప్రాంతమంతటను ప్రసిద్ధమైనవి.

చాలమంది సాధువులును ఫకీరులును ఆమెయున్నతాదర్శములను గ్రహించి తరింతమని చిత్తూరుకు వచ్చుచుండిరి. కాని మామగారకు రాజు ఆమె సాధ్వియని యెరిగియుండియు, ఇతరులామెవద్దకు రానీయకను, ఆమెభజనల జేసుకొనుటకు తగు అవకాశమీయకయు, ఆమెననేకవిధముల బాధించెను. ఆమెను చంపుటకును చాలసార్లు రాజు యత్నించెనట ; కాని ప్రహ్లాదుని వలె, ఆమె విషము త్రాగియు, పాముకాటునొందియు, కృష్ణభక్తి మహిమవల్ల జీవించియుండగల్గెనందురు. ఆమె పవిత్రహృదయమును నైతికశక్తియు అద్భుతములై యుండును.

ఆమె మహాత్వముసంగతి అప్పటి ఢిల్లీ పాదుషాయగు అక్బరు చెవులలోను పడెనట. రాజపుత్రస్థానమందితరరాజులు అప్పుడు అక్బరు సామ్రాజ్యముకు లోబడిరి ; కొందరాయనకుటుంబముతో సంబంధములగూడ చేసుకొనిరి. కాని చిత్తూరు రాణా మాత్రమెంతమాత్రమును లొంగక, అక్బరును తక్కినరాజపుత్రరాజులను నిరసించుచుండెను ; కనుక చిత్తూరును ముట్టడించి పట్టుకొనుటకప్పుడు అక్బరు గట్టి ప్రయత్నముజేసెను. కాని అక్బరు ఉదారుడు, చాలమంది సాధువులు, ఫకీరులు, మీరాబాయి భక్తిమహాత్వములగూర్చి చెప్పు వార్తలవిని, ఆమె యున్నంతకాలమును చిత్తూరును ముట్టడించుటకు తాను జంకెనట. (ఆమె విడిచిపోయిన తరువాత అక్బరు చిత్తూరును ముట్టడించి పట్టుకొనెను.) మామ

గారింకను బాధించుచుండినందున, ఆమె తరువాత బృందావనమునకును ద్వారకకును వెళ్లి అక్కడ వసించుచు చాల మనోహరములు ప్రబోధకములునగు గీతములు రచించి, అక్కడనే మరణించెను. ఆమె గీతములు హిందీభక్తి వాఙ్మయములో ప్రసిద్ధమైనవి.

అధ్యాయము 37.

—• తులసీదాసు •—

తులసీదాసు మనదేశపు గొప్ప భక్తులలో నొకడు. అతడు మతస్థాపకుడుకాడు, కాని మహాకవి, తులసీరామాయణము హిందీప్రాంతమందేగాక మనదేశమంతటను ప్రఖ్యాతమైనది.

ఈయన బాందాజిల్లాలో రాజాపురగ్రామములో 16 వ శతాబ్ది ఆరంభంలో జనించెనందురు. ఈయనతండ్రి "ఆత్మారామ్" అను బ్రాహ్మణుడు ; ఈయన అసలుపేరు "తులారామ్" బాల్యమందొక సాధువువద్ద నీతడు సంస్కృత సాహిత్యమును శాస్త్రములనుకూడ నేర్చుకొనెను.

ఈయనభార్య "విద్యావతి" సార్థకనామ ; కుమారుడు "తారకు"డు ; తరువాత తులసీదాసు సన్న్యాసియై, హిమాలయ పర్వతమును, అయోధ్య, జగన్నాథం, రామేశ్వరం, ద్వారక వగైరా పుణ్యక్షేత్రములను దర్శించి, దేశమంతటను మంచి యనుభవము సంపాదించెను. మహాభక్తుడై, అతడు చిత్రకూటములో కొన్ని భక్తిగ్రంథముల రచించెను.

పిమ్మట అయన కాశీనగరములో వసించి "రామచరితమానస" మును పూర్తిచేసెను దీనినే (తులసీరామాయణ

మందురు) ఈయన భక్తిని ప్రజాప్రేమను చాలమంది శిష్యులకు బోధించెను. సామాన్యుల వాడుకభాషయైన సులభహిందీలో చాలగ్రంథముల రచించెను. అవి అన్నియు మృదువులు రంజకములునై చాల ఆకర్షకమగు భక్తిరసమును వెదజల్లునట్లుండును.

ఈరచనలలో తులసీరామాయణము చాలపెద్దగ్రంథము. ఇది వాల్మీకి రామాయణంవలె ఆకర్షకమై చక్కని వర్ణనలతో నుండుటేగాక, అందులో లేని చాల ఉపాఖ్యానములు భక్తిగాథలు జేరి, భాగవతసారమును నీతిబోధలును ఇందులో కలుపబడినవి. కనుక తులసీరామాయణము కోట్లకొలది బీదలకు శ్రీమంతులకు విద్వాంసులకు, అజ్ఞానులకుగూడ పారాయణ గ్రంథమైనది. దీనిలో అహింసా, సత్య, శౌచాది సత్ప్రవర్తనగూడ బోధింపబడినది. దీనికున్న ప్రసిద్ధివ్యాప్తి మనవాడుకభాషలలో మరియే గ్రంథమునకును లేదని చెప్పవచ్చును. ఈయన వ్రాసిన "వినయపత్రిక" కేవలం భక్తిబోధకము. ఈలోకమం దిప్పుడున్న సాంఘిక లోపములను, దురాచారములును శ్రీరామునికి వినిపించి, శ్రీరాముని అనుగ్రహమును దయను కోరుచు వ్రాయబడినది.

"గీతావళి" అను పుస్తకములో శ్రీరామకథను రంజకంగా వర్ణించినారు. ఇది గానరూపమైన సంస్కృతశబ్దములతో నిండియుండును.

"దోహావళి" అనేక విషయములగూర్చి, తులసీ దాసుగా రప్పుడప్పుడు వ్రాసిన పద్యముల సంగ్రహము. ఇవి సుందరమగు సరళశైలిలో నీతిభక్తి బోధకములుగ వ్రాయబడినవి.

తులసీదాసు యువకుడైనప్పటినుండి, విశ్వప్రేమకు ప్రసిద్ధికెక్కెను, అక్బరు ప్రసిద్ధమంత్రులగు, రాజామానసింగు, రాజాతోడరుమల్లు, కొందరు ముస్లింవిద్వాంసులు మధుసూదన సరస్వతి వగైరా పండితులును ఆయనకు మిత్రులైయుండిరి. ఆయన

వల్లభాచార్యులు.

నానకు.

తులసీదాసు.

సంస్కృతములోనే వ్రాసియుంటే, ఆయన ప్రసిద్ధి దేశమంతకూ వ్యాపించును. కనుక అట్లు చేయుమని చాలమంది మిత్రులాయన పాండిత్యము గ్రహించి ప్రోత్సహించిరి. కాని, అట్లుచేయక తులసీదాసు నాకు ఖ్యాతి అక్కర లేదు ; కొద్దిమంది మహనీయుల కొరకని నేను వ్రాయను. కోట్లకొలది బీదలు, అజ్ఞానులు, అంధ స్థితిలో నున్నవారునగు సామాన్యులు విశ్వప్రేమగల్గి, సచ్చరితము కలవడి తరించుటే నేగోరు ప్రతిఫలము.'' అని జబాబిచ్చెను. అట్లే ఆయన గ్రంథములు కోట్లకొలది దీనులను జ్ఞానదాయకమై, తరతర ములుగ లక్షలకొలది జనులకు పవిత్రప్రేమను నేర్పి, వారినుద్ధరించి నవి. ఈయన గ్రంథములు ఉత్తరప్రాంతపు సంస్కృతిలో పరిణామమునకు కారణమైనవి.

తులసీదాసు ఇంటికి ఒకసారి దొంగలు వచ్చి లోపలకు ప్రవేశించబోయిరి. (శ్రీమంతులు చాలమంది ఆయనయింటికి తరుచు వచ్చుటజూచి, ఆయనవద్ద కొంత ద్రవ్యనిధి యుండునని వారూహించియుందురు) కాని, ఇంటికున్న రెండుగుమ్మముల యొద్దను ఎవరో కాపలాయున్నట్లు, రాత్రి చీకటిలో చిహ్నము తోచెను. మరునాడును అట్లే జరిగినది. కనుక వారు సాహ సింపక, మరలివచ్చిరి. తులసిదాసు సాధువులందరితోను చనువుగ మాటాడును. వీరాయనయొద్ద జేరి, "అయ్యా, నిన్న మొన్న రాత్రి తమ యింటిగుమ్మముల యొద్ద యిద్దరు మనుష్యులుండిరి; వారెవరో" అనిరి. ఈజనులు దొంగజట్టువారని తులసీదాసుకు తెలియును. భగవంతుడు వారలకట్టిదృశ్యము తోపించియుండునని యూహించి ఆయన తనయింట భక్తులు శిష్యులు, అర్పించిన వస్తువులను వారి కిచ్చి వాటిననుభవింపుడని చెప్పెను. ఆయన ప్రేమకు, దయాశీల తకు ఆశ్చర్యపడి, వారు సిగ్గుపడి, నమస్కరించి ఆవస్తువులు దీసు కొని కృతజ్ఞతతో వెడలి, తరువాత నీతిపరులైరి. ఇట్లు ఆయన ప్రేమ ఆచరణలోను తెలియుచుండేది.

అధ్యాయము 38.

—• వల్లభమతం •—

ఆకాలములో ఉత్తర హిందూస్థానమందింకొక భక్తవరుడు ప్రేమసిద్ధాంతము ప్రచురముచేసెను. ఈయన వల్లభాచార్యులు. ఈయన తండ్రియగు లక్ష్మణభట్టు ఆంధ్రబ్రాహ్మణుడు, తెలుగు ప్రాంతము విడచి కాశిలోనుండెను. అప్పుడు కాశిలో హిందూ ముస్లిములమధ్య సంఘర్షము హెచ్చియుండెను. అట్టిపరిస్థితులందక్కడనుండుటకిష్టము లేక, ఆయన కుటుంబముతో తూర్పుగ బయలు దేరెను. విదేహరాజ్యపు చంపారణ్యమందు తన రెండవ కొడుకగు వల్లభుడు జనించెను. హిమాలయ సమీపమందు క్రూరమృగములతో నిండిన ఆమహాటవిలో నీశిశువును తమచేతులతో రక్షించలేమని తల్లిదండ్రులధైర్యపడి, దానినొక మహావృక్షముక్రింద చల్లని యాకులతో కప్పివిడిచిరట. వారు కొంతదూరము తిరిగిరి ; ఇంతలో కాశీప్రాంతము శాంతపడినదని తెలిసి, మరల ఆప్రాంతముకు వచ్చునప్పటికాశిశువు కలకలలాడుచు నుండెనట. వారా శిశువుతో కాశికి జేరిరట. ఆ యాంధ్రబాలుడు కుశాగ్రబుద్ధియై వేదశాస్త్రముల నవలీలగ నభ్యసించెను. అతడు విష్ణుభక్తుడై కాశిలో గొప్ప విద్వాంసులతో తీవ్రమగు శాస్త్రచర్చ జరిపి, గెలుపొందెనట. ఆయన సంస్కృతములో గొప్ప వేదాంత గ్రంథముల రచించెను. తరువాత వల్లభుడు తన పూర్వుల జన్మస్థలమగు ఆంధ్రరాష్ట్రముకువచ్చెను. ఇక్కడ బలీయముగ వ్యాపించియున్న శైవమతపు ప్రచారకులతో వాదించి, ప్రేమ సిద్ధాంతప్రతిపాదకము, ప్రజాక్షేమరక్షణకు ప్రాధాన్యమిచ్చునదిగ వైష్ణవమతమును జనులకు బోధించి, ఆంధ్రదేశమందు వైష్ణవ మతవ్యాప్తి నారంభించెను. (ఇది 16 వ శతాబ్దిమధ్య జరిగినది) తరువాత వల్లభుడు తన మాతామహ స్థలమగు విజయ (విద్యా) నగరము జేరెను. అది యప్పుడొక సామ్రాజ్యపు కేంద్రము.

దానికప్పుడు పాలకుడు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. తక్కిన ఆంధ్ర ప్రాంతములోవలె ఆయన యాస్థానమందప్పటి కద్వైతసిద్ధాంత మునకును శివపూజకును ప్రాబల్యముండెను. అందు జ్ఞానము కేగాని కర్మపరత్వమునకును ప్రేమతత్వమునకును తగు స్థానమీయ లేదట, వల్లభుడు రాజసభలో విశిష్టాద్వైత ప్రేమమతముల విశేషములను ప్రాధాన్యమును బోధించగా, చాలమంది, ముఖ్యముగ మహా రాజును, ఆసిద్ధాంతము లవలంబించిరట. అప్పుడే, ఆయనకు "ఆచార్య'' బిరుదమువచ్చెను. అంతట "వల్లభాచార్యులు మహా రాష్ట్రముద్వారా పశ్చిమప్రాంతమునకు వెళ్లి అక్కడ మతవ్యాప్తి చేసి, మరల ఉత్తర హిందూదేశమందు ప్రచారమందుకొనెను; గోవర్ధనగిరియొద్ద "శ్రీనాథ'' దేవాలయము స్థాపించెను.

వల్లభమతము చాలవరకు రామానుజసిద్ధాంతమువంటిది. "ఈశ్వరభక్తియు, ఈశ్వర తృప్తికై లోకహితకార్యముల జేయు టయు, మోక్షసాధనములు, అహింసాప్రేమములు, సత్యశౌచ ములు మున్నగు సద్గుణములు లేకుండ, వట్టిజ్ఞానముద్వారా మోక్షప్రాప్తగలదు. "పుష్టిమార్గము'' (అనగా భగవదనుగ్ర హము నొందుట) భక్తిమార్గమును నిశ్రేయసమునిచ్చును. భగవ దవతారము:లలో శ్రీకృష్ణునిపూజ ఎక్కువ ప్రశస్తము'' ఇవే వల్లభమతపు ముఖ్య సిద్ధాంతములు. అప్పటి శైవులలో సన్యాసపద్ధతి చాలయధికముగ నుండెనట. స్త్రీలు సహగమనము చేయుటయు సదాచారముగ నెంచబడి స్త్రీవర్గము చాలబాధల నొందుచుండిరి.

వేలకొలదిగ ప్రతిచోటను జనులు సన్యసించి, సోమరితనము ప్రబలి జనుల ఆర్థికస్థితిలో కల్లోలము కల్గించుట సహజము. న్యాయముగువృత్తుల జేయుచు కుటుంబపోషణ చేయుటే అనగా గృహస్థధర్మమే సామాన్యులకు సన్యాసముకన్న ప్రశస్తమని వల్లభుడు బోధించెను ; సంఘసన్యాసమును భిక్షాటనమును పవిత్ర

మను భావమును ఖండించెను. స్త్రీలు తమ మృతభర్తల దేహముతో చితియందు సహగమనమగుట దురాచారమని యతడు బోధించి, అట్టిచర్యల నివారించుచుండెను. సహగమనములో "సతీత్వ" మిమిడియున్నను, అది కేవలము హింసాతత్వము, దారుణమునని యెంచక తప్పదు. ఈ రెండువిషయములందును వల్లభాచార్యులు భారతీయ సంఘమునకు ముఖ్యంగా అహింసాతత్వమునకును సహాయకుడాయెను.

వల్లభుని తరువాత, రెండవకుమారుడు విఠలనాథుడు గొప్ప ధార్మిక ప్రచారకుడై, బిజాపురమువద్దనున్న పండలీపురమందు గొప్ప యాలయము నిర్మించి. పశ్చిమదేశమందు పవిత్ర సిద్ధాంతముల ప్రచారము సాగించెను. చాలమంది వారి శిష్యులైరి. తరువాత వల్లభమతపు మఠములకు, గొప్ప భూవసతులేర్పడినవి. ఆపిమ్మట ఆమతసంస్థలలో విగ్రహారాధనము, గురుపూజయు వృద్ధియై, ఆమతపు వర్తకులలో దురాచారములు ప్రవేశించినవి. అనస్వలందును వంశానుపూర్వివలన గురుపరంపర హక్కు టుంకుపద్ధతి యేర్పడెను. కొందరు ద్రవ్యమత్తులై గురువులు అవినీతిపరులు భోగలోలసులైరి. అందువల్లను, వల్లభ మతముకు తరువాత అప్రతిష్ఠగల్గినది. వల్లభుడు విఠలనాథుడు బోధించిన అహింసాప్రేమసిద్ధాంతములు తరువాత ద్రవ్యాశ భోగవాంఛలలో మరుగుపడిపోయినవి. గురువుల యాచరణ సరిగ లేనప్పుడట్టి మతము చెడుట సహజముగదా !

అధ్యాయము 39.

—• గు రు నా న కు •—

15 వ శతాబ్దిలో ఇంకొక ప్రవక్త జనించెను. ఈయన సిక్కు మతస్థాపకుడైన "నానక్" ఈయన పంజాబుప్రాంతపు లాహోరు జిల్లాలోని "తలవండి" గ్రామములో 1469 సం॥ లో పుట్టెను.

ఈయనతండ్రి క్షత్రియుడు, అక్కడి గ్రామకరణము ; బాల్యమునుండి "నానకు" శాంతుడై, దయాళువై, ధ్యానమగ్నుడై యుండెను చిన్నతనంలోనే ఈశ్వరునిపైన ప్రేమ గీతముల వ్రాయదొడగెను. అందువల్ల అతడు కరణీకముకు పనికి రాక "చెడు"నని భీతిలి, తండ్రి అతనిని "వ్యవహర్త" గ చేయ యత్నించెను, కాని, అతడు భక్తి ధోరణి మానలేదు ; గ్రామపు నౌకరులకు సహచరులకు అతడు భక్తిమార్గము నేర్పుచుండెను.

క్రమంగా ధార్మిక ధోరణి హెచ్చి, కొంతకాలమునకు నానకు తన కుటుంబమును ఉద్యోగమును విడిచి, హరిద్వారము కాశి వగైరా క్షేత్రములకేగి, అక్కడితో నిలువక, దక్షిణదేశముకు సింహళరాజ్యముకును వెళ్లెను ; హిందూ, బౌద్ధ, ముస్లిం మతముల ప్రమాణగ్రంథముల జదివి, వాటిసిద్ధాంతములను పూర్తిగ నేర్చుకొని తిరిగివచ్చెను. తరువాత అతడు ముస్లింమతపు కేంద్రమైన మెక్కాకునువెళ్లి, ఆమతపు అసలు సిద్ధాంతములను, ఆచారములను, గ్రహించెను. "ఈమతములన్నియు అహింసా సత్యముల మీాద నేర్పడినవే. సర్వరక్షకుడగు ఏకేశ్వరునిపైన భక్తి వీటి అన్నిటి మతములకును ముఖ్యలక్షణము," అని గ్రహించి, ఆసిద్ధాంతములను ప్రచారముచేసెను. సాంఘిక విభేదము లన్నిటిని నానకు గట్టిగ నిరసించెను. అప్పుడాయన యుండిన పంజాబులో

హిందూముస్లిములమధ్య సంఘర్షం హెచ్చియుండెను. నానకు పారసీలోని సూఫీ విద్వాంసుల గ్రంథములకూడ చదివి వాటిలోని ప్రేమతత్వమును ఆధ్యాత్మికసూచనలను నేర్చుకొనెను. అప్పు డాయన హిందీలో గీతముల రచించి వాటిని శిష్యులకు నేర్పెను. ఆయన సాంఘిక ధార్మిక శుద్ధికి ప్రాముఖ్యమిచ్చెను. చాలవరకు కబీరు రచించిన గీతముల నవలంబించెను. జనులలో నుండు మూఢాచారములను ఖండించెను. నరులు పరస్పరప్రేమ గల్గి యుండవలెనని, అన్నిమతములు తెల్పు దేవుడొకడే, భగవద్భక్తి అన్నిమతములవారికి ముఖ్యమే; కనుక అంధవిశ్వాసములను విభే దములుగల్గించు మూఢాచారములనుమాని, జనసామాన్యమున కుపకారమై బీదల రక్షించు పనులనే చేయవలెను అని ఆయన బోధించెను; తాను అట్లు స్వయంగా ఆచరించుచుండెను.

కొన్ని ఆచారముల అంతరర్థము గ్రహించక, కేవలం బాహ్యమగు ఆచారకర్మలచే పుణ్యమొందుదుమను భావము నాయన నిరసించును.

ఒకసారి నానకు హరిద్వారము వెళ్లి, అక్కడ గంగానదిలో స్నానముచేయుచుండెను. అప్పుడక్కడ బ్రాహ్మణులు రివాజు ప్రకారం పంచయజ్ఞముపేర తూర్పువైపుకు గంగోదకము నంజ లితో విసురుచు, అందుకితరు లడ్డమురాకుండ తొందరచేయు చుండిరి. నానకు తానును గంగలోనిల్చి నీళ్లు పడమటివైపునకు విసరిపోసెనట. అదియేమని ఆబ్రాహ్మణులు జనసంప్రదాయము నకు భిన్నంగా చేసినాడని నానకు నాక్షేపించిరట; తూర్పువైపుకే మీరెందుకు విసురుచున్నారు“ అని నానకు అడిగెను. “ఓహో, తూర్పువైపు మేము పితృతర్పణము చేయుచున్నాము. స్వర్గస్థు లైన పితృవులు అందువల్ల తరింతురు” అని వారనిరి. “ఎన్నడో చనిపోయి లెక్కలేనన్ని మైళ్లదూరపు స్వర్గంలోఉన్న పితృవుల కంటె, ఇక్కడకు పదిమైళ్లదూరములోఉన్న మాస్వగ్రామమందలి

జనులబాధ తీరుట ఎక్కువ ముఖ్యము. వారి పొలములు నీరులేక యెండిపోవుచున్నవి. ఆజనులును స్నానపానములకును నీరులేక తల్లడిల్లుచున్నారు. మీతర్పణపునీరు వేలకొలది మైళ్లదూరము లోని మృతులకు చేరగల్గితే, దగ్గరనే బ్రతికియున్న తోటినరుల కెందుకు చేరకూడదు? ఈపొలములు ఇక్కడకు పడమటనున్నవి; కనుక వారికి నీళ్ళు లభించవలెనని ధ్యానించుచు ఈదిశకే జలాంజలిని అర్పించుచున్నాను" అని యతడు జవాబు చెప్పెనట. పూర్వకాలపు ఆచారచర్యల అసలు ఉద్దేశము ప్రాణిరక్షణ ధర్మమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుట; ఆసంగతిని గ్రహించక రీతిరివాజులను బట్టుకొని, అంతటితో కృతకృత్యులమైనట్లెంచుట భావ్యముకాదు; చనిపోయిన పితృవులకై తాపత్రియ పడుటకన్నను, ప్రస్తుతపు సోదర సంఘపు బాధల దీర్చుటకే యత్నింపవలెనని ఆపూర్వాచారముల భావార్థమునే గ్రహింపవలెననియు నానకు బోధించెను.

నానకు అన్నిమతముల శాస్త్రములలోను గొప్ప విద్వాంసుడు, కనుక ఆయాముఖ్యమైన ఆచారసమస్యలగూర్చి, సిద్ధాంతములగూర్చియు, తరుచు శాస్త్రచర్చల సాగించి, ఇతర పండితుల నొప్పించి జయించినట్లును కథలుగలవు. నానకు ప్రసిద్ధి ఆప్రాంతమందు వ్యాపించెను.

ఆకాలమందే బాబరు భారతదేశముకు దాడివచ్చి, వాయవ్యప్రాంతమును జయించి, మొగలుసామ్రాజ్యము స్థాపించెను. అప్పుడు నానకుకు పంజాబులో ఆయనతో పరిచయమేర్పడినది. ఆసందర్భములోను నానకు ప్రవర్తనయు అతని అహింసాభావమును, ఔదార్యమును స్పష్టపడెను. అప్పుడు దండయాత్రకై వచ్చుటలో బాబరుసైనికులు లాహోరు ప్రాంతంలో నానకును మరికొందరిని పట్టి బంధించిరి. నానకు గొప్ప విద్వాంసుడు ధార్మికుడు నని పిమ్మట కనిపెట్టి అతనిని విడిపించి, బాబరు తన యొద్ద నుంచుకొనెను. అతనితో సలహా చేయుచు, ధార్మిక

చర్చలు చేయుచుండెను. అంతట నానకుయందు గురుభావము గల్గి "మీ కేమికావలె, ఇత్తును" అని బాబరు ఆయన నడిగెను. "నా కేమియు నక్కరలేదు. కాని, ఈ ప్రాంతములలో మీరు పట్టి బంధించిన ఖైదీలందరిని విడువవలె "అని బాబరుచేత వారిని వారి జప్తుఆస్తులను విడిపించివేసెను. నానకు స్వార్థహీనతను, భక్తిని ఔదార్యమును పాండిత్యమును గ్రహించి, ఆయనను బాబరు తన ఉపదేశకునిగ జేసుకొనెను. తన శిష్యుడగు బాబరు ఢిల్లీశ్వరుడుకాగానే, అతడు మద్యపానముచేయకుండాను, జూద మాడకుండాను, సాధ్యమైనంతవరకు హింసలను మానునట్లును, తీర్పులిచ్చుటలో న్యాయముగనే గమనించునట్లును, బాబరుచేత నానకు ప్రమాణముచేయించెను. అంతవరకు క్రూరుడనిపించుకున్న బాబరు అంతటినుండి దురాచారముల మానెను. తన పూర్వీకుడగు తైమూరు చాల క్రూరుడు; అతనివలె తీవ్రహింసలను బాబరు జేయనందుకు, నానకు ప్రబోధమే కొంతకారణము. భారతచక్రవర్తియైన బాబరును సచ్ఛీలునిగ చేయుటలో నానకు స్వదేశముకెంతేని యుపకారియైనాడు.

తనకు శిష్యులర్పించు గురుదక్షిణ సొమ్ములను స్వసౌఖ్యముకుపయోగించుకోక, వాటితో నానకు బీదలకు సత్రముల గట్టించెను. ఒకప్పుడు జనులు గుంపులుగ జేరి మూఢభక్తితో నానకును దేవునివలె పూజింపబోయిరి. నన్ను ఇంకేనరులనుగూడ, మీరు పూజింపవద్దు మీరు ధీరులై సర్వవ్యాపియగు భగవంతునే స్మరింపుడు. విగ్రహములను చిత్రపులనుగూడ అర్చింపవద్దు. ఆత్మగౌరవము నిలుపుకొనుడు. అహింసాసత్యముల నెప్పుడును తప్పకూడదు. తోడి జనులందు ప్రేమగల్గి యుండుడు" అని వారికాయన సందేశమిచ్చెను.

నానకు వృద్ధుడగుసరికి, ఆయనకొడుకు విద్వాంసుడై భక్తుడైనాడు. కాని, తనతరువాత గురువగుటకతనిని నియమించక

నానకు మరియొక ఉదారుడగు గొప్ప భక్తు నేర్పఱ్చెను. అహింసా పరునకుండవలసిన ధైర్య త్యాగము, జ్ఞానభక్తులుగూడ నానకులో నుండెను. అట్టివారే దేశసంస్కృతి నుద్ధరింపగల్గుదురు.

అధ్యాయము 40.

—• సిక్కు సంస్కృతిపరిణామము. •—

నానకు శిష్యులు "సిక్కు" లని పేరుపొందిరి; వారి కేర్పడిన గురునానక్ అనంతరం, ఒకరితరువాత నొకరు వరుసగా తొమ్మండుగురు ప్రసిద్ధగురువులు పంజాబు ప్రాంతమందు భారతీయ సంస్కృతి నుద్ధరించి, ఉత్తమస్థితిలో నుంచయత్నించిరి. వారిలో మొదటి నలుగురును కేవలము అహింసా సత్యశాంతులను బోధించిరి. ఆప్రాంతమందు హిందువులకు ముస్లిములకు సంఘర్షము కలిగినది. ముస్లింరాజులు అసలు విదేశీయులైనందున రాజకీయముగ అధికారము నిమిత్తం ఉభయజాతులమధ్య కొంత సంఘర్షం తప్పదు. కాని అంతకన్నను ముఖ్యంగా ఉభయుల సంస్కృతిలోను పరిశుద్ధ మతభావములు క్షీణించి, పండితులును, మౌల్వీలును, బాహ్యచిహ్నములనే పట్టుకొనిరి; ఆధ్యాత్మిక సిద్ధాంతముల మరచి హిందువులుకట్టు, జుట్టు, బొట్టు, విగ్రహపూజ, మూఢాచారములను ప్రధానముగ నెంచిరి. కొందరు ముస్లిములును హిందువుల ప్రత్యేక సంస్థల రూపుమాపుటే కర్తవ్యమనుకొనిరి. అక్బరు తరువాత ముస్లిమురాజులు మతావేశమున మూర్ఖులైన మౌల్వీలకు క్రమముగలొంగి ముస్లిములసంఖ్యను దండోపాయముచే హెచ్చింపబూనిరి. అప్పటికే చిరకాలముగ హిందూసంస్కృతికి కేంద్రమైన కాశ్మీరమున కీఘాటి గట్టిగ తగిలినది. హిందువులును తగువుకు కారణమైన అనవసరమగు ఆచారముల మాన లేదు; దేశకాలాను సారముగ మతాచారముల సవరించుకోలేదు సిక్కు-

గురులీకార్యము దలపెట్టిరి. వారీయుభయ సంస్కృతులలోను ఉన్న పరిశుద్ధమగు ఏకేశ్వరధ్యానమును, సర్వజనోపకార ధర్మమును ప్రేమభావమును నేర్పిరి. ఇది కొంత వ్యాపించినది. కాని ముఖ్యంగా రాజకీయాధికారపు తగువునుండుటచే ఉభయజాతులలో నప్పటికి హింసాబుద్ధియుండెను. హిందూ నిమ్నజాతీయులు ముస్లిములలో చేరినమీదట హిందువుల నింకను గట్టిగ ద్వేషించిరి. ఈస్థితిలో, మొదటి సిక్కు గురువులు, మొగలురాజులతో సంఘర్షము లేకుండ, జీవింపగల్గిరి. వారి యాదరమొంది, వారికి హితోపదేశము చేసిరి. అయిదవ గురువగు "అర్జున దేవుడు" అమృత సరములో స్వర్ణదేవాలయపు నిర్మాణ మారంభించెను. ఇందులో హిందువులు ముస్లిములు వగైరా అన్నిజాతులు దేవ ప్రార్థన చేయవచ్చును. తరువాత అర్జున దేవును మొగలు చక్రవర్తి బంధించి చంపించెను.* అంతట ఆరవ గురువగు హరిగోవింద శింగు" కాలమునుండి సిక్కులకు ముస్లింరాజులతో సంఘర్షమేర్పడి నది. షాజహాను చక్రవర్తి కొడుకులలో జ్యేష్ఠుడు ధార్మికుడు నగు "దారాషికో"ను అప్పటి సిక్కుగురువు రక్షించెనని ద్వేషముతో ఔరంగజేబు తొమ్మిదవ గురువగు శ్రీ తెజ్బహదూరుసింగును బలవంతముగ జంపించెను. ఆయనకొడుకు పదవ గురువు (గురు గోవిందసింగ్) సిక్కులందరు ఆత్మరక్షణచేసుకొనుట అవసరమని నిశ్చయించి అందునిమిత్తం ఆయుధధారణగూడ విధించి తనశిష్యులందరిని శూరులుగజేసెను. అయితే వారు బలీయులుగ నుండవలె, కాని అశక్తిని ఆత్మరక్షణకే వినియోగింపవలెనని ఇతరులను అక్రమముగ బాధించకూడదని నిర్ణయించెను. అప్పటినుండి ప్రతి "సిక్కును"

---

* గురు అర్జునదేవుపైన ఆయన అన్న "పృథోచందు" వగైరాలు అసూయ వహించి ఆయనపైన నిందారోపణలజేసిరి; జహంగీరు చక్రవర్తి కపుడు అక్బరు కింకొక కొడుకగు ఖుస్రోతో మొగలు సామ్రాజ్యపు హక్కుగూర్చి యుద్ధమగు చుండెను. ఓడిపోయి, నిరాధారుడై పరుగెత్తుచున్న ఖుస్రోకు దాక్షిణ్యబుద్ధితో గురు అర్జున దేవొకరోజున అన్నము పెట్టినందుకు, పితూరీమాటలువిని, అర్జునదేవును బంధించి, పిమ్మట చంపించెను.

సర్వకాల సర్వావస్థలయందును మొలలో "కృపాణ్" (చిన్నచాకు) ధరించును. ఈ కొద్దిమంది సిక్కు వీరుల నణచివేయుట కౌరంగజేబు వగైరాలెన్ని విధములనో యత్నించిరి. కాని, అట్లుచేయ సాధ్య పడలేదు. మొదటి గురువులు ఒకశతాబ్దిలో నేర్పిన అహింసా తత్వము సిక్కుజాతిలో రూఢమైనది. తరువాత వారాయుధ పాణులైనను, క్రోధముతో వ్యర్థహింసజేయు తత్వము కలవడక తమ ఆత్మబలము వృద్ధిజేసుకొని ఆత్మరక్షణకును స్వజాతిరక్షణ కునే తమ ఆయుధములుపయోగించిరి. ఇది పూర్తిఅయిన అహింసకాదు. కాని దీనిలోను పునాది అహింసాభావమే. వారి ధార్మికబుద్ధి నేటికిని చెడలేదు. అహింసాపరులు దుష్టత నెదిర్చి సంఘమును రక్షింపవలసినదే. పూర్తిఅయిన అహింసావాది అట్టిస్థితిలో సత్యాగ్రహియై, ఆత్మశక్తితోనే ప్రతికక్షిని నిరోధించ వలెను. కాని ఆసిద్ధాంతమప్పటి కెవరును ఏర్పరచలేదు. అప్పటిలో భయగ్రస్తులై అవినీతికిని దుష్టతకును లొంగుటకన్న ఆయుధ ధారణచేసి స్వసంఘమును రక్షించుటే మంచిది.

ఆనాటినుండియు సిక్కులందరు ధర్మపరులై ఐకమత్యముతో గురుబోధప్రకారము సంఘములో బలీయులైనారు. వీరిభుజశక్తియు నైతికశక్తియు పరస్పరసహాయకములైనవి. హిందూ ముస్లిము ధర్మముల రెంటిలోని సుగుణములను వీరు గ్రహింతురు. ఐక్య భావము, పరస్పర ప్రేమయు, ఏకేశ్వరభజనయు సిక్కుధర్మపు ముఖ్యసూత్రములు. వారిలో జాతికుల విభేదములులేవు. వీరి గురువు లప్పుడప్పుడు చేసిన బోధల సంపుటియగు "గురుగ్రంథ సాహెబు" ను వారు వేదముగ భావించుచు, నిత్యపారాయణ జేయుదురు. హిందూ ముస్లిము మతముల రెండింటి ; సిద్ధాంతము లలో సమన్వయము జేయుట సిక్కుమతపు ముఖ్యాదర్శము.

అధ్యాయము 41.

—• మహారాష్ట్ర ప్రాంతము •—

15–17 శతాబ్దులమధ్య మహారాష్ట్రమందును కొందరు మహనీయులేర్పడి, ఆప్రాంతములో ప్రేమతత్వము వ్యాపింపజేసిరి. 15 వ శతాబ్దిలోనుండిన "నామదేవు" గొప్ప విష్ణుభక్తుడు. అతడు "దర్జీ" కులపు శూద్రుడు. బాల్యమునుండి భూతదయగల్గి, ద్రవ్యాశలేకుండి, పండరీపురమందలి శ్రీవిఠల దేవాలయంలో సదా భజనచేయుచుండెను. తల్లిదండ్రులే గాక, ఆయింటిదాసి యగు "జనాబాయి" యు మహాభక్తురాలు. నామదేవు బాల్యమందాతని భక్తిసాధనలో నీమె చాల తోడ్పడుచుండెనట. పూర్వము బౌద్ధాలయమైనను, ఆనాటికే యది విష్ణుక్షేత్రమైనది.

నామదేవు కుటుంబము పెద్దది. ఐనను; ఆయన కుటుంబ బాధలో బడక, లోకప్రేమప్రచారములో కాలముగడుపుచు, ఉత్తరహిందూస్థానములో యాత్రచేసి, చాలమంది భక్తులతో సహవాసము చేసెను. మొదట కొందరు బ్రాహ్మణభక్తు లాయనతో పంక్తిభోజనము చేయక నిరసించిరట. కాని, తరువాత, అతని భూతదయా భక్తిరసమువల్ల ప్రఖ్యాతి హెచ్చగా, వారాయనను గౌరవించిరి. కొందరు బ్రాహ్మణవిద్వాంసులు నామదేవుకు శిష్యులైరి. అతడు గోదావరీతీరమందు వసించుచు మరాటీభాషలో అభంగు లనుపేర గొప్పభక్తిగీతముల రచించెను. అవి ఆవాఙ్మయంలో ప్రసిద్ధిజెంది, సంఘములో నుజ్జీవనగల్గించినవి. తన శిష్యులలో కొందరు కుమ్మరులు హరిజనులు వగైరాలునుండిరి, వారినందరిని నాయన సమభావముతో నాదరించెను. 16 వ శతాబ్దిలో, ఆప్రాంతంలోనే 'తుకారాం' అను గొప్పభక్తవరుడు బీదవైనా ని అకళంకమగు భక్తిప్రేమలొల్కు గీతములను రచించెను. ఈతడును శూద్రుడే; తనప్రజ్ఞావిశేషమున బ్రాహ్మణులనుండి చాల గౌరవమునొందెను.

పిమ్మట 17 వ శతాబ్దిలో 'సమర్థరామదాసు' అను ప్రసిద్ధ విద్వాంసుడు వెలసెను. ఈబ్రాహ్మణుడు పంజాబు హరిద్వారాదులలో చాలయేండ్లు ప్రేమతత్వము బోధించి, గొప్పగీతముల రచించెను; సంఘమునుద్ధరించుటకు చాలకృషిచేసి, తుదకు కృష్ణానదీతీరముచేరి, అక్కడ స్వభాషలో చాల ధార్మికగ్రంథములను రచించెను. వీటిలో నెక్కువ ప్రసిద్ధమైనవి 'దాసబోధ.' ఇది గొప్ప నీతులబోధించు, మనోహరగ్రంథము, మరాటీ వాఙ్మయమునకొక యలంకారము.

అప్పుడాప్రాంతపు జనుల రాజకీయస్వాతంత్ర్యమును సంస్కృతిని రక్షించుటకు మొగలుచక్రవర్తియగు 'ఔరంగజేబు' సేనానుల దండులను మహారాష్ట్రవీరుడగు శివాజి యెదుర్కొనుచుండెను; శివాజి యీరామదాసును దర్శించి, ఆయన నైతిక ధార్మిక ఘనతకు ముగ్ధుడై, రామదాసుకు శిష్యుడైనాడు. తరువాత శివాజీ ఛత్రపతియై, మహారాష్ట్రరాజ్యము స్థాపించెను. అప్పుడును రామదాసుయందు గురుభావమేగల్గి, నీతితోనే ప్రజలబాలించెను. స్త్రీలను దుర్బలులను ఎప్పుడును బాధించలేదు; సామాన్యజనుల క్షేమమును ముఖ్యముగ గమనించెను. హిందువుల ధర్మమును సంస్కృతిని పునరుద్ధరించెను; వారిలో ఐకమత్యమును పరస్పరప్రేమను వృద్ధిజేసెను; ఆయన ముస్లిములను ద్వేషింపలేదు; వారిని అనాదరణచేయలేదు. మొత్తముమీద శివాజీపైన రామదాసుకుండిన ప్రభావము ఆప్రాంతపు సామాన్యజనుల క్షేమము కుపయోగపడినది. శివాజీ తరువాత ఆనైతికోత్సాహము బాగుగనున్నంతవరకు మహారాష్ట్రరాజ్యము వృద్ధిలో నున్నది. తరువాత కులవిభేదములు పరస్పరద్వేషములు అవినీతి హెచ్చినమీదట, ఆరాజ్యము విచ్ఛిన్నమైనది. పీష్వాలు, ఆయన సేనానులు కలతలుపడి, ప్రత్యేకరాజ్యములు స్థాపించిరి. వారిలో కొందరు స్వమతాభిమాన ఆవేశమున ముస్లిములపైన ద్వేషపూరితులైరి; మరియు ఐశ్వర్యలోలురు స్వార్థపరులునై, అనవసరముగు రక్తపాత

మును ఆరంభించిరి. "మరాటి దండు" లో కొంతకాలమునకు శివాజి యేర్పర్చిన నియమములు క్రమశిక్షయుపోయి, పరస్పర కలహములు పెరిగినవి.

అధ్యాయము 42.

—• వంగ ప్రాంతము •—

16 వ శతాబ్దిలోనే వంగరాష్ట్రమందు చైతన్యు డుదయించి, ఆప్రాంతమందు విష్ణుప్రేమనువ్యాపింపజేసెను. తులసీదాసు కిష్టదైవము శ్రీరాముడు, చైతన్యుడు శ్రీకృష్ణరూపముగనే భగవంతుని భజించెను. ఆంధ్రదేశమందమ్మవార్ల పూజవలె, వంగరాష్ట్రమందు సామాన్యజనులు విశేషముగ దుర్గపూజ చేయుట చిరకాలానుగతముగ నున్నది. కాళీదేవికి కాలభైరవాదులకును ప్రతిగ్రామమందు గొప్పగుడులేర్పడి, అందు చాల జంతువులను బలియిచ్చుచుండిరి. అప్పుడు మద్యపానమును విరివిగ జరుగుచు, చాల దురాచారములుండెను. మొత్తముమీద వంగరాష్ట్రమందు హింసాతత్వపు బలిమి మొదటినుండి హెచ్చు. అక్కడ 11 వ శతాబ్దినుండి అవిచ్ఛిన్నముగ 7 శతాబ్దులు ముస్లిం నబాబులే రాజులైరి. వారిక్రింద అక్కడక్కడ కొందరు హిందూ సామంతులున్నను, వీరిలో నెవరును మన కృష్ణదేవరాయులవంటి యౌన్నత్యముకురాలేదు. అక్కడి జనసామాన్యపు సంస్కృతి హీనస్థితిలో నుండినది. బ్రహ్మకైవర్తపురాణమున కాప్రాంతమందు వ్యాప్తియుండినది. ఇందులో రాధయను స్వతంత్రస్త్రీ శ్రీకృష్ణుని విశేషముగ ప్రేమించినట్లు శృంగారగాథ చెప్పబడినది. తరువాత 13 వ శతాబ్దిలో ఉత్కళమందు జనించిన వంగవాసియగు జయదేవుడు తన గీతగోవిందమందు రాధాకృష్ణులప్రేమ నాలంబముగ జేసి, ఆగీతములద్వారా జనులలో భక్తిగల్గించినాడు.

ఇట్టిపరిస్థితిలో చైతన్యుడనబడు గౌరాంగుడు 15 వ శతాబ్ది చివర జనించి 16 వ శతాబ్దిలో మహాభక్తుడై ప్రేమతత్వమును ఆధ్యాత్మికతను బోధించెను, రాధాకృష్ణమతమును ప్రచారము చేసెను. ఈయన నవద్వీపవాసి. సుప్రసిద్ధుడగు గదాధరభట్టుని సహాధ్యాయి. వంగీయుల సహజగుణములగు ఉత్సాహమును ఉద్రేకమును బాల్యమునుండి యీయనలోను అధికములు. తరుచు భక్తిపరవశుడై, గౌరాంగుడు అశ్రువుల విడుచుచు, నృత్యము చేయుచు, తన్మయుడగుచుండెను. తనను రాధగ భావించుకొని శ్రీకృష్ణునియందు సంతతప్రేమను ప్రకటించుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పు డావేశముగల్గి, తానే శ్రీకృష్ణుడనని, బోధచేయుచుండి, స్మృతితప్పి పడుటయు నుండెను. కొంతకాలమునకాయన (24 ఏండ్ల వయస్సున) కుటుంబమువిడచి సన్యసించి, శ్రీకృష్ణ చైతన్యుడను పేరులో మిగిలిన 24 ఏండ్ల జీవితమంతను రాధాకృష్ణమతపు ప్రచారముకే వినియోగించెను. ఆయన 1623లో కాలముచేసెను.*

ఈమతమందలి ముఖ్యసిద్ధాంతము కృష్ణప్రేమ భాగవతమందు గోపికలు వేలకొలదిగ గోపికలు శ్రీకృష్ణప్రేమచే మోక్షమొందినట్లు భాగవతము చెప్పబడినదిగదా! జీవాత్మలన్నియు గోపికలు, పరమాత్మయే కృష్ణుడుఅను అంతరర్థములో, ఇది జీవపరమాత్మల ప్రేమగ భక్తులు వివరించివారు.♦ బెంగాలులో రాధనే గోపికలస్థానమున చెప్పు ఆచారముండుటవల్ల, గౌరాంగుడు బోధించిన రాధాకృష్ణమతము జీవపరమాత్మల పరస్పరప్రేమునే దెలుపునందురు. చైతన్యుని మతము బెంగాలు ఒరిస్సాలలో

---

* చైతన్యుడు అలౌకికమగు శక్తిగల్గి కొన్ని లోకోత్తరమగు అద్భుత చర్యల జేయగల్గెనట, ఆయన కొందరు దుష్టులను యోగ్యులు అహింసాత్మకులుగ మార్చినట్లును గాథలు గలవు.

♦ పోతన రచించిన ఆంధ్రభాగవతమందిట్టి భక్తితత్వము మాధుర్యయుక్తమై మనోహరముగ వివరింపబడినది. వేదమందును జీవేశ్వర సంబంధమును స్త్రీపురుష ప్రేమతో పోల్చినారు. ఉ॥ "తద్యథా ప్రియయా స్త్రియా సంపరిష్వక్తః...... శోకాంతరం" (బృహదారణ్యకోపనిషత్తు)

విశేషముగ వ్యాపించి, అక్కడ నేటికిని అధికజనుల మతముగ నున్నది. ఇట్లు చైతన్యుని బోధవ్యాపించగా అప్పటి కాప్రాంతము లందు విపరీతముగా నాటుకొన్న శాక్తేయ కాపాలికమతములందు శక్తి తృప్తికని జరుపు జాతరలను జీవహింసను మద్యపానాది దురాచారములన్నీ చాలవరకు తగ్గినవి. ఆవిధంగా అక్కడ హింసా తత్వముతగ్గి కొంత ప్రేమభావము వ్యాపించుటకు చైతన్యమత ముపయోగించినది.

కాని ఆయన జీవితము తరువాత, ఈమతపు పరిశుద్ధత చెడినది. వెంటనే చైతన్యుని శ్రీ కృష్ణావతారముగ నెంచి, జను లాయన విగ్రహముల బూజింపసాగిరి. ప్రేమతత్వముపేర స్త్రీ పురుషులలో కొందరు పామరజనులు అవినీతి నారంభించిరి. అప్పటి కాప్రాంతమందు శాక్తేయులలోను ఇట్టి దురాచారము లుండినవి. అవి కొంతవరకు ఇక్కడి చైతన్య వైష్ణవులలోను వ్యాపించి, క్రమముగ ఆప్రాంతపు వైష్ణవమతమునకు అప్రతిష్ట గల్గించినవి కాని చైతన్యుని వైష్ణవమతము మన బెంగాలు ఒరిస్సా లలో కృష్ణభక్తి హెచ్చి, కాళీవిగ్రహముల యెదుట విపరీతముగ జాతరలుపేర జీవహింసచేయు దురాచారము కొంతవరకు తగ్గినది.

అధ్యాయము 43.

—• మొగలు సామ్రాజ్యపు స్థితి •—

మనమిప్పుడు వెనుకకు మరలి ఆకాలపు రాజకీయ సాంఘిక రంగములస్థితిని చూడవలెను. 12 వ శతాబ్దినుండి 18 వ శతాబ్ది వరకు పంజాబు ఢిల్లీ ఆగ్రాలలోనేగాక, క్రమముగ ఉత్తర హిందూ స్థానమంతటను, ముస్లింరాజత్వము, అందుతో కొంత ముస్లిం

సంస్కృతియు వ్యాపించినవి. ఈ కాలమందు మొత్తం మీద హిందువులలో పరస్పర ద్వేషము సంఘవిషయములందు విభేదములు హెచ్చినవి. ఆధ్యాత్మిక స్థానమున బాహ్యాచారములను కర్మకాండను గమనించుటే మతధర్మముగ నెంచిరి; మాంద్యమును దురాశయు వ్యాపించినవి. ముస్లిములు నవ్య విధానమందాసక్తి గల్గి ఉత్సాహులు, దీక్షాపరులునై, ఐకమత్యముగలిగి, పోరి, యుద్ధములందు గెల్చి రాజ్యముల స్థాపించిరి. తరువాత 15, 16వ శతాబ్దాలో కొందరుహిందూమతబోధకులయత్నములు జనులలో కొంత సంస్కరణను కల్గించినది. కాని, మొత్తము మీద యుద్ధములు హింసాభావమును హెచ్చుగనేయుండినవి. రాజవంశములందును కుట్రలు పరస్పరహత్యలు నుండినవి. అప్పటికి పరస్పర సమావేశముతగ్గి ఆయాప్రాంతపు భాషలలోను కొంత విభేదము పెరిగినది. ఆయాప్రాంతముల వేరు వేరు రాజ్యములేర్పడి, వాటిరాజులు తమ రాజ్యవృద్ధికై పరస్పరము పోరుచుండిరి. ఈ స్థితిలో తురుష్క వంశీయుడు నానకు మిత్రుడు నగు బాబరును పారసీకప్రాంతమునుండి భారత దేశముపైకి దండెత్తి రమ్మనిపిల్చుటకు కొందరు భారతీయులు (తమలో తాము పగతీర్చుకొనుటకై) సంసిద్ధత జూపిరి. అప్పటికి, కొన్ని ఖండరాజ్యములను అఫ్గనులు, మరికొన్నిటిని రాజపుత్రహిందువులు, ఆప్రాంతమున పాలించుచుండిరి. అంతట 1525 స॥ రంలో బాబరు పారసీక ప్రాంతంనుండి మన దేశముపైవు దండెత్తి వచ్చెను. ఇతడు అంతకుపూర్వం హఠాత్తుగా దాడిచేసి విశేషద్రవ్యమును తీసుకొనిపోయిన తైమూరుగారి వంశీయుడే. వీరు మంగోలు జాతీయులు; వీరిని మొగలులని మన దేశీయులనిరి. తైమూరువలె బాబరును గొప్పశూరుడు. వెనుక మహమ్మదు గోరీకాలములోవలె, బాబరు వచ్చినప్పుడును మన దేశీయులు విభేదయుతులై, పరస్పర కలహముతోను కక్షలతోను తగువుపడుచు ఐకమత్యము లేకుండిరి. మరియు, తమసాంఘికము లందువలె యుద్ధమందును పూర్వపు వ్యూహపద్ధతులే యవలంబించి పెద్దయేను

గులను రణరంగములో ముందుపెట్టుకొని యీకాలమునకు సరిపడని యోధపద్ధతులతో తమలో క్రమశిక్షణ లేకుండ పెద్దమందగ సిద్ధమైరి. బాబరు నవ్యములగు తుపాకులను అశ్వికదళముతో పక్కల నుండి ముట్టడించు పద్ధతులను పెట్టెను. ఘజనీ గోరీలతో యుద్ధములో తా మోడుటకు కలిగిన కారణములను భారతీయులు సంఘటనమును చేసుకోవలసియుండెను. కాని, అట్లు గ్రహించి సమయానుకూలమగు మార్పులను చేసుకోలేదు. రాజులలోను ఉన్నత నిమ్నజాతులమధ్యను సమయమునకు తగిన సహకారమును లేదు. అప్పటి ఢిల్లీసుల్తానులు ఆయన సైనికులును భారతవాసులే కాని వారికిని తక్కిన ఇరుగుపొరుగువారికి మధ్య ఆనుకూల్యము లేదు. వారితో చాలామంది హిందువులు యుద్ధములో కలయక వ్యతిరేకించిరి. ఢిల్లీరాజు ప్రజల బాలించుటలో వారి సహకారమును అభిమానమును సంపాదించుటకు తగు కృషి చేయక, ద్వేషకరమగు చర్యలనే జేసెను. బాబరు ఢిల్లిరాజగు "ఇబ్రిహింలోడి" నోడించుచున్నప్పుడు, చాలమంది "రాజపుత్ర" రాజులు దేశరక్షణకు రాక, తమరాజ్యములందే యుండిరి. "లోడి" పతనమున కానందించిరి. పైగా, భారతీయసేనలో నాయకులకు సైనికులకు అన్యోన్యత సానుభూతి చాలలేదు. పిమ్మట, బాబరు రాజపుత్రుల గూడ ఎదుర్కొని, వారినోడించి, మొగలు సామ్రాజ్యము స్థాపించెను. ఇట్లు పరస్పర ప్రేమయు ఔదార్యమును లేకుండా తనలోనే తోటివారియందు హింసాభావముతో నున్నందుల ఫలితమును భారతీయులు మరల అనుభవించిరి. బాబరు మనుమడగు అక్బరు విచిత్రవ్యక్తి; అతడు మొగలు సామ్రాజ్యమును వృద్ధిచేసి బాగుగ దృఢపర్చెను. అక్బరు బాల్యమందే రాజయ్యెను. అప్పుడు తన చుట్టుస్థితి కల్లోలముగనున్నను, అతడు అద్భుతమగు నిదానముతో నుండెను. ఆయన రాజ్యపరిపాలనలో సంఘమందు మైత్రి గల్గించు సంస్కరణల జేసెను. ఆచర్యలు $1\frac{1}{2}$ శతాబ్దివరకు మన సంస్కృతిని కొంతవరకు మంచిస్థితిలో నుంచగల్గినవి.

అక్బరు తండ్రినుండి అతనికి చిన్నరాజ్యమే దఖలుపడినది. శత్రురాజులు ప్రబలురై యుండిరి. తన చిన్నరాజ్యముతో తృప్తి నొందక, అతడు ప్రక్కరాజ్యముల రాజులతో తీవ్రముగపోరెను. అతడు శూరుడు, ప్రజ్ఞావంతుడు, యుక్తిపరుడు, అధికారాశగల వాడు; గొప్పసేనలు వృద్ధిజేసి, ఎన్నియో యుద్ధములు జరిగించి హిమాలయగిరులనుండి గోదావరీనదివరకు దేశమంతటను ఏక రాజ్యమును స్థాపింపగలెను. ఆతని నశోకునితో పోల్చుటకలదు. అశోకుడు మొదట నొకటి రెండు యుద్ధములు జరిగించినను, తరు వాత రక్తపాతము లేకుండనే ఆగొప్పరాజ్యమంతను పాలించెను. అక్బరు అశోకునివలె కేవలం అహింసాపరుడుకాడు. తన సామ్రా జ్యపు బయటిరాజ్యములందును అశోకునియందు అపారమగు గౌర వము అతని కంతటను పలుకుబడియునుండెను. కాని అప్పటి కాల పరిస్థితి వేరు.*

తన రాజ్యము విస్తరింపజేయుటకు భౌతికబలముపైనే ఆధార పడిన అక్బరుకు యిరుగుపొరుగు రాజులతోను, తన సామ్రాజ్యము లోని రాజపుత్రులతోను చాలయేండ్లు పోరుజరుగుచునే యుండెను. కాని, ఇతరవిషయములందు అశోకునికి అక్బరుకు చాలపోలిక యున్నది. ఇద్దరును ప్రజాక్షేమమును కోరిరి. ప్రజల ప్రేమసహా యములపైననే తమ రాజ్యమును నిల్పుకోదలచిరి. జనోపయో గులు శాంతి స్థాపకములు నగు కార్యములెన్నిటినో చేసిరి. కళా శిల్పములను వాఙ్మయమును వృద్ధినొందించిరి. ప్రజల ప్రయాణా దులకు మంచిరహదారు లేర్పరచిరి, సామ్రాజ్యమును దృఢపర్చిరి.

---

* అశోకుడు రాజగునప్పటికి ఆర్యావర్తమంతయు సామ్రాజ్యములో చేరియే యుండెను. అక్బరుకు చిన్నరాజ్యమే యుండెను అప్పటి హింసాసంప్రదాయ ప్రకారం తక్కిన రాజ్యములన్నిటిని ఆతడు స్వయంగా యుద్ధముద్వారా జయింప వలసివచ్చెను.

అక్బరును వ్యర్థహింస కవకాశమీయలేదు ♦ తోటి ముస్లిం మంత్రులు రాజులు మతవిషయములలో హింసాపరులైనను, అక్బరు ధైర్యముతో వారి నణచియుంచి, హిందూ మతస్థులకును సమాన ప్రోత్సాహమిచ్చెను; వారి నాదరించెను; అన్ని విషయము లందును ఉదారుడై రాజ్యాధికారములోను అన్నిమతములవారికిని అవకాశమిచ్చి, ప్రేమాదరములజూపెను ఇదివరలో కొందరు ముస్లింరాజులు హిందువులపైన విధించిన "జిజియా" (ముస్లిములు కాని వారిపైన తలపన్ను) ను తీర్థయాత్రికులపైన పన్నును రద్దు చేసెను, దేశభాషలందలి వాఙ్మయమునకు విశేష ప్రోత్సాహ మిచ్చి వృద్ధిచేయించెను. మతమూర్ఖులను దూరమందుంచి, ముస్లిములలో "సూఫీ" లు హిందువులలో "సంస్కర్త"లు, వేదాం తులు. ఇల్లే ఉదారులగు జైనులు బౌద్ధులు క్రైస్తవులు, ఇట్టి వారిని సమకూర్చి సభలలో ఆయామతముల పరిశుద్ధమగు మూల సిద్ధాంతములగూర్చి ఆధ్యాత్మిక చర్చలు చేయించెను. నానకు తులసీదాసు వగైరా విద్వాంసులను గౌరవించెను. "వ్యాప్తిలో నున్న గొప్పమతములన్నిటి ఉద్దేశము, సూత్రములు, ముఖ్య సిద్ధాంతములు నొక్కరీతివే. మతముకై పరస్పరము కలహించుట తప్పు. ఒకమతమువారి నింకొక మతమువారు బలవంతముగ తమలో చేర్చుకొన యత్నింపకూడదు" అని ఆయనకు దృఢ విశ్వాస మేర్పడినది. సర్వసమ్మతమగు సూత్రములతో సమన్వ యకరమైన కొత్తమతము స్థాపింపదలచెను.

ఆయత్నము విఫలమైనది, కాని, ఆయన వేదాంతులతోను మతసంస్కర్తలతోను స్వయముగను ఆధ్యాత్మికచర్చ చేయుచునే యుండెను. ఆయామతస్థులమధ్య పరస్పర కలహములు హింసా తత్వము గల్గించును. అందువల్ల ప్రజలకు రాజ్యమునకు గూడ

♦అక్బరు బాల్యమందు రాజ్యాధికారమునకు రాగనే, కొందరు విప్లవము సాగించిరి. వారిని తన సేనాని బైరంఖానుఅణచి, విప్లవనాయకుడగు "హేము"ను పట్టితెచ్చి, అతనిశిరస్సు ఖండింపుమని అక్బరును కోరెను. ధీరుడు ఉదారుడునగు అక్బరు బందియై నిరాయుధుడగు వానిని (శత్రువైనను) హింసింప నిరాకరించెను.

చాలా నష్టముగల్గును. కనుక నైతికముగను రాజ్యక్షేమమునకును పరస్పర సహనమును ప్రేమభావమును స్థాపించుటకే అక్బరు తన జీవితశేషమును వినియోగించెను. హిందూ ముస్లిముల మధ్య సాంఘిక విభేదముల గల్గించుచుండిన కొన్ని బాహ్యాచారములు మాన్పించి, వారి మనోభావములలో పరిణామము గల్గించుటకు సాంఘిక మైత్రి నేర్పర్చుటకును అక్బరు యత్నించెను. వల్లభుడు మున్నగు హిందూ సంస్కర్తల బోధల సహాయముతో హిందూ స్త్రీల భర్తృసహగమనాది క్రూరదురాచారముల నక్బరు నిరోధించెను. అప్పటి తక్కిన రాజులవలె గాక, ఉద్యోగాధికారములందు, న్యాయము నమలుజరుపుటలోను, మతభేదముల పాటింపు లేకుండ జేసెను. సాంఘికైక్యము గల్గించి భారతజాతిని, సంస్కృతిని, దృఢపర్చుటకై, అక్బరు హిందూ ముస్లిములమధ్య పరస్పర వివాహముల జరుపుటకును ప్రోత్సాహమిచ్చెను. తనకుటుంబములో స్వయముగాను నట్టివివాహముల జరిగించెను. ఇందుకు ఔదార్యములేని కొందరు ముస్లిము మౌల్వీలును హిందూప్రముఖులును వ్యతిరేకులైరి. మహమ్మదీయాస్థానికులు తమ ప్రాబల్యము తగ్గుటకిష్టపడుట లేదు; ముఖ్యముగ రాజపుత్రులు కొందరు గర్వపూరితులై, అట్టి సంబంధములు చేసుకొన్న తోటిరాజులను బంధువులను బహిష్కరించి వారిని ధర్మభ్రష్టులని యవమానించి, వారిపైన కత్తికట్టిరి. శిష్టాచారముపేర గల్గిన ఇట్టి దంభహింసాహంకారముల ఫలితముగ, రాణాప్రతాప మహారాజు రాజా మానసింగును ద్వేషించుట, అందుమీద గల్గినయుద్ధములో చిత్తూరు రాజ్యము విధ్వంసమగుటయు చరిత్రప్రసిద్ధములు.* ఈ ప్రతిబంధములవల్ల అక్బరు ఉద్దేశముకు స్థిరమైనఫలము కలుగలేదు. కాని తరువాత ఒకశతాబ్దివరకు శాంతియు సంపదయు దేశమందునిల్చి రాజ్యము స్థిరమైయుండుట కాయన పద్ధతియు ప్రణాలికయు కారణములు

* రాణాప్రతాపాది నాటకము లందిప్పటికిని ఆ హిందూరాజులచర్య ఘనమని శ్లాఘింపబడుమాట నిజమేకాని, పరిశుద్ధమగు అహింసాదృష్టితో చూచితిమా వారిచర్య సమర్థించుటకు వీలులేదని తోచును.

విదేశములలోవలె, మనదేశమందును అప్పటికి యుద్ధపు ఖైదీలనుబానిసలను అమ్మివేయు పద్ధతి యుండెను. ఈ బానిస పద్ధతి ఆదాస జనులకు హింసాకరము, వారి మానవత్వమునకు భంగకరమునని అక్బరు బానిస పద్ధతిని తొలగించివేసెను.

మతవిషయములందేగాక, ఆయా సంస్కృతుల సమన్వయమునకితర విధములను అక్బరు ప్రోత్సాహమిచ్చెను. ముస్లీం మత గ్రంథములను మనదేశభాషలలోనికిని హిందూమతగ్రంథములను పారశీ తర్జుమా చేయించెను. సంస్కృతమునకు దేశభాషల వాఙ్మయమునకు విశేషముగ నుత్తేజన మిచ్చెను. చిత్రలేఖనము వాస్తువిద్య, శిలాశిల్పము, సంగీతము ఇత్యాదులలోను పారసీకత్తుకు హిందూపద్ధతికిని మేళనము జరిగించుట కారంభించినది అక్బరే. అతడు ఆగ్రా ఫతేపూర్ సిక్రి మున్నగుచోట్ల గంభీరమగు సుందర భవనముల నిర్మించెను. ఈరీతిగా దేశములో సంఘటించిన వేర్వేరు సంస్కృతుల ప్రత్యేకత వైరకారణమగుటకు బదులు, జనులలో సామరస్యమునకు, కళాభివృద్ధికి ఔదార్యమునకు పోషకములగునట్లుచేసెను. ఆయా తెగల వారిలో పరస్పరసౌహార్ద్రము పెంపొందింపజేసెను. భారత జాతీయతను జనులలో సౌజన్యమును బలపర్చి, తనసామ్రాజ్యమందు ప్రీతిని స్థిరశాంతినికల్గించుటకే అక్బరీ సంస్కరణలన్నిటిని పెట్టెనని ఇదిసామ్రాజ్యపురాజనీతి దృష్టితో చేయబడెనని కొందరు చారిత్రకులన్నారు. అందువల్ల సాంఘిక రాజకీయములలో మంచిఫలముగల్గి సామ్రాజ్యమునకు బలముకల్గెను; నిజమే; కాని నైతికఫలములును స్పష్టము లే. తన సామ్రాజ్యవ్యాప్తికతడు యుద్ధమునే యుపయోగించినను అక్బరేర్పరచిన సామ్రాజ్యములో సామంతులమధ్య కలహముల బోగొట్టు నైతిక వృద్ధి ఐకమత్యము పరస్పరప్రేమ వ్యాపించుటకే అక్బరును అతని సలహాదారులగు అబుల్ ఫజల్, రాజామానసింగ్ తోడర్ మల్ వగైరాలును కృషిచేసిరి. అక్బరు తన 40 సం॥ ల (1565—1605) పాలనలో ఆర్థిక రాజకీయ సంస్కరణలగూడ దేశ

మంతటను ప్రజాక్షేమమునకు శాంత పరిపాలనకు ననుకూలమగు సంస్థల నేర్పర్చెను; మతముతో నిమిత్తము లేకుండ సమర్థులు ఉదారులు ప్రజాక్షేమపరులు అగువారికే ఉన్నతోద్యోగములిచ్చి, వారిలో పరస్పర సహకారమునకు ప్రోత్సాహమిచ్చెను. ఆనీతి ప్రకారమాయన మంత్రులును అబుల్ ఫజల్, రాజామానసింగ్, రాజాతోడర్ మల్ మొదలగు మహనీయులు అప్పుడు శాంతిక్షేమములు గాపాడి భూమిపన్ను విధానపు సంస్కరణ వగైరాలద్వారా ఆర్థికస్థితి బాగుచేసిరి. కనుకనే, అప్పుడు భారతీయ వాఙ్మయమును కళాశిల్పములు ఉన్నత వికాసమొంద వీలైనది, మొత్తము మీద ఆయనపాలన పద్ధతి ఇప్పటి ముస్లింరాజులకు మార్గదర్శకమని చెప్పదగును.

అక్బరు ఉదారపద్ధతులవల్ల తరువాత రెండుతరముల రాజులు (అక్బరు కొడుకును మనుమడును) అంతగా ఉదారులు సమర్థులు కాకున్నను, 17 వ శతాబ్దిలోను మనదేశపు నాగరికత యభివృద్ధిలోనే యుండినది. ముఖ్యముగ కళలును చక్కని భవనములును దేశీయ వాఙ్మయమును నిర్మితములైనవి. కాని, రాజకుటుంబములో రాజ్యాశస్పర్ధయు కుటిలును హెచ్చినవి. అక్బరు కొడుకగు జహంగీరుపైన అతనికొడుకు షాజహాను తిరుగబడుట. జహంగీరుఖైదు, అట్లే తరువాత షాజహాను కుటుంబములో సంఘర్షమును, చరిత్ర ప్రసిద్ధములు.

షాజహాను కొడుకులలో ‘ దారా ’యును ‘ఔరంగజేబు’ను ముఖ్యులు వారిలో జ్యేష్ఠుడగు ‘ దారా ’ సజ్జనుడు, ఆయన హిందూ ముస్లింమతములందు సమభావముగల్గి, ఉభయమతములవారికిని మైత్రిని పెంపనుద్దేశించెను. అతడు తత్త్వవేత్త కాని, అప్పుడు ముస్లిములలో మతౌదార్యములేని మౌల్వీలు సామంతముస్లిములు తరువాత జరిగిన భ్రాతృయుద్ధములో ఔరంగజేబుకే సహాయకులైరి. హిందూరాజులును దారాకు తగుసాయమీయలేదు. ఔరంగ

జేబు కుటిలవల్లను చాతుర్యంవల్లను 'దారా' ఓడిచనిపోయెను. ఔరంగజేబు మొగలచక్రవర్తియైనాడు. అందుతో అక్బరు ఆరంభించినపద్ధతి సీదాగారద్దుచేయబడినది. ఔరంగజేబు సామర్థ్యము గొప్పదే. అతడు వ్యక్తితయా అక్బరుకన్నను సమర్థుడై శ్రమపడెను. మాల్వీలబోధప్రకారమే నడుచుకొను భక్తుడై బలీయుడై యుండెను. శ్రద్ధతో పాలించెను, మొగలుసామ్రాజ్యమును కృష్ణాతీరమువరకును వ్యాపింపజేసెను కాని, అతనిపద్ధతి మొత్తముమీద ఆసామ్రాజ్యము శిథిలమగుటకును, దేశముకల్లోలములో బడుటకును, కారణమైనది. అందుకు ముఖ్యకారణము గమనింపదగును. ఔరంగజేబుకు ప్రజాప్రేమ లేదు.

ఆయన రాజనీతి వక్రమైనది. ఆయనకు సమభావమను లేదు. ద్రోహబుద్ధి హెచ్చు. ఆయన అతిధార్మికుడువలె పైకికన్పించుచుండెను; ఔదార్యము లేక, ముస్లిముల ఆధ్యాత్మికాశయముల విడచి. వారి బాహ్యాచారముల కత్యంతప్రాముఖ్యమిచ్చెను; అక్బరువలెగాక, హిందూమతస్థుల ననేకవిధముల హింసింపదొడగెను. వారిపైన తలవన్నుపెట్టి, వారిమతబోధల కవకాశముతగ్గించి, హిందువులలో నిర్బంధముగ యీముస్లింమతము వ్యాపింపచేయుబూనెను. గొప్పదేవాలయముల బడగొట్టి వాటిపరికరములను సౌధముల కుపయోగించి, వానిద్రవ్యము దుర్వినియోగముచేసెను. ఆయన హృదయములో హింసాతత్వము హెచ్చుగనుండెను. అందువల్ల మతమూర్ఖతగల్గి అట్టివారిసలహాలే అంగీకరించుచు విమతస్థులపైనను, ముస్లిములలోగూడ సూఫీలు షియాలువంటి ఉదారులపైనను, అసహనముగల్గి, వారిని హిందువులను నమ్మక వారిని బాధించుచుండెను. తన యుద్యోగులపైన శంకయు అనుమానమును గల్గియుండెను. ఇట్లు పరస్పరద్వేషము వృద్ధియైనది. ప్రేమ ప్రేమనే పురికొల్పును. మనద్వేషముచే ఇతరులలోను ద్వేషభావమేర్పడును. అంతట పరస్పర హింస చెలరేగును. అక్బరు ప్రేమభావము సౌహార్ద్రమువలన, చాలమంది రాజపుత్రులు

మున్నగు హిందూరాజులును ప్రజలును ఆయనపైన ప్రీతిగల్గి యుండిరి. అక్బరు ఆరంభస్థితిలో చాల కష్టస్థితిలోనుండెను; అప్పుడు హిందువులు ఉదారులగు ముస్లిములు నతని కెంతయో సాయపడిరి. ఔరంగజేబు ద్వేషభావమువలన హిందూరాజులును కొందరు ముస్లిములును ఆయనపైన తిరుగబడిరి. రాజపుత్రులు, సిక్కులు, శివాజీనాయకత్వమున మహారాష్ట్రులు, మొగలురాజ్యపు విరోధులైరి. వారినణచుటకు ఔరంగజేబు తనశక్తినంతను వినియోగించవలసివచ్చెను. ఆయన హింసాచర్యలవలన ప్రజల కాయనపైన ద్వేషమేర్పడెను. కనుక, శివాజీ మహారాష్ట్ర రాజ్యమును సులభముగ స్థాపించుకొనెను. ద్వేషపూరితుల కితరులకు తనమిత్రులపైన సహచరులపైనగూడ నమ్మికయుండదు. ఔరంగజేబు తన సేనానాయకులను మంత్రులనుగూడ నమ్మక, తరచు వారిని మార్చుచు తన యనుచరులలో ఐకమత్యము లేకుండ జేసుకొనెను. ముస్లిములలోను ఉదారులు ఆయన అల్పబుద్ధికి ద్వేషముకు గురియై అసహ్యపడిరి. ముస్లిములలో సున్నీ, షియా, అని రెండు తెగలున్నవి. సున్నీపక్షమవలంబించిన ఔరంగజేబు కొందరు సున్నీమౌల్వీలు చెప్పినట్లెల్ల జేయుచు, షియాముస్లిములను బాధించుచుండెను. దక్కనులోనున్న షియాసుల్తానులతో మిత్రత చెడగొట్టి, ఆరాజ్యముల రూపుమాపబూనెను. ఇట్లే, పంజాబులోని నానకు శిష్యులగు సిక్కులను చిక్కులుపెట్టి వారి మతగురువును హింసచేసెను. అంతట, అంతవరకు అతిశాంతులైన సిక్కులు ఆత్మరక్షణకై ఆయుధములబట్టి, గురుగోవిందసింగు నాయకత్వమున ఔరంగజేబుకు ప్రబలవిరోధులై తరువాత మొగలు రాజ్యమునకు ప్రక్కలో బల్లెమైరి. ఔరంగజేబు జీవితాంతము నాటికి, తిరుగుబాట్లు హెచ్చినవి. ఆయన సేనలలోను ఉద్యోగుల లోను అసంతృప్తి చెలరేగెను కొడుకులును కలహించిరి. ఇట్లు ఔరంగజేబునాటి నహింసాబీజము దేశమంతటికి హింసాఫలమునే యిచ్చినది. తనకును హింసాఫలమే గల్గినది. సామ్రాజ్యము

శిథిలమైపోయెను; చిన్నచిన్న స్వతంత్రరాజ్యము లేర్పడి, వారిలో పరస్పరయుద్ధములు కుట్రలు సాగినవి. దేశమందు శాంతి చెడి పోయినది. ఆయాసంఘములవారి మధ్య కలహములు హెచ్చినవి. అందువల్ల ఔరంగజేబునాటి నహింసాగ్నిచే ఆయనవంశమును బాగు పడలేదు. ఆయనసంతతిలోను కలహములు హెచ్చి, ఇతరులకు దురాదర్శమేర్పడినది. ముస్లిముల లాభమున కాయన జరిగించిన చర్య వారికిని అనగా తుదకన్నిసంఘములకూ హానిచేసినది. సహన ప్రేమములే క్షేమకరములు; హింసయు పరమత ద్వేషమును హాని కరములు; అనునీతికి అక్బరు ఔరంగజేబుల జీవితపద్ధతుల ఫలిత ములు మంచినిదర్శనములు. రాజకీయములలో నిట్టివెన్నియో కలవు; కాని, నిదర్శనమునకివి చాలు. ఈవిషఫలమువల్ల 17, 18, వ శతాబ్దులలో మన దేశపు రాజకీయజీవితము కల్లోలములో బడినది. సామ్రాజ్యము ఛిన్నభిన్నమై, అంతఃకలహముల వల్ల రాజులును ప్రజలను దుర్బలులైరి. సంఘమందు దురాచారములు విపరీతముగ వ్యాపించినవి. అట్టిస్థితిలో విదేశీయులు మన దేశమును వశపర్చుకో గల్గుట, మనజాతి పరధీనమగుటయు సహజమే.

అధ్యాయము 44.

—• ఆంధ్రప్రాంతంలో పరిణామము •—

ఇతరప్రాంతాలలోవలె ఆంధ్రదేశమందును 8 వ శతాబ్ది తరువాత బౌద్ధజైన సంస్కృతి క్షీణించి, పురాణసంప్రదాయపు సంస్కృతి వ్యాపించినది. దక్షిణప్రాంతంనుండి శంకరరామా నుజమధ్వులారంభించిన మత సిద్ధాంతములు కొన్ని ఆచారములు ఆంధ్రులు నవలంబించిరి. మొత్తముమీద అద్వైతసిద్ధాంతమును శైవపూజకు మనప్రాంతములో ప్రాముఖ్యమేర్పడినది. రామా

నుజుడు ప్రత్యేకశ్రద్ధతో తిరుపతికివచ్చి, అక్కడ ఆలయంలో విష్ణుపూజను స్థాయపర్చెను. తరువాత ఆంధ్రుడగు వల్లభాచార్యుడు ఆంధ్రదేశంలోను కొద్దిచోట్ల అట్లుచేసెను, తక్కిన ప్రాంతాలలో శైవసంస్కృతి వ్యాపించినది. కొన్ని ముఖ్య ప్రాంతములు కొండయడవులతో నిండినవి. వీటినిగూర్చి నాగరికు లెవరును శ్రద్ధవహించనందున, అవి నేటికిని అనారోగ్యమై వన్య జనులకు కూరమృగములకు ఆవాసముగ నిల్చియున్నవి. ఇక్కడ సంస్కృతి వృద్ధిలేదు ఇది యిప్పుడు "ఏజెన్సీప్రాంతము" మన్యము అనబడుచున్నది. ఇక్కడి భౌతిక సంపదకు తగు వినియోగము లేదు. ఇక్కడ తగు సంస్కృతి వ్యాప్తి లేకుండుట ఆంధ్రుల ఆర్థికాభివృద్ధికి నైతికాభివృద్ధికిగూడ అడ్డమైనది.

చాళుక్యరాజులు బౌద్ధస్థలములైన దాక్షారామాదులలో శైవాలయముల స్థాపింపజేసిరి‡ ఈసంస్కృతి పరిణామము ఆంధ్ర ప్రాంతములో మెక్కువ తీవ్రహింసాయుతముగ జరిగినట్లు సూచన లున్నవి. శాశ్వతకీర్తి తేదగిన అద్భుతశిల్ప సౌందర్యము నాగరిక సౌకర్యములు గల చైత్యవిహారాదులు ధ్వంసము చేయుబడినవి. పామరుల హింసాతత్వము చోళ విద్వాంసులకు మతమూర్ఖత యేర్పడి ప్రకోపించినది. ఇది వాఙ్మయరంగమునకును సోకియుండె నని కొందరిసూచన. ఆకాలపు బౌద్ధజైన గ్రంథములు తమిళ కన్నడములలో కొంతవరకైన మిగిలినవి; కాని తెలుగులో అసలే లేవు. ఇట్లు 10 వ శతాబ్దివరకు ఇతరప్రాంతాలలో వెలసినరీతి అహింస ప్రేమవాఙ్మయము ఆంధ్రభాషలో లేకుండుటవల్ల ఆంధ్రులలో దృఢమైన అహింసా సంప్రదాయము లేకపోయినది. ఇది విచారకరము. ఆ ప్రాచీనగ్రంథములు బౌద్ధజైనులవై యుండునని, వాటినన్నిటిని చాళుక్యరాజులు మతద్వేషమున రూపుమాపిరని కొందరియూహ. లేకఆపూర్వకాలంలోపైశాచివగైరాభాషలలో నే

‡ తిరుపతియు ఒకప్పుడు బౌద్ధస్థలమై పిమ్మట శైవాలయమై, తుదకు విష్ణుపూజాలయమైనదని కొందరియూహ. పడమట పండరిపురమందును తూర్పున జగన్నాథమందును బౌద్ధాలయములుండి ఆస్థానమున విష్ణుపూజ యేర్పడినదందురు.

గ్రంథములను వ్రాయుచుండిరేమో, పండితారాధ్యుడు పాల్కురికి సోమనాథుడు నన్నెచోడుడు వగైరా విద్వాంసులు వీరశైవ మతము నీప్రాంతమంతటను వృద్ధిజేసిరి ; వీరు శైవసంస్కృతి వర్ధకమగు "బసవపురాణం శివతత్వసారం, కుమారసంభవం" మున్నగు గ్రంథములవ్రాసి ప్రచురించిరి. వీరును బసవేశ్వరుని వలె వేదప్రామాణ్యమునకు వ్యతిరేకులు ; చాతుర్వర్ణ్య విభజనను విభేదమును అంగీకరించరు. వ్యక్తి భావములెట్లున్నను, 11 వ శతాబ్దినుండి కొందరురాజులు శైవ వైష్ణవ భేదములేకుండ సంస్కృతవాఙ్మయపు ముఖ్యమైన ఇతిహాసపురాణములను, కావ్య గ్రంథములనుగూడ మహాకవు లాంధ్రీకరించుటకు సాయపడిరి. రాజమహేంద్రవరములో రాజరాజనరేంద్రుని ప్రోత్సాహముతో నన్నయార్యుడారంభించిన ఆంధ్రమహాభారతమును తరువాత తిక్కనామాత్యుడు పూర్తి చేసెను.*

ఇతడు హరిహరనాథుని దైవతముగ నారాధించెను. ఇది శైవవైష్ణవ సమీకరణమును సూచించును. ఇట్లే నాచనసోముని ఉత్తర హరివంశాదులును విష్ణుభక్తిని బోధించును. ఇట్టిగ్రంథములు అహింసాది నీతులు ఆర్య సంస్కృతియు సామాన్యులలోను వ్యాపించుటకు సహకారులైనవి. భాస్కర రామభద్రాదులు రామాయణకథను తెలుగుప్రబంధరూపముగ ప్రచారము చేసినారు.♦ కొందరు ముఖ్యపురాణములను, ముఖ్యమైన సంస్కృతకావ్యములనుగూడ తెలుగులో వ్రాసినారు. ప్రహ్లాద హరిశ్చంద్రాదుల

---

* ఇందు అరణ్యపర్వములో లోపించిన భాగమును యెర్రాప్రగడ కవి భర్తీ చేసి హరివంశముగూడ తెలుగుచేసినాడు ; విష్ణుభక్తికి ప్రేమతత్వమునకు పోషణమిచ్చినాడు.

♦ భాస్కరాదుల రచనలు వాల్మీకికి సరియైన తర్జుమా కావు. అట్టిసరియైన తెలుగు తర్జుమాను వావిలకొలను సుబ్బరావుగారు రచించిరి. రామభద్రకవి రామాభ్యుదయము శ్రీరామకథకు ప్రౌఢరూపమగు ప్రబంధకావ్యము. రంగనాథ రామాయణమను ద్విపదయు, మొల్లరచనయు సామాన్యులలో వ్యాపించినవి.

కథలు ఆంధ్రమున ప్రబంధములుగ వ్రాయబడినవి. ఈరీతిగ లోగడ మనము చర్చించియుండిన అహింసాబోధకమైన సంస్కృత వాఙ్మయపుసారము ఇక్కడి భాషలోనికి మార్చబడి మధ్యవర్గపు ఆంధ్రజనులలో వ్యాపించినది.

ఈలోగా సాంఘిక రాజకీయములందాందోళన గనే యుండినది. చాళుక్యరాజ్య మంతమొంది, కాకతీయ సామ్రాజ్యమేర్పడినది; ఇట్లు 12, 13 వ శతాబ్దులలో ఆంధ్రసంస్కృతికి కేంద్రము రాజమహేంద్రవరమునుండి, ఓరుగల్లుకు మారినది. కాకతీయులు మొదట జైనులైనను తరువాత శైవులైరి. అసలు శైవసిద్ధాంత ప్రకారమును హింసాచర్యలుదుష్యములే; కాని, మూర్ఖభావముతో గణపతి దేవాదులు జైనులను చాల హింసపెట్టిరి; శైవ పౌరాణిక వాఙ్మయమును వృద్ధిజేయించిరి. ఇట్లు కులతత్వపు ధోరణియు ప్రబలినది. అంతట, ఈసామ్రాజ్యము తుదకు ముస్లిములదాడిచే, 14 శతాబ్దిలో భగ్నమైనది.

ఈసందర్భములో మనము గమనించవలసినది, దీనిరాజులు అనుచరులును తరుచు మహావీరులైనను, వీరిలో తరుచు హింసాబుద్ధియే ప్రబలమైనది; అంతఃకలహములును పొరుగువారితో సంఘర్షమును వీరిని తుదకు నిర్వీర్యులనుగ జేసెను. అప్పుడు ఢిల్లీ చక్రవర్తియైన అల్లాయుద్దీన్ ఖిల్జీ "మాలిక్ కాఫరు అను బానిసను తనసేనానిగ జేసెను; ఇతడు అసలు హరిజన హిందువు. తక్కిన పంచములవలె తానును సవర్ణహిందువులనుండి అవమానమొంది, ముస్లిము మతములో చేరినాడు; అంతట ఉన్నతహిందువులపైన ద్వేషము వహించినాడు. తన యజమాను నొప్పించి మాలిక్ కాఫర్ అలాయుద్దీను కావేశము గల్గించి, వీరావేశముతో హిందూ రాజ్యముపైన దాడి జరిగించెను; ఈదండయాత్ర మొదట పశ్చిమ హిందూరాజుపైకి సాగెను. ముస్లిమ్‌సేనలు బలీయములైనను, హిందూరాజులు కలసి యెదిర్చినప్పుడు మొగలుసేనల నోడించి,

జయమొందిరి; కాని పిమ్మట తక్కినరాజులపైన అనూయతో దేవగిరి రాజగు రామచంద్రదేవు తరువాత మొగలుసేనలు మరల చేసిన దండయాత్రలో తప్పుకొనెను. అంతట "మాలిక్ కాఫర్" జయశీలుడై, త్రిలింగరాజ్యముపైకిగూడ వచ్చెను. ఇక్కడ కూడా మొదటిదాడిలో హిందువులైకమత్యముతో పోరిరి; అప్పుడాంధ్ర రాజుసేనలు గెల్చినవి; కాని మాలిక్ కాఫర్ యుక్తిపరుడు. హిందూ సంఘపు కులములలో పరస్పర ద్వేషమును, త్రిలింగదేశములో రాజువలన జైనులు బాధపడుటను కనిపెట్టి, వారిలో ఐకమత్యము చిరకాలముండదని, యూహించి, మాలిక్ కాఫరు మరల సేనతో వచ్చి కొన్ని కక్షలతో రహస్యపు రాయబారముచేసి, అంతట ముట్టడించెను. హిందువులలో ఆయా సామంతులమధ్యను సనాతనులకు నిమ్నజాతీయులకు మధ్యను ద్వేషభావముండెను. అప్పుడు హిందూసేనలో సహకారములేకుండ, విభేదము వెల్లడియైనది. ఇట్లు తన యోధశక్తిలో దౌర్బల్యమువల్ల ఓడి, ఆంధ్ర చక్రవర్తి ముస్లిములకు లొంగి, రాజీచేసుకొనెను. ఈలోకువ కనిపెట్టి, ముస్లింరాజులు మరలవచ్చి, విభేదముతో నిరుత్సాహులైన హిందువుల పూర్తిగ నోడించిరి; ప్రతాపరుద్రుని పట్టుకొని, కాకతీయరాజ్యము నశింపచేసిరి; అంతటితో తృప్తినొందక, అంతవరకు తమకు కానట్లు నిర్లక్ష్యముగచూచు చోళ పాండ్య రాజులపైకిని వెళ్లి, మాలిక్ కాఫరు దక్షిణదేశపు పురములను పట్టుకొనెను. వెనుక పడమటినుండి ముస్లిములు ఢిల్లీరాజ్యముపైన దాడిచేసిన సందర్భములో చూచిననీతియే యిక్కడను మనకు తేలును.

అంతకుపూర్వము అక్కడి సమీపమందే (కృష్ణకావలి యొడ్డున) పల్నాడులో పాలక జాతిలో వీరవరులు పరస్పరము కలహించి ఘోరయుద్ధము చేసుకొనినట్లు,"పల్నాటి వీరచరిత్రము"

యపక్షములలోను యుద్ధబాధ్యత సమానమేమైనది. బ్రహ్మనాయుడు నాయకురాలికన్న చాల విషయములలో యోగ్యుడు, ధీమంతుడు. సాంఘికముగను పంచమ బాలుని పెంచుకొనియాదరించిన ఉదారుడు. కాని అతనిలోను దోషములున్నట్లు కనపర్చబడినవి. తుదకైల్లనేమి ? ఆమహారణములో భారతయుద్ధములోవలె ఉభయపక్షముల వీరులును నశించిరి. "నాగులేరు" రక్తప్రవాహముతో నిండెను. తుదకు రెండుపక్షములూ నీరసించి దుర్బలములైనవని కవీశ్వరుడు కనపర్చి, హింసాతత్వంవల్ల యుద్ధంవల్ల గెల్చినవారికిగూడ తుదకు హానియే కలుగునను నీతిని తేల్చినాడు. శ్రీనాథుడు కాశీఖండం, భీమేశ్వరీయం మొదలగు శైవపురాణగ్రంథములనుగూడ రచించెను. ఇవి భక్తిప్రధానములు.‡

సుమారీకాలమందే జీవించిన పోతనామాత్యుడు గొప్ప భక్తుడు. కాని ఇద్దరితత్వములోను భేదమున్నది. శ్రీనాథుడు లోకానుభవముగల్గి దేశసంచారియై, అనేక ప్రభువుల నాశ్రయించి వారికి కృతులనిచ్చి, కొంతకాలమైశ్వర్యమనుభవించెను. అతడు విషయాసక్తుడని శృంగారలోలుడని వాడుక. కాని తుదకతడు దైన్యమొంది, ఋణగ్రస్తుడై, జైలులోబడి నిర్వేదముతో మృతినొందెను. పోతన గొప్ప నిగ్రహముగల్గి పవిత్రజీవనముతో ఆదర్శపురుషుడనిపించుకొనెను. "రాజసన్మాన మిప్పింతును. ప్రభువులకు నీగ్రంథము కృతినిమ్ము" ని శ్రీనాథుడు సూచించినను పోతన యందుకంగీకరింపక తనగ్రంథములను "శ్రీహరి"కే అంకితముచేసెను. రాజులకంకితముజేయగనే వారి రుచికనుకూలముగనే వ్రాయవలసియుండును.♦ తన అపారశక్తిప్రేమలను శ్రీమం

‡ శ్రీనాథుడు 14 శతాబ్దిచివర 15 శతాబ్దపు పూర్వార్థపువాడని చాల విమర్శకుల యభిప్రాయము.

♦ అప్పటిరాజులకు నిజమైన ధార్మికత లేదని పోతన యనుమానించెనని తోచును. రాజులకంకితముచేయుట "కావ్యకన్యకం గూళలకిచ్చి యప్పడుపుకూడు భుజించుట" ను అయుసిరయె రాచినాడు.

వలన కనబడును.‡ ఆకాలపు రాజకుటుంబంలోను జరుగుచుండిన కుట్రలు, పరస్పరద్వేషము, హింసాభావము ఇందు వెల్లడి చేయబడినవి. భారతములో జూదమువలె, కోడిపందెములు వగైరాలు తీవ్రకలహములకు దీర్ఘవనవాసమునకు కారణమగుటయు క్రోధాగ్ని చెలరేగుటయు ఈగ్రంథములో వర్ణింపబడినవి. మహాభారత నీతినే ఈకథనుండి మనము నేర్చుకోవచ్చును. సంఘములో అంతఃకలహములు కలిగితే, అవి సంఘమంతకు హానికరములు. కనుక అట్టి తగవులేర్పడినను పరస్పరసఖ్యములోను రాజీద్వారాను పరిష్కరించుకొనుటే ప్రశస్తము. భారతములో సంజయుడు కృష్ణుడు జరిపినట్లే పల్నాటిరంగమందును బ్రహ్మనాయనిదూత గురజాలలో "నలగామరాజు"తో రాయబారము జరిపెను. తమలో పరస్పరము పోరుటయు హింసయు వ్యక్తులకేగాక, దేశమునకూ ప్రజలందరికీ ఎట్లు అన్నివిధముల అనర్థకరమో కవిరాజా రాయబారిచే జెప్పించినమాటలు అహింసాతత్వపు సారమును చక్కగ స్పష్టపరుచును.*

కాని ఆరాజు దుర్యోధనునివలె నడుచుకొనెను. తరువాత రాజతరపుననున్న నాయకురాలును "కోటకేతరాజుచేత రాయబారము పంపెను. కాని యీసారి బ్రహ్మనాయనికొడుకు ధూర్తత వల్ల రాజీ చెడినదట. మహాభారతములోవలెగాక, ఇక్కడ ఉభ

---

‡ ఈ ద్విపదకావ్యము మహాకవి శ్రీనాథుడు రచించెనని కొందరి యభిప్రాయము; అది శ్రీనాథునిరచనకాదని మరికొందరియూహ.

* పోరుమంచిదికాదు భూమినెక్కడను, పాడౌనుదేశంబు భగమించునేని ప్రజలెల్ల నశియించి పారిపోవుదురు...... మైకొని మీలోను మీరుపోరాడ, జూచెడివారికి జులకనయౌను. (కోరిశాత్రవులు మీగుట్టెరుందురు.) పలువలుమిము జేరి భగజావనీక, చెప్పుమందురుమీకు చెనటివాక్యముల, నైకమత్యముచెడు నద్దానితోడ, చెడును బలంబును చెడును భాగ్యంబు చెడును యశమ్మును చెడును శౌర్యంబు చెడును రాజ్యమ్మును చెడ్డపిమ్మటను దేశంబు పరవృపాధీనమౌనుమ్మ.
పల్నాటి వీరచరిత్ర.

తులకుకాక దరిద్రనారాయణులకే పోతన తనశక్తిని ధారపోసెను. ఇతడు జీవిత నిర్వహణముకై స్వయంగాకృషిచేసి, బీదల కష్టసుఖములను స్వయముగా అనుభవించెను ఈతని గ్రంథములలోనెల్ల ముఖ్యము "ఆంధ్రభాగవతము" సంస్కృతభాగవతమునుగూర్చి ఇదివరలో చర్చించినాము. ఇందులో భారతం హరివంశం విష్ణుపురాణం వగైరాలలోని శ్రీవిష్ణువు అవతారగాధలు వివరింపబడి భక్తిబోధ చేయబడినది. పోతన సంస్కృతమూలముకన్నను ఎక్కువ విపులముగ ఆంధ్రములో రచించి రసవత్తరముగ జేసినాడు. కొన్నిఘట్టములు చదువునప్పుడు పోతన వాటిని వ్రాయుటలో భక్తిప్రేమలచే పరవశుడైనట్లు తోచును. మూలమందలి తత్వవేదాంతచర్చను కాపాడుచునే భావములు సామాన్యులకు బోధపడునట్లు వ్రాసినందుకును గ్రంథకర్త ప్రశంసాపాత్రుడు * మూలగ్రంథపు గాంభీర్యము రాబట్టుటకీతడు సహజముగ చాలవరకు సంస్కృత భరితమగు నారికేళ పాకములోనే తన గ్రంథమును వ్రాసెను. భాగవతమునందు కృష్ణుని లీలలకును మాహాత్మ్యముకును విశేషప్రాముఖ్యమున్నది. ఆభాగములను పోతరాజు తదేకదృష్టితో చక్కగ పోషించి అనన్యభక్తునివలె వివరించెను. కాని, రామకృష్ణావతారములగూర్చి సమదృష్టి యుండుటయు గమనింపదగినది. శ్రీరాముడే తనను భాగవతము నాంధ్రీకరింపుమని ప్రేరించెనని చమత్కృతితో గ్రంథాదిని రామకృష్ణులిద్దరియందును తనభక్తి వెల్లడించినాడు.♦ మరియు మనస్ఫూర్తిగ శివుని బూజించి హరిని భజించుచు, భూతదయ సత్యము గమనించు

---

* అరయ సమస్తభూతహృదయమ్ములయందు వసించి యేకమై బరగి సుహృత్క్రియానుగుణభాసిత ధర్మ్మడవై బరావరేశ్వరుడవు నైతనర్చుచు నసజ్జన దుర్లభమైనయట్టి సుస్థిరమగు సర్వభూతదయచే బొడగావగనత్తువచ్యుతా.

అహింసకు భక్తికి సంబంధము జెప్పు నిట్టి పద్యముల నేకములు భాగవతములో నున్నవి.

♦ పలికెడిది భాగవతమట పలికించెడివాడు రామభద్రుండట. నేబలికిన భవహరమగునట పలికెద వేరొండు గాథ బలుకగనేలా.

వాడే ధన్యుడని తన జీవితాదర్శముగూడ తెల్పుట ఆయన అహింసాభావమును హరిహరస్వరూపములోను సమభావపు విశాల దృష్టిని సూచించును* ఇతడు వీరభద్ర విజయమను శివభక్తి యుత మగు గ్రంథమునుగూడ రచించెను. ఆంధ్రములోని భక్తిరస ప్రబంధములలోనెల్ల పోతన భాగవతమే ఎక్కువ ప్రశస్తము, ప్రసిద్ధము.

ఇట్లు 14 వ శతాబ్దికి ప్రాచ్యాంధ్ర రాజ్యములు విచ్ఛిన్నమై ప్రజలును అశాంతిలోనుండిరి. అంతట పశ్చిమాంధ్రమందు వీరి సంస్కృతికి నవ్యకేంద్రమేర్పడినది. ప్రతాపరుద్రుని అర్ధసచివు లగు హరిహరి బుక్కరాయలను సోదరులిద్దరు తుంగభద్రాతీర మందు "విద్యానగర"మను పురమును నిర్మించి, అక్కడ రాజ్య స్థాపనచేసి, పాలనమారంభించిరి. వీరిరాజ్యము క్రమముగ ఆంధ్రకన్నడ ప్రాంతములందు వ్యాపించెను. వీరు బలీయులై అన్నిమతములందును సహనముగల్గి ప్రజలందరియందును దయా భావముతోనుండిరి. వీరికి మంత్రియైన విద్యారణ్యుడు గొప్ప విద్వాంసుడు, జ్ఞాని; ఈయనతరువాత మాధవాచార్యులనుపేర సన్యసించి, సంస్కృతములో అద్వైతపు వేదాంతగ్రంథములను భక్తిభరితమైన స్తోత్రములను రచించెను. సర్వభూతదయయే శక్తిస్వరూపిణియని ఆయన స్పష్టపరచెను.‡ ఈయన సోదరుడు సాయణాచార్యుడు, వేదసంహితలకు విపులమగు వ్యాఖ్యానమును పీఠికను రచించెను. ఈరాజ్యమే తరువాత విజయనగర సామ్రా

---

* చేతులారంగ శివుని బూజింపడేని
నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువడేని
దయయు సత్యంబు లోనుగా దలపడేని
గలుగ నేటికి తల్లుల కడుపుచేటు

ఆంధ్రభాగవతము (పీఠిక పద్యములు)

‡ యాదేవీసర్వభూతేషు దయారూపేణసంస్థితా నమస్తస్యైనమస్తస్యైనమోనమః.
(దేవీసప్తశతి)

జ్యమనుపేర ప్రసిద్ధమైనది. 16 వ శతాబ్ది యారంభమునకు ఆంధ్ర రాష్ట్రమంతయు, చోళ పాండ్య దేశములు చాలవరకును ఈయాంధ్ర సామ్రాజ్యములో జేరినవి. అప్పటి ముఖ్యరాజు శ్రీకృష్ణదేవ రాయలు. ఈయన వీరుడు చతురుడునేగాక గొప్ప విద్యాభిమాని జ్ఞానవంతుడును. ఈయన మొదట శైవసంస్కృతియం దభిమానియైనట్లును తరువాత తాతాచార్యులను వల్లభాచార్యులకు శిష్యుడై విష్ణుభక్తి గలిగియున్నట్లును చెప్పుదురు. ఈయన సమత్వ బుద్ధితోనుండెను. తన రాజ్యమందు ప్రజలందరిలో పరస్పర ప్రేమ భావమును, ఆర్థికోన్నతిని వృద్ధిపరచెను. ఈయన పాలనలో జనులు శాంతులై సుఖపడిరి. దక్షిణదేశమును జయించివచ్చిన మీదట కృష్ణదేవరాయలకక్కడి వైష్ణవ వాఙ్మయముపైన రుచి గల్గినది. విశిష్టాద్వైతపు భక్తి ప్రపత్తులకు ప్రాముఖ్యమిచ్చుచు ఆయన స్వయముగ భక్తి కథయగు "ఆముక్తమాల్యద" అను విష్ణుచిత్తీయ ప్రబంధము నాంధ్రములో రచించెను. ఆయన విద్వాంసుల ప్రజ్ఞను స్వయముగ పరీక్షించి పండిత సభలజరుపుచు ప్రోత్సాహమిచ్చెను. ఆంధ్రకన్నడములలో చాల ఉద్గ్రంధముల వ్రాయించెను. ఈయన యాస్థానమందు దిగ్గజములని పేరొందిన విద్వత్ కవులనేకులుండిరి. వీరిలో తెనాలి రామకృష్ణకవి వ్రాసిన "పాండురంగ మాహాత్మ్య"మును భక్తిప్రేమల బోధించు ప్రబంధమే; అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన్న, రామరాజభూషణాదులు వ్రాసిన ప్రబంధరత్నములు పురాణాదిగాథలపై నాధారపడినవి. శృంగారరస ప్రధానములు, ఇట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయలకాలమందు సంస్కృతి వికాసమున కాలంబముగ మంచి సాహిత్యమును కళా శిల్పములుగూడ మనప్రాంతమంతటను వృద్ధినొందినవి. కాని పామరజనుల సంస్కృతిలో మాత్రమున్నతి కలుగ లేదని తోచును.

కృష్ణదేవరాయలతరువాత అట్టి ప్రజ్ఞాదార్ఢ్యముగల రాజులు లేకపోయిరి. మంత్రులలోను దుస్తంత్రము లేర్పడినవి. మరల అంతఃకలహములును విరోధములును ప్రబలినవి. ప్రజలకు పాల

నలో బాధ్యత, హక్కు, లేకపోయెను. సంఘములో పరస్పర వైషమ్యమును హిందూముస్లిములమధ్య సాంఘిక విభేదమును చెల రేగినవి.‡ ఈస్థితిలో ముస్లిమ్‌రాజులమధ్య అసూయలుండినంత కాలమే హిందూరాజ్యము నిలిచినది. అదిల్షానిజాంషాలు దక్కనులో తుదకు మైత్రిచేసుకొనిరి. అంతట దక్కనులోని ముస్లిములతో ఈహిందూరాజ్యమునకు ఘోరయుద్ధము జరిగినది. ముస్లిములలో సాంఘికైక్యమును, ధార్మికోత్సాహమును హిందువులలో కన్న హెచ్చు. హిందూరాజ్యపు సామాన్యజనులలో ఐకమత్యము ఉత్సాహము లేనిలోపము వెల్లడియైనది. అందువల్ల యుద్ధకాలమందు ముస్లింసేనలతికోత్సాహముతో పోరుచుండగా విభేదయుతులై ఏకాదర్శము సంఘటనము లేని హిందువులాఘాటికి నిలువలేదు. 1565 సం॥ లో తాలికోటరంగములో హిందూసేనలు చెల్లాచెదరై ఓరుగల్లులోవలెయిక్కడను సామంతులును ముఖ్యనాయకులును చెరియొకదారిబట్టిరి. ఇట్లు కృష్ణదేవరాయలు గతించిన 45 ఏండ్లలోగా విజయనగరపు విచ్ఛేదముగలెను. మరియు ఆమహానగరమును ధ్వంసముచేయబడి నామావశేషమైనది.*

సుమారీరీతినే త్వరలో పాశ్చాత్యాంధ్రదేశమందును మరొక తీవ్రదండయాత్రలో హిందువుల రాజకీయస్వాతంత్ర్యము నశించినది. 1571 లో దక్కన్ ముస్లిముల దాడిసమయమునకిక్కడను పరస్పరవిభేదములు కలహములు బయలుపడినవి. అప్పటి పాలకుడైన గజపతి మహారాజుకు మంత్రియైన "వత్సనాయముసలి" ఆంతరిక ద్వేషమున స్వామిద్రోహముచేసి శత్రుపక్షమునకు సాయపడెను. అంతట తూర్పుజిల్లాలు గోల్కొండనబాబుల కధీన

‡ కృష్ణదేవరాయలకాలమందా రాజ్యములో ఆంధ్రకన్నడ తమిళభాషిక ప్రాంతములుండెను. కాని, రాజ్యప్రజలకు సామాన్యభాషలేదు అట్టి పరస్పర సంబంధము లేకుండుటయు లోపమైనది.

* చిరకాలమీ రెండుపక్షముల రాజ్యములమధ్యనుండిన విరోధభావపు ఫలితముగ అప్పుడు వర్ణనాతీతమైన హింస జరిగినది.

మైనవి ; వారిసామంతులుగ ఆయాప్రాంతపు సర్దారులైన "వత్స రాయ" రావు, పీసపాటివగైరాలు తమలో తరుచు కలహించుచు స్వలాభప్రధానులై యుండిరి. ప్రజలలోను నిజమైనశాంతి లేకుండెను. ఈ దేశమందు ముస్లిములప్పటికి చాల శతాబ్దులనుండి భారతీయులే; అయినను ముస్లిములు తమ చెరువులనీరు ముట్టకూడదని, సాంఘి కముగ తమను స్పృశింపకూడదని కలియకూడదని, హిందువులు మతాభాసపుతగవులు పెట్టిరి ; హిందువులహంకారులై తమ పైన విరోధము వహించిరనియు విగ్రహారాధనాదుల విభేదము వాగ్రూపమగు నిరసనలవల్లను ముస్లిములును హిందువులపైన ద్వేషపరులేమైరి. దూరదృష్టిలేని సాంఘిక ద్వేషము రాజకీయ ద్వేషముకు తోడైనది.

ఆకాలమందేర్పడిన గ్రంథములలో కొన్ని నీతిబోధకము లగు ప్రహ్లాదకథ, హరిశ్చంద్రకథ వగైరాలు పురాణములనుండి గ్రహింపబడినవి. ఇందును అహింసాసత్యములను బోధించు సూక్తులక్కడక్కడగలవు. కొన్ని రామాయణ భారత భాగవత ములనుండి గ్రహింపబడినవి. ఈయున్నియు సంస్కృతవాఙ్మయ సందర్భమున చర్చింపబడినవి. కనుక మరల విమర్శించుటలేదు. తెలుగు వాఙ్మయములో చాలవరకు యక్షగానములవగైరాల రూపమందుండి పామర జనుల కాహ్లాదకరముగ వ్రాయబడినది. అందు ప్రాంతీయగాథలుగూడ కలిపి "చంచీత" మున్నగు పాత్రలు చేర్చబడినవి. మొత్తముమీద వీటిలో కృష్ణప్రేమపు పురాణ గాథలకు ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి. ప్రబంధగ్రంథములలో పింగళి సూరన కళాపూర్ణోదయమువంటి మంచి స్వతంత్రగ్రంథములలో అక్కడక్కడ కొన్ని నీతివచనములున్నవి. కాని మొత్తముమీద చాలవాటిలో శృంగారవర్ణనలే ప్రధానములు. కొందరు వీరరస ముపేర యుద్ధాదుల వర్ణనకను ప్రాముఖ్యమిచ్చిరి అట్టిగాథలే కథా వస్తువులగుట సంప్రదాయమైనది. తంజావూరు మధుర మొదలగుచోట్లనుండిన ఆంధ్రసామంతరాజులప్పుడు స్వతంత్రులైరి.

ఆంధ్రవాఙ్మయము పూర్వపుసంస్కృతిని కొంతవరకు వీరు ప్రోత్సహించిరి. కాని ఆంధ్రరాష్ట్రమందు ఆయారాజులమధ్యను ప్రజలమధ్యను అన్యోన్యభయమును కలతలును, అసూయయు హెచ్చినవి. వీరందరును గోల్కొండనవాబుకధీనులై పిరికితన మబ్బి భయగ్రస్తులై యుండిరి. క్రిందిజాతుల సామాన్యజనులలో పరిశుద్ధ సంస్కృతి వ్యాపింపలేదు.

భక్తిగ్రంథములు దేవుని సర్వవ్యాపకత్వమునకు విశ్వజనకత్వము ప్రేమతత్వమునకు బదులు ఆయాస్థలమాహాత్మ్యమునే వర్ణించుచుండెను. ఆంధ్రవాఙ్మయపు ఆరంభమునుండి అప్పుడప్పుడు శతక గ్రంథములేర్పడుచున్నవి. వీటిలో ననేకములు శృంగార వైరాగ్యప్రధానములు, సుమతీశతకము మొదలగు కొన్ని నీతి ప్రధానములునుగలవు. వీటిలో అక్కడక్కడ అహింస పరోపకారబుద్ధి ప్రశస్తములని చెప్పబడినవి. కాని అవి అక్కడక్కడ చెదిరి దృశ్యాదృశ్యములరీతినున్నవి. సర్వేశ్వరశతక, దాశరథిశతకం వగైరాలలోని కొన్ని పద్యములలో భగవద్భక్తి ని నీతిని కలిపినారు. కాళహస్తీశ్వర శతకాదులలో శాంతరసము స్వాతంత్ర్యప్రోత్సాహమును కలవు. కాని వీటిలోను అహింసా తత్వబోధనమంతగా లేకుండుట విచారకరము. ఈప్రతి శతకములోను ఏదో ఒకే వృత్తములో సుమారు నూరు పద్యములుండుట రివాజు. వీటికి చతుర్థపాదమొకే మకుటము రీతిగ నుండును. కొందరు దశకములు అష్టకములు మాత్రము వ్రాసిరి. కాని కొందరు మత సంస్కర్తలు సంఘ సంస్కర్తలును శతకముల రీతి సహస్రములను వ్రాసినట్లు కనబడును. ఇట్టివారిలో ముఖ్యులు పండితారాధ్యుడు, వేమన. పండితారాధ్యుడు గొప్ప విద్వాంసుడు. వీరశైవాచార్యులలో నొకడు. ఈయనయు బద్దెనయు* ఇట్టి సహస్రకములనుగూడ ముఖ్యముగ శైవధర్మ ప్రచారమునకు

* ఈబద్దె భూపతియే సుమతిశతకమును రచించెనని కొందరియూహ

నీతిబోధకు వినియోగించెను. కాని ఇట్టి రచయితలందరిలో ముఖ్యుడు వేమనయోగి. వేమన మనమిదివరలో చర్చించిన ఇతరప్రాంతపు గొప్ప భక్తవరులవంటివాడు. నీతివర్తనమే ప్రధాన ధర్మము. ఈమహనీయుడు తనజీవితమును గూర్చి వివరముల జెప్పుకో లేదు. ప్రామాణికమైన చరిత్రయు కాలనిర్ణయమును ఇంకను కాలేదు. 16 వ శతాబ్ది ప్రాంతపువాడు కావచ్చును. 16 వ శతాబ్దిలో ఉత్తరదేశమందక్బరువలె మనప్రాంతమందు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తన సామ్రాజ్యమును పాలించుచు ప్రజలకు శాంతిగల్గించి, వారిలో జ్ఞానాభిలాషను గల్గించెను; మంచివాఙ్మయమును ఉత్తమకవులచే వ్రాయించెను. తానును సాహిత్యవృద్ధిలో పాల్గొనెను. ఇట్లు విజ్ఞాన వాతావరణమేర్పడిన కాలములోనే* వేమనయోగి, రామదాసు, పోతవరపు వీరబ్రహ్మం మొదలగు భక్తవరులు బయలుదేరి, నైతికప్రవృత్తికి ప్రోద్బలమిచ్చియుందురు.

వేమన రెడ్డివంశములోనివాడు. కొండవీడులో జనించెను; తుదిరోజులలో రాయలసీమ వాసియైనాడు* ఈయన బాల్యమందు స్వేచ్ఛాచారియని కథగలదు; కాని, తరువాత స్త్రీలోలత వగైరాలు లేవు. అతడు గొప్పయోగియనుటకు సందేహము లేదు. అతడు పండితుడు కాకున్నను విశేషముగ లోకానుభవముగల్గి, లోకస్వభావమును బాగుగ గ్రహించెను; ఈయన అనుభవముతో వ్రాసిన పద్యములు ఆంధ్రదేశమంతటను ప్రసిద్ధిజెందినవి. ఇవి సరళమై పామరులకును తెలియు ఆటవెలది కందము మున్నగు చిన్న చిన్న పద్యములుగ సులభశైలిని వ్రాసినవి. కనుక చదువు లేనివారును గ్రామములందీ పద్యములను బాడుచుందురు. భర్తృహరివలె, వేమన చాలరకముల భావములదెల్పెను. ఆకాలమందు

---

* వేమన 15-17 శతాబ్దులమధ్య నెప్పటివాడో విమర్శకు లంగీకరింప లేకున్నారు.

* వేమన పద్యములలో నొకదానిలో నతడు తుదను "కటారిపల్లె" లో నుండినట్లున్నది.

వ్యాపించిన సాంఘిక హింసాతత్వము నతడు గట్టిగ ఖండించెను. ముఖ్యముగ అతడు విగ్రహారాధన మున్నగు మూఢాచారము లన్నింటిని దుష్ప్రవర్తనలను గట్టిగ నిరసించెను; నీతికి సద్వర్తనము నకును ప్రాధాన్యమిచ్చెను. అతడు శైవుడు; చాలపద్యములందు శివుని స్తుతించెను* కాని కొన్నిటిలో భగవంతునికి త్రిమూర్తిత్వమున్నదని చెప్పెను‡ లోకులు సర్వసములుగనుండి నీతిమంతులు కావలెనని యుద్బోధించెను. అప్పటి కాంధ్రదేశమందు యజ్ఞయాగములును, అందు జీవహింసయును చెలరేగుచుండుట చూచి, వేమన ఇట్టిచర్యలను తీవ్రముగ ఖండించెను.§

అతని ఖండనలు కొన్నిచోట్ల సౌమ్యములుకాక చాల తీవ్రములై ములుకులవలె నుండును. తిరువళ్ళూరు కబీరులబోధల యంత సౌమ్యముగ మృదువుగ లేవు. దురుసుగ ప్రత్యర్థులను పరిహసించునట్లుండును. జీవహింస చెడ్డదని అహింస ప్రశస్తమని ఆయన స్పష్టముగ తెల్పెను. ఇప్పటి ప్రచురిత పద్యములలో కొన్ని అక్కడక్కడ నున్నవి.♦ మాంసభోజనము హానికరము హింసాద్యోతకముకనుక యెవరును మాంసభోజనము చేయుట

---

* సకలధర్మములకు శంభుడే యధిపతి; శంభునెనుక ముక్తి సౌఖ్యమేది; తలుచు ద్రోవతిరిగి తా భ్రష్టులౌదురు విశ్వదాభిరామ వినర వేమ॥

‡ అఖిలజీవములను నజుడవై పుట్టించి, విష్ణువై దానిని వెలయజేసి, శివుడవై సకలము శిక్షించుచుందువు విశ్వదాభిరామ వినర వేమ.

§ పేరుసోమయాజి పెనుసింహబలుడాయె మేకపోతుబట్టి మెడలు విరచు క్రతువుచేయు ఫలము కామంబుకే గద విశ్వదా........

♦ జీవి జీవిజంపి జీవికి వేయగా జీవిపలననేమి చిక్కియుండు, జీవహింసకులకు చిక్కునా మోక్షంబు విశ్వదా......

జీవిజీవిజంప శివుదయజంపుట జీవుడరసిచూడ శివుడుగాడె, జీవుడే శివుడని సిద్ధంబు తెలియరా విశ్వదా......

చంపదగినయట్టి శత్రువు తనచెంత, జిక్కెనేని కీడుచేయకుండ, పొసగ మేలుచేసి పొమ్మనుటేచాలు, విశ్వదా......

మంచిదికాదనియు వేమన అక్కడక్కడ తన పద్యములలో దెల్పి నాడు.* యోగియనగా జీవములందు సమబుద్ధిగలవాడేఅని, సత్యము ముఖ్యముగ పాటించవలెననిగూడ దెల్పి, అహింసకవసరములగు భూతదయ సత్యము ఈరెంటిగూర్చియు వేమన ఉద్బోధించి యున్నాడు♦ వేమన శిష్యులగు పోతవరపు వీరబ్రహ్మం మొదలగు కొందరు శివభక్తులును తరువాత భూతదయకు ప్రాముఖ్యమిచ్చి నారు; నిస్సారమైన బాహ్యకర్మలను తగ్గించి, సర్వాంతర్యామి యగు ఈశ్వరునే భజింపవలెననిరి. వారి కీర్తనలిప్పటికిని సాధు వులు బైరాగులు వగైరాలలో విశేషముగ వ్యాపించియున్నవి.

ఆంధ్రభక్తులలో నింకొకడు "రామదాసు" ఇతని పేరు ఆంధ్ర దేశమంతటను వ్యాపించినది. అతని అసలుపేరు కంచర్ల గోపన్న. రామదాసు 17 వ శతాబ్దివాడని చాలమందిభావము. అతడు భద్రాచలమందు గోలుకొండ నబాబుగారి తరపున తహ సీలుదారుగనుండి, తాను వసూలుచేయు దస్తును ప్రజల భక్తి వ్యాపింపజేయుకొరకే వినియోగించుచుండెను. అతడు శ్రీరామ భక్తుడై భక్తిపారవశ్యమున భద్రాచలములో గొప్ప దేవాలయ ములు కట్టించెను. అయితే కొన్నిలక్షలరూపాయల సర్కారు దస్తుకూడా అక్కడ దేవాలయపు నిర్మాణము కుపయోగించెను. ఆప్రాంతపు లోకులందరిలో ఈశ్వరప్రేమ కల్గించుటే ముఖ్యమని చూచుకొనెను. కాని అక్కడ పాలకుడు గోలకొండ నబాబు. ఆయన విగ్రహారాధనకు వ్యతిరేకియగు మహమ్మదీయ మతస్థుడు. ముందుగా ఆఖర్చుకు యజమానుల అనుజ్ఞను రామదాసు పొంద లేదు.

---

* నోచెరుగు తాము యేమియు, నేరని జంతువుల జంపి నెమ్మది దిను సాకూరకు సంకరజాతుల మారణమేమందు నింక మహిలో వేమా.

♦ సకలజీవములందు సముడుగానుండెడి, యతని క్రమము తెలియనతడె యోగి, అతడు నీచ యగుడు వస్త్యంబు గాడయా విశ్వదా......

నిజములాడువాడు నిర్మలుడైయుండు నిజములాడువాడు నీతిపరుడు నిజముపల్కకున్న నీచచండాలుండు విశ్వదా......

గోలుకొండ ఖజానాకు ఆబాపతు సొమ్ము పంపనందున నేర మేర్పడినది. కనుక సహజముగ విగ్రహారాధన మూఢత్వమును హెచ్చించుననని నమ్ము నబాబు "తానీషా" రామదాసును జైలులోనుంచెను; ఉద్యోగులతనిని జైలులో బాధపెట్టినప్పుడు అతడు శ్రీరామస్తవము జేయుచు రచించిన కీర్తనలును, ఇతడు రచించినట్లు చెప్పు దాశరథిశతకమును ఇప్పుడాంధ్రదేశమంతటను వ్యాపించియున్నవి. ఈశ్వరప్రపత్తి నీకీర్తనలు బోధించును. తాను ఖర్చుచేసిన సొమ్మును సర్కారుకు జమకట్టుటకు రామదాసుకు శక్తి లేదు. రామదాసు జైలులో కొన్నియేండ్లు కఠిన శిక్ష ననుభవించెను. ఇంతలో ఒకరోజున రాత్రి నిద్రించు తానీషా కిద్దరు యువకులు కనబడి రామదాసు తరపు జవానులమని చెప్పి ఆయనతరపున ఆసొమ్మునంతను వసూలుయిచ్చిరట, కాని వెంటనే అదృశ్యులైరట. ఆశ్చర్యమొంది, తానీషా మరునాడుద యమే రామదాసుకు రసీదునిచ్చి, ఆయనను విడుదలచేసి, ఆయన దైవభక్తికి ప్రశంసించెనని కథగలదు.

♦ఈరామదాసు తంజావూరు ప్రాంతమందు శ్రీరాముని గూర్చి చక్కని భక్తిగీతములరచించిన త్యాగరాయస్వామియు అహింసాతత్వమాచరించినవారే. త్యాగరాజకీర్తనలు సంగీత శాస్త్రప్రకారం వ్రాయబడి మధురములై విద్వాంసులకు అజ్ఞానులకుగూడ ఆదరపాత్రమైనవి.

17 వ శతాబ్దిలో నుండిన అనంతామాత్యుడు భోజరాజీయమను మనోహరమైన ప్రబంధకావ్యమును రచించెను. ఇందు ఒకటిరెండుచోట్ల అహింసాబోధకములగు విషయములున్నవి.

♦ దాశరథిశతకములోని యీ క్రిందిపద్యము "దయా సత్యోపేతమైవారులే భూమిని భరించుచున్నది; పరోపకారభావమవసరమని యితరులును గ్రహింపవలెనని సూచించును.

సూరిజనుల్ దయాపరులు సూనృతవాదులు లుబ్ధమానవుల్, వీరపతివ్రతాంగనలు విప్రులు గోవులు వేదముల్ మహీభారము దాల్పగా జనులు పావనమైన పరోపకారసత్కారమెఱుంగలేరకట దాశరథీకరుణాపయోనిధీ.

ఇందలి కథానాయకుడగు ధారాధిపతి భోజరాజ వేటకేగి, ఒక మహాటవిలో నద్భుతమై యతి విశాలమగు నొక వటవృక్షమును చేరెనట. ఆచెట్టుకొమ్మలలో నొకదానికి కాళ్లుతగిలించి, ఒక మునీశ్వరుడు వ్రేలాడుచు, తలక్రిందుగ తపస్సు చేయుచుండెనట. భోజుడాయనతో పరిచయము చేసుకొనెను అంతట నాసిద్ధుడు హితబోధచేసి, ధర్మమును అహింసాదులును ముఖ్యగుణములనియు, ఆ యోగ్య గుణములతనియందు స్థిరముగనున్నవని చెప్పి ప్రోత్సహించెనట.*

ఈసిద్ధుడు కొంతకాలమైనమీదట భోజరాజుకు నీతిబోధకమైన అనేక కథలు చెప్పెనట. ఆ నీతికథలలో కొన్ని అహింసాభావమునుబోధించునవి. అందీక్రింది కథయున్నది.

—• బ్రహ్మరాక్షసునికథ •—

రత్నమండనుడను రాజపుత్రుడడవిలో విహరించుచుండ, ఒక బ్రహ్మరాక్షసుడతని చంపబోవును. అంతట రాజపుత్రుడు తనకై తల్లిదండ్రులు భార్యయు కనిపెట్టియుందురు ; వారికి తెలిపి మరల వచ్చెదనను. "ఆపదదాటి తప్పించుకొన్నవారు మరల ప్రమాదస్థలముకు రారు, అట్లు చేతుమని మాట చెప్పినను నమ్మరాదు" అని బ్రహ్మరాక్షసుడనెను. కాని, ఆతడు గోవ్యాఘ్ర సంవాదాది కథలుచెప్పి, సత్యము తప్పనని మాటయిచ్చెను. అతడు నీతిపరుడని యూహించి, బ్రహ్మరాక్షసుడాతని నింటికి విడిచి, త్వరగ మరలి రమ్మనెనట ; రాజపుత్రుడు నగరుకుపోయి, బంధుమిత్రులకు జరిగిన సంగతి తెలిపి, మరల ఆయడవికి పోవుటకు శెలవు వేడెను. ఏకపుత్రునివిడుచుట సహజముగ రాజదంపతులకు

---

* ఏతన్మాత్రమహీపతివే తగువును ధర్మమును నహింసారతియు నీతియు నవగలుగు గుణజాలము నీయందుగాదె శాశ్వతమయ్యె.

(భోజరాజీయము 2 వ అశ్వాసము)

కష్టమైనది. కాని, రత్నమండనుడు "ఏకపుత్రునికన్నను సత్యమును నిల్పుట వేయిరెట్లు మంచిదని చెప్పెను.‡ అప్పటికి 39 రోజులకిందనే వివాహమైన భార్య పుష్పగంధియు అందుకొప్పుకోక తప్పలేదు.

అతడిట్లు మరల రాగా సంతుష్టుడై బ్రహ్మరాక్షసుడతనిబట్టి భక్షింపబోయెను. కాని ఈలోగా రత్నమండనుని భార్య పుష్పగంధి రహస్యముగా నడచి అక్కడజేరి ఈతరుణమందే బ్రహ్మరాక్షసునికగపడి వరము వేడెను. ఆధీరాంగననుజూచి ఎవరోయనుకొని రాక్షసుడు ముందుగ వరమిచ్చుటకొప్పుకొని మీకేమి కావలెననెను. "ఈయన నాభర్త, పతిభిక్షయిమ్ము" అనగనే బ్రహ్మరాక్షసుడు దిగ్భ్రమముచెంది, తుదకతనినివిడిచెను. రాజపుత్రుని అహింసాసత్యభావములును పుష్పగంధి యాదర్శవర్తనములును ఆతని హృదయమును కరగించి మార్చివేసెను; బ్రహ్మరాక్షసుడు తానోడినట్లంగీకరించెను.* అంతట హింసాచర్యమాని అతడు వెంటనే దేవత్వమొందెను. ఇందు, ముందుగా సంభాషణలో రాజపుత్రుడు ఒప్పించుటకై బ్రహ్మరాక్షసునితో చెప్పినకథ ఈక్రిందిరీతిది.

—♦ గోవ్యాఘ్ర సంవాద కథ ♦—

ఒక విప్రుని హోమధేనువు మిక్కిలి సాధువు, వృష్టిధారవలె పాలిచ్చునది, సౌమ్యమూర్తిగనుండెను. అది యడవిలో పచ్చిక మేయుచుండ నొకనాడొక బెబ్బులి చాటునుండివచ్చి తటాలున దానిమీదబడెను. అంతట, ఆవు నిదానముతో "ఉండు ముండుము. నీకాహారమగుదును; కాని నాకొకచనువిమ్ము" అనెను.

---

‡ శతకూపాదిక దీర్ఘికా శతవాప్యధికంపు క్రతువు శతయజ్ఞ సమున్నతుండు దశపుత్రశతకంబునకెక్కుడొక్క సత్యోక్తి నృపా.

* భోజరాజీయం. షష్ఠాధ్యాయం 115 వ పద్యం.

పులి యాశ్చర్యమొంది నిల్చి, అదేమని యడిగెను. "నాకొక దూడ 8 రోజులక్రిందనే పుట్టినది ; గడ్డి యింకను మేయదు- నీకు నామాంసమేకద కావలసినది నేబోయి దానికి పాలిచ్చి వచ్చెద ; పోనిమ్ము ; నీకు చాల పుణ్యముండును"‡ అని తనదూడ అసహాయస్థితిని తలచుకొని విచారించును. "బలవన్మరణమునుండి తప్పించుకొన్నప్రాణి మరల చావవచ్చుట లోకానుభవములోలేదు ; అట్టిది జరుగునన్నను నమ్మవీలులేదు. కనుక నేను నమ్మను" అని యొక బ్రాహ్మణుడు వరాహజన్మనెత్తి, దానిని విడుతునని నమ్మించియు వదలకపోయినకథను వ్యాఘ్రము చెప్పెను. కాని, ఆగోవు సత్యముపైననే లోకమాధారపడియున్నదని, సత్యవాక్పాలనవల్ల మదనలేఖయను రాజపుత్రి తనమాటను మానమును కాపాడుకొనుటేకాక, ఒకరాక్షసునికాహారమగుటకు సిద్ధపడి అతని హృదయమునుమార్చి, సత్యమును అహింసను తప్పక పాటింపుమని హితము బోధించిన* కథను ఆమె సోదరుడగు పావకలోమునికథను చెప్పి, ఆవ్యాఘ్రుని హృదయమును కరగించెనట "మాటతప్పకుందువా" అనివ్యాఘ్రమడుగగా,♦ "అబద్ధమాడువాడే చండాలుడు" అని గోవు నమ్మించి యొట్టుపెట్టుకొనెను. అంతట ఆవు విడుదలయై గ్రామమందు దూడయున్న తన యజమాని యింటికివచ్చి, దానికి స్తృమితముగా పాలిచ్చి, యింటివారు తన మిగతపాలు పితుకుకో

‡ గుమ్మెతుపాల నానుటనవం బరితృప్తి జనించుగాని మాంసమ్ము పచుప్తఱుం గొనగచాలదు నీయుదరాగ్నికైన నిక్కమ్ముగ నిందులో బ్రియముగార్యవినిర్గతి నిచ్చుచుంగదే, పొమ్మనవన్న వ్యాఘ్రకులభూషణ, దయ్యెడ పోయివచ్చెదన్.

(,, ,, 140)

,, ,, 144, 158)

* బొంకకు మెన్నడున్ దనుజపుంగవ శాంతి వహించియుండు చేవంకను జీవబాధలకు వానినొనర్పకు, కాచిపై గతాహంకరణుండవై ఘన దయామతివై విజితేంద్రియుండవై పంకజనాభ దివ్యపదపంకజభక్తి పరాయణుండవై.

(,, ,, ,, 339)

♦ ఆడి తిరిగిన చండాలుడండ్రుగాని కులమున చండాలుడైనను గొంతలేదు.

(వే-8-8)

నిచ్చి, విచారించి తనదూడ దుస్సహవాసములకు దురభ్యాసములకు ప్రమాదములకు పాలుకావద్దని దానికి హితము బోధించి, దాని నోదార్చి, మరల వనము జేరెను.

ఈలోగా అడవిలో పులి యాతురపడుచు ఆలస్యమగుచున్న దని ఆవు తనను మోసగించినదని భావించుచు గాండ్రించుచుండెను. ఈస్థితిలో ధేనువు తత్తరపడు పులిని చేరెను. "నేను ప్రేమ భావముతో నాత్మ సమర్పణము చేసుకొన్నాను. నన్ను భుజించి నాకు పుణ్యగతి కల్పింపుము.§ అనుచు ఆవు ధీరతతో సమీపించి, తన మొగమును పులినోటి కందించుచుండెను. అంతట వ్యాఘ్రము ఇట్టిధోరణిని తనజన్మలో నెన్నడును చూడనందున తెల్లబోయెను. ఇంటినుండి తనంతనే తనమాట నిలువబెట్టి దేహమర్పించుకొను ధేనువుచర్యజూచినమీదట వ్యాఘ్రపు హృదయము మెత్తబడి, చిత్తవృత్తి మారనారంభించినది. ఇట్టివారిని చూడలేదు. ఇట్టి మహనీయులకు హింసచేయలేను. అట్లుచేసి పాపమొడిగట్టుకో లేను. సత్యము ధర్మము నిన్ను కాచినవి. నిన్ను చంపి తినుటకు నామన సొప్పుటలేదు పొమ్ము"♦ అని పులి జబాబుచెప్పి, వెనుకకుతగ్గెను. ఆవు తనను పగలింటికిపోయి రానిచ్చినదే చాలు వెంటనే తినుమని వాదించి మరల దగ్గరజేరెను. కాని పులి హృదయపరిణామ మీలోగా పూర్తియైనది. గోవుశీలమద్భుతమని గ్రహించి, పులి దానిని చంప నిరాకరించెను. ఈవాదమునుజూచి దేవతలు సంతో

---

§ నామనసొక్కటియయ్యెను నీమనసారగ భుజింపు, నీకే నధికప్రేమ మున సమర్పించితి, నామేనిదె, పుణ్యగతికి నను బుచ్చవవా.

♦ ఇట్టి మహానుభావులకు హింసయొనర్చి దురంతదోషముల్ గట్టుకొనంగ జాల, మతికల్గదె మాంసములొండుచోటు, లీపుట్టువునందు ముందునను పుట్టగజేసిన యట్టి దైవమీపట్టున బూరిమేపెడిని ప్రాణములింతినె బోవుచున్నవే.

అని యాధేనువు జూచి, నీవిమల సత్యప్రౌఢికిన్ మెచ్చవచ్చె నిను జంపగజాల, నీను తలగాచెన్ ధర్మమీపొద్దు పొమ్ము నిజావాసముచేర, నీసఖులు సమ్మోదంబునం బొంద నీతనయుండత్యనురాగముం బొరయ జిత్తప్రీతిపై కొందగన్.
(,, 6-64, 65)

షించిరట ; విష్ణువు వారిద్దరి హృదయముపైన ప్రత్యక్షమై, వారికి సద్గతి నిప్పించెనట. వ్యాఘ్రమంత క్రూరజనులుగూడ మనస్ఫూర్తియగు అహింసను చూపినప్పుడు, అందువల్ల సహజముగ దుష్టులనబడువారిమనస్సులును కరుగును. నిష్కల్మషులైన అహింసావృత్తులు తమను ఆత్మార్పణ చేసుకొన్నప్పుడు, వారిని హింసింప హృదయమొప్పదు, చేతులురావు అనియు, సత్యపరత్వము అహింసావృత్తులగు సాధువుల కత్యావశ్యకమనియు, ఈకథ సూచించుచున్నది.

19 వ శతాబ్ది చివరను 20 వ శతాబ్ది యాదినుండియు మన దేశమందన్ని ప్రాంతములవలె ఆంధ్రప్రాంతపు సంస్కృతికిని సంఘర్షముతోబాటు ఉత్తేజనముగల్గినది. వాఙ్మయమందు చాల క్రొత్త రచనలేర్పడినవి. ఈకాలమందు అహింసాబోధకములగు సంస్కృతగ్రంథములును కొన్ని బౌద్ధవాఙ్మయపు పాలీగ్రంథములును తెలుగులోనికి తర్జుమాయైనది. ముఖ్యంగా, ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయపు నిర్మాతయగు కీ. శే. శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారు సాంఘిక విభేదములు దురాచారములు పోగొట్టి సంస్కరించుటకు విశేషకృషి చేసినారు ; భూతదయ ముఖ్యధర్మమని జనులకు బోధించును విశ్వమానవసౌభ్రాతృత్వము ఇహపరసాధనమని వివరించుచు చాలరచనలవ్రాసి ఆంధ్రజాతికుపకారమొనర్చినారు. కాని ఇప్పుడు హింసామయమగుచున్న ప్రపంచములో అహింసావ్యాప్తి కవసరము తగ్గక హెచ్చుచున్నది.

ఇట్లు ప్రాచీనకాలమునుండి తరుచు యుద్ధములు వగైరా హింసాకృత్యములు జరుగుచు పరస్పర సంఘర్షమేర్పడియుండగా, ఈ దేశమందు ఉపనిషత్తులు వగైరాలవల్ల అహింసాతత్త్వపు పునాది యేర్పడినది. తక్కినచోట్ల హింసాతత్త్వమే బలీయముగ వ్యాపించి దాని తరంగములీదేశమునకు వ్యాపించుచున్న సంగతినిజమే. తక్కిన ప్రపంచమునకు హింసాతత్త్వమువలన నేమి మూడనున్నదో

తెలియదని అక్కడి ధీమంతులు భయపడుచున్నారు. అది యెట్లున్నను మన దేశపు ప్రత్యేక పరిస్థితులనుబట్టి ఇక్కడ అన్ని విధములను అహింసాతత్వమే నిశ్రేయసకరమనుట నిర్వివాద మైనది. మన ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయమునుండి అహింసా ప్రబోధ మగు మరికొన్ని పద్యవచనములతో మన యీ చారిత్రికరూప మగు చర్చను ముగింతము.

క॥ అలిగిన నలుగక యెగ్గులు పలికిన మరి విననియట్లు ప్రతివచ
నంబుల్ వలుకక బన్నమువడియెద దలపకయున్నతడె చూవె
ధర్మజ్ఞుడిలన్॥

ఆ॥ సర్వభూతదయకు సత్యవాక్యమునకు నుత్తమంబు ధర్మ మెం
డెరుంగ నొరులనొప్పి కొండకుపతాపమొనరించునదియు కడు
నధర్మమనిరి బుధులు॥

క॥ తనువున విరిగిన యమ్ముల ననువున బుచ్చంగవచ్చు నతి
నిష్ఠురతన్ మనమున నాటిన మాటలు వినుమెన్ని యుపాయ
ములను వెడలునె యధిపా॥

క॥ పురుషుండు రెండు దెరగుల, ధరనుత్తముడనగఁబరగు దానెయ్యె
డలన్, బరుసములు బలకకునికిని దురితంబులు పొరయు పనుల
దొరగుట కతనన్॥

గీ॥ ఎగ్గుచేసినవారికి హితముసేత యార్యజనములు గీర్తింతు రన్య
దోషకారి దీనపాపముల దాన కాలిపోవు వేరవానికి గీడు గావింప
నేల॥

ఆ॥ వినుమహింసధర్మవితతి కెల్లను మేటియదియు సత్యయుక్త మైన
వెలయునఘ శిష్టచరితలందు సత్యము కడునధికమనిరి శ్రుతుల
నరసిచూడ (మహా. భా. అరణ్యపర్వం)

క॥ ఒరులేయవి యొనరించిన, నరవరయప్రియము తన మనంబున
కగుదా, నొరులకు నవి సేయకునికి వ, రాయణము పరమధర్మ
పదములకెల్లన్ :

బ్రహ్మచర్య మహింస నాబరగు పరమధర్మములు రెండు సువ్వె యుత్తమతపంబు, దానిగలవాడు నిర్మల జ్ఞానయోగ వంతుడై చూడనేర్చు సర్వంబునసఘు

(మహా. భా. శాంతి పర్వంబు)

ఆ॥ అన్యమాంసమున నిజాంగమాంసంబు బోషించుననుటకంటె జెట్ట లేదు, మాంసభక్షణంబు మానుటకంటెను మేలు లేదు కర్మ జాలకమున॥

గీ॥ వినుము దానంబు దపమును వృద్ధసేవనము నహింసయు నియత కృత్యములు సర్వజనుల కిమ్మహాగుణములు మనమునందు దృఢ ముగా నిల్చినడపుము ధీరవర్య (మ. భా. అనుశాసనపర్వం)

క॥ మనమున మాటల గర్మంబున బ్రాణుల హింససేయబూనిన వారల్ విను నరకముబ్రాపింతురు తనర నహింసయు విశేష ధర్మంబరయన్॥

క॥ క్షమయు నకార్పణ్యము శౌచము ననసూయయును నానృశం స్యము సంతోషమును నహింసయు విను సత్యము నెనిమిది వలయు గుణము లఖిల జనులకున్॥ (మార్కండేయ పురాణము)

గీ॥ ఆత్మవత్సర్వ భూతాని యను పురాణవచనమూని బహుప్రాణి వత్సలుడయి సుఖము దుఃఖము సమముగాజూచికొనుచు దేహి పరలోకచింత కీర్తింపవలయు॥ (పంచతంత్రం చై. క.)

గీ॥ కడక మానసవాక్కాయకర్మములను సర్వకాలంబు మరి సర్వ జంతువులను బాధలొనరింపక యె ప్రీతిబలుకుచుండు సరణి మెచ్చంగ గడు నహింసాక్రమంబు॥ (ఒడయనంబివిలాసము)

క॥ పరమెరిగి నరు డహింసానిరతుడు గావలయు వినుము నిఖిల నదులు సాగరుజేరుభంగి ధర్మము లురుపుణ్య మహింసయందు నొప్పగ నుండున్॥ (జాహ్నవీమాహాత్మ్యం)

క॥ తనకోపమె తనశత్రువు, తనశాంతమె తనకురక్ష, దయచుట్టంబౌ
తన సంతోషమె స్వర్గము, తనదుఃఖమె నరకమండ్రు తథ్యము
సుమతీ॥ (సుమతి శతకము)

క॥ మనమున వాక్కున కర్మంబున నొకరికి జేయదలప బోకుండు
టయే తనర నహింస యనందగు మనుజేంద్ర యహింసకును
సమానముగలదే॥ (విశ్వకర్మ పురాణము)

భవదీయార్చన జేయుచో ప్రథమ పుష్పంబెన్న సత్యంబు
రెండవపుష్పంబు దయాగుణంబతివిశిష్టంబేక నిష్ఠాసనోత్సవ సంపత్తి
తృతీయపుష్పమది భాస్వద్భక్తి సంయుక్తి యోగవిధానం బవి లేని
పూజలు మహిం గైకోవు సర్వేశ్వరా ! (యథావాక్కుల అన్న
మయ్య రచితమగు సర్వేశ్వర శతకము)

45 అధ్యాయము.

దరిమిలా పరిణామము.

18, 19 శతాబ్దములలో మనదేశమందలి ఆ యా చిన్న
రాజ్యములు తమలో తాము విశేషముగ కలహించినవి. అంతట
క్రమముగ దేశమంతటను బ్రిటిషుకంపెనీవారి పాలన వ్యాపించి
నది. దేశీయరాజ్యములలో కొన్ని అసలే పోయినవి. తక్కినవి
బ్రిటిషు "కంపెనీ సర్కారు"కు లోబడి, సామంతరాజ్యములైనవి.
ఇట్లు క్రొత్తగ విదేశప్రభుత్వము దేశమందేర్పడినది. ఈరాజకీయ
పరిణామపు సమయమందే సాంఘిక నైతిక స్థితులలోను మార్పు
గల్గినది. చిరకాలమునుండి తలయెత్తుచున్న హింసాతత్వము
సంఘమంతటను చెలరేగినది. సంఘాచారములు మత సంస్థలు
జనుల భావములుకూడ వికృతినొంది, అమూఢాచారములాచరిం
చుటే మతధర్మమని జనులెంచసాగిరి. సాంఘిక జీవితముచెడి,
గ్రామములందును శాంతజీవనము కష్టమైనది. ధార్మిక పరిశుద్ధి
లేకుండబోయినది ; అవినీతి హెచ్చినది. జనులకు కూపకూర్మ
తత్వము బాగుగ నాటుకొన్నది.

ఇట్లు కలుషితమైన మన ప్రాచీన హిందూ సంస్కృతి పునరుద్ధరించుటకు 19 వ శతాబ్ది ప్రారంభమునుండి కొన్ని యుద్యమము లేర్పడినవి. వాటివల్ల హిందూ సంఘమందు కొంతయుత్తేజనముదయించి అందువల్ల ప్రస్తుతస్థితిలోను కొంతమార్పుకల్గినది. కనుక, వాటినిప్పుడు సూక్ష్మముగ పరిశీలింతము

వీటిలో మొదటిది "బ్రాహ్మసమాజ"మనబడినది. దీనిస్థాపకుడు శ్రీరాజా రామమోహనరాయలు. ఈయన "పూర్వాచార" నిష్ఠులగు బ్రాహ్మణ కుటుంబములో జనించెను. ఈ ధీమంతుడు బాల్యమందే సంస్కృతములోను పారసీలోను ఆంగ్లమందునుగూడ విద్వాంసుడైనాడు. ధర్మాధారములగు ముఖ్యమైన అసలు మతగ్రంథములన్నిటిని శ్రద్ధతో చదివి, అన్నిమతములు సత్యము విశ్వప్రేమ మానవసౌభ్రాతృత్వము బోధించుననిగ్రహించినాడు; సత్యపరుడు తన నిశ్చితభావముల నాచరణలో పెట్టుట ముఖ్యావశ్యకమని గ్రహించినాడు; ఆసందర్భములో తండ్రి మొదలగు బంధువులు మిత్రులు వ్యతిరేకించినను, ఎన్నికష్టములేర్పడినను సహించినాడు. అజ్ఞానమువలనను నైతికధైర్యములేకయు జనులు పరిశుద్ధభక్తి గోల్పోయి విగ్రహారాధనాదులు మత ధర్మముగ నెంచుట నాయన తీవ్రముగ నిరసించినాడు; ఇటీవలి కర్మకాండకు బదులు ఉపనిషత్తులలోని వేదమతమునే అందరు నాచరింపవలెనని బోధించినాడు. శుద్ధ బ్రహ్మము నారాధించుటే ఇందు ముఖ్యసూత్రము కనుక దీనికి "బ్రాహ్మసమాజ" మని పేరువచ్చినది. హిందువులు ముస్లిములు క్రైస్తవులుగూడ అసలు తమ ప్రవక్తల శుద్ధబోధల మరచినారని, బాహ్యాచారములే మతస్థానమందారాధించుట తప్పని చూపి, ఈమతములన్నియు పరిశుద్ధమగు ఏకేశ్వరభక్తి సత్యప్రేమములు వీటిపై నాధారపడినవని శాస్త్రచర్చ ద్వారా చూపినాడు. ఇట్లు సర్వమత సామరస్యమునకు నవీనులలో నీతడే మార్గదర్శకుడైనాడు. ఉపనిషత్తులలో చెప్పిన సచ్చిదానంద స్వరూపుడు సర్వజనకుడునగు సర్వలోకేశ్వరు నిర్మలభక్తితో

నారాధించుట బ్రాహ్మసమాజపు ముఖ్యసిద్ధాంతము. సర్వమానవ సోదరత్వమును రామమోహనుడంగీకరించి, జనులు పరస్పర ప్రేమతో మెలగవలెనని బోధించెను. ఇందు కష్టము గల్గించు ఆయామతస్థుల మూఢాచారములు దరిమిలా నేర్పడినవే గాని అసలు ప్రవక్తలు దేశించినవి కావని, ఆయన శాస్త్రాధారములతో నిరూపించెను

అప్పటికి సంఘములో కలహములకు కారణములైన జాతి కుల విద్వేషములను తగ్గించుటకును రామమోహనుడు ప్రయత్నించెను; తన ప్రాంతపు వాడుకభాషయగు బంగాళీలోను ఆంగ్ల పారసీలందును వార్తాపత్రికలను ప్రచురించుచు, వాటిలో ధార్మిక సాంఘిక సమస్యలను ఉదారభావముతో సహేతుకముగ చర్చించి, సాంఘికముగ ఆదిహిందువులు వగైరా నిమ్నజాతీయులకు స్త్రీలకు జరుగుచుండిన అన్యాయమును తొలగింపవలెనని ప్రజలకు తెలిపెను. అస్పృశ్యత, జీవహింస, మద్యపానము ఇట్టివాటిని నివారించుటకతడు కృషిచేసెను. ఆయనప్రతిభవల్ల ఆకృష్టులై చాలమంది ఆంగ్లోద్యోగులాయనకు మిత్రులైరి. తానును సర్కారులో జిల్లా శిరస్తాదారుగ పనిచేసి, అధికారులచే గౌరవింపబడెను. క్రైస్తవ మిషనరీలును రామమోహనుడు తన హిందూధర్మవాదములో కనపర్చు విద్వత్తుకు హేతువాదనముకు ఆశ్చర్యపడుచుండిరి. ఇట్లు కలిగిన తన పలుకుబడినంతను రామమోహనుడు సంఘక్షేమము సాధించుటకే వినియోగించెను; చాలమంది సంఘసేవాపరులను తయారుచేసెను. పాశ్చాత్య విజ్ఞానవ్యాప్తివల్ల ప్రజలలోనుత్తేజనము త్వరలో కలుగవలెనని తానాంగ్లపాఠశాలను స్వయముగ నడిపెను; ఆయన ప్రోత్సాహంవల్లనే ప్రభుత్వమువారు ఆంగ్లపాఠశాలలు బెట్టిరి. హిందువుల రాజకీయోన్నతిని ఆత్మగౌరవమును క్రైస్తవ మిషనరీలనుండి హిందూమత స్వతంత్రతను రక్షించుటకును రామమోహనుడద్భుత సాహసముతో పనిచేసి, ప్రజల కుపకారమొనర్చెను.

రామ మోహన రాయ్.

అప్పటికి హిందువులలో వ్యాపించిన దురాచారములలో
నొకటి "సహగమనము." భర్త చనిపోగా, వెంటనే ఆభర్త కళే
బరముతో భార్యయు దహనము చేయబడుటను "సహగమనము"
అందురు. ఇందు "సతీ" త్వము వెల్లడియగునట. బుద్ధిపూర్వ
కముగనే ఈ "సతీ" చర్యను చేసినను ఏసందర్భములోను ప్రశంసా
ర్హముకాదు; వితంతువు జీవితమును ఇంద్రియలోలతకు వినియో
గించకూడదు; కాని నిగ్రహవతి లోకసేవాపరురాలు కావలెను.
అంతేకాని బలవన్మరణము తప్పు. పైగా వారసత్వపు ఆశ
వగైరాలవల్ల బంధువులు దుఃఖమగ్నురాలైన భార్యను తొందర
చేసియు సహగమనము చేయించుచుండిరి. ఇట్టి దుశ్చర్య అప్పటి
సంఘమందు సదాచారముగ భావింపబడెనంటే, సాంఘిక మన
స్తత్వము హింసాధోరణిలో నుండెననుట కిదియు సూచకము.
రామమోహనుడు శాస్త్రవాదముద్వారా ఇది కేవలం అధార్మి
కము నీతివిరుద్ధము దురాచారమునని రుజువుచేసి, అప్పటి
"బెంటింకు" ప్రభుత్వముచేత చట్టముద్వారా నిషేధింపచేసెను. ఇట్లు
దానిని రూపుమాపుటవల్లహిందూసంఘముకొకకళంకముపోయినది.

ముఖ్యముగ స్త్రీలలో నప్పటికి రూఢమైన దురాచారముల
బోగొట్టి వారికి విద్యబోధించి, స్త్రీసంఘము నుద్ధరించుట కాయన
తీవ్రకృషిచేసి, స్త్రీల బాధలవైపు ప్రముఖులదృష్టి నాకర్షించెను.
అప్పటి కంపెనీవారి 'చార్టరు' సవరణ సందర్భమున, భారతీయుల
రాజకీయ స్వత్వపు రక్షణనుగూర్చి ఇంగ్లండులోను తీవ్రప్రచార
ముచేసి రామమోహనుడు 1833 సం|| ఆంగ్లదేశపు "బ్రిష్టలు"లో
మరణించెను. ఈయన బోధనలు సర్వమత సమత్వపు ఆచరణ
పాశ్చాత్యవిద్వాంసులలోను చాల సంచలనము గల్గించినవి.
తరువాత మహర్షి దేవేంద్రనాథ టాకూరును, అంతట బ్రహ్మా
నంద కేశవ చంద్రసేనును ఈయుద్యమము నింకను వృద్ధిచేసిరి. ఇట్లు
బ్రాహ్మసమాజసిద్ధాంతములు అప్పటి విద్యాధికులలో కొంత
వ్యాపించినది. కాని, పిమ్మట దానిలోను విభేదములేర్పడినవి.

తరువాత హిందువులలో సాంఘిక ద్వేషమును దురాచారములను తగ్గించి, హిందూసంఘటన గల్గించుటకు, మన దేశపు పశ్చిమ ప్రాంతమందొక యుద్యమ మేర్పడినది. దీనిని "ఆర్య సమాజ"మందురు దీనిస్థాపకుడు శ్రీస్వామి దయానందసరస్వతి. ఈయన ఘూర్జర ప్రాంతపు "మోర్వి" సంస్థానములో ఒక శైవ కుటుంబములో జనించెను. ఈయన అసలుపేరు మూల శంకరుడు; బాల్యమునుండి జపములును విగ్రహారాధనను జేయుట కలవడెను. ఒక శివరాత్రిరోజున కులాచారప్రకార ముపవసించి తాను శివాలయంలో జాగరణచేయుచుండెను. అర్ధరాత్రిదాటగా తక్కినయందరును నిద్రించుచుండిరి. ఆబాలుడుమాత్రం నిద్ర రాకుండునట్లు కంటికి నీళ్ళు వ్రాసుకొనుచూ, ఎట్లో మేల్కొని యుండి, తెల్లవారువరకు నిలుచుండెను. ఇంతలో నొక యెలుక ఆగుడిలోని శివలింగముమీదికెక్కి అక్కడి "ప్రసాదము"ను తిను చుండెను. అంతట మూలశంకరుడందుకు విచారించి, ఈయుపవి త్రతనుగూర్చి మరునాడు తండ్రికి దెలిపెను; లింగము నెలుక యెట్లు ధిక్కరించెనని సందేహము సూచించెను. "శివలింగమా యెలుకను ఆపలేనిమాట వాస్తవమే. అది యు మామూలు శిలయే; కాని పామరుల కేకాగ్రత భక్తి గల్గు టకై అందీశ్వరుని ప్రతిష్ఠ జరిగినట్లు భావింతుము. కనుక దానిని పూజింపుము" అని తండ్రి సమాధాన మిచ్చెను. కాని, "ఈ మూర్తి పూజవల్ల లింగములోనే దేవుడున్నాడని, అది దేవుని ప్రత్యేకమూర్తియని, పామరులు భ్రమించుటలేదా? మూఢుల అజ్ఞానము పోగొట్టుట కుద్దేశించిన విగ్రహారాధన దానిని మరింత హెచ్చించుటకును కారణమైనది'' అని ఆయన ఆవృత్తిని విడువ నిశ్చయించి, విగ్రహారాధవమాని, నిర్మలజ్ఞానముకై కృషినారం భించెను; కనుక లింగార్చకవృత్తిజేయుతండ్రి యాతని దూషించెను. రామమోహనునివలె, మూలశంకరుడు మనస్స్వాతంత్ర్యముకై తండ్రిని కుటుంబమును వదలి దేశమందు జ్ఞానార్జనకై తిరిగెను.

ఆయన గొప్పసన్యాసుల నాశ్రయించి, వేద శాస్త్రములందు మంచి పాండిత్యము సంపాదించి, విద్వాంసుడాయెను; వివాహం చేసుకోకుండనే, తుదకు సన్యసించి, "దయానంద సరస్వతి" అయ్యెను. అప్పుడు (ఉత్తర) మధురలోనుండిన శ్రీస్వామి "విరజానంద సరస్వతి" అను అంధసన్యాసి వేదార్థ విజ్ఞానమందఖండ పండితుడై యుండెను. హిందూసంఘములో వ్యాపించిన దురాచార మాలిన్యమును వేదజలముతోనే పోగొట్టుదమనియెంచి, దయానందుడు విరజానంద సరస్వతియొద్ద మూడేండ్లు శుశ్రూష చేసి వేదముల యర్థమును పూర్తిగ గ్రహించెను. అంతట ఆయన కాశి, ప్రయాగ, కలకత్తా, బొంబాయి, పంజాబు మొదలగు ప్రాంతములంతటను హిందూసంస్కృతిని పరిశుద్ధము చేయుటకు, వేద విజ్ఞానమును ఆర్య సంస్కృతిని పునరుద్ధరించుటకును, చాల ఉపన్యాసములిచ్చియు పత్రికల బ్రచురించియు, మంచి శిష్యులకు బోధించియు, విశేషకృషి చేసెను. ఆయన తాను స్థాపించిన ఆర్యసమాజమునకధ్యక్షుడు కాలేదు. మతప్రవర్తకు లధ్యక్షులు కాగానే, వారు అవతారమో ఈశ్వరుడో అని జనులు భావింతురు. అందుచే చాల హానిగల్గునని ఆయన సామాన్య సభ్యుడుగనే యుండెను. ఆయన ముఖ్యసిద్ధాంతము లిట్లున్నవి. " (1) పరమాత్మ జ్ఞానాధారుడు, సత్యానందస్వరూపుడు, సర్వజ్ఞుడు, సర్వవ్యాపి, సర్వశక్తుడునగు ఏకేశ్వరునే జ్ఞానులు భజింపవలెను. వేదములే ప్రమాణ గ్రంథములు ; కాని ప్రతివారూ వాటి నిజమైన భావమును సరిగా అర్థము చేసుకోవలెను. (2) అందరును సత్యవ్రతులై, అందరును అహింసాధర్మము లాచరించవలెను. ప్రతివారును ప్రేమతో వర్తించి, న్యాయమే జరిగింపవలెను. ప్రతివారును స్వలాభముకై కాక, సంఘమంతటి క్షేమమునకు సర్వజనలాభమునకే కృషి చేయవలెను. నిజముగా సంఘక్షేమములోనే వ్యక్తి క్షేమమును చేరియుండును. జ్ఞానవ్యాప్తికి ప్రతివారును యత్నించవలెను."

"చాతుర్వర్ణ్యము గుణకర్మములబట్టియేగాని, జన్మనుబట్టి యుండకూడదు. మాంసాహారమెవ్వరును తినకూడదు, యజ్ఞములలోగూడ జీవహింస చేయకూడదు'' అని ఆయన ప్రచారము చేసెను. చాలమంది హిందువులు ఒత్తిడివగైరా కారణాంతరములవల్ల అన్యమతములలో ప్రవేశించుటను, హిందూధర్మము శిథిలమగుటనుచూచి, ఆయన హిందూ సంస్కృతిని రక్షించుటకు ఆర్యసమాజముద్వారా ప్రత్యేక కృషిచేసెను. ప్రస్తుతమున్న దురాచారములు వేదచోదితములు కావని, వేదము అహింసాసత్యములనే బోధించును అని కనపర్చుచు, ఆయన "సత్యార్థప్రకాశ" అను గ్రంథములో వివరించెను. సంస్కృతమం దఖండవక్తయైనను, మనదేశపు సామాన్యభాషయగు హిందీద్వారానే దేశమంతట నీయన ప్రచారముచేసెను. జాతీయపద్ధతిని విద్య వ్యాపింప జేయుటకాయన గురుకులాశ్రమము స్థాపించి, అందు హిందీలో విజ్ఞానమును, చేతిపనులద్వారా కర్మవిద్యలనుగూడ, నేర్పించ నిశ్చయించెను.

సంస్కృతి రక్షణకు, పరిశుద్ధికి, జాతీయ స్వాతంత్ర్యమవసరమనియు దయానందుడు గుర్తించెను; మొదటి "స్వరాజ్య" నిర్వచనమును దయానందసరస్వతి తన సత్యార్థప్రకాశలో చేసెను. ఆయన 1883 లో చనిపోగా, ఆయన సహచరులు శిష్యులు నిప్పుడా సంస్థలనడుపుచున్నారు. ఈ ముఖ్యసూత్రము లిప్పుడు గాంధిమహాత్ముని కార్యక్రమములో జేరియున్నది. ముఖ్యముగా హిందూసంఘమును పరిశుద్ధముచేసి సంఘటనము గల్గించి, జాతీయాభివృద్ధికిని ఆర్యసమాజము తోడ్పడుచున్నది. వీరి బోధనలును అహింసాసత్యములపైనే ఆధారపడి వాటివ్యాప్తి కుపకరించుచున్నవి. అయితే, ఆర్యసమాజమువారు సాగించు "శుద్ధి" ఉద్యమపు సందర్భములో అన్యమతస్థులతో సంఘర్షమును కలహములును కలుగుటయు కలదు. స్వమతస్థుల సంఖ్య హెచ్చునట్లు అన్నిమతములలోజేరిన హిందువులను మరల "శుద్ధి"జేసి హిందు

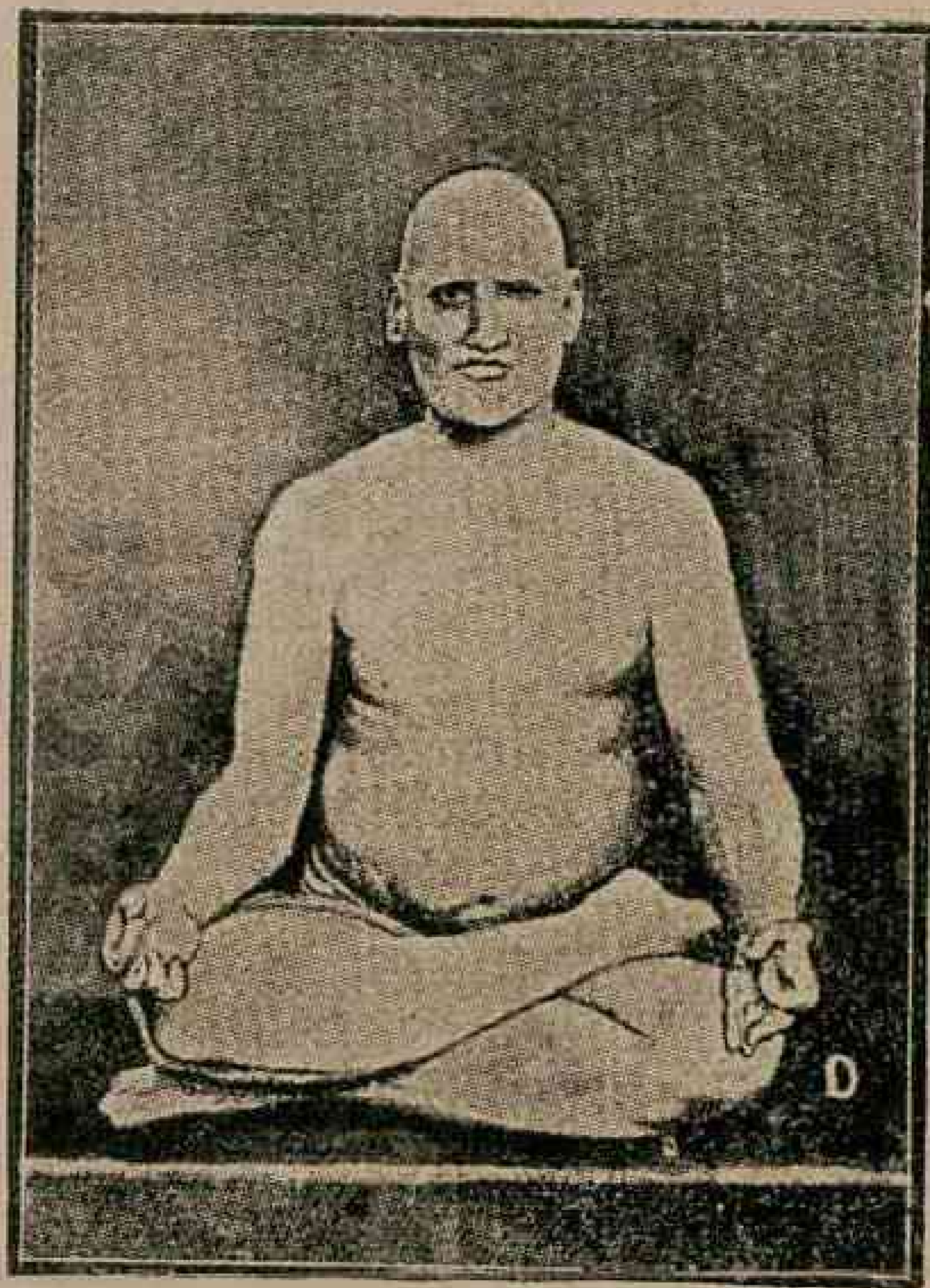
వులుగ జేయుటే శుద్ధియుద్యమముగ నున్నది. హిందూ సంఘము లోనేయున్న నిమ్నజాతీయులను గోమాంసభక్షణ మద్యపానముల నుండి శుద్ధిచేసి, అస్పృశ్యతను పోగొట్టుటకెక్కువ కృషిచేయుట అహింసావ్యాప్తికి హిందూ సంఘబలమునకును ఎక్కువ సహాయక మగును.

“రామకృష్ణ పరమహంస” శాఖవారును హిందూమత మందు ప్రేమతత్వమును వ్యాపింపజేయుటకు యత్నించినారు. శ్రీ “రామకృష్ణ పరమహంస” భక్తాగ్రేసరుడు. ఆయన కలకత్తా సమీపపు దక్షిణేశ్వరమందలి కాళికాలయమందర్చకుడై యుండెను; బాల్యమునుండి ఈశ్వరప్రేమలోనే తన జీవితమును గడపెను. ఆయన భక్త్యుద్రేకము చుట్టుపట్లనుండు జనులందరికిని ప్రేమావేశము గల్గించుచుండెను. ఆయన జీవితము నిష్కళంకము. ఆయన కాళీదేవికి జంతుబలి లేకుండజేసి, జీవహింసమాన్పించెను. ఆయన ఈశ్వరుడు భూతదయగలవారినే ప్రేమించునని తరుచు బోధించెను. ఆయన నిగ్రహియై తరుచు సమాధిలోనుండుచు, దివ్యదృష్టిగల పూర్వపు మహర్షులవలె ఈశ్వరసాక్షాత్కారము చేయగల్గెను. అట్టి సమయములలో దేవుని ప్రార్థించునప్పు డాయన కానందము పొర్లి వచ్చుచుండెను. ఆయన విశేషవిద్య లేని అర్చకుడైనను, అత్యుదారుడై, అందరియందును సమభావముగల్గి ఆత్మసాక్షాత్కారము జేయుచు మూఢవిశ్వాసముల నిరసించి, శిష్యులందరిలోను విశ్వప్రేమను గల్గించెను. ఈ బ్రాహ్మణుడు నిరాడంబరజీవియై అన్నిజాతుల మతములవారికిని అన్నివిధముల సేవచేయుచుండెను; ఏకులమునకును జనోపయోగి యగు కృత్యములేవియు నీచము కావని నిశ్చయించెను. పగలు తన శిష్యులాటంకముచేయుదురని, సాధనకై ఒకరాత్రివేళ ఆయన తోటి త్రొట్టి తీసుకొని, స్వయముగ పాకీదొడ్లు తుడిచివచ్చెను. ఆయన గొప్ప వేదాంతి, తన శిష్యులను గొప్ప వేదాంతులుగ జేసెను. ఆయన కోరికప్రకారం, వారిలో కొందరు మన దేశం

లోనేగాక దేశాంతరాలలోను సంచరించి, అక్కడ వేదాంత మతమును సర్వభూత సమత్వమును మానవ సోదరత్వమును బోధించియున్నారు. వారిలో ముఖ్యుడు శ్రీ వివేకానంద స్వామి. ఆయన రామకృష్ణుని సిద్ధాంతముల నములులో పెట్టి, వాటి నమెరికావగైరా విదేశములందును ప్రచారము చేసినారు. రామకృష్ణ సంఘపు కొందరు శిష్యులిప్పుడు చాలచోట్ల విద్యాలయముల స్థాపించి, ధార్మికవిద్యను వెదజల్లుచున్నారు. మనజనులలో కోట్లకొలది జనులు వృత్తిహీనులగుటవలనను జీవనాధారము లేకయు, అజ్ఞానులు మూఢులు, దుర్బలులు అయినారు ; కొందరు తరుచు, చోరీ మొదలగు హింసాచర్యలకు సిద్ధమగుచున్నారు. కనుక రామకృష్ణమిషనువారు ఆర్యసమాజికులవలె తమ పాఠశాలలలో కర్మవిద్యల నేర్పుచు, స్వతంత్రము ఉపయోగకరమునగు జీవనముకు విద్యార్థుల దయారుచేయుచున్నారు. రామకృష్ణ వివేకానందుల మతము అద్వైతసిద్ధాంతములరీతినుండును. నీతివర్తనకును భూతదయకును ప్రాముఖ్యమిచ్చును.

వాయువ్య ప్రాంతమందు శ్రీరాధాస్వామివారును విశ్వ ప్రేమసిద్ధాంతము నుద్ధరించెను ; బీదల యుద్ధరణకై ఆయనయు కర్మవిద్యలకు ప్రాముఖ్యమిచ్చి, ఆగ్రాదగ్గర "దయాల్బాగు" లో పరిశ్రమ నిర్మాణమేర్పర్చి, ఆధ్యాత్మిక ప్రేమకు బీదల నుద్ధరించు ఆర్థికసిద్ధాంతములతో సమన్వయము గల్గించెను. వీరి సమాజముకు "సత్సంగ" మని పేరుకల్గినది.

19 వ శతాబ్ది ప్రారంభంనాటికి మన దేశపుస్థితి అల్లకల్లోలముగ నుండినదిగదా ! రాజులు యోధులుగూడ నీతిరహితులై, స్వార్థపరులై తమలో వైరము పెంచుకొని విదేశీయులగు ఇంగ్లీషువారికో ఫ్రెంచివారికో తోడ్పడిరి ; నిరంతరము రక్తపాతము జరుగుచుండెను. సహగమనము, థగ్గులహత్య వగైరాలను కొందరు ఇతరమహారాష్ట్రరాజులు నిషేధించియుండిరి. కాని దరిమిలాను హిందువుల పరస్పరద్వేషమును ప్రజాసహకారము లేకుండు

దయానందసరస్వతి.

రామకృష్ణపరమహంస.

వివేకానంద.

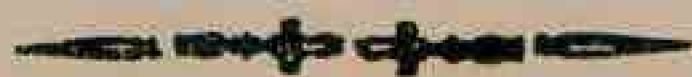
టయు, జనులను అరాజక స్థితికి తెచ్చినవి. ఇందుకు ఆంగ్లేయుల "చాతుర్య"ము తోడై, బ్రిటీషురాజ్యమేర్పడినది. ప్రజలయందు ప్రేమగల్గి ప్రజాక్షేమముకొరకే పాలించిన (ఇండోరురాణి) అహల్యాబాయి మున్నగువారు నిర్భయముగను శాంతముగను పాలించిరి. కాని చాలమంది ప్రజాప్రీతిని పొందకుండను, ప్రజాక్షేమము గమనించకను, పాలించి క్షీణించిరి.

19 వ శతాబ్దిలో కొందరు సంస్కర్తలు ఆధ్యాత్మికముగను దేశమును పునరుద్ధరింపబూనిరిగదా! దాని ఫలితముగ కొందరు విద్యావంతులలో కొంత అన్యోన్య ప్రేమ మరల అంకురించినది. అట్టి ప్రజాభిప్రాయబలము రాగనే "సహగమన"మువలె థగ్గు హత్యలు వగైరా దారుణ హింసాచర్యలను ప్రభుత్వము తొలగించిరి. "థగ్గు" లను తెగవారు కాళీదేవి తృప్తికని పిచ్చి నమ్మకతో ప్రయాణికులను ఏకాంతస్థలమందు బట్టుకొని, హఠాత్తుగా రుమాళ్ళతో గొంతుక బిగించి నులిమి చంపివేసి, ఆశవముల రహస్యముగ పాతిపెట్టి, ఆబాటసారుల ద్రవ్యమును హరించుచుండిరి. దేశ మశాంతస్థితిలోనుండెను. జనులలో భయము పిరికిదనము అవినీతి హెచ్చినందున, నిరాతంకముగ థగ్గులు అట్టి దారుణ హింసల జేయగల్గిరి. ప్రజలలో నైతికశక్తి మరల నారంభించగనే, ప్రజానాయకుల ఆందోళనవల్ల సంస్కరణ యారంభించెను. థగ్గుల దండులనుగూడ ప్రభుత్వమువారుపట్టి యణచివేసిరి. బానిస వ్యాపారమును నిషేధింపబడినది.

కాని, ఈసమయముకు దేశమంతటను దాస్యము విదేశపాలనము నేర్పడి, తద్వారా క్రొత్త సమస్యలు వచ్చినవి. తమ స్వాతంత్ర్యము రాబట్టుకొనుటకు 1857–58 లో కొందరు యోధులు యత్నించిరి. కొన్ని నెలలు వారికి కొంత జయము గలిగినట్లుండి, తుదకాపోరు అణచివేయబడినది. అందు చాలమంది యోధులు మరణించిరి. ఆపరాజయమునకు కారణముల గమనింపదగును. కొందరు ఉద్యోగులు సిపాయీలు స్వార్థపరులై, తమ యధికారమునే మరల

స్థాపించుకొనుటకు ఆంగ్లేయుల పైనద్వేషముసాధించుకొనుటకు ఆయుద్ధము సాగించిరి. అందుకు ప్రజాశక్తి తోడ్పడలేదట. జనులలో ఐకమత్యము యోధశక్తి శాంతత లేవు. ఆయోధులు కేవలం ఆంగ్లేయుల హత్యారూపమైన హింసాచర్యలనే చేసిరి. శాంతధిక్కారపద్ధతి యప్పటికిలేదు. ఆయోధులలో తగు సహకారమును మైత్రియు లేదు. నైజాముసేన సిక్కులసేన వగైరా లాంగ్లసేనలకు తోడ్పడి, ఆయోధవర్గముల నణచివేసిరి. మరియు వారిలో ముస్లిములు కొందరు శత్రువులుకాని హిందువులను దొమ్మిగ హింసించిచంపిరి; ఇట్లే కొందరు హిందూయోధులు సరియగుఆదర్శము ఉద్దేశమును లేకుండ చేసిరి. మతశాంతియు వారిలో చాలమందికి లేదు. ఆసిపాయీ యోధులు కొందరు యుద్ధసంబంధములేని శాంత పౌరులనుగూడ దారుణముగ చంపి కేవలం హింసాతత్వపరులైరి. ఇట్లు విద్వేషము చెలరేగినందున, సహజముగ దానికి సాంఘికరూపమేర్పడి, హిందూముస్లిముల మతకలహములుకల్గినది. కొన్ని నెలలైనమీదట దేశములోని ప్రజాభిప్రాయము వారికెదురుతిరిగి బ్రిటిషు ప్రభుత్వముకే తోడ్పడినది. ఆయుద్ధమువల్ల ప్రజలలో ఐకమత్యమును మన జనులలో సాంఘిక శాంతియు ఉన్నతాదర్శనములును లేవని తేలినది. ఆతిరుగుబాటు అణగి, బ్రిటిషుప్రభుత్వము దేశమంతటను బాగుగ దృఢపడినది. అంతట, పాశ్చాత్యుల వస్తువులు, పద్ధతులు, సంప్రదాయములు, ఆసంస్కృతి భావములును, మనదేశపు మారుమూల గ్రామములలో గూడ వ్యాపించినవి. గ్రామజీవనములోగూడ చాల మార్పు గల్గినది. అందుతో అహింసా సిద్ధాంతపు అమలులో కొత్త సమస్యలేర్పడినవి. అయితే, అవి ప్రస్తుతపు జాతీయజీవనమును సంబంధించినవి. ఆకొత్త సమస్యలు విశాలములు; వాటిచర్చ వివాదాస్పదము. కనుక, వాటి పరిశీలన వేరుగను వివరముగను జరుగవలసియుండును.

పండుగలు, వ్రతములు.

ప్రతిదేశపు పండుగలు ఆజాతి సంస్కృతితత్వమునకు సూచకములు. మన భారతీయులలో చాల పండుగలు వ్రతములు చేయు ఆచారమున్నది. అవి ధార్మికము లను భావన యేర్పడినది. పండుగలు తరుచు యేదో పూర్వవృత్తాంతమునకో ఐతిహ్యమునకో స్మారకములు. ఆచరణలో, ఈపండుగలలో ఉత్సవములు వేడుకలు నే కనబడును; అసలు భావార్థములు చాలమందికి వెల్లడికావు. వాటిని, మూలసూత్రములను, సంగ్రహముగ మన మిప్పుడు పరీక్షింతము.

—: 1. శ్రీరామనవమి :—

సంవత్సరాది మొదలు నవమివరకు శ్రీరామనవరాత్రపు ఉత్సవములు జరుగును. చైత్రశుద్ధనవమి శ్రీరాముని జన్మదినము. (సీతారాముల వివాహోత్సవమును చైత్రశుద్ధనవమి నే కొందరు జరిగింతురు.) శ్రీరాముడు చారిత్రకముగ మధ్య దక్షిణహిందూ దేశముల క్రూరజాతులను జయించి, ఆసేతుహిమాలయ మేకజాతిగ జేసెను; అనగా ఏకజాతిత్వ మేర్పడినది; కాని సామంతులగు సుగ్రీవవిభీషణుల ప్రాంతాధికారమునకు భంగము కల్గించలేదు; నైతికంగా, శ్రీరామునిది ఆదర్శజీవితము. ఆయన ధీరోదాత్తుడగు ఉత్తమపురుషుడు; ఆయన 'పురుషోత్తముడు' అనగా విష్ణువు అవతారమనియు చెప్పబడుచున్నది.

ఆధ్యాత్మికముగ, రామాయణకథలో జీవాత్మ సత్వగుణసహాయముతోను జ్ఞానాదిసద్గుణములతోను, రజస్తమస్సుల జయించి, పరమాత్మను సాక్షాత్కరించుట అంతరర్థమునియు విద్వాంసుల అభిప్రాయము; మరియు ఆసుర రాక్షసప్రకృతిపై నదైవిప్రకృతి విజయమునకును చిహ్నము. శ్రీరామజీవిత మన్నివిధములను ప్రాముఖ్యము గలది. శ్రీరామనవమి ఉత్సవము జరుపుటలో, ఆరోజున శ్రీరామకథను స్మరించుటలో, పైన చెప్పిన ధార్మికవిశేషములను మనము జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుచున్నాము.

—: 2. వైశాఖపూర్ణిమ :—

ప్రతిసంవత్సరం వైశాఖమాసపుపౌర్ణమిరోజున ఉత్సవము జరుపు రివాజుకలదు. చాల గ్రామములలో ఆరోజున విష్ణుదేవాలయాలలో స్వామివారి కళ్యాణోత్సవముజరుగును; రమారమి అన్నిగ్రామాలలోను వైశాఖపూజచేసి, యోగ్యులకు విప్రాదులకు ఫలాదులిచ్చి సత్కరింతురు. ఆచతుర్దశి ప్రహ్లాదునికి నరసింహుడు సాక్షాత్కరించిన దినము. మరియు వైశాఖపూర్ణిమరోజుననే గౌతమబుద్ధుడు గయాక్షేత్రమందు జ్ఞానోదయముగల్గి, బుద్ధుడై, అహింసాధర్మమును బోధించుట కారంభించెనట. కనుక ఆరోజు అహింసాసిద్ధాంతపు ప్రాముఖ్యముకు జ్ఞాపకమగు దినము.

—: 3. శ్రావణపూర్ణిమ :—

ప్రతిసాలున శ్రావణమాసపుపౌర్ణమిరోజున ద్విజులు క్రొత్తజందెములు వేసుకొందురు. ఇది విజ్ఞానముకు, అధ్యయనముకు, అహింసాధర్మముకును సూచకము. అహింసాప్రేమములు బ్రాహ్మణుల ముఖ్యధర్మముగదా! జందెపునూలు తాము స్వకీయముగ వడకినదిగ నుండవలెనని సంప్రదాయము. కాని, ఈపండుగరోజునాటి తంతు మరికొంతయున్నది. ఆరోజు ఉదయమే ఒకజపము చేయవలెను. గతసంవత్సరంలో అంత వరకు తనప్రవర్తనలో కల్గినలోపములు తలచుకొని, ఆలోపములు తన కామక్రోధములవల్లకల్గినవి, అనగా దురాశ హింసాభావమును ఆలోపములకు కారణములు, అని ఉదయం 108 సార్లు ఆమంత్రము 'కామోఽకార్షీత్ మన్యురకార్షీత్ నమోనమః' అని ఆరోజున తప్పక జపించవలెను. ఆరోజున విజ్ఞానపూజగ కాండర్షితర్పణమును, అధ్యయనహోమమును జేయుదురు. ముఖ్యవేదవేదాంగములను ఆరోజున అందరును కలసి పఠించి, అందుచెప్పిన నీతిని ధర్మమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుకోవలెను. మరియు అందరును మరునాడు పవిత్రమగు గాయత్రీమంత్రమును 1008 సారు లుచ్చరించవలెను. ఇదినిత్యగాయత్రికిభేదము, శ్రావణికంగను. "మన

యందరికిని మంచిజ్ఞానాదులను ప్రసాదించు సృష్టికర్త (లేక సూర్యుని) యొక్క మహాతేజస్సును సేవింతము" అని గాయత్రీశబ్దార్థము † మనయందరి జ్ఞానాదు లీశ్వరుని తేజస్సునుండియే వచ్చుచున్నవి, కనుక ఈశ్వరప్రీతికరము లోకక్షేమకరముగ సత్ప్రవర్తన గల్గియుండవలెనని గాయత్రి సూచించుచున్నది.

కామక్రోధములు తగ్గించి, అహింసాపరులు కావలెనని, పవిత్ర మగు ఈశ్వరతేజస్సు సేవించి, మనలో సద్గుణముల వృద్ధిజేసుకొనవలె ననియు, శ్రావణపౌర్ణమిచర్యలు ఏటేటను మనకు జ్ఞప్తికి తెచ్చును.

—: 4. కృష్ణాష్టమి :—

శ్రీకృష్ణుని జయంతి శ్రావణబహుళాష్టమి (వైష్ణవులు సింహ బహుళమున రోహిణి నక్షత్రప్రవేశమున) జరిగింతురు. ఇది శ్రీకృష్ణుని పుట్టుటకు జ్ఞాపిక. పూర్వము కంసుడను క్రూరరాజు చాలమంది ననేక విధముల బాధించెను. హింసాత్మకుల కెట్లో కీడు మూడును; కనుక, తన సోదరియగు దేవకీదేవికి 8 వ శిశువగువాడు తనను చంపునని ఆకాశవాణి ప్రచురించెను. ఆదుష్టప్రవృత్తిని మార్చుకొనుటకు బదులుగ కంసుడు తనసోదరిని ఆమెభర్తను ఖైదులోనుంచి, ఆమెశిశువులందరిని చంపుచు, తన హింసాచర్యల హెచ్చించెను. అష్టమగర్భమగు మోక్షదేవుడు జైలు లో దాస్యమందే జనించెను; కాని, ఈశ్వరేచ్ఛవలన కంసునికి వశము కాకుండ బృందావనముకు మార్చబడి, తరువాత కంసు డెన్నిమారణోపా యములు జేసినను లొంగక, హింసాచర్యల జేయు కంసాదులనశింపజేసెను. భారతయుద్ధములో శ్రీకృష్ణుడు యోధుడు కాలేదు, కాని యుద్ధరంగమం దర్జునుని ప్రోత్సహించెను. మహాభారతయుద్ధమునకుముందు ఆయన స్వయ ముగ సంధియత్నము చేసెను. అది కుదరనప్పుడుదుష్టులు లోకకంటకు

† ఈగాయత్రీమంత్రములో ఇంకను చాల గూఢార్థమున్నదని విద్వాంసుల అభి ప్రాయము. "ఓంభూర్భువస్సువః, ఓంతత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి, ధియో యోనః ప్రచోదయాత్." అనిమంత్రము.

లునగు ధర్మోద్ధారకుఁడయ్యెను. మనుస్మృతి ప్రకారము ఉపవాసముండుటయు, ప్రజలను రక్షించుటయు క్షత్రియ ధర్మమని యాయన యుద్ధమునకు ప్రోత్సహించి, అర్జునునికి సారథియైనాడు; కాని ఆయనబోధ యగుగీతలో అహింసాప్రబోధమున్నది. శ్రీకృష్ణజయంతి శ్రీరామనవమి పండుగవలె ఆదర్శజీవితమును సత్ప్రవర్తనకు బోధకముగ నుద్దేశించినది.

శ్రీకృష్ణుడు శైశవమునుండి గ్రామపరిసరములలో పెరిగి బాల్యమునుండి గోసంరక్షణచేయుట విశేషము. ఇంద్రుడు గోపజాతిని వశపర్చుకొన దాడిసల్పగా శ్రీకృష్ణుడు గోవర్ధన మెత్తి గోవులను గోపాలజాతిని రక్షించెనని, శ్రీకృష్ణుడే మొదట గోమేధము మాన్పించెనని, లోకడమూచినాము. గోక్షీరము ఆరోగ్యకరమగు సాత్వికాహారము; గోవులు అహింసాభావప్రపమూర్తులు. మనదేశమునకు గోవులు ముఖ్య సంపద; కనుకను, గోపాలకృష్ణుని జన్మదినము పవిత్రమైనది.

—: 5. వినాయకచవితి :—

ఇది గణేశునికి స్మారకము. పూర్వం 'గణం అనగా' ప్రజాసత్తాకసంఘమనియు అర్థముండేది. గణేశపూజయనగా ప్రజానాయకుని గౌరవించుటయనియు అర్థము. గణేశుడు గజముఖుడందురు. అనగా గంభీరుడు, సాధువు, అహింసాస్వరూపుడు. ఆయన ఆకారము ఓంకారస్వరూపమనియు ప్రతీతి. ప్రతికార్యపు ఆరంభమందును గణేశపూజ చేయుదురు.

పూర్వ మొకప్పుడు వినాయకుని విగ్రహపుష్టిచూచి, అసూయతో చంద్రుడు పరిహసించెనట; అంతట పార్వతి చంద్రుని శపించెనందురు. పరిహసించుట వాగ్రూపమగు హింస; కనుక క్రియాహింసయేగాక మనోవాగ్రూపమైనహింసయు కూడదనిసూచించు ఈకథ నారోజున అందరు చదివి విందురు. ఆరోజున యితరులు తిట్టినను, హింసించినను, శాంతి తత్వము నలవర్చుకొని, అహింసాపరత్వ మభ్యసింతురు.

—: 6. నవరాత్రి, విజయదశమి :—

ఆశ్వయుజ శుద్ధ పాడ్యమి మొదలు దశమివరకు ఉత్సవదినములు. విజయదశమి శ్రీరాములు రావణుని సంహరించివిజయమొందిన రోజం

దురు. అనగా ఆరోజు తామసప్రధానమైన రాక్షసప్రవృత్తివినాశముకును భారతదేశ మొకేమహాసామ్రాజ్యమై ఏకజాతీయత కారంభమైనందునకును జ్ఞాపకము. అది సాధారణముగ మనరాజులు స్వదేశరక్షణకై బయలుదేరురోజు. అనగా స్వగ్రామరక్షణకు స్వరాజ్యపురక్షణకు మన బాధ్యతను ఆరోజున మనముస్మరించవలె. మనక్షత్రియులిప్పుడు స్వదేశరక్షణ చేయలేకున్నను ముందట్లురక్షింపగల్గుటకైనను, ఆనవమిరోజునజరుగు ఆయుధపూజ జ్ఞాపికకావలెను; వర్షకాలమై, ఇక జైత్రయాత్రకారంభమనియు సూచకదినము. గ్రామములపొలిమేరరక్షణకై ఆరోజున దేవునూరేగించుక పొలిమేరకు వెళ్ళుదురు. పూజకు 'ఆయుధములు' అనగా శిల్పపుపనిముట్లు అని కొందరందురు. అట్టి శిల్పముతో నేర్పడిన చిత్రవిచిత్రమగు బొమ్మలను బాలు రారోజులలో చేర్చి పూజింతురు. అట్టి యాచరణలు శిల్పకళలో రుచికల్గించును. ఇదిగాక గౌతమబుద్ధుడు విజయదశమిరోజుననే పుట్టెను. అహింసాతత్వస్థాపకుడగు బుద్ధదేవుని జన్మదినము మనయందరికిని పరమపవిత్రము.

పూర్వము మహిషాసురుడను క్రూరరాజు లోకకంటకుడై తన హింసాచర్యలతో జనుల వేధించుచుండెను. కాళిశక్తియతనితో ఈ 9 రోజులు పోరి, నవరాత్రులైనమీదట విజయదశమిరోజుననే మర్దించెను. అనగా ఆసురశక్తిని దేవశక్తి జయించినరోజు. (వీటిస్వభావము గీతాచర్చ 97 వ పుటలో చూచియున్నాము.) కనుక ఈరూపముగను విజయదశమి అహింసాతత్వపువిజయముకే స్మారకము. వ్యవసాయకార్యములు జరిగి కొన్ని మొదటిపంటలందుటకును విజయదశమి చిహ్నము. మనదేశము కృషిప్రధానము. పంట శాంతజీవనము కాధారము. కనుక కృషివిజయముకును, గ్రామాభివృద్ధికినిగూడ, ఈపండుగచిహ్నమే.

ఈనవమి మహార్నవమి. ఈతుదిమూడురోజులును సరస్వతికి ప్రతినిధిగ బ్రాహ్మణు లందరు తమగ్రంథముల బూజింతురు. ఆపూజ విజయ

దశమితో అంతమగును. యుక్ జ్ఞానమును అహింసావ్యాప్తికి తోడ్పడును. సరస్వతీపూజాదినములు పండుగరోజులగుట న్యాయమే.

శ్రీరాముని ప్రపితామహుడగు రఘుమహారాజు పూర్వము దేశ మంతను జయించి, తనకు వచ్చిన కానుకలను నిలువధనమును గూడ విశ్వజిద్యాగమున పంచిపెట్టెను. అప్పుడు కౌత్సు డను విప్రకుమారుడు గురుదక్షిణకై యాచింపగా, అతనికి 14 కోట్ల స్వర్ణముల సమకూర్చుటకై, కుబేరునిపైకి రఘువు దాడివెడలెను. అంతట కుబేరుడు విజయదశమిరోజున చాలసొమ్ము ఒకజమ్మిచెట్టుపై వర్షించెనట. అందు కౌత్సునికి 14 కోట్లు పోగా, మిగిలినసొమ్మంతయు రఘుమహారాజు ప్రజలందరకు పంచిపెట్టెనట. సొమ్ము కావలసినప్పుడు ప్రజల హింసింపక రాజు కుబేరులయొద్దనే సొమ్ము దెచ్చి ప్రజల కిచ్చిన దీరోజున గనుక రాజు ప్రజలపై ప్రేమను, త్యాగమును చూపినరోజు. ఇట్లనేకవిధములుగ ఇది అహింసాప్రియులకు ఉత్సవదినము.

—: 7. దీపావళి :—

దీపావళిరోజున చాలదీపముల బెట్టి టపాకాయలు కాల్చుచున్నాము; ముందుగ అభ్యంగనము చేయుదుము. అతిదుష్టుడై చాలమంది స్త్రీల చెరబట్టి క్రూరుడై నరకాసురుని శ్రీకృష్ణులు చంపినందుకు యీపండుగ యేర్పడెనందురు. చాలచోట్ల ఆకథ నప్పుడు పఠింతురు. నరకునివధవలన ఆబంధితస్త్రీలకుగల్గిన స్వాతంత్ర్యము కలది జ్ఞాపిక. ప్రజలకు శాంతియు, భద్రతయు, ఏర్పడినందు కుత్సవము చేయుట సహజము. పూర్వము బలిచక్రవర్తి ఉదారపాలనలో మనదేశమందు పంచమహాపాపములు లేకుండ సుభిక్షముగ నుండెనట. అప్పుడు ఆశ్వయుజ అమావాస్యరోజున బలిచక్రవర్తి తన సామ్రాజ్యమునంతను విష్ణువు కోరికప్రకార మాయనకు సమర్పించివేసెను. అదే వామనుని త్రివిక్రమావతారము. బలిచక్రవర్తి మహాత్యాగమునకు సంతోషించి సాలీనా అందుకు జనులు ఉత్సవము చేయవలెనని విష్ణువు శాసించెనట. అప్పుడు

త్రివిక్రముడు మూడడుగులతో లోకమంతట వ్యాపించె నందురు. ఇక్కడ వామనుడు అనగా మానవజాతి అనుకొన్నచో, మొదటి అప్పటికి మనవారికి తెలిసిన నరజాతులు మూడు నేకమై లోకమంతటను వ్యాపించిరను భావము గల్గును అనగా 'దీపావళి' మానవజాతి పరస్పరప్రేమ గల్గి సంతోషముతో వ్యాపించినందుకు సూచకము.

పూర్వము వ్యాపారాదులకై దూరప్రయాణములు జరిగి ఆశ్వయుజ అమావాస్యకు జనులు స్వస్థలము జేరి మిత్రుల కలుసుకొని ప్రేమోత్సవము చేయుచుండిరనియు చెప్పుదురు మరియు ఆశ్వయుజం వరకు వర్షము లుండి గ్రామములలో బురదవల్ల నరకమువలె దుర్వాసన లేర్పడెను. ఆనరకము అనగా వ్యాధులు దుర్వాసన లేకుండుటకు అభ్యంగముద్వారా దేహమును, బాణసంచాద్వారా వాయువును, శుద్ధిచేయుచుండిరట. ఆరోజున పురాణశ్రవణంద్వారా అందరు సద్బోధలొందుటయు కలదు. దీపకాంతి జ్ఞానమునకును సూచకము; కనుక ఆరోజున దీపములు పెట్టుట. ఇది శ్రీకృష్ణు డర్జునునకు గీత బోధించిన రోజునట. ఇది లోకమునకు కాంతి యేర్పడినట్లు సూచన యనియు ఒకరు సూచించిరి. గీతలో పొడుగునను అహింసాతత్వము బోధింపబడిన దని లోగడ చూచియున్నాము.

—: 8. నాగచతుర్థి :—

ఆంధ్రద్రావిడ ప్రాంతములలో కార్తిక శుద్ధ చవితిరోజున పాములకు పాలుపోయుట కలదు. ఈయాచారమును సామాన్యజను లెక్కువ పాటింతురు. దక్షిణదేశములందు నాగసర్ప విగ్రహములు దేవాలయములున్నవి. అక్కడ పూజజరుగును; ఉత్తరదేశంలో పంచమిరోజున యుల్లే చేసి నాగపంచమి కుత్సవము జరుపుదురు. ఇది అసలులో కేవలం ద్రవిడజాతి ఆచారమని, పూర్వము వీరిలో సర్పపూజ విశేషముగా నుండేదని, అది భయజనితమని, కొందరిభావన. కాని, ప్రాచీనార్యగ్రంథములలోను సర్పములకు కొంతస్థానమిచ్చినారు. శేషసర్పము భూభారము

వహించునని, విష్ణువు నాగశయనుడని, శంకరుడు సర్పభూషణుడని, పురాణగాథలున్నవి.

సర్పములును నిజముగ మన మనుకొనునంత దుష్టములు కావు. అవి సాధారణముగ నరులజోలికి రావు; తమ ఆహారముల కొరకే అవి క్రిములు వగైరాల బట్టుకొనును. మనుష్యులు వాటికంటబడినను అవి తప్పించుకొనుటకే ప్రయత్నించును. నరులు వాటిని చూచి ఆందోళన పడి వాటిని హింసింపజూచినప్పుడు, తమకు ప్రాణభయము కలిగినప్పుడు మాత్రం అవి జనులకు కాటువేయును. ఆత్మరక్షణనిమిత్తం భగవంతు డిచ్చిన విషము నట్లని యుపయోగించుట సహజమే. అహింసాపరులగు నరులను పాములు బాధింపవందురు, పూర్వకాలమందు ఋషులు సన్యాసులు నెందరో సర్పమయమగు మహారణ్యములలో తపస్సుచేయుచుండినను, వారికి సర్పబాధయుంతగా కల్గినట్లు కనబడదు. ఇప్పటికిని దక్షిణ దేశపు నాగర్కోయిల్ మొదలగు దేవాలయముల గర్భగుడివద్ద గొప్ప త్రాచులున్నవనియు, కాని అవిమనుష్యుల నెవరిని బాధింపవనియు, చెప్పుదురు. కొందరికి పాములు పులులుగూడ మచ్చికయై సాధువులుగ చరించుట చూచుచున్నాము. ప్రకృతిలో కేవలం హింసాపరమగు ప్రాణులు లేవనియు, హృదయపూర్వకమైన అహింసాపరత క్రూరులన బడు జీవులలోను అహింసాతత్వమును కల్గించుననియు, కనుక అన్నిభూత ములందును నరులు దాక్షిణ్యముగల్గి యుండవలెననియు, నాగచతుర్థి సూచించును.

—: కార్తికపూర్ణిమ :—

కార్తికమాసపు పౌర్ణమిని వ్రతదినముగ నెంచుదురు. ఆరోజున కొందరు ఉపవాసముండియుదురు, అందరును పూజ దీపారాధనసేయుదురు. వైష్ణవు లీరోజు ప్రత్యేకపవిత్రముగ నెంచుదురు. ఇది ప్రబంధ పఠనపు చివరరోజు అని సంప్రదాయము. దీనిని కొందరు కృత్తికా నక్షత్రం రోజున మరికొందరు మరునాడు అనగా రోహిణిరోజునను జరిగింతురు.

ఇంకొకవిశేషము. ఈ కృత్తికరోజున ఆళ్వారు లనబడు ద్రావిడ ఋషులలో నొకనీచ (ఈడిగ) కులస్థుడగు తిరుమంగయాళ్వారు పుట్టిన రోజు. ఈయన గొప్పవిష్ణుభక్తుడు. తిరుప్పాణాళ్వారు అను మరొకఋషి యీ రోహిణి రోజునే పుట్టెను. ఈయన కేవలం నిమ్నజాతీయుడు, హరిజనుడు, మహాభక్తుడు; తన విశ్వప్రేమ భక్తిప్రభావమువల్ల మధుర కవియను గొప్ప బ్రాహ్మణ విద్వాంసునిచే కూడ పూజింపబడి, ఋషి యనిపించుకొన్న మహనీయుడు; ఈయన రచించిన స్తోత్రములను వైష్ణవులు విష్ణ్వాలయములలోను, తమగృహములలోను, దేవారాధనలో కూడ, కీర్తించుచు గౌరవింతురు. అహింసకు ముఖ్యమగు, సర్వవర్ణ సామ్యమునకు, సాంఘికమైత్రికిని, అస్పృశ్యతానివారణకు అట్టి మహనీయుని జన్మదినోత్సవము తోడ్పడును.

—: 10 ముక్కోటియేకాదశి :—

సాధారణముగ ఏకాదశిరోజున ఉపవాసముండి దీక్షతో హరి భజనచేయవలెనను సంప్రదాయమున్నదిగదా. అహింసనభ్యసించువారు ఇంద్రియనిగ్రహముగల్గి యుండవలెను. పక్షమునకొకరోజు నిరాహారులై, ఏకాగ్రులగుట అహింసాప్రవృత్తికి మంచిసాధకము. కాని, ధనుర్మాసపు శుద్ధైకాదశి ముక్కోటియేకాదశి అందురు. అది ఎక్కువపవిత్రమట.

ధనుర్మాసము శీతకాలమందువచ్చును. అది మనమార్గశీర్షమునకు సుమారుగ సరిపోవును. మన యుష్ణదేశమందు మార్గశిరము ఆరోగ్య సాధనకు మనస్సును స్వభావమును పవిత్రము చేసుకొనుటకును చాల మంచిది. మాసములన్నిటిలో మార్గశిరములో నేను హెచ్చుగనుందునని †శ్రీకృష్ణుడు గీతలో చెప్పెను.

† మాసానాం మార్గశీర్షోహం (గీత 10-35)

ముక్కోటియేకాదశిలో విశేషముండుటకు కారణముగ రుక్మాంగదాది గాథలు చెప్పుదురు. కాని తెలియదగిన విశేషమింకొకటియున్నది. ద్రవిడఋషులలో ముఖ్యుడగు 'నమ్మాళ్వారు' (శఠకోపయతి) ఆరోజున వైకుంఠసాయుజ్య మొందెను. ఈయన శూద్రుడు; సహజప్రజ్ఞచే గొప్ప జ్ఞానియై విద్వాంసుడైనాడు. ఆయన తమిళములో వ్రాసిన 'తిరువాయిమొఴి' ఇత్యాదులలో వేదసారమును భాగవతసారమునుగూడ యిమిడి భక్తిప్రేమలు నిండియుండును. ఆమహాగ్రంథమారోజున శ్రీరంగాదులలో చెప్పబడును. అది అందఱికిని సత్ప్రవర్తన బోధించును.

—: 11. మకరసంక్రాంతి. :—

మకరసంక్రాంతి సూర్యుని ఉత్తరాయణ ప్రవేశము కారంభము. అప్పుడు సమృద్ధిగ పొంగలి మొదలగు మధురపదార్థముల జేసి విందు చేయుదురు. ధనుర్మాసమందు జనులు ప్రేమభరితులై భక్తితో దేవునికి విశేషభజన చేయుటగలదు. † అది యారోజున సమాప్తియగును, ఆరోజున పశువులకు పక్షులకుగూడ చిత్రాన్నము పెట్టు ఆచారము కలదు. జంతువులకు బాధలేకుండ రెండురోజులు బండ్లువగైరాలు నిలిపివేసి భూతదయ నందరును ఆపండుగలో కనపర్చవలెను. అయితే, ఆసంగతి మరచి, ఇప్పుడు చాలమంది పామరులు కోడిపందెములు వగైరా దుశ్చర్యలకు లోబడుచున్నారు.

—: 12. శివరాత్రి. :—

మాఘబహుళ చతుర్దశిరోజున మహాశివరాత్రి; ఆరోజున శివభక్తులు ఉపవసించి, శివలింగపూజచేసి, ఆరాత్రి జాగరణచేయుదురు. పూర్వమొకప్పుడారోజున ఈక్రింది వృత్తాంతము జరిగెనని పురాణగాథ. ఒకవ్యాధుడు అడవిలో వేటాడి, ఆమృగమాంసముతో కుటుంబము పోషించుచుండెను. ఒక మాఘబహుళ చతుర్దశిరోజున అత డడవినంతను గాలించినను జంతువేదియు దొరకలేదు. ఎండవేడికి డస్సి, అతడు

† ఇది వైష్ణవసంప్రదాయములో ముఖ్యము.

తిరిగి వచ్చెను; రాత్రియైనది. వట్టిచేతులతో నింటికిపోలేక, ఆరాత్రి అత డడవిలో నొక మారేడుచెట్టెక్కి, మృగాలనిమిత్తం, పైనుండి ఆకులను జారవిడుచుచుండెను. ఆబిల్వపత్రముల దినుటకొక యాడలేడి వచ్చెను. దాని నతడు వేటాడబోయెను. అప్పు డా లేడి పైకిచూచి, వద్దని యరచెను, వ్యాధుడు "నాకుటుంబపోషణ కీవేళ నీమాంసమే ఆహారము, కనుక నిన్ను చంపుదును" అనెనట. ఆలేడియు నరభాషతో "నాకును కుటుంబమున్నది, వారికష్టస్థితిచూచి, వారి నొప్పజెప్పి వచ్చెదను, నన్ను నమ్ముము" అని జబాబిచ్చెను. అత డాశ్చర్యపడి, ఆలేడి మాటనమ్మి, రాత్రివచ్చున ట్లొప్పించి, దానిని వదలెను; అదివెళ్లెను. పిమ్మట వ్యాధుడు సందేహగ్రస్తుడై క్రిందికి చూచుచుండెను. అర్ధరాత్రికక్కడ దాని మగలేడివచ్చెను. దానికిని అతడు ఆకును జారవిడిచెను. దానిని తినుటకది రాగానే, అతడు విల్లునెత్తెను; ఆమగలేడియు "నాకుటుంబపుస్థితిని సరిచూచి, ఉదయంలోగా వత్తును. ఇప్పటికి విడువుము." అని ఒప్పించి, తన వసతికేగెను. వ్యాధు డల్లేమేల్కొని వేచియుండెను. మూడుజాముల వేళ పిల్లలేడి వచ్చెను. మరల వ్యాధు డల్లే చేయగా, ఆపిల్లయు తల్లిదండ్రుల నొప్పించి ఉదయములోగా వత్తునని వెళ్లెను. తెల్లవారబోవుచున్నది. బాసచేసిన లేళ్లు యింకనురాలేదని వ్యాధుడు చూచుచుండెను. ఆమూడు లేళ్లును (ఒకేకుటుంబమువిగనుక) కలసి ఆవ్యాధునొద్దకు తూర్పు తెల్లవారుచుండగా వచ్చెను. స్వయముగ తమదేహము లర్పించుటకు తమ పాలిటి యముడగు తనవద్ద కవి రాగానే, ఆబోయహృదయము కరగి, మనస్సు మారినది. వాటినికొట్ట చేతులాడక, అతడు 'నేనుచంపన'ని, తనమొగము రెండవవైపు త్రిప్పుకొనెను. ఇంతలో రాత్రియంతయు తన రాక కెదురుచూచి, ఏమిప్రమాదము జరిగెనోయని ప్రేమచే అడవిలో వెదకుచున్న తనభార్యయు ముద్దుకొడుకును అక్కడజేరి, ఈవైపునవచ్చి చేరిరి. అంతట వ్యాధునికి అహింసాతత్వము పూర్తిగా బోధపడెను; తన కుటుంబమువంటిదే ఆలేళ్లకుటుంబము నని తట్టినది. తమ్ముచంపి తినుమని

లేళ్లుకోరినను అతడు నిరాకరించెను. ఈస్థితిలో మహాదేవుడు సాక్షాత్కరించి, ఆరెండు కుటుంబములను విమానముపై నెక్కించుకొని, శివసాయుజ్య మిచ్చెనట. చిన్నజంతువులకును గల్గిన ఆత్మార్పణబుద్ధిని అట్టిస్థితిని చూచినప్పుడు వ్యాధులవంటి క్రూరనరులకును అహింసాభావమేర్పడి హృదయము మారినదని శివరాత్రికథ తెలుపుచున్నది. అట్టిపరిణామమునకు స్మారకమగు శివరాత్రి పరమపవిత్రమని యెంచుట న్యాయమేగదా.

ఇట్టివార్షికోత్సవము లేగాక, అప్పుడప్పుడు జరుపు సత్యనారాయణవ్రతమువంటివియు సత్యము అహింసాభావము ప్రబోధించునవే.

ఇట్లే మహమ్మదీయులకును సాలీనా కొన్నిపండుగ లున్నవి. వీటి ఉద్దేశము గమనింతము.

—: 13 మీలాదున్నబి. :—

వీటిలోనొకటి 'మీలాదున్నబి'. ఇది మహమ్మదు ప్రవక్తకు స్మారకము (మహమ్మదు జననతిథినే మరణము జరిగెనందురు, కనుక అది జయంతి, వర్ధంతియు, అగును) ఆరోజు మొదలు 12 రోజులు పవిత్ర దినములను కారణమున 'బారావఫాత్' అనియు చెప్పుదురు. మతస్థాపకులందరు ఉదారులై, లోకక్షేమకరమగు సిద్ధాంతములే బోధించినారు, కనుక వారుపుట్టినరోజులు పవిత్రముగ నెంచుట సహజమే.

—: 14 బక్రీదు. :—

ముస్లిముల మరొకపండుగ 'బక్రీదు ఇది హిందువులలో యజ్ఞమువలె' త్యాగసూచకమగు పండుగ. పూర్వమొకప్పుడు అరేబియాలోని, ఇబ్రహీం అను ప్రవక్తకు రాత్రి కలలో దేవుడు ప్రత్యక్షమై, ఆయనకు ప్రియమైన ప్రాణిని యాగముచేయుమని కోరెనట, ఆయెడారిదేశంలో అన్నిటికన్న ప్రియము ఒంటె; దానిని ఇబ్రహీం యాగపశువుగజేసి, దానిమాంసముతో బీదలకన్నముపెట్టెను. కాని, తరువాత రాత్రి కలలో "ఒంటెకన్న నీకు ప్రియప్రాణి నీకొడుకు 'ఇస్మాయిలు; అతని నర్పింపుము" అని దేవుడు సూచించెను.

అంతట భక్తాగ్రణియగు ఇబ్రహీం విచారించి, కొడుకుతో సంప్రతించెను. "దేవు డట్టియజ్ఞము కోరెను గనుక అవశ్యం అట్లు చేయుము, ఆత్మార్పణకు నేను సిద్ధము" అని కొడుకు జవాబిచ్చెను. అంతట పోర్లివమ్పుకన్నిటి నాపుకొని, కొడుకు నతడు శాస్త్రప్రకారం యజ్ఞపశువుగ వధించ నేర్పర్చి, అతని మెడపైన ఇబ్రహీం కత్తి విసరెను. కాని, అది తెగలేదు. అంతట ఆశ్చర్యపడు ఆభక్తులిద్దరికి దేవుడు ప్రత్యక్షమై, "మీత్యాగపరతను పరీక్షించుటకే ఇట్లుశిగితిని. నేను సంతోషించితి. ఆత్మార్పణకు సూచకముగ సాలీనా ఈరోజున మీ రేదో శుభ్రమైనజంతువును యజ్ఞముచేసిన చాలును." అని జవాబిచ్చెనట* ఆప్రవక్తల మహాత్యాగము ధ్యానించి యనుకరించుటకు, సాలీనా ఆరోజున మేకను యజ్ఞముచేసి దాని మాంసము చాలవరకు నిరాధారులకు ఆహారముగ నిత్తురు. వేదకాలమం దార్యులవలె నేటికిని ముస్లిములెప్పుడును మాంసాహారులు. 'ఆమెడారిలో గింజలపంటలేదు.' కనుక, ఆరోజున బీదలకన్నదానము కంగముగ ముస్లిములు జంతుయజ్ఞము చేయుచున్నారు. అయితే, మనదేశమందు బక్రీదురోజున ముస్లిములు గోవధచేయుట, అందుకు హిందువు లాక్షేపించుట, అంతట సాంఘికకలహము, పరస్పర హింసలు, జరుగుచున్నవి. ఇందుకు ఉభయసంఘములలోను ఇప్పుడున్న విరోధభావము కారణము. 'బక్రీదు' శబ్దపు అర్థము 'మేకను యజ్ఞము చేయుట' ఇతర ముస్లిముదేశాలలో ఏదోయొకజంతువును జంపుటే గాని గోవునేచంపు రివాజులేదు. అయితే మేక నొకేవ్యక్తి చంపును. పెద్ద జంతువగు గోవు నైదుగురుకలసి చంపిన, ఆయజ్ఞఫల మైదుగురకును కల్గునని సంప్రదాయ మేర్పడినది. గోవునే చంపుమని శాస్త్రము విధించకున్నను, కొందరు ముస్లిములు గోవునే ఊరేగింపుచేసి యజ్ఞముచేయుట కలదు. గోవును ముందుగా ఊరేగించుట, అప్పుడు హిందువులతో తీవ్ర సంఘర్షముజరుగుట మామూలు. ఇందు ఉభయుల చర్యయు ఆక్షేప

* ఈగాథ శ్రీమహమ్మదునకు పూర్వము జరిగినది.

ణీయమే. హిందువులు ఉద్రేకపడి ఆగోవధమాన్పుటకని కొట్లాడి అవసరమైతే నరహింసకును సిద్ధమగుట ధర్మరక్షకము కాదు. మనదేశంలో గోవులుఆర్థికవృద్ధి కవసరమైనవి. వ్యవసాయపుదూడలబెట్టుటకు పాలకును అవి మన కుపయోగకరములు. ఇట్టి, అందరికి వర్తించు ఆర్థికకారణములను ముస్లిములును హర్షించకతప్పదు. కాని, దాని నొక మతసమస్యగనే యెంచి, రెండుపక్షములు తగువులాడుచున్నారు. ఇప్పుడు యూరపియనులకై (ముఖ్యంగా ఇంగ్లీషుసేనకు) ఈదేశములో ఎన్నియో గోవుల జంపుచున్నారు; గోజాతి మహిషాలను యెడ్లను క్రైస్తవులు, హిందువులలో హరిజనులును, చంపుదురు; వాటికి హిందువు లాందోళన చేయుట లేదు. గోరక్షణ హిందూధర్మము లోనిదే; కాని, వట్టిపోయి ముసలివై కొద్దిలో చావబోవు గోవులజంపినను గొప్పనేరమనుట సబబుకాదు; హిందువు లడ్డుపడుచుంటే, పంతమునకనియైన ముస్లిములు గోవధకు పట్టుపట్టుచున్నారు. త్యాగముకు లోకసేవకు ఉద్దేశించినట్లు పవిత్రదిన మిట్లు పరిణమించుట విచారకరము.

వేదకాలమం దార్యులును గోమేధము చేయుచుండిరిగదా. ఇప్పుడు ఉభయపక్షములును హింసాతత్వమువదలి ప్రీతితోనుంటే, బక్రీదు పండుగవల్ల యిట్లు తగువులు కూనీలు జరుగవు.

—: 15. మొహరం :—

'మొహరం' కూడ ముస్లిముల పండుగ. దీనినే పీర్ల పండుగ యందుము. ఇందులో చిత్రవిచిత్రమైన పులివేషములు, వినోదములు హిందువులకు తెలిసినవి. కాని, ఈపండుగకుండు ఐతిహ్యమును గ్రహించుటలేదు. మహమ్మదుగారు పోవునప్పటికి తనప్రాంతముకుఅధికారియాయెను. తరువాత ఆయన స్థానీయులకు 'ఖలీఫా' లని పేరువచ్చెను. ఈయధికారమునే 'ఖిలాఫత్' అందురు. కొంతకాలమునకు శాస్త్రప్రకారమీయధికారము అరేబియావాసి (మహమ్మదు కల్లుడు) అగు 'ఆలీగారికి దఖలుపడినది. కాని 'సిరియా' ప్రాంతపుపాలకుడగు 'మావ్యా' అలీని

ధిక్కరించి, తానే ఖలీఫానని ప్రకటించి, కయ్యముకు సిద్ధపడెను. తనహక్కు నిలుపుకోవలెనంటే ఘోరయుద్ధము చేయకతప్పదని ఆలీ కనిపెట్టెను; అతడు అహింసాపరుడు; జననష్టం తప్పించుటకై 'ఆలీ' తన ఖిలాఫత్తు అధికారం చలాయించుట మానెను. ఈస్థితిలో వీరిద్దరును కాలధర్మ మొందిరి.

మావ్యాకొడుకు 'యజీద్'; ఆలీకొడుకు 'హుసేన్'. ఈయిద్దరిలో నెవరు 'ఖలీఫా' కావలెనని మరల తగాదా వచ్చెను. అన్నివిధములను హక్కును అర్హతయు హుసేన్ కే ఉండినవి కనుక ముస్లిముల ప్రజాభిప్రాయము హుసేన్ వైపే ఉండెను. యజీదు పోరుకు తలపడెను. ప్రజల కోరికపైన హుసేన్ తరఫువారు యజీదుపక్షముతో గొప్పయుద్ధము చేసిరి. వీరుడగు హుస్సేను ధర్మయుద్ధమే చేసెను, న్యాయమునకు కట్టుబడెను; కాని యజీదును అతనిపక్షమును ఎన్నియోకుట్రలు దుర్మార్గములు జరిగించి, హుసేనును ఓడించి, చంపించిరి. ఈదారుణయుద్ధము మహాభారతసమరం వలె రెండుపక్షముల వినాశమునకు కారణమైనది. మహాత్ముడగు హుస్సేనుని ఆత్మార్పణకును అప్పుడుపోయిన వీరపితృవులకును జ్ఞాపకము మొహరం.

మొహరంలో మరొక అంతరర్థము నున్నది. పూర్వము మహమ్మదు అప్పటి స్వజాతీయుల మాఢ్యమును మూర్ఖమగు శిలాపూజలను దురాచారములను హింసాచర్యలను మాన్పి, వారిలో సద్ధర్మమును ఐక్యమును స్థాపింపబోయినప్పుడు, కొందరు ప్రబలురు 'ఈనవ్యమతవ్యాప్తివల్ల, ఆవిగ్రహపూజలను మానితే, తమద్రవ్యలాభమును పోవు' నని యెంచి, మహమ్మదును చంపయత్నించిరి. అప్పుడు ఆత్మరక్షణకై మహమ్మదు మక్కావిడచి, మదీనాపురమునకు వచ్చి, అక్కడనుండి ఇస్లాం మతస్థాపన మారంభించెను. అదే మహమ్మదీయశకము కారంభము. (క్రీ. శ. 622) సం॥ ఆతేది ముస్లిముల సంవత్సరాది. అందు మొదటి నెలపేరు 'మొహరం'. కనుక మొహరంనెల మొదటిపదిరోజులు ముస్లిం

మతస్థాపకుడు హుస్సేన్ వగైరా ధర్మాత్ములు *'శహీదు' అయినందుకును స్మారకము.

—: 16. రంజాన్ :—

ముస్లిముల పేరొక పండుగ రంజాన్. మహమ్మదీయుల పంచాంగప్రకారము ఒకనెల పేరు రమ్జాన్. ఇది ఉపవాసమాసము. నరులు హింసాప్రవృత్తి వదలి సత్పురుషులు కావలె, అందుకు ముఖ్యంగా నిగ్రహము గలిగియుండవలెనని మహమ్మదును కనిపెట్టెను. ఆహారములోను నిగ్రహం కల్గియుండుట చిత్తశుద్ధి కవసరమని అన్ని మతముల వారుగుర్తించినారు కనుకనే హిందువులకేకాదశికుపవాస ముండదగునను ఆచారమున్నది. కొందరు శూద్రాదులును ప్రతిశనివారం మాంసాదులు మాని, ఒకపూట ఉపవసించుట కలదు. శివరాత్రి వగైరాలలోను కొందరు ఉపవసింతురు; కనుక మొత్తంమీద సాలుకు సుమారొక నెల ఆచారనిష్ఠులగు హిందువు లుపవాస ముందురు. ముస్లిములును సాలుకొక నెల యుపవసింతురు అయితే విడిరోజులకుబదులు సాలీనా రమ్జాన్ నెలయంతయు ఉపవాస ముందురు.

నెలరోజులు అసలే నిరాహారులగుట సామాన్యులకు సాధ్యము క్షేమకరము కాదు. కనుక, ఆనెలలో పగ లేమియు తినక, రాత్రి వేళ ఫలాహారం గ్రహింతురు, మాంసము ముట్టరు. ఆనెలరోజులును అందరు కలసి విశేషప్రార్థనలు చేయుదురు. తమ వేదగ్రంథమగు "కురాను" ను అదనంగా రోజు కొక అధ్యాయం చొప్పున యావత్తు గ్రంథమును పారాయణ జరిగించి, అందుపైన వ్యాఖ్యానము వినిపించుటయు కలదు. (హిందువులలోను కొందరు కార్తికమాసమును, కొందరు మార్గశీర్షము, లేక ధనుర్మాసమును అధికపవిత్రముగ భావించి, ఆనెలలో ప్రార్థనాదులు విశేషముగ జరిగింతురు) ముస్లిము లిట్టినెలలో జ్ఞాననిగ్రహముల సంపాదించి, నెలాఖరున ఉత్సవప్రార్థనల జేసి, పారా

* ధర్మముకై ప్రాణ మర్పించినవానిని 'శహీద్' అందురు.

యణ' జేతురు. అదే 'రంజాను' పండుగరోజు; కనుక, అది అహింస కవ సరమగు ఆత్మనిగ్రహమూ, జ్ఞానమూ సంపాదించుటకు సూచక దినము. ఇట్లు ముస్లిముల గొప్పపండుగ లన్నియు అహింసాతత్త్వవర్ధక మగుటకో అందుల జ్ఞాపికలుగనో ఉద్దేశించినవని తేలినది.

క్రైస్తవుల పండుగలు.

మలయాళప్రాంతపు పూర్వపు సిరియను క్రైస్తవులే గాక, మిష నరీలప్రచారంవల్ల ఇటీవలను కొందరు హిందువులు (ముఖ్యంగా నిమ్న జాతీయులు అటవికులు) క్రైస్తవులైనారు. క్రైస్తవమత మిప్పు డీదేశ ములో ప్రభుత్వమతము. కనుకనే, ప్రతిఆదివారమును క్రైస్తవులముఖ్య మైన పండుగలకు మనపబ్లికుకార్యాలయాలన్నిటికీ సెలవు లున్నవి. ఆ పండుగలవిశేషమేమో కనిపెట్టుదము.

ఈశ్వరప్రార్థన ఆత్మశుద్ధికవసరమని క్రైస్తవులు భావింతురు. దానిని సమిష్టిగజేయుట ప్రశస్తమని వారిమతము. జనులు లౌకికకార్య ములలో మగ్నులైనను, ఒక విశ్రాంతిరోజున సంఘప్రార్థనకే వినియో గించుపద్ధతి బెట్టినారు. ఆరోజునసైనను జనులు తమధర్మమును నైతికా దర్శములను స్మరించవలెనని తాత్పర్యము.

—: 17. క్రిస్టమసు :—

వీరిపండుగలలో ముఖ్యము 'క్రిస్టమసు'. అది క్రీస్తు జన్మదినముకు జ్ఞాపిక. క్రీస్తు యూద దేశములోజనించి, అచ్చట పరిశుద్ధధర్మమును స్థాపించెను. ఆయనయీశ్వరునవతారమని క్రైస్తవులవిశ్వాసము. ఆయన మతబోధలో ముఖ్యసిద్ధాంతము అహింసాతత్త్వము; "ఒక చెంపను శత్రువు కొట్టినను (ఆతనిని కొట్టక) నీరెండవ చెంప కనపర్చుము." అను ఆయన బోధలోను హింసచేయక, లోకులందరిపైన ప్రేమగలియుండుమ

నియే ఉద్దేశించెను. ఆయన 'టెన్ కమాండ్ మెంట్సు' అను ప్రసిద్ధిగలపది ఆజ్ఞ లిచ్చెను. వాటిసారమును అహింసాబోధయే. చాలమంది క్రైస్తవరాజ్యములవారి ప్రస్తుత ప్రవర్తన హింసాపూరితమేయైనను, క్రైస్తవమతపు అసలుసారము అహింసాసిద్ధాంతమే. సాలీనాడిసెంబరు ఆఖరువారములో ప్రవక్తయగు క్రీస్తుపేర ఉత్సవములు జరుపుదురు. క్రైస్తవులందరు అప్పుడు వేడుకలతో సంతోషింతురు.

ఈఉత్సవములలోను ఈముఖ్యసిద్ధాంతమును వారి ప్రముఖులు సాధారణంగా స్మరించకుండుట విచారకరము.

—: 18. ఈస్టరు :—

ఇదిగాక 'ఈస్టరు' అను మరొకపండుగ కలదు. అందును మూడు నాల్గు రోజులు సెలవులుకల్గి క్రైస్తవు లుత్సవములుజేతురు.† ఈ రోజులలో 'గుడ్ ఫ్రైడే' అను శుక్రవారం క్రీస్తు మరణదినపురోజు; తరువాత సోమవారమున ఆయన పునర్జీవితు డాయెనందురు.*

క్రీస్తు జీవించినకాలమందా ప్రాంతము (యూదదేశము) రోమనులపాలనలో నుండెను. ఇట్లు యూదులు రోమనులకు పరాధీనులై యుండిరి. ఈయన నవ్యమతమును బోధించినప్పుడు ఆయూదుల ధార్మికోత్సాహము కొంతస్వాతంత్ర్యసంరంభముగను పరిణమించెను. నిజమైన అహింసాతత్వము జనులను బలీయులు ధీరులుగ జేయును.

కేవల మాధ్యాత్మిక ప్రవృత్తితో నున్నను ఇప్పటి గాంధిమహాత్మునివలె, అప్పుడు క్రీస్తును తన దేశీయులకు సరియైన ఆత్మవికాసమును ఆధ్యాత్మికవృద్ధియును రాజకీయస్వాతంత్ర్యమును అవసరమనియెంచి

---

† ప్రస్తుతపు క్రైస్తవనాయకుల చర్యలు యిందుకు వ్యతిరేకముగ నుండుటే మనకు కనబడుచున్నది. అందువల్ల వీరిమతము అహింసాప్రధానము కాదేమో అని ఇప్పటి వారికి అనుమానముతోచుట సహజము.

* ఈస్టరు మైకల్మసుపండుగలు చాంద్రమానప్రకారం లెక్కవేయుదురు; కనుక వాటి ఇంగ్లీషు తేదీలు సాలీనా మారుటకలదు.

ఉద్బోధించియుండును. ఎట్లైననేమి? ధార్మికప్రవక్తయగు క్రీస్తుపైన రాజద్రోహపు నేరముమోపి, రోమను అధికారులాయన తనసవ్యబోధలవల్ల యూదజనులతో స్వాతంత్ర్యావేశముగల్గించు బోధచేసెనని నిర్ణయించి, ఆయనకు మరణదండన నిచ్చిరి. అంతట, అప్పటి రివాజుప్రకారం క్రీస్తు దేహము గోడకుచేర్చి చేతులకు మేకులుదిగగొట్టి, మరణశిక్ష నమలు జరిపిరి. ఈరీతిగ క్రీస్తు తనప్రజలకై ఆత్మార్పణచేసెను. లోకులందరి ధార్మికోద్ధరణకొరకును క్రీస్తు చనిపోయెనని, తరువాత ఆయనదేహము భూస్థాపితమైన చోటునుండి అద్భుతముగ పునర్జీవితుడైవచ్చి, ఆయన మానవలోకము నుద్ధరించెనని, క్రైస్తవులలో ఇతిహ్యామున్నది. అది యెట్లున్నను, మనకిప్పుడు కావలసినది, స్వదేశీయులకు అహింసాసిద్ధాంతమును బోధించి దానివ్యాప్తికై ఆయనతోడిజనులలో ధైర్యస్వాతంత్ర్య భావముల ప్రోత్సహించి, ఆసందర్భములో తనజీవితమును ఆహుతిచేసుకొనెను. జనులు అహింసావ్యాప్తికి ధైర్యసాహసవంతులు స్వతంత్రులు కావలెనని, అందుకై అవసరమైన ఆత్మార్పణచేయుట లోకమునకు క్షేమకరమని ఈస్టరు పండుగ మనకు జ్ఞప్తికితెచ్చెను.

—: 19. మైకల్మసు :—

క్రైస్తవులుచేయు 19 మైకల్మసుయందొక పండుగ సెప్టెంబరులోని 'మైకల్మసు'. మైకేలు అను క్రైస్తవఋషి దైవాంశతోనుండి, అసురతత్వవర్ధకుడగు సైతానును అణచివేసి, జనులలో సాత్వికతను వృద్ధిచేయించెను. కనుక, అది రాక్షసప్రకృతిపైన దైవీప్రకృతివిజయము కుత్సవము.

—: 20. ఇతరులవి :—

ఇక బౌద్ధమతపుపండుగలు ఉత్సవములు ముఖ్యంగా బుద్ధదేవుని జీవితపు ముఖ్యవృత్తాంతములకు సంబంధించినవి. అవి అహింసాప్రబోధ

కములని వేరుగ చెప్పనక్కర లేదు. పారసీజనుల ముఖ్యాచారములు వేద మతము ననుకరించునవి; కనుక, అవియు ప్రేమతత్వవర్ధకములే.

ఇట్లు మనదేశమందేగాక, ప్రపంచమంతటను వ్యాపించిన ముఖ్య మగు పండుగలు వాటిఆధారమగు ఐతిహ్యములును అహింసాతత్వపు సూచకములని తేలినది. వాటిభావమును సరిగాగ్రహించి, మన జీవిత ముందు ఆచరణలో బెట్టుట సంఘమంతటికి మంగళప్రదము.

సవరణపట్టిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	సవరణ.
1	15	మిశ్రము	మిశ్రణము
7	14	వారిచి	వారిని
9	8	(మాత్స్యన్యాయ)	'మాత్స్యన్యాయ'
10	5	బాక్టిలు	డాక్టిలు
12	23	దరో ?	దరో
15	21	హత్వాహి	హత్వాఽహి
18	2	♦	♦ ఈయన
20	15	ఔన్నత్య	ఉన్నతా
31	12	రస	రసము
	25	భుశం	భూతాం
24	21	ప్రత్వేక	ప్రత్యేక
34	23	నావిరరో	నావిరతో
35	13	చెప్పెడి	చెప్పిః:—
	20	ధర్మస	ధర్మస్న
39	1	వసిష్టు	వసిష్ఠు
40	19	ధిక్వలం	ధిగ్బలం
42	22	మనష్య	మనుష్య
43	8	హింప	హింస
47	11	ఆహిం	అహిం
47	12	గ్రత	గ్రతతో
50	25	రాజి	రాజ్ఞి
51	5	మర్జని	మర్జునుని
54	2	అనత్యము	అసత్యము
57	13	జీను	జీను
58	7	ప్రభ	ప్రధ
	10	కోసిన	ఇతరులుకోసిన
60	14	మనోభ	మనోభి
	28	ప్తస్మాతా	స్తస్మాత్

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	సవరణ.
61	17	హింసాది	హింసావి
71	12	అభదమ్మ	అభిదమ్మ
74	14	యధ్వంతే	బుధ్యంతే
	26	సంపంతి	శంసంతి
76	2	ఏదో	ఏవో
78	2	(ప్రజ్ఞుకు)	(ప్రజ్ఞుడు) అని పేరు.
83	6	ప్రతిష్ట	ప్రతిష్ఠ
	9	శాస్వత	శాశ్వత
85	6	భక్తా	భక్త్వై
	15	అంహింసా	అహింసా
86	17	రాలు	రాలరచనలకు
90	11	ప్రోత	ప్రోత్స
	15	సఖము	సుఖము
91	19	నాయుకు	నాయకు
101	2	కాని	అని
102	1	సార్థముకుకాక;	స్వార్థమునుకాక
	18	కల్గి	కలిగి
103	2	ద్గీత	ద్గీతలో
	4	మేశంకర	మేకంశర
104	19	పిత్రుహాతకు	పితృహంతకు
106	10	క్రోధుడై	క్రుద్ధుడై
108	19	నిషిద్దము	నిషిద్ధము
109	10	హృదయుడై	సహృదయుడే
113	14	ఇంద్రు	ఇంద్రుని
115	12	వెనగ	వెనగలేక
124	1	ర్జుని	ర్జునుని
	20	సనో	సవో
134	25	ష్వేతేం	ష్వేతాం
135	9	నిరంశమును	నిరంతరం
	21	గరుడా	గరుడుడా

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	సవరణ.
136	26	మొకకరి	మొకరి
137	18	మదంద	మంద
138	16	మృతు	మృత్యు
146	23	తాత్యంశం	తాప్యంశం
	25	తంశాత్ త	దంశాత్ ద
149	24	తత్రాత్యహింసా	తత్రాఽహింసా
150	25	త్వదార్థం	త్వరార్థా
151	8	చినది	చినవి
166	24	శ్రీధరాయ	శ్రీధరీయ
167	26	సోసుద	సోఽసుర
173	20	గీతమీశ్వరాత	గతిమీశ్వరాత్
182	27	పదం	పీదం
183	26	ఉపాయ	ఉపానయ
190	25	దరా	ధర్మా
191	1	పదార్థ	పరార్థ
197	12	చత్ర	చిత్ర
204	24	దృష్ట	వృత్తి
207	1	జాతులు	జాతుల
209	25	వైపుసే	వైసే
211	13	నాయడ	నాథుడ
	18	తుడను	తుడు
	25	చర్య	చర్చ
223	27	త్తేన	త్తే ఽ పి
235	1	తెగలుకు	తెగలకు
241	1	గురూస	గురూప
242	4	పో	వాటినిపోగొట్ట
245	9	యార్ణామ్	యారామ్
251	24	ప్రబలి	ప్రబలితే, అది
252	9	పండలీ	పండరీ
	17	లోలను	లోలు

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	సవరణ.
257	6	ర్పడిన	ర్పడిన పేరువారి
258	16	తారా	దారా
	26	యుస్రో	ఖుస్రో
260	22	బీరు	బీటు
265	4	బాహ్యా	బాహ్యో
271	3	కొడకు	కొడుకు
272	2	మొగల	మొగలు
	4	మను	మును
274	4	నాటిన	పెట్టిన
277	10	దువ్యము	దూవ్యము
279	24	సులుమీగుట్టెరుం	వులుమీగుట్టెరుంగ
280	9	తేన్చి	తేల్చి
281	13	సజహా	సహాజ
282	17	అద్వైత	అద్వైత
284	10	లతికో	లధికో
285	2	రాయు	వాయు,
286	12	నీని	నీతి
	24	శాధ్య	రాధ్య
290	13	అదృశ	అదృశ్య
294	11	తనే	తనేవచ్చి
295	18	చును	చుచు,
298	4	జేయదలప	నెగ్గుజేయ
299	3	నంఘు	సంఘు
301	28	చినది	చినవి
304	16	సరి	సర
	21	యున్నది	యున్నవి